Ernst Jünger

Grădini şi drumuri. Însemnări caucaziene

Traducere, prefaţă şi note de Viorica Nişcov

Polirom
2002

Ernst Jünger *se naşte la Heidelberg în 29 martie 1895. Studii liceale la Hanovra. La 18 ani fuge de-acasă şi se angajează în Legiunea Străină, în 1914 se înrolează voluntar, luptă cu bravură şi i se decernează cea mai înaltă distincţie militară germană, „Pour le merite". După război, studii de filozofie la Leipzig şi de zoologie la Neapole. Câteva specii de insecte descoperite ulterior îi vor purta numele. Căsătorit cu Grete von Jensen, doi copii, Ernst şi Alexander; trăieşte între 1925 şi 1940 la Berlin, Goslar, Uberlingen, Ravensburg, Kirchhorst, ca scriitor profesionist, în cel de-al doilea război mondial participă la campania din Franţa, în urma atentatului eşuat împotriva lui Hitler (1944) este demobilizat si declarat „nedemn de a face parte din armată". Se întoarce la Kirchhorst. Ernst, fiul cel mare, cade în luptele din Italia, între 1945 şi 1949, forţele aliate îl pun sub interdicţie de publicare, începând cu 1948, călătorii, inclusiv ştiinţifice, în Europa, Asia, Africa, Statele Unite. Din 1950 se stabileşte la Wiflingen. în 1959 întemeiază cu Mircea Eliade revista Antaios. în 1960 îi moare soţia. Doi ani mai târziu se căsătoreşte cu Liselotte Lohrer. în 1982 i se decernează premiul Goethe; în 1995, la centenarul naşterii, i se aduc omagii naţionale şi internaţionale de anvergură, în 1993, moartea lui Alexander, cel de-al doilea fiu. Ernst Jünger moare la 17 februarie 1998. Intre 1956 şi 1995 i s-au acordat 27 de premii, titluri şi distincţii în Germania, Franţa, Italia, Spania, i s-au închinat numeroase volume omagiale, numere de reviste, mii de pagini de critică şi exegeză literară.*
Opere: In Stahlgewittern (1920) (trad. rom. în furtuni de oţel, 1937), Der Kampf als inneres Erlebnis (1922), Das abenteuer-liche Herz (1929), Die totale Mobilmachung (1930), Der Arbeiter (1932), Afrikanische Spiele (1936), Auf den Marmorklippen (1939) (trad. rom. Pe falezele de marmură, Univers, Bucureşti, 1971), Strahlungen (1949), Die Pariser Tagebiicher (1949) (trad. rom. Jurnale pariziene, Humanitas, Bucureşti, 1997), Heliopolis (1949) (trad. rom. Rosmarin, Bucureşti, 1998), Uber die Linie (1950), Der gordische Knoten (1953), Das Sanduhrbuch (1954) (trad. rom. Cartea ceasului de nisip, Polirom, Iaşi, 2001), Glăserne Bienen (1957) (trad. rom. Albine de sticlă, Univers, Bucureşti, 1989), Die Hutte im Weinberg (7958), Subtile Jagden (1967), Annäherungen. Drogen und Rausch (1970), Die Zwille (1973) (trad. rom. Praştia, Univers, Bucureşti, 1981), Eumeswil (1977) (trad. rom. Univers, Bucureşti, 2000), Die Schere (1990), Siebzig verweht (voi. I, 1980; voi H, 1981; voi. III, 1993; voi. IV, 1995).

Lumea - grilaj de umbre si lumini

în iarna lui 1633, Societatea olandeză a Groenlandei depunea în insula Sfântul Mauriciu, din Oceanul Arctic, şapte marinari cu scopul de a efectua observaţii ştiinţifice despre iarna si astronomia polară, în vara anului următor, o flotă de baleniere se reîntoarce spre a-i recupera. Nu mai găseşte decât şapte cadavre si un jurnal.
în aceeaşi perioadă, Galilei trăgea consecinţele cosmografiei copernicane, în care, izgonit din centru, omul e lăsat pradă haosului pe un glob care zboară „în adâncimile spaţiului cu viteza proiectilelor", iar pe continent se desfăşurau marile confruntări legate de problema liberului arbitru.
Cu aceste relatări se deschide, sub forma unui *Cuvânt introductiv,* de factură programatică, seria jurnalelor din perioada 1939 - 1948 ale lui Ernst Jünger. Referinţele nu sunt deloc întâmplătoare. Deceniul al patrulea al secolului al XVII-lea reprezintă pentru scriitor un moment istoric de răscruce, în care din punct de vedere politic se pun bazele unor puteri *de rang* inferior, iar la nivelul conştiinţei

umane se face virajul către raţionalism şi perceperea din ce în ce mai acută a primejdiilor ţintind integritatea fiinţei umane, în aceste condiţii, destinul matrozilor morţi la datorie capătă, în viziunea lui Jünger, valoare emblematică : pentru situaţia existenţială a omului modern pe de-o parte, pentru propria sa situare în lume, şi în special în cel de al doilea război mondial, pe de altă parte. Tot astfel, jurnalul găsit pe insula Sfântul Mauriciu *e* interpretat ca expresie a lumii moderne, copernicane, descentrate, sfâşiate de spaima alunecării în haos. Ca semne distinctive ale noii literaturi sunt revendicate, parte explicit, parte implicit, îndepărtarea spiritului de obiect, a autorului de lume, sporul de luciditate, confruntarea cu suferinţa şi moartea, singurătatea, capacitatea vizionară de a prevedea alunecarea în catastrofe istorice şi metafizice, în fine, viteza de înregistrare a unor percepţii din ce în ce mai variate pentru care jurnalul se dovedeşte a fi cea mai adecvată formă literară. E limpede că avem aici a face cu un demers autoscopic, cu o definire mandatată (jurnalul matrozilor) a propriilor opţiuni spirituale, etice şi poetologice.

Astfel, e vorba în primul rând de legitimitatea privilegierii de către Jünger a formei diariumistice, de departe cantitativ şi calitativ cea mai importantă în cadrul întregii sale opere. Recursul la ea, în condiţiile fluxului intens şi vertiginos de impresii, îi îngăduie scriitorului o libertate totală de mişcare, dincolo de constrângerile impuse de compoziţii complicate, cu structuri stabile, cu cadre obstaculante. Ceea ce nu exclude compunerea laborioasă, căci: „Felul în care scriu însemnările de jurnal implică, în orice caz pentru mine, aceeaşi vigilenţă ca aceea cu care concep o operă literară". De unde, nenumăratele revizuiri, suprimări, adăugiri, care au făcut chiar să *se* vorbească în cazul său de o adevărată manie perfecţionistă şi care au ajuns uneori să treacă, de la primele însemnări fugare, mai ales ale celor făcute în condiţiile improprii ale frontului, uneori simple cuvinte-cheie, cu valoare anamnetică, şi până la pagina tipărită, prin opt faze succesive. Nemaivorbind de transformările suferite de texte de la o ediţie la alta. O analiză atentă efectuată asupra ediţiilor din perioada 1942-1963 a jurnalelor de război a pus în evidenţă tendinţa de a suprima de la o versiune la alta anecdoticul intim, excesul de ego-centricitate, istoricitatea, cu accentuarea stilizării şi a expresiei încifrate. Pornit de la această stare de fapt, reproşul de inautenticitate, artificialitate, manierism, glacialitate etc., formulat de atâtea ori cu acreală şi maliţie distilată la adresa scriitorului, se dovedeşte în realitate fără obiect, întrucât el nu îşi propune, precum alţi autori de jurnale intime din perioada nazistă, ca Jochen Klepper, Friedrich Reck-Malleczewen, Theodor Haecker, Reinhold Schneider, Erich Kästner, Heimito von Doderer ş.a., să scrie cu scopul doar de a documenta şi depune mărturie (numeroase au fost textele care, sub condiţia lor de documente ale terorii exercitate şi suferite, au apărut abia după război, uneori chiar postum). Ci de a face un tip de diariumistică eminamente literară care „rămâne în statul totalitar ultima convorbire posibilă" (v. *infra, Cuvântul introductiv)* şi care îl invită pe cititor să fie părtaş la evoluţia autorului, acesta trasând jaloane, hărţi de orientare într-o lume din ce în ce mai puţin descifrabilă. Voinţei de cizelare formală a jurnalelor i se adaugă aşadar o pedagogie subtilă, de caracter orientativ: posibile repere ale felului în care se poate rezista în condiţii limită, în care presiunea din afară atinge cote nemaiîntâlnite, iar cale de întoarcere nu mai există. Istoria *Potecii de la Masirah,* pomenită în *Primul jurnal parizian* (18 mai 1942) si dezvoltată în *însemnările caucaziene* (29 nov. 1942, v. *infra),* ulterior în *Heliopolis,* fixează exemplar datele situaţiei aparent fără ieşire. Strategiile salutare construite în şi prin însemnările zilnice legate de cel de al doilea război mondial, ca posibile alternative la angajarea politică deschisă, în a cărei eficienţă sub dictatură scriitorul nu crede

Notă: „Faptul că nu m-am angajat direct în Rezistenţă - şi că, în calitate de scriitor, şi în mod general, iau o distanţă respectuoasă faţă de ideea de rezistenţă activă - a dezamăgit pe mulţi dintre prietenii mei. De fapt, date fiind circumstanţele, aşa ceva nu mi se părea indispensabil şi aveam motive personale să gândesc astfel. Eram un opozant al lui Hitler, dar pentru mine esenţialul nu se juca doar în plan politic." (Fr. de Towarnicki, *op. cit.,* p. 28) **încheiat nota,** se situează în perimetrul unei etici a loialităţii şi demnităţii persoanei şi în distanţarea de evenimentele istoriei trăite, tratate neemoţional sau puse episodic între paranteze : „Am fost întotdeauna fascinat de faţetele multiple

ale lumii. Atunci când ne ameninţă o primejdie, de ce nu l-am citi pe Holderlin sau n-am urmări evoluţia unei insecte în noroi ? Mi s-a întâmplat aşa ceva în tranşeele Marelui Război sau în 1940, pe drumurile Franţei, în asemenea situaţii poţi să uiţi de război, de loc, de timp, de ordin. Distanţa astfel obţinută ne îngăduie să vedem latura vană a lucrurilor. Cred că aşa ceva există pe toate fronturile. Această posibilitate de a ne abstrage în destinul nostru personal e uneori tot ceea ce ne mai rămâne".

Prin urmare, temperarea afectivă, reală, cenzurarea emoţiei, reculul, transcenderea psihologicului reprezintă reacţii de apărare în faţa maleficului invadant. Dar totodată şi efectul unui program poetic articulat. Acesta vizează efecte persuasive, revendicând îmbinarea reflecţiei, distanţatoare prin natura ei, cu imaginea pură a obiectelor ca fascicule de „radiaţii". De reamintit în această ordine de idei că în cea de a doua secţiune a *Cuvântului introductiv* Jünger edifică o poetică bazată pe o ontologie optică. Lumea, spune el, emite radiaţii pe care scriitorul le captează sub formă de impresii luminoase şi întunecate. Primele vin dinspre divinitate, prieteni, cărţi, peisaje, plante, animale. Ultimele dinspre front, temniţe, lagăre de exterminare, locuri primejdioase. Autorul le ordonează şi le ierarhizează sub forma unor configuraţii pline de sens, pe care cuvântul, căruia i se restituie astfel autoritatea demiurgică, le armonizează mai apoi potrivit cu rangul lor invizibil. Operaţia e sacră, alchimică şi magică deopotrivă: „Misiunea poetului se numără printre cele mai înalte din această lume. Când transformă cuvântul, în jurul său se îmbulzesc duhurile; ele adulmecă sângele care se va da ca ofrandă. Aici viitorul nu este doar văzut; ci este conjurat sau chiar exorcizat." Pornind din acest punct se conturează noul mod de a scrie, în care „figurile logice se contopesc cu ideogramele stilului *image"* şi care oferă „singura posibilitate sublimă de a face viaţa suportabilă". De aici, şi condiţia dublă a jurnalelor: discursivitate - relatare concentrată de evenimente cotidiene, anecdotică, descriere de natură, de interioare, portretistică, dominate puternic de inserţii eseistice - şi imagistică, în dozaje variat distribuite, articulate prin două figuri logice şi poetice de bază: *contrastul* şi, mai ales, *analogia.* Literaturitatea în termenii revendicaţi de *Cuvântul introductiv* este astfel criteriul pe baza căruia se cuvin citite jurnalele care îi urmează.

Nu e greu de întrevăzut în această profesiune de credinţă poetică şi metafizică, în ciuda obscurităţilor stilului eliptic, influenţe venind din direcţia clasicismului şi a romantismului german. Demiurgia şi sacralitatea actului poetic, lumea ca un cifru a cărui cheie se află în opera cizelată cu gravitate şi supremă cutezanţă, corespondenţele ascunse dintre vizibil şi invizibil, credinţa în capacitatea de modelare a lumii prin spirit („lumea este aşa cum suntem *noi* construiţi - iată uriaşa însemnătate care e conferită oamenilor. De aceea e şi aşa de important să lucrăm cu noi înşine"), apoi condiţia de profet şi mag a poetului, nu în ultimul rând ezoterismul, caracterul simbolic al creaţiei ş.a. trimit inechivoc la Novalis şi Goethe, la predecesorul lor Hamann şi la Holderlin.

Pe de-o parte dinamica viziunii optice, pe de alta prioritatea pe care scriitorul o acordă corespondenţelor dintre ierarhiile existentului pot în oarecare măsură explica atracţia lui pentru imaginile oglindirii, pentru strălucirile irizate şi nuanţele sanjante, pentru jocul de umbre desenat bunăoară pe caldarâm de frunzişul copacilor în nopţile cu lună, căci tocmai fragilitatea acestor structuri îngăduie să se descopere conturul lor indestructibil.

Volumul de faţă reuneşte două din corpusul celor şase seturi de însemnări zilnice - anume *Grădini şi drumuri,* respectiv *însemnări caucaziene* - , redactat într-o primă formă pe front şi la Kirchhorst, lângă Hanovra, în anii celui de al doilea război mondial şi în cei imediat următori.

Grădini şi drumuri consemnează intervalul de timp cuprins între aprilie 1939 şi iulie 1940. Din 1942, data primei apariţii, şi până în 1963, când deschide, în seria de *Opere* în zece volume (1960-1965, la Klett-Cotta), ciclul jurnalelor de război, aceste însemnări au cunoscut şase reeditări şi suplimentări de tiraje, unele cu peste şaizeci de mii de exemplare. Este singurul jurnal din cele şase, tipărit în anii războiului, cu un succes enorm (umbrit poate numai de romanul *Pe falezele de marmură,* 1939), înţeles fiind, nu fără temei, ca o scriere cu accente subversive, chiar dacă delicat încifrate, cum se va vedea, în 1949 apar sub titlul *Radiaţii* cele două *Jurnale pariziene* (februarie 1941 - octombrie 1942; februarie 1943 - iulie 1944), între ele *însemnările caucaziene*

(octombrie 1942 - februarie 1943), şi *Paginile din Kirchhorst* (iulie 1944 - aprilie 1945), însoţite de *Cuvântul introductiv.*
Notă: Aici se încheie activitatea militară a scriitorului, demobilizat (în urma atentatului împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944, căci se aflase în intimitatea celor care îl puseseră la cale) sub pretextul sănătăţii nesatisfăcătoare, în fapt, pentru ca procesul care i se pregătea pentru acte de trădare, şi care din fericire nu a mai avut loc, să poată fi judecat de Tribunalul poporului şi nu de instanţele militare, unde se presupunea că ar fi beneficiat, datorită autorităţii si simpatiei de care se bucura în cercurile conducătoare ale armatei, de circumstanţe favorizante. Totodată pentru ca persoana lui „suspectă" să nu întineze imaginea Wehrmacht-ului. Pentru dosarul problemei, *cf.* Pr. de Towarnicki, *op. cit.,* pp. 111-118

Răstimpul aprilie 1945 - decembrie 1948 face obiectul *Anilor de ocupaţie,* 1958, pagini retipărite în *Opere,* sub titlul *Coliba din vie,* în cadrul ciclului de *Radiaţii,* care strânge de astă dată laolaltă, într-un tot unitar, întregul sextet de jurnale, reprezentând după mărturia scriitorului propria lui „contribuţie spirituală la cel de-al doilea război mondial, atât cât o poate aduce pana".
Dintre cele şase fragmente diariumistice care compun *Radiaţiile,* doar *Grădini şi drumuri* şi *însemnările caucaziene* reflectă participarea directă a autorului la război, în primul caz activ, în calitate de comandant de companie pe frontul de vest, în al doilea pasiv, ca observator pe frontul din est. Ceea ce furnizează o legitimare, fie şi *a posteriori,* alăturării fortuite în cadrul de faţă, determinate de împrejurări, se înţelege, extra-literare, doar a acestor două jurnale. Altminteri s-ar fi cuvenit ca *Radiaţiile* în totalitatea lor să alcătuiască, tocmai datorită solidarităţii cronologice, de substanţă şi factură literară dintre părţile sale componente, obiectul unui singur volum.
în 1997 Institutul de cercetări sociologice din Hamburg, condus de prof. Jan Philipp Reemtsma, a organizat o mare expoziţie itinerantă pe tema
Notă: Expoziţia s-a înscris în politica foarte activă încă în Germania (de precizat: în fosta RFG) de denunţare *a* acţiunilor genocidare ale regimului hitlerist. O politică atât de activă, încât s-a ajuns astăzi - când guvernele postbelice din Germania Federală şi-au asumat, iar Germania continuă să-şi asume, responsabilitatea dezastrului provocat de înaintaşii lor, când s-au scris biblioteci întregi pe această temă, iar opinia publică este ţinută permanent într-o stare de efervescenţă mnemonică prin dezbateri publice, seminarii, conferinţe, cursuri, interviuri, expoziţii, momente comemorative, filme, spectacole etc. - ca holocaustul să fie tabuizat, ritualizat şi sacralizat. Strategie neînţeleaptă şi periculoasă care ameninţă să compromită obiective incontestabil legitime: nu de mult scriitorul Rafael Seligmann declara că se simte aproape tot atât de persecutat de filosemitismul german ca şi de antisemitism; iar Charlotte Knobloch îşi formula în aceşti termeni radicali nemulţumirea: „Noi, evreii germani, vrem să ieşim din ghetoul bunăvoinţei ipocrite." (Hans-Martin Lohmann, „Zeitschriftenforum: Normalität lâsst sich nicht dekretieren", *Neue Gesellschaft. Frankfurter Hefte,* 1999, nr. 11, pp. 983-985). A încerca, în momentul de faţă, să pledezi în favoarea stopării acestei campanii de culpabili-zare şi autoculpabilizare, bine regizată, a susţine egalitatea dintre gulag şi holocaust, negată doar de cercuri interesate să capitalizeze, imoral şi necuviincios, un soi de autoritate intangibilă, revendicând agresiv şi în exclusivitate condiţia elitară a victimei absolute, a pretinde necesitatea intrării societăţii germane în normalitate sunt atitudini considerate grave abateri de la „corectitudinea politică" (transformată într-un soi de terorism intelectual de stânga) şi sancţionate ca atare (a se vedea polemica din 1998 dintre Martin Walser şi Ignatz Bubis si ecourile ei în mediile de informare din Germania).

Jan Philipp Reemtsma, a organizat o mare expoziţie itinerantă pe tema *Război de exterminare. Crimele făptuite de Wehrmacht 1941-1944,* cu scopul de a documenta participarea armatei germane la holocaust şi la distrugerea planificată a populaţiei civile şi a prizonierilor de război mai ales în Eusia. „Şi anume atât activ, cât si sprijinind unităţile SS şi grupele de intervenţie ale serviciului de securitate (SD). De adăugat că nu fiecare soldat şi nu fiecare unitate a armatei a participat la fel în

fiecare parte a teatrului de război etc. Ceea ce vrem să arătăm este ce anume a făcut Wehrmacht-ul ca organism şi care i-a fost responsabilitatea".
Nu doar că „nu fiecare unitate a armatei a participat *la fel* (subl. mea)" la acte sistematice de anihilare a populaţiei civile din teritoriile ocupate, dar că au fost unităţi şi grupuri, unele situate în chiar centrele de comandă, care nu au participat în nici un fel, s-au distanţat de asemenea barbarii şi li s-au împotrivit cât le-a stat în putinţă este iarăşi un lucru cunoscut, adesea trecut uşor cu vederea şi pe care jurnalele lui Jünger îl atestă fără echivoc.
Scriitorul este martorul unui segment de istorie în care tensiunile dintre conducerea armatei, aparatul de stat si partidul nazist, la început surde, mai apoi (în special începând din 1942) din ce în ce mai ascuţite, culminând cu atentatul din 20 iulie 1944, vizau lupta pentru putere în zonele cucerite şi se bazau pe adversităţi reciproce, venind nu doar din încălcarea de către Hitler a competenţei şefilor săi militari (monopolizase, curând după începerea războiului, deciziile tactice şi strategice ale operaţiilor de război, ignorând, mai ales începând din 1943, rapoartele care i se trimiteau de pe front). Ci şi din faptul că statul major al Wehrmacht-ului era alcătuit din ofiţeri de carieră, mulţi străluciţi, provenind din familii de viţă nobilă, cu veche tradiţie de arme, care nutreau faţă de dictator repulsia elitelor cultivate faţă de ticăloşia unui infractor de rând, ajuns la putere prin votul democratic a milioane de oameni, care aşteptau din parte-i ridicarea ţării din marasmul în care o aruncase tratatul de la Versailles. Hitler, se ştie, nu avea încredere în comandanţii militari şi îi supraveghea îndeaproape prin politruci, indivizi grosieri, antrenaţi în exercitarea violenţei. Ei dădeau ordine peste capul ofiţerilor superiori, spre exasperarea acestora, care vedeau ţara antrenată într-o catastrofă de proporţii cu efecte incalculabile.
Spre deosebire de *Jurnalele pariziene,* unde puterea armată este reprezentată de un *corp militar* (statul major al grupului de armate B din Franţa, comandate de feldmareşalul Rommel) ale cărui operaţiuni, strategii, planuri sunt aluziv şi sincopat schiţate, în *Grădini si drumuri* poziţia militară centrală e în principal ocupată de acţiunile individuale, relatate direct, ale autorului însuşi, în calitate de comandant de companie. „Peripeţia" se confundă cu etapele mari ale războiului fulger din perspectiva unui eşalon de rezervă: mobilizarea, cantonamentul în Celle cu exerciţiile, cursurile, instruirile sale, apoi lunga staţionare pe linia fortificată Siegfried, în care inspecţiile zilnice la posturile de luptă, măruntele întâmplări cazone şi inevitabilele hărţuieli cu inamicul de pe celălalt mal al Rinului, plimbările solitare în clipe de răgaz prin pădurile şi ţinuturile mlăştinoase din jur punctează monotonia febrilă a expectativei; în fine, marşurile extenuante ale înaintării prin Belgia şi apoi prin satele şi orăşelele Franţei, devastate de război, mereu în aşteptarea ordinului de trecere în linia întâi. Ordin care însă nu mai vine deoarece Franţa capitulează rapid, însemnările eşalonează astfel un drum subaltern, desfăşurat constant în umbra scenei însângerate. Dar în 1940, Jünger era departe de adolescentul pe care spiritul de aventură îl mânase în 1913 în Legiunea străină, la Sidi Bel-Abbes. După cum era departe şi de comandantul trupei de şoc, care în primul război mondial exulta în faţa inamicului, atras de beţia voioasă a luptei. De astă dată considera cu gratitudine nepar-ticiparea sa la măcel: „Acesta nu era războiul meu, ci al lui Hitler. [...] Mulţumesc lui Dumnezeu că n-am omorât şi n-am rănit nici un singur om. [...] Resimţeam chiar un sentiment de ironie faţă de mine însumi, căci, fiind călare, nu ajungeam niciodată în prezenţa adversarului, blindatele ne precedau atât de rapid, încât atunci când veneam din urmă nu mai găseam pe nimeni! Mă bucur..."
Faţă de cele aproape nouă luni de mobilizare pe teritoriu german, cu pregătirile de plecare pe front, timpul petrecut pe drumurile Franţei, pe traseele jalonate de război, se întinde doar pe aproximativ treizeci şi şapte de zile. în raport invers cu cronologia se află frecvenţa notaţiilor. Dacă în prima fază a războiului jurnalul era ţinut cu pauze de până la două săptămâni, o dată cu trecerea graniţei spre vest, el este ţinut zilnic, iar numărul însemnărilor mai lungi de şaizeci de rânduri este de trei ori mai mare decât în cazul precedent. împrejurarea atestă o mai mare abundenţă de impresii şi o intensitate sporită a reacţiilor. Este perioada unei tensiuni lăuntrice care va atinge un punct culminant în *Jurnalele pariziene.* Căci, pe de-o parte, în calitate de ofiţer al Wehrmacht-ului în

Franţa ocupată, ţară de care se simţea profund legat şi unde reprezenta prin forţa împrejurărilor o putere de el însuşi abhorată, pe de alta, ataşat prin structură şi educaţie unor valori încă vii în tradiţia armatei germane ca onoarea, demnitatea, fidelitatea faţă de patrie, valori grav compromise de guvernarea nazistă, scriitorul se afla, cum sugeram mai sus, într-o situaţie existenţială moralmente aparent insolubilă.
Notă: „De la primele apariţii în public, Hitler mi-a părut execrabil si periculos. Brutalitatea, mediocritatea partizanilor săi pe care îi observam la mitingurile de la Berlin, ura lor patologică faţă de evrei m-au dezgustat"(Fr. de Towarnicki, op. cit., pp. 56-57).

Dramatismul ei se strecoară într-o relatare tardivă, în care, amintind că i se întâmplase să ascundă unele scrisori, spre a-i proteja pe corespondenţi, pe vremea când funcţionase ca cenzor al corespondenţei pe lângă statul major din Paris, mărturisea: „N-am avut deloc sentimentul de a fi întreprins cine ştie ce acţiune strălucită, ci, dimpotrivă, de a nu-mi fi făcut datoria, ceea ce, evident, spiritele simplificatoare înţeleg rău. Cine se poate bucura că ţara lui pierde războiul sau că îi sunt ameninţaţi compatrioţii !"

Nota: *Idem,* p. 37. Nu e lipsit de importanţă a constata că un asemenea punct de vedere era în acei ani mai răspândit decât s-ar putea crede. Un caz tragic, cu atât mai grăitor, îl reprezintă în acest sens scriitorul Jochen Klepper care s-a sinucis împreună cu soţia sa, evreică, şi cu fetita acesteia spre a evita atrocităţile iminentei internări. Intr-un tulburător jurnal intim *(Unter dem Schatten deiner Flagel,* publicat postum, în 1983), el nota la 3 sept. 1939 : „Nu putem din amărăciune împotriva celui de al treilea Reich să dorim pieirea Germaniei, cum fac mulţi. Aşa ceva e cu neputinţă." Iar pe fata cea mare a soţiei sale care izbutise să obţină permisul de emigrare o sfătuia în luna martie a aceluiaşi an: „să nu uite că regimul naţional socialist nu este Germania şi să nu se lase niciodată instigată în străinătate împotriva Germaniei." (Citat după Lothar Bluhm, *Das Tagebuch zum Dritten Reich,* Bonn, Bouvier, 1991, p. 71.)

Izbuteşte să depăşească impasul psihologic acceptand disocierea dintre tradare de tara (Hochverrat) si tradarea unui regim politic (Landesverrat). Ceea ce ii permite, pe de o parte, sa se abstraga din preajma amenintatoare, lucrand in chiar acei ani, alturi de insemnarile din Gradini si drumuri, la definitivarea romanului Pe falezele de marmura, si creandu-si spatii de cvasinormalitate, destinate salvgardarii unui minimum de libertate interioara, dincolo de care pana la aneantizarea finite morale nu mai e decat un pas, ca si eufemizarii primejdiei, "domesticirii"spaimei. Asa sunt, cum s-a vazut mai sus, lecturile, "vanatoarea subtila" (capturare de insecte), hoinarelile in natura, convorbirile anodine, de cele mai multe ori cu oameni simpli pe care intamplarile razboiului i-I scot in cale, apoi pastrarea unor crampeie din ritmurile vietii domestice: marcarea unui moment aniversar, acceptarea unei invitatii la masa, sarbatorirea Craciunului cu traditionalul cozonac primit de acasa, corespondenta bogata etc., tot atatea spatii de recluziune protectoare.

Nota: Asemenea reacţii de apărare şi supravieţuire, prin activităţi de orice tip care abstrag din realul bântuit de oroare, se cunosc mai ales din enorma literatură de război şi de detenţie (gulagul inclusiv) a secolului al XX-lea. Bunăoară, Lothar Bluhm citează, printre altele, jurnalul lui K. Matthies, *Ich horte die Lerchen singen,* 1956 şi Paul Hubner, *Lappland Tagebuch,* 1985, cărţi din care aflăm nu doar de ce e în stare omul în cea mai rea dintre lumi, ci şi „felul în care o generaţie pierdută a reacţionat disperat estetic la oroare" *(op. cit.,* pp. 202-203). Tot aici, şi mărturiile din *Jurnalele pariziene* ale lui Jünger însuşi privind un tânăr soldat care îi scrie de pe front, în 1943, despre o lucrare pe care o elaborase atunci pe tema simbolismului „majusculelor antice". La fel, scrisoarea pe care i-o adresase în 1942 un locotenent de pe frontul de est: „în timpul nopţii, când tensiunea luptei slăbea iar angoasa diminua, stăteam în corturile noastre şi citeam în *Pe falezele de marmură* ceea ce tocmai trăiserăm în realitate" (Fr. de Towarnicki, *op. cit.,* p. 30). Aşa stând lucrurile, înverşunarea cu

care Jünger a fost criticat pentru aşa-zisa estetizare a războiului vădeşte în mare măsură rea-credinţă şi obtuzitate.

Pe de alta parte sa-si indeplinească energic şi eficient obligaţiile de comandant pentru care patriotismul autentic şi integritatea morală se verifică pe timp de război în grija faţă de subalterni şi în asumarea responsabilităţii pentru adversarul învins. Iată de ce, pretutindeni în Franţa, protejarea populaţiei civile si a bunurilor acesteia, tratarea umană a prizonierilor în spiritul onoarei militare şi al cavalerismului, în fine, asigurarea operelor de valoare din zonele ocupate constituie principala preocupare a căpitanului Jünger si unul din firele epice ale *Grădinilor si drumurilor.* Astfel, în Laon, el salvează de la distrugere biblioteca orăşenească, bogată în piese rare, codexuri, manuscrise, colecţii vechi de autografe, pune domul sub pază severă şi se ocupă de cazarea şi buna tratare a prizonierilor, în Montmirail, unde găseşte domeniul ducelui de La Rochefoucauld - ale cărui *Maxime* erau una din cărţile sale de căpătâi - abandonat, răvăşit şi în parte distrus, încearcă, si dintr-un sentiment de recunoştinţă spirituală, „să salveze ce se mai putea salva" : pune să fie curăţat şi adus în ordine interiorul, să fie reparate stricăciunile. Acelaşi lucru, la castelul din Ensommes. în altă parte organizează prompt şi cu autoritate reîntoarcerea la Paris a unei mase dezordonate de refugiaţi angoasaţi. La trecerea prin Montmirail a unui imens convoi de prizonieri extenuaţi şi înfometaţi, printre care zăreşte ofiţeri superiori cu decoraţii din primul război mondial, se simte zguduit: îi opreşte pe aceştia din drum şi le oferă, cu firească politeţe, o cină consistentă si o bună noapte de odihnă.
Şi exemplele s-ar putea înmulţi. Sunt pagini străbătute, chiar dacă reţinut, de un suflu de compasiune şi de înţelegere, de înfrăţire posibilă între învinşi si învingători, pe deasupra oricăror ideologii şi acţiuni militare. Sentimentul de solidaritate umană care dă preţ vieţii si îi apropie chiar pe adversarii de odinioară, atunci când îşi percep comunitatea de destin, e exprimat de Jünger în stilul său litotic, lipsit de emfază, într-o sugestivă amintire legată de Drieu La Rochelle: „Când ne întâlneam, vorbeam adesea de experienţele noastre din primul război mondial: luptasem în aceeaşi zonă, el de partea franceză, eu de partea germană, şi auzeam, pe versante opuse, sunetul clopotelor de la aceeaşi biserică". *Grădini si drumuri* edifică astfel o viziune a raporturilor dintre învinşi si învingători şi consecutiv o practică de ireproşabilă corectitudine, des-cinzând parcă mai degrabă din tradiţia romanelor cavalereşti decât din realitatea celui de al doilea război mondial. Caracterul lor subversiv în raport cu doctrina oficială e evident. Cât de rare sau de frecvente vor fi fost asemenea practici în armata germană e greu de spus. Mai ales că dezvăluit, difuzat pe scară largă şi comentat a fost aproape numai reversul lor, atrocităţile săvârşite asupra populaţiei civile şi a prizonierilor de război, iar mediile, literatura şi arta postbelică din zona învingătorilor de-atunci s-au complăcut în a forja stereotipul grotesc, al ofiţerului fascist (curios, nu „nazist"), înţepenit în glacialitate inumană şi rigidităţi de automat, sluţit de ură, mai degrabă lătrând decât vorbind, sadic, feroce, uneori psihopat sau imbecil. Un şablon *passe-partout* cultivat atât de energic şi înrădăcinat cu atâta vigoare în mentalul colectiv, încât azi, inclusiv la noi, „fascist" (imaginat întotdeauna în uniformă germană) a devenit cuvânt de ocară (de ce nu şi „bolşevic" ?), sinonim cu „brută sinistră".
E limpede că Jünger a fost şi este preţuit în Franţa nu doar pentru valoarea operei sale. în afară de multiple relaţii de prietenie cu lumea literară franceză, a tras greu în balanţă şi comportamentul său din timpul războiului. Acesta anume a contribuit substanţial la impunerea sa drept o imagine ideală a unei „alte" Germanii, generoase, cultivate, cavalereşti. Franţa i-a oferit de-a lungul timpului importante consacrări si omagii recunoscătoare. Oficiale şi private. Dintre acestea din urmă, merită citată pentru importanţa ei documentară specială, ca venind din partea unei persoane anodine, o scrisoare din 16 iunie 1960 :
„Mult stimate Domnule Jünger,
Zilele din iunie îmi amintesc de evenimente (de la care, când veţi primi aceste rânduri, se vor împlini exact 20 de ani) pentru care aş vrea să-mi exprim gratitudinea pe care v-o datorez.

Prizonier de război al armatei germane, din 14 iunie 1940, am ajuns după marşuri forţate extenuante prin Romilly, Nogent s/Seine, Esternay, la şcoala din Montmirail, unde unitatea de pază germană povestea despre comandant multe lucruri lăudabile, care contrastau plăcut cu comportamentul SS-iştilor, brutalităţii cărora îi fusesem o vreme expuşi. Am aflat astfel, între altele, termenii în care li se adresase : «Soldaţi, preţuiţi pe prizonieri ca pe sfinţi, şi-au pus în joc supremul bun, viaţa, pentru patria lor. Sper să nu fiu pus vreodată în situaţia de a pedepsi pe vreunul dintre voi pentru maltratarea prizonierilor!» Ca şi cum acestea nu ar fi fost suficiente, s-a străduit personal pentru a asigura celor care îi fuseseră încredinţaţi atât o cazare decentă, cât si hrană îndestulătoare. Datorită lui a fost posibil ca, după o lungă pauză, să putem da un semn de viaţă familiilor noastre. Când am avut chiar onoarea să-i fiu prezentat căpitanului de infanterie Ernst Jünger, mi-am dat limpede seama că aveam de a face cu un reprezentant eminent al «celeilalte» Germanii. Corespunzătoare era şi purtarea subordonaţilor, orientată după exemplul superiorului lor. Astfel îmi amintesc cu plăcere de amabilităţile subofiţerului Kaminski şi ale fruntaşului Btigelsack, de care atât eu, cât si ceilalţi prizonieri francezi am avut parte. Ce se va fi ales de ei? Şi pe ei aş vrea să-i includ în recunoştinţa profundă pe care astăzi v-o adresez, împreună cu un cordial: Dumnezeu să vă răsplătească ! De veţi avea prilejul să treceţi prin Kaysersberg, m-aş bucura să fac tot ce mi-ar sta în putinţă spre a vă oferi o şedere plăcută. Vă salut cu expresia celei mai adânci preţuiri, Jean Ittel”

Nota: Din arhiva scriitorului, publicată de Karl O. Paetel în *Ernst Jünger in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten,* Hamburg, Rowohlt Taschenbuchverlag, 1962, p. 70. în aceeaşi ordine de idei citez mai jos, fără nici o intenţie hagiografică, ci doar din scrupul istoric si pentru că altminteri este greu accesibil publicului românesc, un alt document interesant. Este vorba de o scrisoare adresată aceluiaşi Karl O. Paetel de către Rudolf Spohr, tânărul locotenent care în *Grădini şi drumuri* apare sub numele de Spinelli: „L-am cunoscut pe Ernst Jünger în 1939, toamna târziu, la poligonul de intrucţie Bergen de lângă Celle, când m-am prezentat la el, noul nostru comandant de companie. Până atunci îl ştiam pe Jünger doar din operele sale. Prima jumătate de an am petrecut-o [...] pe linia Siegfried. Stăteam acolo în buncăre, o lume de beton şi oţel, pentru noi complet nouă. în aceşti reci coloşi ai . tehnicii, nici un Jünger, care trăia adesea cufundat în imagini romantice de vis, nu putea să simtă ceva însufleţit, aşa încât a pus curând să i se construiască o colibă din lemn şi pământ. Fugea de piatra artificială, fără viaţă, adăpostindu-se într-o vecinătate mai naturală, mai intimă. Aici a făcut ultimele retuşuri la [...] *Falezele de marmură.* Scriitorul se putea adânci atât de mult în ; munca sa intelectuală, încât nu-mi auzea ciocănitul şi nici chiar intrarea mea nu-i tulbura gândurile. S-ar fi zis că ochii săi nu vedeau nimic; erau aţintiţi spre peretele opus, fără ca totuşi să pară a-1 observa. Se întorcea înapoi, în realitate, ca de la o mare depărtare, şi atunci t era o plăcere să stai de vorbă cu el despre problemele zilei, care de cele mai multe ori priveau binele si necazurile companiei, precum şi consolidarea poziţiei noastre, în tot acel an am vorbit extrem de rar de politică. Jünger considera că sarcina lui principală stătea în conducerea umană a celor 150 de oameni pe care îi avea în subordine. în rândurile noastre era un număr mare de şefi din «Hitlerjugend» [Tineretul hitlerist]. De aceştia se ocupa în mod special comandantul companiei noastre; încerca -s să-şi dea seama dacă ideile lor erau în măsură să genereze un nou eroism şi cum aveau aceşti oameni să se confirme în faţa duşmanului. [...] Drumuri, seara, parcurse tiptil si raiduri prin sectorul companiei noastre mi 1-au apropiat pe omul Jünger, iar cu ocazia unei misiuni de cercetare, într-o aşezare situată în spatele nostru, inima aparent atât de ferecată a acestui om mi s-a deschis pentru prima oară. Atunci mi-a povestit, în termeni exultanţi, despre patria sa restrânsă, Saxonia de jos. Cât de mult preţuia particularităţile regionale! Mergea atât de departe, încât apăra microstatalitatea - şi asta într-o vreme în care Germania, uzând de forţă, trebuia să devină din ce în ce mai mare ! în timpul iernii şi al primăverii care a urmat, am alternat adesea frontul cu repausul. [...] înaintând spre vest în marşuri forţate, am pătruns în interiorul Franţei.[...] Zilele de marş erau pentru animale şi oameni deosebit de extenuante.[.. J N-am auzit niciodată din partea lui Jünger vreun cuvânt de critică sau de ocară. [...] Era întotdeauna un model, îşi făcea datoria aşa cum şi-o poate face un om care se află *deasupra*

lucrurilor şi e apăsat de răspunderea care i s-a încredinţat [...] Am făcut odată un popas la marginea şoselei. Câţiva francezi s-au apropiat curioşi; unul dintre ei cu voce ridicată si plin de temperament ne-a descris situaţia lui nenorocită. Când acţiunile militare luau sfârşit, locuitorii aşezărilor se întorceau la casele lor, dintre care multe erau jefuite. Dacă de prieten sau de duşman, nimeni nu ştia să spună. Luam cu adevărat parte la necazurile bieţilor oameni fără să putem face însă practic ceva. Plecând mai departe, Jünger mi-a spus: «Intraţi întotdeauna în orice casă aşa ca şi cum v-ar apaţine şi gândiţi-vă la posibilitatea că şi dumneavoastră aţi putea să ajungeţi în aceeaşi situaţie ca aceşti nefericiţi». O impresie deosebită mi-a făcut atitudinea lui Jünger faţă de prizonieri. Una din sarcinile lui speciale era întotdeauna aceea de a-i trata omenos şi de a le face situaţia cât mai suportabilă cu putinţă. Şi eu am învăţat din acest comportament, iar mai târziu am avut destul de multe prilejuri să-mi iau drept model asemenea exemple. Trebuie să fi trăit astfel de situaţii, spre a-ţi putea face o imagine corectă despre ele. De zile întregi fără hrană, ofiţeri şi trupe din armata franceză înfrântă se revărsau - de cele mai multe ori fără pază - în locurile de adunare a prizonierilor, care în curând deveneau supraaglomerate. Doar prin efort personal *se* putea domina organizatoric situaţia şi oferi prizonierilor mărunte servicii caritabile, cum ar fi aprovizionare regu-lată cu hrană, apă, posibilităţi de dormit şi condiţii de spălat. Bazându-se doar pe câţiva oameni ai săi, Jünger a făcut mult bine şi a dat posibilitate celor în suferinţă, încercaţi de destin, să-si revină şi să poată suporta mai uşor soarta de care urmau să aibă parte în prizonierat. Exemplare au fost şi ultimele cuvinte pe care le-a adresat bucătarului nostru francez [...] Nu mai puteam să-1 ducem cu noi pe acest admirabil om şi în mod normal ar fi trebuit să ajungă într-un lagăr. Soluţia găsită de Jünger a fost alta şi a comportat aproximativ următorul discurs : «Arthur, [de fapt, era vorba de Albert - n. mea], mâine plecăm mai departe, în faţa intrării, la 6 dimineaţa, o să fie o bicicletă. La ora asta nimeni dintre noi n-o să fie treaz. Atrag atenţia că orice încercare de fugă e interzisă \ Şi acum noapte bună, Arthur, şi numai bine !» A doua zi, bicicleta dispăruse. [...] Pot să confirm că toate întâmplările consemnate în carte [e vorba de *Grădini şi drumuri]* sunt autentice şi orice explicaţie nu ar putea decât să le apla-tizeze." *(Ernst Jünger. Weg und Wirkung,* Stuttgart, Ernst Klett Verlag, 1949, pp. 136-140.)

Materia narativă, descriptivă şi reflexivă a primului jurnal din volumul de faţă se ordonează în două câmpuri simbolice opuse, desfăşurându-se în paralel şi încrucişat. Ele dau şi titlul acestui jurnal: grădinile şi drumurile.

într-un sens restrâns, *grădinile* sunt spaţiile naturale cultivate, de la grădina domestică din Kirchhorst, sădită, îngrijită şi recoltată cu infinită afecţiune, trecând prin curţile fermelor cu flori, legume şi pomi din satele traversate în înaintarea spre front, prin parcurile superbe din oraşe, cu gazoane, cane indiene, copaci şi ochiuri de apă şi până la grădinile somptuoase ale unor domenii nobiliare. Sunt locuri de linişte, de solitudine, de meditaţie calmă, de bucurie, uneori cadru de idilă abia sugerată, locuri situate într-o preajmă ostilă, frecventate în momentele de răgaz sau în zilele de permisie acasă. Mai ales acestea din urmă sunt aburite de miresmele si gusturile grădinii, fixate în notaţii de o extremă simplitate în care emoţia aproape înăbuşită de reflecţie se citeşte, totuşi, în filigran abia în melancolia despărţirii: „Florile şi fructele înfloresc şi se coc de-acum fără noi."

într-un sens mai larg, *grădina* este aici orice spaţiu natural - câmp, câmpie, pădure, smârc - în care pulsează viaţa organică, creşterea şi belşugul pământului, care încântă ochiul şi revigorează sufletul. Aşa sunt, de pildă, străvechii codri din Hardt („Solitudinea pădurilor e atât de magnifică, seamănă cu intrarea în spaţii solemne"), dealurile molcome din Picardie, câmpiile din Gercy pline de flori şi trifoi. La acest nivel, întâmplările pe care viaţa le aduce în chip firesc cu sine revitalizează si remodelează un vechi topos de mare circulaţie în literatura lumii: *locus amoenus,* loc de desfătare, reprezentat ca un colţ de natură plin de frumuseţe si umbră, cu pajişti, copaci, izvoare si ciripit de păsările, având ca arhetip grădina paradisiacă: „Modelul tuturor grădinilor este grădina fermecată, modelul tuturor grădinilor fermecate, paradisul". Motiv pentru care, la Jünger, încântarea produsă de vietăţi, de flori şi copaci, de lumini şi umbre se învecinează cu mirificul. Zborul unui bâtlan, al unei coţofene, fâlfâirea unui penaj somptuos par adesea evenimente fabuloase prin care se confirmă

armonia lumii. Aşa este bunăoară apariţia unei ciocănitori într-o pădure din Hardt, în chiar clipa în care scriitorul se gândeşte la ea : „Faptul mi s-a părut aproape ca un miracol, ca o creaţie proprie - exact ca în vis, când vin spre noi lucrurile la care tocmai ne gândim. [...] Oriunde ne copleşeşte sentimentul armoniei, detaliile ţâşnesc magic si parcă aşternute de o ultimă trăsătură de penel. [...] Tot aşa e şi în clipa însăşi a fericirii. Lucrurile sunt înstrunate; lumea e în acord."
In marginea grădinilor, o privire exersată si un interes pasionat descoperă în varietatea nesfârşită a lumilor vegetale şi animale somptuozitatea, graţia sau enigmaticul unor făpturi. Flori, copaci, mamifere, păsări mai ales si insecte sunt surprinse în unicitatea lor ireductibilă, în pulsaţiile ritmurilor vitale care le particularizează. Rezultă scene miniaturale în care observaţia simpatetică detaşează contururi irepetabile ca în acest instantaneu hieratic: „O pasăre de pradă a zburat dintr-un plop negru, s-a lăsat pe un ogor şi s-a îndepărtat ţopăind în sărituri rigide, neajutorate şi, totodată, heraldice. Fiindcă am urmărit-o, a vrut să traverseze Schwarzbach-ul, dar a căzut din zbor în apă, iar apoi a izbutit, totuşi, să iasă din nou la mal. Apropiindu-mă de ea, am văzut că aripa stângă îi fusese atinsă de un glonţ; sângele, în culoarea roşului de miniu, picura pe zăpadă. Pasărea s-a uitat la mine fix, cu ochii săi galbeni şi cu o privire dreaptă, cutezătoare, absolut de neînfrânt. După ce am privit-o îndelung, fără s-o ating, am lăsat-o singură în tufiş. Gând : «Dacă n-ai atins-o, poate scapă»."
In măsura în care *grădina,* respectiv orice zonă naturală, indiferent de calitatea ei de a fi sau nu ordonată de mâna omului (nu neapărat închisă şi subordonată simbolismului cercului) este percepută ca un spaţiu securizant şi regenerator care permite abstragerea din realul primejdios şi oferă în reducţie paradisuri compensatoare, ea poate fi asimilată izomorfismului insulari-tăţii, de mare forţă mitică şi expresivă, cum se ştie, în opera lui Jünger. Cimitirele, pe care scriitorul le vizitează în orice loc de popas, atunci când timpul o îngăduie, sunt şi ele grădini, insule de verdeaţă şi viaţă, propice reveriei şi meditaţiei binefăcătoare: „La cimitir, care era în plină eflorescentă. Mă bucură întotdeauna acolo priveliştea copiilor care se joacă, în vreme ce mamele lor îngrijesc mormintele. Pe una din movile, o tufă bogat înflorită de cerceii-doamnei, care sunt foarte adecvaţi ca plante funerare. Stropii roşii ai florii se legănau ca nişte medalioane în adierea uşoară a vântului. Am reflectat la propria mea piatră de mormânt, pe care îmi doresc doar numele şi cele două date, şi gândul mi-a făcut bine". Dar ca semne metonimice nu doar ale vieţii, ci şi ale morţii, sub forma interio-rităţilor încastrate, cimitirele reprezintă în geografia imaginarului poetic din jurnalul lui Jünger unul din punctele de convergenţă dintre simbolismul *grădinilor* şi cel al *drumurilor.*
Acestea din urmă sunt traseele marşurilor extenuante prin propria ţară, pe ploaie, vijelie sau ger, cu încartiruiri de o noapte prin case străine, într-o atmosferă de nelinişte surdă, bântuită de presimţirea unor încleştări de dincolo de vizibil. Sunt apoi cele ale înaintării în ţara străină spre zona maximei periclitări, a confruntării cu moartea; linii de forţă care împânzesc un teritoriu marcat de urmele funeste ale luptelor: case, gospodării şi clădiri publice părăsite, ruine, cadavre de oameni şi animale (mai ales cai), morminte la tot pasul, în locul gospodăriilor, cratere de bombe, pe şosele, maşini răsturnate, avioane doborâte, tancuri distruse, obiecte casnice aruncate claie peste grămadă. *Drumurile* aleargă nu numai printr-o lume distrusă de un întreg arsenal demonic („Spaimele distrugerii se înfăţişează *întotdeauna,* ca în vechile imagini infernale, sub forma abundenţei imense de detalii tehnice."), dezarticulată şi încâlcită, dar şi printr-un decor fantasmagoric în care timpul pare a se fi oprit în loc: prin ferestrele caselor se văd mese puse, părăsite brusc ca sub o spaimă năpraznică; într-o cafenea, pahare pe jumătate golite ; într-o măcelărie, tejghele pline de carne tranşată, în descompunere ; la jandarmerie, în maşina de scris, o scrisoare întreruptă la mijlocul cuvântului; în biserici, obiectele de cult uitate pe altare. Prototipul acestor spaţii neliniştitor spectrale în care nu se vede picior de om, ci doar urme de activităţi stopate în plină desfăşurare, iar liniştea lugubră e întreruptă doar ici-colo de mugetul vitelor lăsate de izbelişte, este palatul din basmul despre frumoasa din pădurea adormită ca loc al vieţii suspendate brusc de o vrajă rea. Aici din ramele goale rînjeşte vidul terifiant: „întregul este un imens foaier al morţii, a cărui traversare m-a zguduit profund."

Pe *drumuri* apar scene groteşti: într-o piaţă publică în ruină, soldaţi cu pălării de paie, jobene, şepci şi caschete coloniale pe cap aleargă în cerc pe motociclete şi maşini fără cauciucuri; în altă parte coloane motorizate poartă mascote din cele mai bizare cum ar fi saboţi, măşti de gaze, păpuşi elegante sau un craniu şterpelit dintr-un cabinet de anatomie, iar în ferestrele caselor pustii se expun aglomerări de obiecte amestecate, de la păsări împăiate la manechine de probă. Pe străzi se înşiră scaune de toate formele şi mărimile, prin odăile caselor părăsite se adăpostesc iepuri şi cîini. La o fermă pustie, un pitic beat, zdrenţăros şi murdar, se crede, într-un acces delirant de grandomanie histrionică, stăpânul proprietăţii, aruncă în aer găini vii si împrăştie pe jos mari ghemotoace de bancnote. De aceeaşi atmosferă crepusculară si carnavalescă, în sens mitic, ţine şi golirea la tot pasul a pivniţelor de vinuri, semnul indenegabilei biruinţe asupra adversarului : „în genere, itinerarul de deplasare era presărat cu sticle de şampanie, de Bordeaux si de Burgundia. Am numărat cel puţin aproape una la flecare pas, fără să mai pun la socoteală locurile de tabără care arătau de parcă ar fi plouat cu sticle. Ceea ce, în cazul unei campanii în Franţa, ţine de tradiţie. Orice incursiune a unei oştiri germane e însoţită de o beţie zdravănă, în stilul celei făcute de zeii din Edda, pe măsura căreia nici o provizie nu e suficientă."
Se vede limpede că *drumurile* parcurse în istoria reală sunt în acest caz asociabile pe de-o parte semantismului puterii marţiale sub forma violenţei distructive şi a morţii impuse, pe de alta toposului lumii-pe-dos, legat de regresiunea în inform.
Grădinile ca universuri vii, *ordonate,* binefăcătoare şi securizante, şi *drumurile* ca spaţii ale *dezordinii,* ale maşinăriilor terifiante, ale aneantizării şi spaimei configurează *o* opoziţie ai cărei ultimi termeni antinomici sunt cosmosul si haosul. Aceştia sunt complementari. Uneori tangenţiali şi reversibili. Astfel, grădinile se ating, semantic vorbind, de drumuri, atunci când alături de splendoarea lor vegetală se lăţeşte oroarea descompunerii animale : aşa e stârvul pisicii de angora lângă bujorii aprinşi, cadavrele care zac pe răsadurile de mazăre şi ridichi, miasmele pestilenţiale din tancurile eşuate pe un petec de pădure. Pe de altă parte, drumurile nu duc doar prin si spre moarte. Ci şi spre solitudinea întremătoare a grădinilor: „După sosirea şi cazarea trupei, în grădinile în care înfloresc primii crini şi în care se coace recolta. Sus pe coastă, în plin soare, singur, într-o grădiniţă. Căpşune, coacăze în trei culori, zmeură roşie şi albă. Printre căpşune, o varietate mică, aproape neagră, neverosimil de dulce. [...] Seara, şi acum încă, un straniu sentiment de beţie. Sunt plin de imagini ca un vas care dă pe dinafară. Se scurg pe lângă mine." Tot pe drumuri se reîntorc şi refugiaţii, armistiţiul o dată semnat, spre casele lor, descriind o mişcare dinspre periferie spre centru, dinspre haos spre restaurarea cosmosului dezintegrat de război. Tot aici intră şi feluritele acte întreprinse de autorul jurnalului în scopul readucerii spaţiilor devastate prin care îl poartă drumurile sale la forma lor dintâi, precum si în ordonarea şi dirijarea maselor haotice de civili disperaţi şi angoasaţi.
Dacă de cele mai multe ori contrariile viaţă şi moarte, ca elemente ale câmpurilor semantice supra-determinate de cuplul cosmos-haos, se află într-o opoziţie ireductibilă, dar relativ „slabă", precum în cazul buncărului

Nota: Betonul construcţiei, reci şi masive, e resimţit ca opus organicului vegetal, binefăcător. **Incheiat nota,** şi al colibei din lemn şi stuf, în alte situaţii concomitenta lor explodează într-o imagine în care coabitează frumuseţea si groaza, şi care e percepută ca irumpere a ceva neobişnuit şi uluitor: în clipa chiar a lansării unei rafale ucigaşe de proiectile spre poziţiile inamice, „de cealaltă parte, *ca printr-o scamatorie* (subl. mea), două coţofene cu reflexe de un alb strălucitor şi verde metalic şi-au luat zborul din copaci, trecând pe deasupra coamelor lor. Apoi armele au început să ciocane şi salvele incandescente s-au întâlnit în fundul ambrazurii."
O idee care revine în unele convorbiri ale autorului, dar mai cu seamă în numeroasele sale solilocvii şi căreia energia cu care este afirmată îi conferă un rang înalt în ierarhia reperelor filozofice ale *Grădinilor si drumurilor* este aceea a coexistenţei dintre vizibil şi invizibil, în spatele oricărei constelaţii istorice, indiferent de natura ei, stau, crede Jünger, forţe supratempo-rale, nenumibile, dar

intuibile prin exersarea ochiului pe suprafaţa obiectelor şi a întâmplărilor lumii. Rezultă de aici că lucrurile nu sunt întotdeauna ce par a fi şi nimic din ce trăim în empiric nu epuizează trăirea absolută, situată pe o verticală care duce în jos spre grote infernale, iar în sus, în inculoare, în lumină. De aici şi adoptarea, de către scriitor, a unei perspective anamorfotice şi a unei viziuni palimpsestice a lumii, în acord cu metafizica şi poetica optică din Cuvântul introductiv.
Atât anamorfoza, cât şi palimpsestul exploatează spaţialitatea.

Nota: Prin anamorfoză şi palimpsest am în vedere imagini concrete şi figuri de gândire care în *Grădini şi drumuri* aproximează sensul de dicţionar al termenilor. Palimpsestul capătă aici o accepţie mai largă decât aceea pe care i-o conferă prin hipertextualitate Gerard Genette *(Palimpsestes,*Paris, Seuil, 1982).

Dar în vreme ce prima e o suprapunere în plan de reprezentări plastice diferite, discriminabile ca atare în funcţie de unghiul percepţiei, ultima e o suprapunere în spaţiu de structuri de sens diferite. Amândouă au rol de camuflare şi se adresează ochiului spre descifrare. Anamorfoza solicită mişcarea privirii (jocul de perspective), palimpsestul acuitatea acesteia (capabilă să descopere dincolo de stratul superficial tainele din adânc).
O explicită viziune anamorfotică şi palimpsestică deopotrivă a universului apare pentru prima dată la Jünger într-o mică proză, poate cea mai romantică dintre toate, din Inimă aventuroasă, intitulată chiar Anamorfoze (Vexierbilder). Aici, aproape întocmai ca în Discipolii la Sais a lui Novalis, un învăţător, Nigromantus, colecţionar de obiecte stranii, cu vocaţii metamorfotice, îşi introduce discipolul, după o metodă neobişnuită, în studiul intuitiv al naturii şi al lumii, înţelese ca un cifru şi ca o mare de corespodenţe : „Era de părere că cercetăm prea superficial lucrurile vizibile şi poate de aici venea predilecţia lui pentru obiecte care văzute mai îndeaproape se transformau ciudat, îi plăceau astfel materiile şanjante, sticlele irizate şi flui-ditătile ale căror culori făceau ape sau se schimbau o dată cu lumina. [...] Avea de asemenea o colecţie de imagini camuflate care ieşeau la iveală ca prin scamatorie din mozaicuri monocolore. Acestea erau alcătuite din pietricele care la lumina zilei nu se deosebeau de altele granulate asemănător, dar care în amurg începeau să lumineze fosforescent. Se mai vedeau la el sobe pe care, atunci când erau încinse, apăreau inscripţii cu litere roşii [...] Poseda transparente pe care lucruri nevinovate se schimbau în altele înfiorătoare sau oroarea se prefăcea la lumină strălucitoare în splendoare. [...] Dacă mă gândesc în urmă la aceste lucruri care mă înveseleau, îmi pare că Nigromantus le adunase în jurul lui după un anumit principiu - şi anume după acela al anamorfozelor. [...] De altfel nu era vorba numai de obiecte; el preţuia forţa anamorfotică şi în scris şi îmi punea uneori în mână cărţi [...] care erau ca plafoane pictate prin ale căror deschideri se zăresc constelaţiile [...]. In ceea ce priveşte anamorfozele, el urmărea în special zguduirea care ne cuprinde atunci când, pe neaşteptate, le vedem una într-alta. [...] într-adevăr, când descifrăm anamorfoza se poate instala uluire, uimire, spaimă, dar şi voioşie. Atunci când se acumulează astfel de impresii, începem să ne apropiem cu grijă de lucruri; privim până şi cele mai simple pietre de construcţie ale experienţei noastre cu atenţie, cu aşteptare sau şi cu neîncredere. [...] Astfel de exerciţii trebuiau să reprezinte faptul că şi lumea în mare e ordonată în felul unei anamorfoze - că misterele ei zac pe suprafaţa deschisă şi că nu e nevoie decât de o neînsemnată adaptare a ochiului pentru a vedea belşugul de comori şi de miracole ale ei. Era astfel suficientă o clipă de reflecţie pentru a descoperi cheia vistieriilor din care poţi apoi să consumi toată viaţa. [...] Cu această ocazie a exprimat poate în chipul cel mai lămurit ceea ce înţelegea prin metodică. Dacă am ghicit corect, prin ea înţelegea modul de viaţă înalt, având drept scop ceea ce e nepieritor. Acestuia îi corespundea imaginea înaltă a lumii înscrisă în lumea obişnuită ca o anamorfoză - inconceptibil de aproape. [...] Desigur, am experimentat şi eu emoţia superbă care ne cuprinde atunci când graniţele se şterg *şi* se ivesc înţelesuri ascunse - dar numai aşa cum am aluneca în zbor peste grădini străine.” In *Grădini si drumuri* metamorfoza anamorfotică poate trece de la fabulosul straniu şi neliniştitor la domesticul candid: o făptură miticoidă cu piele de măgar, gât de şarpe (poate nu

chiar întâmplător, de vreme ce ofidienii şi simbolistica lor ocupă, cum se ştie, un loc eminent în scrierile lui Jünger) şi craniu de om, văzută de aproape cedează locul unei umile cârpe de şters vase. Mişcarea inversă de la cotidianul banal la terifiantul demonic apare, ce-i drept mediat de o analogie care anemiază structura, fără ca, totuşi, să o mascheze, în rememorarea unei imagini: „Astfel, în timp ce scriam un ordin pentru un curier, mi-am aşezat servieta cu hărţile pe un vehicol blindat, din care nu mai rămăsese decât saşiul. Abia după ce am plecat, mi-am dat seama că, în vreme ce scriam, ochiul meu alunecase pe această masă de fier, asemenea unui grătar înroşit în foc. Nici carnea nu lipsea de pe acest înspăimântător grill. înregistrez astfel aproape automat imagini pe care adesea o întâmplare misterioasă mi le prezintă dezvoltat abia după minute, ba chiar după ceasuri întregi." în frântura de geam rămasă agăţată de chitul unei ferestre sparte apare brusc conturul capului reginei Victoria; încâlceala de vehicule răsturnate pe o şosea formează un mare mozaic în care „măruntele detalii se ascund în el ca într-o anamorfoză"; într-o bună zi privitorul descoperă în pătratul din modelul unei perdele o semnificaţie etică necunoscută; într-un amurg, alunecă pe lângă el o făptură întunecată, bătând în dreptul capului din aripi albe, de fapt o pisică ţinând în dinţi un porumbel : „Văzusem una din acele anamorfoze, în care plăcerea şi durerea sunt aproape inextricabil amestecate şi care în viaţă apar atât de des. Le despărţim liniile cu atât mai desluşit, mai drept, cu cât ne situăm mai sus şi cu cât în jurul nostru se ţese mai multă lumină." Etc.

De altă factură este structura anamorfotică, mai degrabă o pseudoanamorfoză, la care se referă explicit Junger în *Cuvântul introductiv,* vorbind despre psalmul 73 (în versiunea românească a Bibliei, psalmul 72). Caz în care avem a face nu cu imagini, ci cu înţelesuri; mai exact cu invocarea unui pasaj biblic (în care se pomeneşte de răutatea, viclenia celor nelegiuiţi, după care „se ia poporul", dar care până la urmă îşi primesc pedeapsa de la Dumnezeu) ca aluzie încifrată la prezentul încărcat de silnicii. Schimbarea de perspectivă, respectiv descifrarea este aici asumată nu de privire, ci de lectură.

în ce priveşte palimpsestul, în sens restrâns si concret, acesta apare bunăoară ca inscripţionare pe ziduri : „Prin Porcien, Wadimont, Fraillicourt. Acesta e ţinutul în care mă aflam în 1915, cu casele sale din calcar alb, ale căror ferestre şi uşi sunt adesea foarte frumos tivite cu un brâu de cărămizi roşii. De sub tencuiala spălată de timp a zidurilor au apărut indicatoarele de drum şi inscripţiile noastre din vremea ocupaţiei de odinioară. Am avut un sentiment ciudat - ca şi cum ar fi fost supuse unui examen radioscopic."

în sens larg, structura palimpsestică e aproximată ori de câte ori privirea cercetează pe suprafeţele vizibile urmele sensurilor din adânc sau coboară din afară spre interior în căutarea esenţei ultime. De obicei în asemenea clipe privilegiate contemplaţia intensă devine un fel de a „doua vedere", o intuiţie fulgurantă: „Prin sate, stejari puternici ca cei din urmă arbori ai lui Donar. Adesea parcă îmi cade vălul de pe ochi; atunci curţile se întind nedeghizat în vechea lor strălucire păgână. Privesc în punctul cel mai inviolabil al vechiului pământ natal şi cred că atunci când vom muri, vom vedea uşile larg deschise ale casei părinteşti şi aria strălucind în lumină solemnă." Revelaţiile sunt uneori însoţite de bucuria descoperirilor esenţiale ca în cazul găsirii unei cochilii de melc (simbol universal al temporalităţii circulare, recurent la Jünger) în parcul castelului din Montmirail, scoase din pământ de explozia unui proiectil, si care mijloceşte coborârea intuitivă într-un spaţiu fizic primordial si, dincolo de el, într-o plenitudine mirifică: „Eu, care în aceste zile frumoase am fost, totuşi, însoţit de proximitatea distrugerii ca de o umbră, am înţeles pe loc învăţătura : Mont Mirail fusese cândva un recif în marea de cretă, si în el zace indestructibil miraculosul, a cărui plăsmuire e si acest castel cu grădinile sale, o parabolă efemeră precum cochilia acestei scoici. Era în această descoperire si o trăsătură alchimică - ceva de piatră filozofală care transformă lucrurile printr-un miracol înfăptuit în interiorul nostru. Aşa încât, chiar dacă mi s-ar fi cerut să aleg ca amintire o piesă din tablourile vechi, cărţile sau comorile castelului, nimic nu mi s-ar fi părut mai vrednic de a fi dorit decât această casă de melc."

Configuraţiile enigmatice de descifrat, şaradele care se înfăţişează privitorului, mai exact spus pe care el le detaşează, în temeiul unor preferinţe secrete, din nesfârşirea de imagini care îl asaltează în

hoinărelile sale prin grădini, de-a lungul drumurilor spre front, în popasurile prin case şi curţi străine, sunt resimţite ca fiind neîntâmplătoare, mai degrabă provocări lansate de destin spiritului cunoscător. In schimb cauzele acestor întâlniri rămân adesea sub pragul putinţei de înţelegere : o maşină de calibru greu călcase un câine sau o pisică din care nu mai rămăsese decât o pată mare roşie; „nu aş fi bănuit că aici erau resturi de viaţă, dacă nu aş fi văzut şase corpuri nenăscute, sase embri-oane, care tiveau pata întunecată, alcătuind un hexagon. Sfere gelatinoase care, în învelişul alunecos de albuş, scăpaseră de sub greutatea roţii şi care, singure, îşi păstraseră forma în mijlocul strivirii. Am avut sentimentul că aici, fie si numai sub forma unui eşafodaj mecanic, mai domnea încă grija - grija mamei vieţii, ale cărei reflexe sunt mamele animalelor şi mamele oamenilor. Ca de atâtea ori în trecut m-am întrebat şi de astă dată: «De ce ţi s-a oferit ţie anume această privelişte ?»"
In comparaţie cu *Jurnalele pariziene,* eflorescenta onirică din *Grădini si drumuri* este mai puţin bogată (aprox. două duzini de însemnări despre vise, dintre care câteva doar simple menţiuni) si mai puţin variată, dar neputând fi trecută cu vederea. Ea sporeşte până la luxurianţă cu deosebire în locuinţele părăsite, unde, crede scriitorul, o substanţă nevăzută si diafană (care se destramă în casele locuite) le alimentează creşterea cotropitoare, întâlnim forme felurite, de la simple succesiuni de imagini la crâmpeie de istorioare şi la suite discontinue de mici scene. Vise de groază şi vise feerice, vise tehnice şi catastrofice cu ascensoare, avioane prăbuşite, scări fără balustradă, sub care se cască hăul. Desfăşurări într-un timp trecut, prezent sau incert, pe câmpuri, în pieţe publice, în spaţii închise sau în locuri indeterminate. Personaje reale, cunoscute (Cari Schmitt, colonelul von Taysen, Kniebolo - nume inventat, desemnându-1 aici pentru prima oară astfel pe Hitler) şi necunoscute, mitice (babă, salvator, uriaş) şi himerice. Adesea, derulările onirice se încheagă în jurul unor scene de cruzime la care visătorul asistă, uneori din *off:* o voce povesteşte, sau el citeşte într-o cronică veche, despre o istorie cu o băutură ucigaşă administrată repetat cuiva, în care se strecoară ideea că nimerit în „mecanica rece a violenţei", omul nu are scăpare (12 apr. 1939). Alteori scenariile de groază, cu evident caracter anticipativ, trezesc reacţii emoţionale puternice, ca în visul (3 iul. 1939) cu sclavi de culoare cărămizie, înhămaţi la o grapă, pe care un paznic uriaş îi ucide, bătându-i: „Contrastul din această scenă între aplicarea stupidă a violenţei şi suferinţa stupidă mă umplea de disperare." In unele cazuri o stare insolit neliniştitoare si repulsivă invadează brusc un spaţiu din cele mai obişnuite. Aşa e bunăoară visul (din 8 ian. 1940) cu găina friptă, cumpărată de visător într-o prăvălie şi căreia, pofticioasă, bătrâna malefică (o ipostază a feminităţii redutabile) îi scoate cu degetele măruntaiele şi le înghite hulpav; aici violenţa, eufe-mizată în perversitate băgăcioasă, moartea în mutilarea degradantă a hranei, iar spaima în dezgust, îl desemnează prin substituţie drept obiect al agresiunii dezonorante pe însuşi visătorul.
în măsura în care visele sunt urmate de sugestii sau de observaţii explicite privind semnificaţia pe care le-o conferă autorul, ele pot fi apropiate de structurile anamorfotice; căci, clătinat la lumina zilei, caleidoscopul imaginilor nocturne destructurează figurile spre a le restructura potrivit cu optica şi experienţa diurnă : într-o apă curgătoare, visătorul izbuteşte să ţină departe de el o făptură dezgustătoare (combinaţie de guzgan şi şarpe), care emană un soi de paraziţi ce îi alunecă pe picioare; de pe mal, un ţăran cu o bâtă omoară strania arătare şi, în loc de mulţumire, primeşte o mustrare. „Trezindu-mă, am recunoscut ca autentică figura, căci deseori în viaţă participarea mea la situaţia în care tocmai mă aflam era atât de intensă, încât mă făcea să uit repulsia faţă de adversităţile pe care ea le aducea cu sine." Demersul autoscopic deplasează liniile din vis, descifrând în compoziţia enigmatică (cu aluzii la locuri infernale - apa, mişcarea vermiculară şi monstrul hibrid - şi la motivul binefăcătorului respins) semnele unei reacţii psihologice proprii.
Un vis mai complicat (din 26 apr. 1939), ale cărui secvenţe alunecă cinematic, topindu-se una în alta, descrie o mişcare în trei timpi: de la directitatea unei întâlniri cu Kniebolo, care oferă confeti de aur visătorului, trecând prin zonele încâlcite ale lumii ca labirint, şi până la cupa cu cristale şi biluţe clătinată de acesta, din care fulgeră fluorescente în aur şi azur.

Nota: Curioasă anticipare a unei afirmaţii pe care avea s-o facă spre sfârşitul războiului Gobbels, după care partidul nazist i-ar fi oferit zadarnic lui Jtinger „poduri de aur" (Fr. de Towarnicki, *op. cit.,* p. 28). **Incheiat nota.** Polisimbolismul bogat adună semantismul căutării centrului într-un spaţiu încărcat de primejdii cu acela al recipientului în care conţinutul se converteşte în lumină, ceea ce ar putea sugera naşterea alchimică a operei, căci: „într-un cerc de meşteri iluştri m-am prezentat drept gravor de silabe." Dar o operă orientată spre zona celestă a eterului pur: „Zăbovisem dincolo de lumea culorilor."

O feerie cromatică cu somptuozităţi minerale (în visul din 14 februarie 1940), constituită din simboluri ale feminităţii acvatice (peşti, scoici, melci), aluzii alchimice şi arhetipul adâncurilor chtonice matriciale, are drept cadru raionul paleontologic al unei prăvălii, în care, pe lângă obiecte preţioase marine ca baga, corali şi sidef, se puteau cumpăra cristale cu pietrificări rare, „opere de artă ale naturii, cizelate de eoni, [...] trilobiţi din aur pur [...], peşti din minereuri verzi şi violete, scoici cu nervuri proeminente [...], un loligo subţire care semăna cu o săgeată de marmură în nuanţa unui roz de ceai [...], platoşa unui crocodil, pietrificat într-un jad de un verde palid." întregul figurează coborârea într-o interioritate îmbelşugată, situabilă în proximitatea unei demiurgii de grad secund (perfecţiunea imitaţiei în piatră a formelor viului).

Cu toate că *Grădini si drumuri,* ca şi restul *Radiaţiilor,* sunt, cum s-a văzut, intens elaborate, deşi nu într-atât încât să li se altereze „istoricitatea", şi în acord cu un program poetic explicit (vezi *Cuvântul introductiv),* rămâne până la un punct, totuşi, curios faptul că selectarea din real a unor împrejurări trăite si notarea lor fără adausuri ficţionale „cade" pe modele atât de strâns articulate, parcă peste capul autorului însuşi. Ca şi cum simpla notare cronologică a unor întâmplări, a unor imagini, a unor activităţi desfăşurate într-un timp oarecare ar atrage nenumibile coerciţii situate în limbă, care ar organiza materia reală în câmpuri semantice opozitive, în structuri simbolice simetrice, într-un mediu ale cărui elemente reverberează polifonic. Sau ca şi cum, dimpotrivă, aceste polifonii ar exista în materia primordială a trăitului şi autorul n-ar face decât să le transcrie cu grijă.

Iată bunăoară si însemnările legate de romanul *Pe falezele de marmură* a cărui redactare se suprapune parţial cu aceea a *Grădinilor si drumurilor.* Inspirat, după cum se ştie din chiar mărturisirile autorului, de un vis cu un incendiu apocaliptic, romanul a fost scris în câteva săptămâni, între februarie si iulie 1939. Ultimele retuşuri datează din 2 august, iar corecturile în şpalt sunt făcute pe când scriitorul era deja mobilizat în spatele frontului. Cartea apare în septembrie 1939 într-un tiraj de paisprezece mii de exemplare care se epuizează în câteva săptămâni. Traducerea franceză din 1942 se bucură de acelaşi succes. Notele din *Grădini şi drumuri* care privesc *Falezele* se întind în intervalul cuprins între 3 apr. şi 10 sept. 1939 şi sunt de două categorii. Unele au un caracter explicativ şi proiectiv legat de sensul unor personaje, al unor episoade, al conturului general al naraţiunii. Sunt astfel consemnate anumite ezitări (de pildă, între titlul iniţial, *Regina şerpilor,* si cel definitiv, socotit a exprima mai fericit tema cărţii: îmbinarea dintre frumuseţe, grandoare şi primejdie), necesitatea unor îmbunătăţiri stilistice, obligaţia unor investigaţii documentare suplimentare (bunăoară despre rasele de câini) etc. Altele sunt de ordin normativ general, un fel de artă poetică în miniatură, în complementaritate cu propoziţiile din *Cuvântul introductiv.* Se regăsesc în ele atât gravitatea actului de a scrie, cât şi preferinţa scriitorului pentru stilul litotic şi eufemizant, pentru amestecul de cizelare extremă şi de „neîngrijire", pentru claritate şi obscuritate (în operă trebuie să rămână „locuri întunecate pe care nici autorul să nu şi le poată explica"), pentru distanţa faţă de obiect, pentru textura mozaicată, care, toate la un loc, particularizează diariumistica lui Junger. Aceste însemnări constituie crâmpeie de jurnal de creaţie la...", calitate în care ele se situează faţă de *Grădini si drumuri* într-o relaţie de dedublare: jurnal în jurnal, în plus, propoziţiilor de ordinul poeticii teoretice, atâtea câte sunt în .jurnalul mic", le corespund în jurnalul mare" propria lor proiecţie „în act".

Mai mult. *Pe falezele de marmură,* ficţiune utopică si ucronică, destinată, chiar în viziunea autorului ei, să denunţe rădăcina însăşi a violenţei, activate, în forme nemaicunoscute, în dictaturile totalitare, e structurată, foarte în mare vorbind, pe aceeaşi opoziţie ca şi însemnările din jurnal. De-o parte

recluziunea în activităţile spiritului, reveria în mijlocul unei naturi îmbelşugate de o nemaipomenită frumuseţe vitală, pe de alta primejdia, brutalitatea şi moartea. Foşnetul suav al *grădinilor* si vacarmul *drumurilor* distrugerii prin foc, opoziţia, complementaritatea şi confruntarea lor, regăsibile si în *Faleze...,* adaugă astfel raportului dintre cele două scrieri dimensiune volumetrică. Prin urmare, referinţele din *Grădini si drumuri* la *Falezele de marmură,* transcriind cronologic „actualitatea zilei", se dovedesc a fi totodată şi un mediu sonorizant, în ecou, care întăreşte prin reduplicare sensul general al jurnalului din care fac parte.

Heinrich von Stiilpnagel, comandantul statului major al armatei de ocupaţie din Paris, îl însărcinează pe Jünger în toamna lui 1942 cu misiunea de a face o inspecţie în regiunea Caucazului, la data aceea teatrul unor confruntări puternice între germani şi ruşi. Pretextul era ca autorul eseului *Muncitorul,* a cărui figură centrală generalul o considera foarte probabil calchiată pe modelul proletarului bolşevic, să cunoască pe viu, la faţa locului, realitatea sovietică, în fapt însă, scopul viza sondarea stării de spirit a înaltului comandament al armatei din est în perspectiva unei eventuale încercări a generalilor de a-1 îndepărta într-un fel sau altul pe Hitler de la putere. Dar odată ajuns acolo, Jünger constată repede că oamenii „aveau alte lucruri în cap decât preocupările politice. Erau cu spatele la zid".

Care era pe-atunci situaţia frontului în est? Iată binecunoscutele date care constituie fundalul călătoriei lui Jünger în zonă si obiectul a numeroase referinţe sau aluzii în *însemnările caucaziene.*

După eşecul cuceririi Leningradului, în urma unui asediu de 32 de luni, Hitler dispune, împotriva recomandărilor generalilor săi, cucerirea Ucrainei, ceea ce şi reuşeşte, şi apoi înaintarea spre Moscova. Iarna timpurie găseşte armata germană insuficient echipată şi determină o înaintare din ce în ce mai anevoioasă, încheiată cu respingerea ofensivei de către ruşi. Rezulta limpede că epoca războaielor fulger trecuse şi începea un război de uzură, în cadrul operaţiilor din 1942 se dispune pătrunderea diviziilor motorizate dinspre Rostov spre Caucaz pentru cucerirea marilor câmpuri petrolifere din sud. Cu sacrificii enorme, trupele germane ating vârful Elbrus, dar nu ajung să pună stăpânire şi pe zona sudică, în ciuda unor lupte violente duse atât cu trupele sovietice regulate, cât şi cu unităţile de partizani, între timp, Armata a 6-a condusă de generalul Paulus înaintează până la Stalingrad. Ruşii se apără cu îndârjire şi reuşesc să spargă flancurile germane şi să încercuiască armata. Aceasta s-ar fi putut salva, făcând o breşă în încercuire, dar Hitler ordonase să se lupte la Stalingrad până la ultimul om. Situaţia se agravează din ce în ce, aprovizionarea aeriană a trupelor asediate fiind cu totul precară, în ciuda asigurărilor demagogice ale lui Goring. Este momentul în care frontul din Caucaz se repliază, sub ameninţarea tăierii liniilor sale de retragere. La sfârşitul lui ianuarie 1943, după lupte teribile şi pierderi uriaşe, bătălia Stalingradului se încheie catastrofal pentru germani si pentru aliaţii lor.

însemnările caucaziene, aproape zilnice, ale lui Jünger, desfăşurate, cum arătam, între 24 oct. 1942 - 15 feb. 1943, consemnează trecerea autorului lor prin Ucraina (Kiev, Rostov, Voroşilovsk), prin satele din Caucaz şi prin zonele muntoase, bătute de trupe angajate în ciocniri violente şi istovite de o nesfârşită luptă de uzură; în fine, întoarcerea precipitată acasă, datorită morţii tatălui, la a cărui înmormântare fiul izbuteşte să ajungă la timp.

întâlnim şi aici aceeaşi compoziţie mozaicată ca şi în restul *Radiaţiilor,* aceleaşi tipuri de texte - relatare de întâmplări, descriere de peisaje, de oameni, de atmosferă (acestea având poate cea mai mare pondere ca obiect de interes preferenţial, prin forţa lucrurilor: călătorie întreprinsă într-o zonă necunoscută, exotică), istorisire de vise, impresii de lectură (comparabil cu restul diariumistic mult reduse), reflecţii şi observaţii etc. - aceleaşi procedee stilistice şi figuri poetice. Semnul lor distinctiv ar putea fi considerat un referent esenţializat. Faptul că aici ne întâmpină „dezastrele războiului" în forma lor cea mai pură, adică mai terifiantă, mai brutală, intrând „adânc în zoologic". O lume cu sacralitate răsturnată, frecvent percepută ca demoniacă. După cum şi frumuseţea naturii apare intensificată în magnificenţa sălbatică a masivelor muntoase din Caucaz. Totodată *grădinile* şi *drumurile,* viaţa şi moartea, frumuseţea sublimă şi spaima terifiantă *coabitează* în pădurile şi pe piscurile masivelor înzăpezite atât de inextricabil, încât înţelesul subiacent al fiecăruia dintre cele

două câmpuri apare, prin contrast, intensificat hiperbolic, *însemnările caucaziene* pot fi privite astfel ca un continuum oximoronic.
Comparată nu cu Parisul sub ocupaţie, al *Jurnalelor pariziene,* loc în care bună parte din oameni duc o existenţă în anumite limite normală, ci cu peisajele dezolante, ruinate de lupte din *Grădini şi drumuri,* realitatea din Ucraina sovietică se vădeşte încă de la primul contact aceea a unui spaţiu nu doar distrus de război, ci unul eminamente „dezvrăjit".

Nota: „Dezvrăjirea" invocată de câteva ori pe parcursul *însemnărilor caucaziene* în legătură cu viaţa din oraşele sovietice poate fi înţeleasă ca expresie a lumii nihiliste, supusă, potrivit lui Jünger, unui permanent reducţio-nism, provocat şi suferit *(cf.* Fr. de Towarnicki, *op. cit.,* p. 53). Interpretarea lui Wolfgang Brandes *(op. cit.,* p. 38), după care ea ar reprezenta deziluzia autorului care se aştepta să găsească aici feerii orientale gen *1001 de nopţi* e cel puţin naivă. **Incheiat nota.** Aici sărăcia si mizeria de neînchipuit a populaţiei, „nimicnicia abstractă" a noii arhitecturi, lipsa oricăror bunuri de pe piaţă, degradarea hotelurilor în care nimic nu funcţionează, a localurilor în care se practică specula cu cele mai elementare bunuri, a cimitirelor în care inscripţiile de pe cruci s-au şters demult etc., fără a mai vorbi de uciderea bucuriei, a fericirii, a spiritului creator, toate acestea circumscriu un teritoriu pustiit de forţe malefice, în care ochiul nu găseşte nici „o oază, nici un punct de odihnă" asupra căruia să se aştearnă cu încântare. Drept pentru care amintirea face să reverbereze şi aici faţa pământie şi ameninţătoare a *Falezelor de marmură.* Dacă *Grădinile si drumurile* aveau în comun cu romanul marile configuraţii de sens si dispunerea lor opozitivă, de astă dată platforma comună este tocmai referenţialul, pe latura lui tenebroasă : „Răsuflarea lumii jupuitorilor devine adesea atât de perceptibilă, încât orice plăcere de a munci, de a modela imagini şi gânduri piere. Fapta rea are un caracter nimicitor, deprimant; hotarul omului devine neospitalier, ca locuit de un stârv ascuns. Având o asemenea vecinătate, lucrurile îşi pierd farmecul, mireasma, gustul. Spiritul se istoveşte, îndeplinindu-şi sarcinile pe care şi le-a asumat şi care îl interesau, înviorându-1. Dar el trebuie să lupte tocmai împotriva acestei stări. Pe creasta ucigaşă, fie şi la o palmă de prăpastie, culorile florilor nu trebuie să pălească. Aceasta e situaţia pe care am descris-o în *Faleze."*
In Caucaz, pe versanţii abrupţi ai munţilor, de-a lungul văilor sau chiar pe crestele înzăpezite, războiul se duce cu o înverşunare surdă. Imaginile de coşmar se succed neîntrerupt: coloane de soldaţi, îmbrăcaţi în cruste de noroi, nespălaţi, purtând provizii şi muniţii pe poteci aproape impracticabile, pândiţi la fiecare pas de inamic; peste tot cadavre jefuite de haine şi animale în putrefacţie, răniţi care mor în drum spre punctele sanitare, oameni care îşi petrec nopţile în tranşee de gheaţă, încălzindu-se la flacără de lumânare, prizonieri ajunşi la capătul puterilor care se lungesc în câte o groapă ca să moară în tăcere; undeva, un pod azvârlit în aer şi deplasat de ape, de schelăria căruia „atârnau copaci, maşini, chesoane, iar de ramurile unui stejar, un cal mort, agăţat de căpăstru, care în apropierea acestei mase titanice arăta ca o pisică înecată." Viaţă împotmolită, desfăşurată aproape somnambulic în virtutea instinctului de apărare, extenuare fără sfârşit. Şi totul năclăit într-o mare de mâl vâscos, greu, rămas de pe urma retragerii apelor revărsate. Pe alocuri acesta capătă consistenţa unui terci, din care răsar ici-colo piese de maşini dezarticulate, bucăţi de animale, leşuri: „La marginea fluviului o figură din mâl - un rus mort, care stătea lungit pe faţă, sprijinindu-şi capul, ca în somn, de braţul drept. Vedeam ceafa neagră, mâna neagră. Cadavrul era atât de umflat, încât hainele înnoroiate se întindeau perfect pe el, ca pielea pe o focă sau pe un peşte mare. *Zăcea* aici ca o pisică zvârlită de ape la mal, un scandal, în Urali, la Moscova sau în Siberia, femeia şi copiii îl vor aştepta încă mulţi ani de acum încolo." Şi totuşi, în acest spaţiu al morţii violente şi desacralizate, un soldat caută un brad falnic de Crăciun, de-acasă sosesc scrisori şi pacheţele cu dulciuri, cineva promite chiar expedierea unui somon: „Curios cum jocul firelor vieţii continuă să se desfăşoare în mijlocul distrugerii."
După cum tot aici, scene de un grotesc sinistru, cum ar fi aceea în care postul de radio al companiei de propagandă lansează în aer, peste huietul stârnit de bubuitul tunurilor, de şuierul gloanţelor şi de pocnetul exploziilor, care fac să se cutremure văile şi munţii din jur, serafica melodie de Crăciun

„Stille Nacht, heilige Nacht”. Demonia locului pare să-şi fi găsit un centru de iradiere în chiar vocea stridentă din eter: „Am încheiat lucrul în clipa în care alături un megafon s-a pus în mişcare. Modurile de conturbare au devenit mai neruşinate decât în zilele în care Luther îşi arunca sticla cu cerneală după un muscoi. Mi se pare că ele formează acustic figuri asemănătoare cu cele pe care le întâlnim optic în marile tablouri ale tentaţiei la Bosch, Breughel şi Cranach - sunete impertinente din lumea subterană, chelălăială demonică ce pătrunde în activitatea spirituală ca hohotul unor fauni, pândind pe deasupra stâncilor ieşite protuberante ale unui peisaj, sau ca chiotul zmintit care răzbate la suprafaţă din grotele spiriduşilor. Nici n-ai voie să pui să fie oprit - ar fi un sacrilegiu.”
La acest nivel, frunzărind parcă palimpseste exfoliate, reflecţia revine de câteva ori asupra amintirilor legate de prima conflagraţie mondială, întrezărite prin experienţa prezentului, între primul şi cel de al doilea război este, din punctul de vedere al lui Jünger, distanţa care separă demnitatea eroică de nelegiuirea josnică. Dacă atunci mai funcţionau relaţiile umane, respectarea adversarului, apărarea unor valori tradiţionale, acum nu mai e vorba decât de dezlănţuirea „bestialităţii pure şi a violenţei drăceşti”, de crime în masă, practicate şi de-o parte şi de alta. Bunăoară, în legătură cu ticăloşiile săvârşite la Kiev de serviciile secrete germane: „O silă mă cuprinde atunci în faţa uniformelor, a epoleţilor, a ordinelor, a armelor a căror strălucire am iubit-o atâta. Vechiul cavalerism a murit; războaiele sunt duse de tehnicieni. Insul a ajuns deci la acel stadiu pe care Dostoievski 1-a descris prin figura lui Raskolnikov. Acesta îşi vede semenii ca pe o vermină.”
în contrast violent cu imaginile colcăielii prin mâlurile apocaliptice a coloanelor nesfârşite de oameni, semn al infernului ca loc haotic şi agitat, se ridică splendoarea naturii, majestatea calmă a străvechilor păduri, neclintirea crestelor sălbatice, a piscurilor ninse: „După un urcuş de aproximativ trei sferturi de oră, am ajuns pe creastă, de unde se vedea până departe marea de păduri muntoase. Următoarele aveau o coloraţie de muşchi verde, provenind de la ramurile golaşe, acoperite de licheni, apoi lanţurile albastre deveneau tot mai întunecate, iar în spatele acestora se ridicau, în pante dulci, luminoase, dar şi cu muchii ascuţite, masivele înzăpezite, în faţa noastră se înălţa, cu creasta sa lungă, terminată brusc într-un colţ dublu, Indiuk-ul, căruia i se alătura o spinare boltită. Un con alb se îngrămădea, ridicându-se în spatele lui.” Scriitorul e atras de străvechimea muntelui în care presimte pulsaţia unor forţe primordiale, în acest caz ascensionalita-tea, implicând simbolic elevaţia spirituală, purificarea, se asociază cu plenitudinea interiorităţii, trezind amintiri familiare: „Era ca acasă; aveam sentimentul că fusesem de multe ori pe asemenea povârnişuri acoperite cu stejari. Caucazul nu este doar un vechi tezaur de popoare, limbi, rase; ci în el zac ca într-un scrin animale, plante, peisaje ale unor ţinuturi întinse din Europa şi Asia. In munţi se trezesc amintirile ; sensul pământului pare să fie mai aproape, tot aşa cum mi-nereurile şi pietrele preţioase apar mai liber la lumina zilei, iar apa îşi trage de aici obârşia.” Pasajul are o bătaie mai mare decât s-ar zice la prima vedere. Firele duc spre eseul *Drumul prin pădure,* apărut în 1951, dar hrănit foarte posibil şi din experienţa călătoriei în Caucaz şi al cărui fundal metafizic, devenit reper fundamental după cel de al doilea război mondial în opera lui, oferă o alternativă la catastrofa spre care se îndreaptă, în viziunea scriitorului, nihilismul societăţilor moderne hipertehnicizate: e vorba de recursul la solitudinea si pacea pădurii, înţeleasă atât ca o dimensiune naturală, cât şi ca o metaforă a retragerii individului în profunzimile sinelui. Pădurea fiind un teritoriu virgin, primordial, tainic care „îşi secretă propria intimitate, acasă ei. în germană, cuvintele *Heirn* [acasă], *Heimat* [patrie] şi *heimlich* [secret] au aceeaşi rădăcină. Pădurea e secretă, în sensul că ascunde, dar şi în sensul că, ascunzând, ocroteşte”.
Pe de altă parte, bogăţia care zace în adâncul muntelui, imagine de asemenea recurentă la Jünger, apare ca motiv fabulos în chiar *însemnările caucaziene,* în legătură cu proiectul *Potecii de la Masirah.* în datele ei esenţiale, istorioara e luată din însemnările zilnice ale căpitanului James Riley, eşuat în 1815 pe coasta Mauretaniei, însemnări apărute la Paris sub titlul *Le naufrage du brigantin americain „Le Commerce”,* 1818. Povestită pe scurt, cum spuneam, *în Primul jurnal parizian,* ea este reluată şi dezvoltată aici în cadrul unei scheme simbolice. Drumul prin deşert şi prin oraşe părăsite (semne ale morţii), culminând cu parcurgerea potecii teribile de la Masirah, atât de înguste

încât nu poate fi trecută decât de un singur om sau animal, în căutarea minei de pietre preţioase, pline de virtuţi magice, reprezintă etapele constrângătoare ale unui traseu iniţiatic.

Nota: Aici se intersectează ecouri din basmele celor *O mie şi una de nopţi* (şi ele frecvent evocate de Junger), respectiv din *Povestea lui Aladin şi a lămpii fermecate* (care formează, de altfel, şi punctul de plecare al unui eseu din 1985, *Aladins Problem)* cu motive romantice (mă gândesc în primul rând la istoria despre minele de nestemate din Boemia, povestită de Minerul din *Heinrich von Ofterdingen* al lui Novalis) într-o configuraţie aderentă la valorizarea universală, ca lumină pietrificată, a adâncurilor matriciale ale muntelui.

Acesta trebuie găsit prin cercetarea unei hărţi cu semne pe jumătate hieroglifice : mod de a spune că accesul la revelaţie este nu doar anevoios, strict prescris, dat, ci şi tainic, încifrat. Ca în orice basm, şi aici trecerea cu bine a unei probe întreite (aventură, confirmare spirituală, încercare morală) făgăduieşte intrarea într-o condiţie existenţială superioară, aceea a accesului la putere (aici magică). Dar, iarăşi ca în orice naraţiune fabuloasă, apare si de astă dată *capcana,* ameninţând să basculeze întreaga întâmplare în zona „sarcinilor imposibile" date erolui: în clipa în care se angajează pe potecă, acesta uită să dea semnalul cuvenit, destinat să-i semnalizeze prezenţa si să împiedice o eventuală înaintare a cuiva din sens opus. Inevitabilul se produce. La mijlocul potecii strâmte se întâlnesc faţă în faţă două caravane. Finalul rămâne deschis. Decizia între cele două capete ale alternativei este suspendată în incertitudinea unei interogaţii: „Cum se va rezolva conflictul care ameninţă să se încheie cu prăbuşirea unuia dintre cele două grupuri sau chiar ale amândorura?" Dincolo de subiectul preluat şi de sensurile sale simbolice adăugate, povestirea de mai sus se află până la un punct - cum sugeram - într-o parţială, dar indenegabilă consonanţă cu propria conjunctură existenţială de-atunci a scriitorului si a preaj-mei sale: situarea în zone primejdioase, asumarea riscului, indecizia confruntării, experienţa muntelui ca întoarcere regeneratoare spre izvoarele vieţii şi spre adâncimile fiinţei.

*

Cel de pe urmă act al „aventurii" caucaziene se joacă acasă, în capela cimitirului din Leisnig, la catafalcul tatălui. Acesta, Ernst Georg Jünger, se născuse în 1868 la Hanovra, fiul unui eminent profesor gimnazial de latină pe care îl vor mai prinde în şcoală şi nepoţii, Ernst şi Friedrich Georg. Tatăl studiase chimia şi farmacia şi fusese o vreme asistentul lui Victor Meyer, la Heidelberg. Avea remarcabile cunoştinţe de botanică, zoologie, mineralogie, istorie, drept, muzică (pe care o cultiva, cântând la câteva instrumente). Ulterior va cumpăra farmacia oraşului Schwarzenberg (aşa numita „Adlerapotheke"), dar, împins de un irepresibil avânt spre independenţă, se va pensiona curând. Stăpânit de patima lecturii şi a ştiinţelor, se va consacra până la sfârşitul vieţii celor mai variate înclinaţii, de la jocul de şah, la experienţe chimice, cercetări astronomice, studii de fizică şi istorie, um-plându-şi casa de aparate, instrumente de precizie, microscoape, lunete, laboratoare, reviste şi cărţi de specialitate. Fusese un spirit exact, lucid, cu o excepţională gândire analitică, nutrind o enormă încredere în ştiinţă (nu şi în tehnică, de care se ferea) şi în raţiune, antiautoritar, distant, ironic. Copiilor le-a transmis pasiunea pentru observaţia exactă a naturii, patima lecturii, simţul libertăţii.
In economia literară a *înseninărilor caucaziene,* dispariţia tatălui, „pre-văzută" de altfel cu mult timp înainte (însemnarea din 21 ian. 1943), reprezintă, în ciuda evocării reţinute, un element contrastiv puternic. Şirului nesfârşit de morţi violente de pe front, anonime, banale, umile, desacralizate, i se opune, în termeni „tari", căci finali, o unică moarte, naturală, solemnă, hieratică. Ea apare totodată ca o ultimă şi stranie anamorfoză, în care aproapele şi departele, ştiutul şi neştiutul, familiarul şi enigmaticul se contopesc şi se despart: „Era deja în amurg când am descuiat poarta, în sicriul deschis, înălţat pe catafalc, tata, la mare depărtare, solemn. M-am apropiat încet, am aprins lumânările la stânga şi la dreapta capului său. Privit îndelung la chipul care îmi devenise foarte

străin. Mai ales partea inferioară, bărbia, buza de jos aparţineau altuia, unui necunoscut. Trecând mult spre stânga lui şi uitându-mă la fruntea şi obrazul pe care se mai vedea încă, sub forma unei linii roşii, bine cunoscuta cicatrice de la lovitura de sabie, am reuşit să restabilesc legătura - 1-am văzut, ca în atât de multe rânduri după masă, stând si tăifăsuind în jilţul său." Acest episod cu tot ce se leagă de el (reamintirea celor de pe urmă clipe, prezenţa în absenţă a celui dus, printre lucrurile sale personale, înmormântarea) este cortina ce se lasă peste spectacolul de umbre şi lumini la care am fost făcuţi părtaşi. Ce mai urmează nu e decât notaţia parcimonioasă a unor reflecţii si mărunte întâmplări de fiecare zi, menită parcă să ascundă mai ! adânc durerea.
Se vede şi în acest final cum emoţia e strunită într-un discurs aproape depsihologizat. Tot aşa cum şi războiul este mai pretutindeni în jurnalele din această perioadă dezideologizat. Acestuia îi sunt arătate efectele, fără să-i fie comentate cauzele si, nu o dată, fără să se consemneze direct, explicit, inechivoc, propria reacţie (afectivă, evaluativă). Se creează nu o dată impresia eschivării în faţa unei răspicate si constante luări de poziţie, a unei amânări a ei, a imposibilităţii de a opta pentru un angajament. Litotismul si discreţia pot avea, eventual, efect frustrant. Nu însă şi dacă se are în vedere că, în cele din urmă, aici se ascund, dincolo de cele amintite pe parcursul rândurilor de faţă, consecinţele unei experienţe descurajante, aceea a solitudinii impuse de „defecţiunea" alternativelor: „Există nelegiuiri care ating lumea în totalitatea ei, în corelaţiile ei semnificative; atunci nici artistul nu se mai poate ocupa de frumos, ci trebuie să se consacre libertăţii, înspăimântător este însă că astăzi nu o poţi găsi de nici o parte a baricadei şi că trebuie să lupţi de unul singur".

Nota: *Primul jurnal parizian,* în însemnarea din 3 dec. 1941.

O experienţă a cărei actualitate, acum ca şi atunci, nu mai are nevoie de nici un comentariu.

Viorica Niscov

Notă asupra ediţiei

Traducerea de faţă a fost făcută după ultima ediţie originală supervizată de autor. Pentru *Grădini şi drumuri* am consultat şi versiunea franceză, *Jardins et routes.* Trad. de l'allemand par Maurice Betz. Edition definitive revue par Henri Plard, Paris, Christian Bourgois, 1995. Notele sunt minimale şi în cea mai mare parte strict informative, cu rol mai degrabă anamnestic. Nu am adnotat nume de cea mai largă notorietate (calitate de altfel greu de stabilit, ceea ce explică şi inevitabilele inconsecvenţe), precum Goethe, Dostoievski, Verdi, Hugo, Nietzsche etc. Alte câteva, aparţinând mai cu seamă unor persoane cunoscute sau rude ale autorului, au rămas neidentificate. Lipsa până la această dată, chiar şi în Germania, a oricărei ediţii comentate *a* scrierilor lui Jünger a îngreunat considerabil elaborarea aparatului critic, atât cât este, al versiunii de faţă.
V.N.

Cuvânt introductiv

1. în aceste file se pomeneşte de jurnalul celor şapte matrozi, care în 1633 au iernat pe mica insulă Sfântul Mauriciu din Oceanul îngheţat de Nord. Societatea olandeză a Groenlandei îi lăsase acolo, cu acordul lor, în vederea studierii iernii arctice şi a astronomiei polare. Reîntorcându-se în vara lui 1634, flota de pescuit balene găsea jurnalul şi şapte cadavre.
Concomitent cu acest episod, în alte părţi ale planetei se jucau actele marii confruntări legate de problema liberului arbitru, pe care Luther şi Erasmus o ridicaseră din nou şi care, după delimitarea teologică, reclama şi una teritorial-politică

Nota: De reamintit că Erasmus (1469-1536) susţinuse, polemizând cu doctrina predestinării, afirmate absolut şi necondiţionat de Luther, libertatea relativă a voinţei umane *(De libero arbitrio Diatribe...,* 1524). Luther (1483-1546) îi va răspunde, vehement şi intolerant, argumentând teza contrară *(De servo arbitrio,* 1525), ceea ce va duce la o ruptură între umanişti şi Reformă.

în 1634 a fost ucis Wallenstein în Eger, un moment retardant.

Nota: Albrecht Wenzel Eusebius von Wallenstein (1583-1634) - comandant de oşti şi politician, de origine boemă, în slujba casei de Austria. Cel mai destoinic general al împăratului Ferdinand al II-lea, în timpul Războiului de 30 de ani. Ulterior, acuzat de trădare, va fi ucis de trei dintre ofiţerii săi.

în schimb, moartea lui Coligny, în 1572, ne apare ca simplificare, ca accelerare a dezvoltării ce avea să ducă la imaginea despre lume pe care o avem astăzi.

Nota: Gaspard de Coligny (1519-1572) - amiral francez, şef al hughenoţilor, una din primele victime ale nopţii Sfântului Bartolomeu (1572); cadavrul i-a fost aruncat pe fereastră şi târât pe străzi.

Judecăm astfel deoarece vedem în statul unitar şi în formele sale caracteristice ţinta spre care tinde, prin mişcări ingenioase, spiritul universal. De aceea triumful lui Richelieu şi al lui Cromwell ne apar logice, în vreme ce eşecul lui Wallenstein iniţiază o eră a puterilor politice de rangul al doilea şi al treilea.

Nota: Referinţă, pe de-o parte, la politica încununată de succes a lui Richelieu (1585-1642) care a întărit în interior absolutismul şi a fundamentat în exterior dominaţia franceză în Europa; pe de altă parte, la victoria lui Cromwell (1599-1658) asupra regelui Carol I, precum şi în războaiele navale cu Ţările de Jos şi cu Spania, războaie al căror efect a fost, între altele, ridicarea Angliei ca mare putere colonială.

Nota. Dar cine cunoaşte dimensiunile adevărate ale istoriei şi reversul medaliei care ne marchează conştiinţa? Cine ştie ce a pierdut Franţa în noaptea Sfântului Bartolomeu şi ce anume a fost împiedicat prin nenorocul lui Wallenstein? Dar toate astea sunt speculaţii pe care le facem în faţa căminelor sau ca să ne treacă timpul într-o strajă de noapte. Noi supraevaluăm importanţa figurilor politice şi a diferitelor lor mişcări de şah. Cu o sută de ani înainte ca bărbaţii, murind de scorbut, să-şi ţină jurnalul pe insula Sfântul Mauriciu, Copernic îşi trasa noua cosmografie. Se consideră, pe bună dreptate, că astfel de date sunt mai importante decât acelea ale istoriei statelor şi războaielor. Ele sunt şi incomparabil mai primejdioase, în 1633 Galilei se înfăţişa tribunalului pentru eretici. Acel „e pur si muove" care i se atribuie se numără printre sentinţele destinului nostru; se vede că raţiunea avea să aibă ultimul cuvânt.
între timp ne-am familiarizat cu gândul ca locuim pe o sferă care, zburând cu viteza glonţului în adâncimile spaţiului, se îndreaptă spre vârtejuri cosmice. La Rimbaud călătoria trece deja dincolo de închipuire. Şi orice spirit anticopernican, cântărind situaţia, îşi va da seama că este infinit mai uşor să intensifici mişcarea decât să te reîntorci la o traiectorie mai liniştită. De aici avantajul nihilistului faţă de toţi ceilalţi. De aici şi cutezanţa neobişnuită a acţiunilor teologice care încep să se anunţe. Există un grad de viteză pentru care toate obiectele imobile devin, la rându-le, primejdioase şi iau formă de proiectile, în basmele arabe numirea lui Allah e suficientă pentru a-i arde, precum ar face-o un astru, pe demonii zburători.
2. Cei şapte matrozi sunt deja figuri ale lumii copernicane, printre ale cărei trăsături se numără şi nostalgia polilor. Jurnalul lor reprezintă o literatură nouă, a cărei caracteristică poate fi considerată, în mare, ca fiind îndepărtarea spiritului de obiect, a autorului de lume. Ceea ce duce la o abundenţă de descoperiri. De această zonă ţine observaţia tot mai atentă, conştiinţa puternică, singurătatea, în fine, şi durerea.
De-atunci, de la acel prim jurnal, s-au găsit în arhivele celor morţi numeroase astfel de însemnări care s-au dat publicităţii. Dar şi viii oferă posibilitatea de a li se citi jurnalele; ceea ce, începând cu dineurile de la Magny, nu mai comportă nici un risc. Caracterul diariumistic devine mai degrabă o trăsătură a literaturii. Printre diferitele *cauze* se numără şi *aceea* a vitezei mai sus pomenite.

Percepţia, varietatea sunetelor pot spori într-o asemenea măsură, încât să ameninţe forma, fapt pe care pictura noastră îl fixează cu exactitate, în schimb, din punct de vedere literar, jurnalul este cel mai bun mediu. De asemenea, în statul totalitar el rămâne ultima convorbire posibilă.
Dar chiar şi din punct de vedere filozofic situaţia poate deveni atât de primejdioasă, încât să apropie opul de jurnalul de bord, ceea ce ne sugerează pentru prima dată *voinţa de putere*

Nota: După cum se ştie, concept important în filozofia lui Nietzsche. Textele sale care au apărut sub acest titlu, *Der Wille zur Macht,* şi au făcut carieră au fost selectate, ordonate şi publicate (1901, 1906) de sora sa Elisabeth Forster-Nietzsche şi de P. Gast.

Nota.
Avem aici a face cu însemnări de călătorie pe mare, în care se simte sorbul Maelstromului şi în care se ridică la suprafaţă monştrii, îl vedem pe timonier observându-şi instrumentele, care treptat se încing, cumpănind direcţia şi ţinta de atins. El cercetează drumurile posibile, căile extreme pe care mai apoi raţiunea practică va eşua. Viziunea catastrofei este mai teribilă decât spaimele reale ale lumii de foc.

Nota: Lumea modernă, hipertehnicizată, autodistructivă.

Nota. Ea reprezintă cutezanţa doar a celor mai îndrăzneţe minţi, a celor mai apte de a duce poveri, a celor care sunt la înălţimea dimensiunilor procesului, chiar dacă nu şi la înălţimea importanţei lui. A demola astfel a fost destinul lui Nietzsche, pe care a-l lapida este astăzi de bonton. După cutremur sunt lovite seismografele. Totuşi, dacă nu vrem să trecem drept primitivi, nu putem pune barometrele să plătească în locul taifunurilor.
Poe, Melville, Holderlin, Tocqueville, Dostoievski, Burckhardt, Nietzsche, Rimbaud, Conrad vor fi frecvent invocaţi în aceste pagini în calitate de auguri ai adâncimilor Maelstromului în care ne-am scufundat.

Nota: Alexis de Tocqueville (1805-1859) - scriitor şi om politic francez. Analiza societăţii moderne pe care o face în *De la democraţie en Amerique* (1835-1840) şi în *L'ancien Regime et la Revolution* (1856) democraţiei moderne şi identificarea primejdiilor care pândesc libertatea în epoca societăţilor masificate l-a determinat pe Jünger să vadă în el un spirit afin. L-a studiat în profunzime, iar eseurile sale de după al doilea război mondial, ca spre pildă *An der Zeitmauer (La zidul timpului),* 1959, îi sunt îndatorate. Jakob Burckhardt (1818-1897) - istoric de artă elveţian şi filozof al culturii. Celebru prin *Die Cultur der Renaissance in Italien* (1860) şi *Griechische Kulturgeschichte* (4 voi., 1898-1902). Viziune conservatoare şi pesimistă asupra istoriei. A influenţat filozofia culturii din secolul al XlX-lea, în special pe Nietzsche. Joseph Conrad (1857-1924) - prozator englez de origine poloneză. Viziune pesimistă asupra lumii.

Nota.
Printre aceste spirite se numără, de asemenea, Leon Bloy şi Kierkegaard. Catastrofa a fost prevăzută în detaliu. Textele erau însă adesea hieroglifice - există astfel opere pentru care abia astăzi ne-am maturizat ca cititori. Ele seamănă cu transparente a căror inscripţie este dezvăluită de strălucirea lumii de foc.
Şi iarăşi Biblia s-a adeverit drept cartea cărţilor, profetică şi pentru vremea noastră; dar nu doar profetică, ci şi în cel mai înalt grad consolatoare, un manual al tuturor ştiinţelor în măsura în care a însoţit, o dată în plus, nenumăraţi oameni prin lumea de spaime. Adâncindu-se în ea, mulţi vor înţelege limpede că, la fel ca noua teologie, şi exegeza în spiritul secolului al XX-lea a devenit necesară. Pe parcursul însemnărilor de faţă se vor găsi unele note în acest sens. Ele au fost făcute pentru uz propriu, dar oferă poate unuia sau altuia câte o indicaţie de metodă, de abordare

personală. Impulsuri metodologice îi datorez mai cu seamă lui Leon Bloy, ale cărui scrieri vor fi, de asemenea, frecvent amintite şi pe care n-aş vrea să scap prilejul de a le recomanda tinerilor germani, deşi prevăd o foarte puternică rezistenţă. Si eu am avut de biruit aceeaşi rezistenţă - dar astăzi trebuie să luăm adevărul de oriunde îl găsim.

Nota: Ceea ce l-a atras pe Jünger la Leon Bloy (1846-1917), frecvent invocat în jurnale, au fost probabil noncon-formismul social al acestuia, orientarea conservatoare, reflecţia religioasă, vizionarismul şi calităţile stilistice. Rezistenţa iniţială de care vorbeşte i-a pro-vocat-o, posibil, spiritul intolerant şi pătimaş al scriitorului francez, despre care ulterior avea să declare: „[...] Leon Bloy pe care l-am citit intens şi care m-a inspirat. A fi numit «membru de onoare» al Societăţii de studii bloy-ene a fost pentru mine un gest de recunoştinţă pe care l-am apreciat cu adevărat. Carl Schmitt a fost acela care mi-a recomandat lectura acestui «catolic intolerant», cum este definit. I-am citit jurnalele şi cel puţin de două ori pamfletul *Le salut par lesjuifs.* Este un text care introduce în «arcanele» unei puteri magice, sacre, unde Bloy mi se pare că este un electrotehnician care manipulează de o manieră prea dezinvoltă cabluri de înaltă tensiune. [...] Printre sentinţele lui Bloy care m-au impresionat cel mai profund este una sublimă, pe care am reluat-o şi comentat-o în *La zidul timpului:* «Dumnezeu se retrage». Este o afirmaţie care descrie de o manieră concisă ceea ce se petrece o dată cu instalarea nihilismului, cu îndepărtarea omului modern de Dumnezeu. Este o sentinţă care trebuie citită în acelaşi timp cu afirmaţia lui Nietzsche, «Dumnezeu a murit» *„(Ernst Jünger avec Antoniu Gnoli et Franco Volpi. Les prochains titans.* Traduit de l'italien par Myriem Bouzaher, Paris, Grasset, pp. 96-97).

Nota.
Ca şi lumina, el nu cade întotdeauna pe un loc plăcut. De altfel, un fir literar se întinde prin labirintul jurnalelor, întemeindu-se pe nevoia de recunoştinţă spirituală, care însă poate deveni rodnică şi pentru cititor.
3. Radiaţii - acesta este titlul sextetului de jurnale, dintre care primul a apărut încă din timpul războiului, iar ultimul mult după încheierea armistiţiului. Acum părţile sunt reunite într-un tot, într-o imagine a catastrofei care, asemenea unui val, se ridică, se sparge de stânci şi se retrage. Ea l-a lovit pe fiecare altfel, dar pe toţi deodată. Radiaţii - prin aceasta se înţelege mai întâi impresia pe care lumea cu obiectele ei au produs-o asupra autorului, grilajul fin de lumină şi umbră configurat de ea. Obiectele sunt variate, adesea contradictorii, ba chiar polarizate ca „estul şi vestul", sau ca alte mari teme ale lumii noastre, care se armonizează în noi înşine. Există, de asemenea, radiaţii luminoase şi întunecate. De tot întunecate sunt marile focare de spaimă care, o dată cu sfârşitul primului război mondial, se ivesc în epoca noastră şi se răspândesc în chip funest. Ele umbresc până şi cea mai mică bucurie. Primim raze şi dinspre oameni, dinspre cei mai apropiaţi şi mai îndepărtaţi, dinspre prieteni şi duşmani. Oare cine cunoaşte urmările unei priviri care ne-a atins în treacăt, cine cunoaşte efectul unei rugăciuni pe care un necunoscut a rostit-o pentru noi? Horoscopul arată concertul razelor la naştere, asemănător cu faţetele unui diamant. Primul semn de viaţă după fecundare este o radiaţie fină - uvertura individuaţiei. In fiecare clipă se împletesc în jurul nostru fascicule de lumină, ne ating, ne învăluie, ne străpung. Oare cine cunoaşte şi cine măsoară activitatea din jurul corpului nostru, a simţurilor noastre, a spiritului nostru - ordinea, echilibrul la care suntem neîntrerupt constrânşi? Până şi frumuseţea se contrazice, după cum ne arată oboseala care se instalează după parcurgerea galeriilor în care sunt reunite capodopere. Astfel încât ne străduim fără *răgaz* să dirijăm, să armonizăm, să înălţăm în imagini valurile de lumină, fasciculele de raze. A trăi nu înseamnă altceva, în desfăşurarea ordinii supreme, razele cosmice şi terestre se împletesc în aşa fel, încât din ele se ivesc modele pline de înţeles. Este un semn că viaţa oamenilor, viaţa popoarelor a reuşit. Florile sunt simboluri ale unor asemenea modele, de aici „cultura", de aici şi rolul ei în parabole. De aici şi aspiraţia adâncă, adesea mişcătoare, a poporului către opere de artă. Ea este întemeiată, căci dacă modele pline de înţeles izbutesc să se configureze fie şi pe suprafeţe de-

o palmă, atunci zone vaste se pot deschide năvalnic. La acest nivel nici chiar caracterul de masă al declinului nu trebuie să ne mai sperie, în opera de artă zace o imensă forţă de orientare.
4. Radiaţii - autorul captează lumina care se reflectă asupra cititorului, în acest sens el face o lucrare preliminară. Abundenţa de imagini trebuie mai întâi armonizată, apoi evaluată - adică dotată, potrivit unei chei secrete, cu lumina care corespunde rangului ei. Lumină înseamnă aici sunet, înseamnă viaţă ascunsă în cuvinte. Ceea ce ar fi un curs de metafizică printre parabole: ordinea lucrurilor vizibile dispuse în funcţie de rangul lor invizibil. După acest principiu ar trebui să fie organizată orice lucrare şi orice societate, încercând să-l realizăm în cuvânt, în propoziţie, în jocul imaginilor adus cu sine de fiecare zi, ne exersăm în cea mai înaltă disciplină.
Efectul unei propoziţii fără cusur trece cu mult dincolo de plăcerea pe care o poate ea însăşi oferi, într-o asemenea configuraţie există, chiar şi atunci când limba se învecheşte, o distribuire de lumină şi umbră, un echilibru extrem de subtil care se întinde şi asupra altor zone. Ea poartă în sine forţa cu ajutorul căreia constructorul articulează palatele, judecătorul cântăreşte ultima nuanţă de dreptate şi nedreptate, bolnavul în criză ştie să găsească poarta vieţii. A scrie rămâne astfel un act de înaltă cutezanţă care pretinde un efort de examinare şi cumpănire mai puternic decât acela care e necesar pentru conducerea unui regiment în luptă. Iar dacă ar mai exista inele fermecate, atunci ele s-ar afla acolo unde această rezistenţă este înfrântă de voinţa de a crea. Misiunea poetului se numără printre cele mai înalte din această lume. Când transformă cuvântul, în jurul lui se îmbulzesc duhurile; ele adulmecă sângele care se va da ca ofrandă. Aici viitorul nu este doar văzut; ci este conjurat sau chiar anatemizat. Rangurile de *jos,* încă obscure, ale înstăpânirii cuvântului sunt magice; şi Goethe ştia ce voia să spună prin cuvintele : *Konnt ich Magie von meinem Pfad entfernen Die Zauberspriiche ganz und gar verlernen* (S-alung din cale-mi magia de-aş putea/ Descântece uitării cu totul a le da) care sunt o aluzie la puterea şi la suferinţa trăită. Precum multe din versurile sale, şi acestea ascund o rugăciune. Totodată, ca să fie eficientă, magia trebuie să rămână legată de cuvânt. Dar e necesar să fie scufundată în adânc, în criptă. Pe ea se ridică bolta limbii către o nouă libertate care transmută şi păstrează deopotrivă cuvântul. Dar e nevoie ca aici să participe şi iubirea; în ea stă taina măiestriei.
Efectul unei asemenea transmutări ar trebui să poată fi recunoscut după amplificarea vieţii, după îmbogăţirea cuvintelor. Dacă e să rămânem la imaginea radiaţiei, atunci razele salutare ar trebui să sporească. Partea de cuvânt care cheamă mişcarea pură, fie a voinţei, fie a sentimentelor, ar trebui să dispară în favoarea celeilalte, care îşi dezvăluie miezul miraculos.
5. La aceste şase jurnale se limitează calitatea mea de autor în cel de al doilea război mondial, abstracţie făcând de o corespondenţă întinsă şi de scrieri mai mici. Printre acestea se numără şi lucrarea intitulată *Pacea,* a cărei preistorie e împletită în segmentul parizian al jurnalelor.

Nota: *Der Friede. Ein Wort an die Jugend Europas una an die Jugend der Welt,* eseu antimilitarist şi anti-nazist, elaborat între 1941-1942 şi publicat abia în 1946. A circulat în regim de clandestinitate printre ofiţerii de rang superior din Wehrmacht.

Nota.
Informaţiile de-acolo sunt în măsură să îndrepte unele erori, ca aceea după care apelul ar fi fost rodul înfrângerii. Este azi interpretarea cea mai ieftină la care trebuie să mă aştept şi, adesea, cea mai ostilă. Dar după cum în munca mea am înotat mereu împotriva curentului şi niciodată în vâltoarea vreunei puteri dominante, tot aşa şi aici. Proiectul scrierii coincide mai degrabă cu momentul extinderii maxime a frontului german. Scopul său a fost unul pur personal; el trebuia să servească propriei mele perfecţionări -cumva ca un exerciţiu justiţiar.
Apropierea catastrofei m-a pus în legătură cu acei bărbaţi care plănuiau, teribilă cutezanţă, să doboare colosul înainte ca el, însoţit de un nesfârşit alai, să-şi atingă ţinta, prăbuşindu-se în prăpastie. Nu numai că eu dispuneam de o altă evaluare a situaţiei dar, exceptând spirite artiste ca Speidel si Stiilpnagel, simţeam şi că sunt din alt aluat.

Nota: Hans Speidel (1897-1984) - ofiţer de carieră. Intre 1939-1944, general la înaltul comandament al grupului de armate B din Franţa, comandate de feldmareşalul Rommel. Arestat după eşuarea atentatului împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944. După război, consilier militar al lui Adenauer. între 1957-1963, comandantul-şef al forţelor NATO în Europa Centrală. A fost un spirit subţire, foarte cultivat, bun patriot. Pentru Jünger a avut multă admiraţie şi sentimente de prietenie. A publicat fragmente din corespondenţa lor în volumul *Freundschaftliche Begegnungen. Festschrift fur Ernst Jünger zum 60. Geburtstag.* Frankfurt a.M., 1955, pp. 181-196. Karl-Heinrich von Stulpnagel (1886-1944) - general. In 1940 se află în fruntea comisiei germano-franceze de armistiţiu, între 1940-1941 conduce armata a 17-a în campania din est. Din 1942, comandant-sef al statului major de la Paris. Participă la organizarea atentatului împotriva lui Hitler din iulie 1944. După eşuarea acestuia, încearcă să se sinucidă, nu izbuteşte, este condamnat la moarte şi executat în 30 august

Nota.
înainte de orice, nutream convingerea că fără un Sulla orice atac la adresa democraţiei plebiscitare nu ar face decât să întărească josnicia pe mai departe, cum de altfel s-a şi întâmplat şi se întâmplă în continuare.

Nota: Lucius Cornelius Sulla (138-78 î.Cr.) - general roman şi om politic, reprezentantul partidei aristocratice. Câştigă războiul cu Mithridate, supune Grecia, îşi bate rivalul la conducere-i Romei, pe Caius Marius, devine dictator şi restabileştea ordinea şi principiul aristocratic în conducerea statului, după care se retrage de bună voie de la putere şi se consacră ştiinţei.

Nota.
Cu toate astea sunt împrejurări în care nu trebuie să ne preocupe reuşita demersului nostru; caz în care ne situăm, fireşte, în afara politicii. Lucru valabil şi pentru aceşti bărbaţi, şi de aceea ei au câştigat în plan moral acolo unde au eşuat în plan istoric. Jertfa lor se numără printre acelea pe care nu izbânda, ci poezia le încununează.
Am considerat că este o onoare să-mi aduc contribuţia cu mijloacele mele, si astfel scrierea a luat forma apelului către tineretul Europei. Intre timp ea a exercitat o anume influenţă în cercul restrâns care aştepta cuvântul de ordine. Astfel, Rommel a citit-o înainte de a-şi trimite ultimatumul. Glonţul care l-a nimerit în 17 iulie 1944, pe şoseaua spre Liveroth, a lipsit planul de singurul umăr căruia i se putea încredinţa greutatea, dublă şi teribilă, a războiului şi a războiului civil - a singurului bărbat care avea suficientă naivitate, încât să ţină piept simplicităţii teribile a celor care trebuiau atacaţi. A fost un semn prevestitor, inechivoc. în acele zile am învăţat mai mult decât din lectura unor întregi biblioteci de istorie, Shakespeare inclusiv, la al cărui *Coriolan* am căutat adesea refugiu. Toate astea se vor găsi doar sugerate în paginile care urmează, al căror scop nu este unul politic, ci pedagogic, auto-didactic în sens superior: autorul îl face pe cititor părtaş la evoluţia sa. De asemenea, trebuie să spun că eram încă de pe-atunci obosit de caleidoscopul politico-istoric şi nu aşteptam ca simpla răsturnare să aducă o îmbunătăţire. Rodul nou trebuie să se maturizeze în om, nu în sisteme.
în acest sens, când rezistenţa s-a stins în Germania, scrierea despre pace devenise pentru mine deja istorie. Am dedicat-o fiului meu Ernstel, care între timp fusese eliberat din închisoare şi căzuse ca voluntar lângă Carrara. De moartea lui s-a legat o amărăciune aidoma cu aceea pe care mi-a provocat-o calitatea de autor. Prevăzusem că ne vom scufunda în straturi în care orice merit se pierde şi în care nimic în afară de durere nu îşi mai păstrează greutatea şi valoarea. Dar durerea ne înalţă spre alte regiuni, în adevărata patrie. Iar acolo nu ne va dăuna că aici am rezistat în situaţii fără speranţă, în postul pierdut.
între timp, *Pacea* circulă în tipărituri şi copii. Gloanţele şi cărţile îşi au destinele lor. E paradoxal, s-ar zice, ca un războinic să vorbească despre pace. S-ar putea răspunde că doar semnătura lui

creditează cuvântul. Nu degeaba cei vechi, încheind tratate de pace, îşi convocau zeii naţionali ai războiului, reprezentaţi de mai marii preoţilor.
Indiferent de ce destin ar avea opusculul parte, el a fost însoţit de urările mele. Pe-atunci situaţia semăna cu aceea a celor şapte matrozi din marea polară, iar într-o astfel de stare de spirit, omul se refugiază uşor în ură. Ea nu a fost niciodată apanajul meu, totuşi e posibil să-mi fi aninat privirea de acel astru la care în viaţă nu ajungem niciodată. Ceea ce mi-ar face scrierea şi mai dragă, căci calitatea de autor este calitate de părinte, iar afecţiunea noastră se îndreaptă mai cu seamă către acei copii care nu au parte de noroc.
6. Primul dintre cele şase jurnale, *Grădini si drumuri,* descrie înaintarea germană în Franţa şi a ajuns să fie repede cunoscut, îmi plăcea pe-atunci să sugerez situaţia oamenilor, sau celor care voiau să rămână oameni, prin imagini anamorfotice, printre care se numără şi psalmul 73.

Nota: Lectura acestui psalm i-a fost recomandată lui Jünger de prietenul său, pictorul, desenatorul şi scriitorul Rudolf Schlichter (1890-1955), într-o scrisoare din 6 decembrie 1939. în 7 februarie 1940, Junger îi răspunde : „într-adevăr, psalmul 73 traversează timpurile ca un monument din bronz, în el apare distincţia pe care o face Boethius [...] între Providenţă şi simplul destin - Providenţa este planul înalt în opera aparent haotică a destinului." *(ErnstJunger-RudolfSchlichter. Briefe 1935-1955.* Herausgegeben, kommentiert und mit einem Nachwort von Dirk HeiBerer, Stuttgart, Klett-Cotta, 1997, pp. 154-157.)

Nota.
A durat un an până când acest arabesc a devenit cunoscut; atunci ministrul Educaţiei Poporului a dispus retipărirea în funcţie de suprimarea lui. Deoarece am refuzat, *Grădini si drumuri* au fost trecute la index, unde au rămas vreme îndelungată. Succesiunea autorităţilor în statul modern schimbă argumentele, nu şi practica violenţei. La orice abatere de la normă eşti oricum primejduit. Urmăritorii, ce-i drept, se schimbă, dar numai la hăituiala vânatului. Cu prilejul unor întâlniri, am aflat că această primă parte, sub titlul *Jardins et Routes,* şi-a găsit curând şi în Franţa prieteni. Datorită unor forţe nefaste, ideea bună a prieteniei dintre cele două ţări şi-a pierdut prestigiul, dar multe lucruri depind de recuperarea ei. Faptul că a fost irealizabilă în timpul războiului face parte din tragedia prietenilor din ambele ţări, pe care i-am văzut căzând pentru ea.
Războiul o dată început, singura cale de a evita catastrofa ar fi fost încheierea grabnică a păcii cu Franţa, după modelul pe care l-a dat Bismarck cu Austria.

Nota: Referinţă probabilă la politica de alianţe dusă de Bismarck în 1873 („Alianţa celor trei împăraţi": Wilhelm I, Alexandru al II-lea şi Franz Joseph I), 1879 (Tratat secret de alianţă germano-austro-ungar, semnat la Viena, îndreptat împotriva Franţei şi Rusiei) şi 1882 („Tripla alianţă" germano-austro-italiană, îndreptată împotriva Franţei şi Rusiei).

Nota. Demonul maselor a preferat însă să obţină triumfuri efemere şi să-şi potolească ura. Principial vorbind, a fost însă mai bine că s-a mers până la capăt cu clarificarea conflictelor. Era în definitiv vorba de a şti dacă statul naţional mai avea un viitor în secolul al XX-lea. Chestiunea a fost soluţionată în favoarea imperiilor, cum era de aşteptat, în această privinţă, Germania a pierdut războiul laolaltă cu toate statele naţionale, exact cum a pierdut primul război mondial împreună cu monarhiile. Corespunzător, socoteam pe-atunci judicios să ne sprijinim de Rusia, în vreme ce astăzi există o relaţie complementară nu numai cu Franţa, ci şi cu toate statele europene.
Se poate prevedea că orice ascuţire a tensiunii dintre est şi vest va face ca Germania să rămână principala purtătoare de suferinţă. Iar această tensiune nu se va micşora dacă cele două puteri uriaşe, a căror apariţie Tocqueville o recunoscuse deja atât de clar, se vor întări necontenit şi vor polariza în jurul lor puterile zonei intermediare. Această evoluţie ar duce la dezbinarea Germaniei într-o parte atlantică şi una continentală, aşa cum Războiul de treizeci de ani a dezbinat-o într-o jumătate nordică

şi una sudică. Acesta e motivul pentru care tocmai noi suntem datori să contribuim la o rezolvare paşnică, iar această contribuţie nu poate fi, potrivit cu starea lucrurilor, decât de natură spirituală.
Radiaţii. In ce priveşte forma, autorul este adeptul atât al teoriei ondulatorii, cât şi al celei corpusculare, ceea ce vrea să însemne că atât ideile, cât şi imaginile trebuie să acţioneze - şi anume sub acoperire: în limbă se contopesc figurile logice cu ideogramele stilului *image.*
Credem că în constituirea unui nou stil se ascunde singura posibilitate, sublimă, de a face viaţa suportabilă. Un astfel de stil este de găsit doar avansând. Uscate la vârf, cele de pe urmă ramuri ale romantismului au fost mistuite de flăcări. Tot aşa ni s-a revelat vidul dezolant al clasicismului. Cel muzeal este treapta premergătoare a lumii de foc. Revendicările conservatoare, fie în cultură, fie în politică sau religie, emit poliţe care angajează bunuri ce nu mai există. Aşa procedează Huysmans în calitate de Părinte al Bisericii pentru cetele de credincioşi pe care astăzi panica îi mână spre altare.

Nota: Georges Charles Huysmans (1848-1907) - romancier francez, de origine olandeză. Convertit la catolicism, a trăit ca mirean într-o mănăstire benedictină. A traversat o fază ocultistă. A scris literatură simbolistă şi a cultivat un soi de catolicism estetizant.

Nota.
In schimb, realismul promite mai puţin, dar se ţine mai mult de cuvânt. El renunţă la speculaţii care logic nu sunt corecte şi nu plăteşte cu poliţe angajate pe fonduri invizibile. Ceea ce e în ordine - dar oare am epuizat tainele lumii vizibile? Pozitivismul şi naturalismul oferă doar extrase grosolane, doar reliefuri superficiale. De aici se cuvine pornit, în vizibil se află toate referinţele la planul invizibil. Iar că un astfel de plan există trebuie să poată fi demonstrat prin modele. Pe el îl au în vedere încercările de a contopi limba raţiunii cu limba hieroglifică. In acest sens poezia creează coloane de imagini pe care spiritul le aduce ca jertfă în faţa templelor încă nevăzute.
într-o astfel de situaţie privirile se îndreaptă spre creştinism. Dar acolo vedem spirite care nu sunt nici măcar la înălţimea ştiinţei din secolul al XlX-lea şi a reprezentărilor ei, iar asta în condiţiile în care trebuie să ni le formeze pe ale noastre, împrejurare care s-ar putea schimba, şi deja sunt în curs bătălii din a căror desfăşurare se poate conchide că în faţa puterilor dominante se ridică adversari de o nouă factură.
8. încă un cuvânt în legătură cu delimitarea sferei private de aceea a autorului. Aici există întotdeauna graniţe contestabile. Din acest motiv manuscrisele au mai multă greutate decât textele tipărite. Nu la nivelul părţilor se află exactitatea. Apoi e vorba şi de chestiuni de gust. Joyce, bunăoară, consideră important să înregistreze în *Ulysses* toate circumstanţele utilizării unui closet.
în ce priveşte o serie de pasaje ştiu, deoarece cunosc critica de astăzi, că ofer ţinte de atac. Lucru valabil mai cu seamă pentru zona lucrurilor înfricoşătoare ; şi ispita de a atenua textul, retuşându-l, a fost la îndemână. Dar n-am ţinut seama de ea, căci vreau să mijlocesc cititorului o idee asupra întregului. Dialogul este astăzi posibil doar între oameni care au această idee de întreg; caz în care ei se pot situa, fireşte, în puncte foarte îndepărtate unele de altele.
Ţinerea unui jurnal, adică ordonarea afluenţei de fapte şi idei, face parte din traiectoria, din sarcina pe care autorul şi-o asumă, în asta stă o consolare solitară de care el are nevoie, în condiţiile în care tehnicianul administrează statul şi îl reformează potrivit ideilor sale, nu doar digresiunile artistice şi metafizice sunt ameninţate de confiscare, ci ameninţată e şi bucuria de a trăi.Vremurile în care proprietatea era considerată furt sunt de mult depăşite. De lux însă ţine şi specificul propriu, pe care Heraclit îl numeşte demonul omului. Lupta pentru el, voinţa de a-l prezerva constituie una din marile teme tragice ale timpului nostru.
După explorări întreprinse în câmpiile de jăratec şi de gheaţă din lumea muncii, vreau să ating şi această temă. Distanţa pe care a câştigat-o astăzi autorul faţă de propria-i operă are drept urmare faptul că el poate să acţioneze în zone şi straturi foarte îndepărtate unele de altele, adesea

atât de diferite precum imaginile negative şi pozitive. Şi totuşi ele abia laolaltă redau realitatea. Lumea în a cărei oră de naştere ne situăm nu va fi copia unor motive şi principii modelate uniform - ca orice creaţie se va naşte, şi ea, din conflict. Iar printre marile delimitări se numără mai cu seamă aceea dintre liberul arbitru şi determinare, în mintea noastră, în inima noastră se află arenele în care, înveşmântate în costumele timpului, libertatea şi destinul se întâlnesc.
Grădini şi drumuri
Kirchhorst, 3 aprilie 1939
Lucrat pentru prima oară în noua casă. „Regina şerpilor" - poate îmi vine în minte un titlu mai bun, ca să nu fim luaţi drept ofiţi.

Nota: Titlul iniţial al romanului Auf den Marmorklippen (Pe falezele de marmură).

Nota.
Când îmi citesc manuscrisul în gând, am impresia că nu-i înregistrez pe deplin efectul. Deduc asta cumva din faptul că o propoziţie scurtă mi se pare neîncheiată, deşi ştiu că tocmai fraza concisă produce adesea o impresie puternică. Felul în care o propoziţie e scrisă de autor se deosebeşte de felul în care e citită de cititor. Atunci când dau peste însemnări sau scrisori despre care nu mai ştiu dacă au ieşit de sub pana mea, mi se pare că proza sună mai bine, mai viguros.
După-amiază în grădină. Pământul ei se sapă uşor: nisip de landă cu filoane întunecate de humus. Fiind încă obişnuit cu solul tare al viei din Uberlingen, îmi plăcea să simt cât de fluid cădea de pe lopată.
Kirchhorst, 4 aprilie 1939
Lucrat prost, ceea ce, după felul în care visasem şi dormisem, era previzibil. Deşi nu în fiecare zi e sărbătoare, pentru mine fiecare zi e una de vânătoare - adică îmi petrec dimineaţa formând propoziţii şi azvârlindu-le, precum un olar care îşi sparge oalele, îmi dau repede seama de această stare şi *as* putea, de fapt, să plec să mă plimb. Deoarece totuşi rămân pe loc, sunt îndemnat să presupun că şi acest efort ascunde o semnificaţie. Puţine sunt lucrurile pe care le facem fără rost.
După-amiază săpat brazde, semănat ridichi şi asmaţuchi. Citit: Thornton Wilder, *Puntea Sfântului Ludovic.*

Nota: *The Bridge of San Luis Rey,* 1927. Autorul este scriitor american (1897-1975).

Nota. Autorul citează undeva trăsăturile caracteristice ale adevăratului aventurier - printre care darul de a intra în vorbă cu oameni străini. Asta ar putea să fie într-adevăr o caracteristică de prim rang. Dacă ne trecem în revistă cunoştinţele, vom găsi printre acestea puţine a căror cunoaştere să nu ne fi fost mijlocită de un terţ. Oamenii cu care am intrat direct în contact au fost aceia pe care i-am întâlnit în împrejurări neobişnuite - în călătorie, în timpul unei sărbători sau cu ocazia unei nenorociri. Şi în domeniul erotic guvernează modul direct, de pildă în cazul adresării sau al invitaţiei la dans. E un gest aventuros acela al unui bărbat care, aflat într-un spaţiu întunecat, de pildă la teatru, întinde mâna spre o femeie necunoscută. De altfel aşa ceva se petrece mai frecvent decât se crede îndeobşte. Astfel, Edmond era un expert al acestei maniere, despre a cărei tactică mi-a ţinut odată o lungă prelegere. Cu *ocazia* asta îmi amintesc că şi eu l-am cunoscut pe el nemijlocit; mi s-a adresat în metrou. Aproape în toate cercurile suntem introduşi, aşa cum se cuvine unor fiinţe sociabile. Aventurierul, care nu e sociabil, se ajută cu propriul său talent. Şi calitatea de autor poate fi considerată aventură spirituală, ceea ce se leagă de faptul că fiecare autor dispune de un număr de cunoscuţi pe care şi i-a făcut prin adresare directă.
Cunoştinţa nemijlocită ar putea fi considerată drept o modalitate mai înaltă de a intra în legătură. Astfel, îndrăgostiţii resimt întâmplarea care i-a reunit drept excepţională. Şi în romane, întâmplarea care apropie doi străini este folosită frecvent ca introducere.
Kirchhorst, 5 aprilie 1939

„Regina şerpilor”. Ceea ce am notat astăzi despre mauretani e nesatisfăcător; acest ordin trăieşte în închipuirea mea mai limpede decât pe pagina redactată.

Nota: Mauretanii din *Falezele de marmură* şi din *Heliopolis,* la care referinţe repetate nu lipsesc nici din jurnale, sunt înfăţişaţi ca membrii unui ordin laic, stăpânit în chip absolut de voinţa de putere. „Politehnicieni ai puterii”, liberi, lipsiţi de scrupule, neînfricaţi, ei cultivă un soi de glacialitate voioasă, de spiritualitate luciferică şi de estetism trufaş. Pentru sursele literare şi biografice ale acestei „figuri”, precum şi pentru sensurile ei simbolice în opera lui Jünger, a se vedea Hans-Peter Schwarz, *Der konservative Anarchist. Politik und Zeitkritik Ernst Jüngers,* Freiburg i. Br., Verlag Rombach, 1962, pp. 177-181.

Nota. E vorba de a descrie felul în care, în momentele de decadenţă, când se acumulează multă materie amorfă, raţionalismul reprezintă principiul decisiv. Prin urmare : atunci când o doctrină de tehnicitate amorală coagulează anumite cercuri în jurul ei, acestea vor atrage, datorită malignităţii ce le este proprie, unele forţe autohtone, pentru a reînvia împreună cu ele vechea putere spre care se îndreaptă veşnica nostalgie din adâncul inimii lor. Astfel se mai străvede prin Rusia vechiul imperiu al ţarilor. La fel este şi Marele Pădurar; nihilismul îşi găseşte stăpânul în asemenea figuri.

Nota:
„Bătrânul şef al Mauretaniei” din *Falezele de marmură,* încarnare a răului absolut, în viziunea explicită a autorului, şi nu *doar* a unor prototipuri istorice, precum Hitler ori Stalin. *(Cf.* Frederic de Towarnicki, *Ernst Junger. Recits d'un passeur de siecle,* Paris, Editions du Rocher, 2000, pp. 33-35.) Viclean, straniu şi malefic, personajul apare pentru prima dată într-o schiţă fantastic-onirică din *Inimă aventuroasă,* intitulată *Marele Pădurar.*

Nota.
De altfel, în relaţia dintre Piotr Stepanovici şi Stavroghin situaţia apare răsturnată: tehnicianul încearcă să-şi alieze autohtonul, având sentimentul lipsei sale de forţă legitimă.

Nota: Personaje din romanul *Demonii* al lui Dostoievski.

Nota.
Cu toate că în descrierea unor asemenea planuri cel mai bine e să te laşi în voia fanteziei productive, nici construirea lor în profunzime nu poate strica. De evitat este însă ca povestirea să capete un caracter pur alegoric. Lipsită cu totul de raportare temporală, ea trebuie să poată avea o viaţă proprie, şi e chiar bine dacă unele pasaje rămân obscure, inexplicabile chiar şi autorului. Mi-am dat seama că tocmai acestea sunt frecvent seminţele rodniciei viitoare. Astfel, caracterul Marelui Pădurar, atunci când l-am visat într-o noapte cu furtună, în Harz, mi-era încă neclar; azi îmi dau totuşi seama că trăsăturile pe care mi le-am notat atunci sunt, într-un cadru lărgit, pline de coerenţă.
După amiază la smârcuri. Foarte aproape, dintr-un şanţ îngust s-a ridicat fâlfâind o pereche de răţuşte, descriind un cerc în jurul meu. Răţoiul, în ţinută nupţială, cu moţul la pigostil, ceea ce îi dă cumva un aer de flăcău impertinent, şi cu gâtul irizând mătăsos în nuanţe de verde metalic. Foarte frumoase zonele în care această culoare se reflectă într-un negru opulent şi tandru de tot; acest negru este un verde ridicat la cea mai înaltă potentă. Mi-l închipui ca pe o cerneală pulverulentă din care rezultă, în soluţie, o mare cantitate de superbă tine-tură verde.
Apoi în grădină. Semănat mazăre, salată, sfeclă-roşie, ceapă, morcovi. Cum sclipeau boabele de mazăre, şiruri mate de un verde cenuşiu, în brazdele întunecate. Când, privindu-le, m-am gândit că aveam să le acopăr de îndată cu pământ, mi-am dat brusc seama cât de stranie, de aproape magică este munca la răsaduri.

Atunci când scormonim solul, pământul produce o transformare a mâinilor; le face mai uscate, mai consumate, mai spirituale cred. Mâna suferă în pământ o purificare. A mişca degetele în pământul moale, afânat, pe care soarele, dar şi fermentarea l-au încălzit - e o senzaţie foarte plăcută. Printre scrisori, una de la Elisabeth Brock din Zurich care îmi scrie că la tema „Description exacte d'un objet" a primit de la una din elevele ei descrierea unui rac fiert, care m-ar încânta. Trebuie, firește, să recunosc că simpla idee mi *se* pare reuşită; e vorba de o piesă de lux şi de gală.
Kirchhorst, 7 aprilie 1939
Am remarcat în timpul lucrului că eliminând e-ul neaccentuat s-ar putea să fiu pedant. Oricum, pentru propoziţie nu e totuna dacă se spune „erfreuen" sau „erfreun".

Nota: *Erfreun* ar fi o licenţă. Forma corectă, literară este *erfreuen,* a bucura pe cineva, a face plăcere cuiva.

Nota. Cred totuşi că cititorul, după cum observ şi la mine, citeşte sau suprimă, în funcţie de nevoi, e-ul neaccentuat al terminaţiilor. La efectul unei proze bune cititorul participă de la sine. Se cere prudenţă în special acolo unde eliminarea acestei vocale conferă cuvântului un caracter neobişnuit sau unul cvasi poetic. Acelaşi lucru e valabil pentru schimbarea cuvintelor în propoziţie din motive de repartizare a accentelor - şi aici poezia dispune de o libertate mai mare decât proza. Efortul depus în direcţia ritmării prozei nu trebuie să lase nici o urmă; iar osteneala este cu atât mai merituoasă cu cât este mai puţin percepută. Ceea ce corespunde unei legi generale, potrivit căreia mâna ordonatoare şterge în final semnele vizibile ale muncii ei.
Cred apoi că trebuie să evit folosirea prea frecventă a cuvinţelului „acela". „Ochii săi străluceau cu acea sclipire pe care o conferă folosirea beladonei." Efectul singular al acestui pronume stă în faptul că el solicită asentimentul sau competenţa cititorului. Ceea ce poate fi de mare efect tocmai în cazul unei constatări neobişnuite sau al unei întâmplări rare. Dar aici e valabil, ca la orice compliment, principiul economiei de mijloace.
De dimineaţă, în bisericuţa al cărei cimitir se învecinează cu grădina mea. E foarte frumoasă Predica din Vinerea Mare despre Cristos şi cei doi tâlhari răstigniţi. Tonul sacral se aşterne pe omilie ca o folie subţire, decojită. La protestanţi el e şi mai perceptibil decât în sud, unde nu se dispune „doar de credinţă", în Norvegia am avut impresia unor reprezentaţii în care te ridicai în înălţime pe frânghii imaginare.
După-amiază, vizită la noul vecin; cafea şi cozonac, turul curţii şi al casei. Apoi rânduit biblioteca împreună cu Perpetua si Luise;

Nota: Perpetua Cognomen tandru omagiant dat de scriitor soţiei sale, Gretha von Jeinsen (1906-1960), posibil încărcat şi de aluzii prestigios legitimante : *Actele martirice* vorbesc despre viaţa exemplară şi martirajul (în 203) al cate-humenei cartagineze Perpetua, botezate în temniţă, ulterior canonizate ; potrivit tradiţiei, acesta ar fi fost şi numele devotatei soţii a apostolului Petru *(Lexikon der Bibel,* hrsg. Von Christian Gerritzen, Darmstadt, Bechtermunz Verlag, 1990, p. 341). Gretha von Jeinsen este autoarea jurnalului intim *Die Palette,* 1949 şi a volumului *Silhouetten. Eigenwillige Betrachtungen,* 1955.

Nota. din păcate, mutatul a jucat o festă cărţilor. Peste secole se păstreaza doar vechile legături solide în pergament.
Kirchhorst, 8 aprilie 1939
în continuare în bibliotecă. Aşezat manuale şi sus. Săpat în grădină, într-un loc în care pământul răsturnat bate într-o nuanţă deschisă de brun roşcat, iar în secţiune luceşte ca arama.
Attagenus, de obicei pentru mine primul vestitor al primăverii, s-a arătat în acest an târziu şi mi-a revizuit hârtiile. Flăcăiaşul e mare cât un bob de orez, are antene graţios

curbate şi două pete albe ca de cretă pe carapacea neagră. Ici-colo, stropi, tot albi, împrăştiaţi pe hăinuţa lui întunecată. Prosperă în crăpăturile ferestrelor si în fisurile dusumelelor iar căldura din încăperi îl face să iasă mai devreme la iveală ca în răsadurile timpurii. De fiecare dată când micul animal zboară în cercul de lumină al lămpii şi traversează apoi ca pe un ogor o pagină de manuscris, e ca o revedere. De asemenea, când îl privesc, odaia mi se pare mai însufleţită si mai mare.
Kirchhorst, 9 aprilie 1939
Pe câmpuri, pe a căror suprafaţă se întinde ici-colo câte o pădurice. De-a lungul drumurilor, mestecenii sunt încă fără frunze. La marginea şanţurilor, mâţişori înfloriţi, polenizaţi de albine şi de muşte galbene. Bulgări mari de ouă de broaşte, instalate ca pudingul de sagii printre plantele acvatice, cu miezul negru, deja bine dezvoltat. Şi peste tot, venind din adânc, orăcăitul vitros al broaştelor. Primăvara are şi o latură amfibie, un farmec rece şi delicat, cu jocuri de dragoste în gheaţa care se topeşte.
Tocmai la broaşte, atunci când par să se ridice în apă pe lăbuţele întinse de dinapoi, m-a izbit dintotdeauna asemănarea cu omul, care dispare la speciile de vertebrate mult mai evoluate. Ceea ce este ca un prim asalt dat de natură în direcţia fiinţei umane, reînnoit apoi tot mai constrângător. De asta se leagă probabil şi faptul că broasca, întocmai ca maimuţa, e socotită comică. Şi când se împerechează, bărbătuşul apucă femela cu braţele, în felul oamenilor.
Corespunzător, omul prezintă caractere amfibii. Resimt asta în mod special atunci când cineva, înclinând capul mult pe spate, oferă privirii bărbia şi gâtul. Rămân astfel întotdeauna locuri în care natura ne-a croit veşmintele animale prea pe fugă.
îmi amintesc că pe vremea când eram copil simţeam o mare plăcere la vederea broaştelor. Odată, la amiază, venind de la şcoală, am văzut broaşte de apă, mari, bălţate în verde şi negru, expuse în spatele vitrinei unei prăvălii cu acvarii. M-a uimit că se pot cumpăra astfel de făpturi superbe şi am intrat înăuntru, cumva stingherit, dar având totodată o poftă enormă să-mi achiziţionez un asemenea flăcău. Din păcate, a venit bunicul şi m-a scos afară. Pesemne că atunci am gustat puţin din sentimentul pe care îl dă posesia unui sclav - vreau să spun din plăcerea foarte veche, pre-romană, ba chiar pre-alexandrină. „Acest om îmi aparţine, este proprietatea mea, bunul meu, total şi sigur; îmi place atât de mult să mă joc cu el." Aş crede că aici se ascunde una din cele mai adânci relaţii din câte sunt cu putinţă. Dar şi de cealaltă parte : „Sunt un sclav" - ne putem oare imagina această propoziţie rostită pe acel ton pe care nici unul din istoricii noştri nu l-a nimerit? Astfel de lucruri ţin de copilăria neamului nostru, de ţara fabuloasă, de o somptuozitate întunecată, pe care Herodot a mai văzut-o cu proprii săi ochi. Este ceea ce conferă cărţilor sale rangul lor fără pereche.
Recitind aceste însemnări, observ că expresia „mâţişori înfloriţi" din propoziţia de mai sus îmi displace. Fără îndoială, pe bună dreptate, căci în ea se ascunde un pleonasm, care urmează să fie păstrat ca avertisment.

Nota: In germ. mâţişori, *Kătzchen,* denumeşte şi inflorescenţa unor copaci şi arbuşti ca mesteceni, anini, aluni.

Nota.
Merituos, în schimb, e felul în care a devenit vizibil - printr-o neplăcere estetică *a priori,* care a putut fi apoi legitimată şi logic.
Kirchhorst, 10 aprilie 1939
„Regina şerpilor". Atenţie la descrierea falezelor de marmură, să nu iasă un tablou somptuos, în stilul Isola bella din *Titan.*

Nota: E vorba de romanul (1800-1803) al lui Jean Paul (1763- 1825). Isola bela, toponim fictiv, descrie luxuriant emfatic locul în care e crescut şi educat eroul, Albano.

Nota.
Autorul încearcă să transmită impresia de frumos, îmbătându-l pe cititor cu vorbe. Efectul superior al frumosului însă nu stă în extaz; frumosul captivează prin vrajă. Astfel, el poate trezi în noi o plăcere mai adâncă decât beţia care, în ultimă instanţă, împinge spre vid şi nu poate ţine piept personajelor, în schimb, vraja, care ne lărgeşte ochii în loc să ni-i închidă, ne trezeşte cea mai profundă impresie de care e capabilă conştiinţa. In faţa frumuseţii observaţia trebuie să se potenţeze; există o stare în care timpul începe să curgă mai lent, iar culorile să strălucească mai puternic, ca în spaţiul vid. Descrierea frumosului presupune măsură, distanţă şi privire ascuţită; cu simpla bâiguială nu se poate face nimic. De aceea un cuvânt ca „indescriptibil" nu are ce căuta în descriere. Tot aşa, voluptatea potenţărilor nu e decât un semn de impotenţă. Există, fireşte, întotdeauna grade în care forma nu mai poate rezista plenitudinii, sau chiar incandescenţei, şi se sparge. Dar e vorba de regiuni situate în afara cuvântului; acolo se schimbă şi mijloacele. Bunăoară melodiile pure se avântă chiar mai departe şi poartă greutăţi chiar mai uşoare.
Cred că în faimoasa reprezentare a „farmecului iubirii" este bine prinsă esenţa vrăjii - mai ales pentru ca mijloceşte şi senzaţia de spaimă care ne copleşeşte înaintea dezvăluirii.
Modele pentru *Falezele de marmură:* povârnişul stâncos de lângă farul din Mondello, pe care m-arn căţărat cu Magistrul.

Nota: Este vorba de filozoful Hugo Fischer (pe care, dintr-o inexplicabilă eroare, l-am numit în prefaţa la *Jurnalele pariziene,* Hugo Priedrich), prieten din anii studenţiei cu Jünger. S-a ocupat de psihologia actului creator în metafizică, de relativitatea experienţei trăite, iar după război de distincţia dintre cultură şi civilizaţie. Nutrea convingeri naţional bolşevice şi a scris, între altele, o carte despre Lenin. Pe Jünger l-au stimulat lungile conversaţii cu el şi l-a impresionat gândirea lui intuitivă. L-a descris ca pe tipul profesorului german distrat, absorbit de studiu, lipsit de simţ practic. Anumite particularităţi ale personalităţii sale au intrat în figura lui Nigromontanus din *Inimă aventuroasă* şi a magicianului Schwarzenberg din *Vizită la Godenholm, 1952 (Ernst Jünger avec Antonio Gnoli et Franco Volpi, ed. cit., pp. 43-45).*

Nota.
Apoi drumul de la Corfu la Canoni, valea Rodino din Rodos, priveliştea dinspre mănăstirea Suttomonte în direcţia Corcula, drumul de ţară de la Gletschermuhle la Sipplingen, lângă Bodensee. Cuiburile de şoimi şi bufniţe în pereţii abrupţi ai canalului din Corint. Acropole; felul în care ţâşnesc la Rio stâncile din pământ, făcându-te să te gândeşti la orhidee si la şerpi. Autorul e dator să călătorească mult ca să afle ce are pământul de oferit. După care însă imaginile trebuie să se contopească şi să se fluidizeze ca mierea adunată din multe flori. Spiritul se hrăneşte doar din *elementele* amintirii.
După-amiază, pe soare puternic, la smârcuri -vânat acolo, în alge, mici specii de *hydrophilidae.*
în timpul acestei activităţi, un mare păianjen de apă a alunecat din papură pe oglinda întunecată a turbei pe care stăteam ghemuit - brun închis, catifelat, cu trupul tivit de un alb împâslit. în lumina crudă a acestor zile de primăvară, vlăstarele de mesteceni şi tulpinile buruienilor scânteiază înjur ca şi cum ar fi fost proaspăt spălate. Impresia de neobişnuit se *bazează* desigur pe contrastul dintre vegetaţia încă iernatică şi lumina aproape estivală.
Kirchhorst, 11 aprilie 1939
Semănat usturoi, spanac, hrean de mai. Am văzut că mazărea a încolţit - spre liniştirea mea, căci eram aproape obsedat de ideea că nimic nu va prinde rădăcini. Spre uşurarea mea trebuie să spun că tot ceea ce facem astăzi contrazice asemenea creştere, care se produce peste noapte şi fără amestecul nostru. Ne lipseşte mai cu seamă *o anume* virtute, care poate fi numită arta de a-ne-lăsa-dăruiţi. Aici trebuie să rămânem copilăroşi, iar norocul va veni de la sine. Cred chiar să fi observat că banii - am în vedere nu banii abstracţi, ci banii concreţi, bunăoară obţinuţi prin moşteniri, cadouri şi câştiguri - se

îndreaptă spre destinatari precis determinaţi. Lucrul nu e atât de ciudat cum pare, căci orice donator îl va privilegia pe acela care ştie să şi primească darurile. Doar de asta dăruim cu toţii copiilor.
O astfel de corelaţie intră în joc la împărţirea moştenirii şi constituie cauza ascunsă a conflictelor care se iscă astfel. Părinţii ar vrea ca odraslele lor să devină oameni destoinici, dar dragostea lor merge întotdeauna către aceia care sunt cel mai mult copii. Motiv pentru care se simt îndemnaţi să se ocupe în mod special de mezin, semănând astfel vrajba între fraţi. Precum odinioară Cain, cel destoinic este astfel ofensat.
Kirchhorst, 12 aprilie 1939
Vis. Auzeam povestindu-se în stil cronicăresc sau aveam sentimentul că în faţa mea s-ar fi deschis pagina de titlu a unei vechi cronici: „Băutură suedeză". Femeia scoate victima din mulţimea adunată în jurul incidentului, cărând-o în spate. Urmează un schimb neînsemnat de cuvinte cu una dintre gărzi şi, din păcate, băutura este repetată, de astă dată mortal. Mecanica rece a violenţei, în care omul nimereşte ca în dispozitivul unei maşini, scapă, e prins din nou şi dispare. Scena se desfăşura într-o piaţă publică; toate casele, vesmintele şi chiar feţele erau exact în stilul epocii, doar băutura era administrată dintr-un hidrant modern cu ajutaj de aramă, de felul celor care se află pe străzile noastre. Semnificativă şi trezirea. M-am ridicat din adâncul visului ca împins de un vârtej şi, cu mult timp înainte de a ajunge la suprafaţă, am auzit, venind de-acolo, urletul unui automobil care trecea pe sosea. Am recunoscut acest sunet şi l-am ordonat pe loc în adânc, chiar dacă din exterior, asemeni cuiva care trăieşte în alte lumi, fără a fi, totuşi, străin de această lume. în clipa în care am ajuns sus, conştiinţa a sărit ca un arc si cauzalitatea s-a restabilit.
Kirchhorst, 13 aprilie 1939
Mers la Burgdorf, unul din vechile cotloane, uscate ca prin îndelungă afumare, ale Saxoniei de jos. Cumpărat de la grădinar cerceii-doamnei, care îmi plac foarte mult. Pentru a mă lămuri că e nevoie să le ud bine, mi-a spus că trebuie să le fac să „înoate" în apă. Pe lucrători îi auzi vorbind aproape întotdeauna mai bine decât pe oamenii cu carte, care mânuiesc prea uşor cuvintele ca pe nişte jetoane. Aşa, bunăoară, am primit de curând de la un necunoscut o poezie în care se elogiau „Sunetele clopotului scufundător din adânc" - un bun exemplu de imagine născută din vidul conceptului.
Pe drum, o tânără vrăjitoare cu părul roşu. Există o rasă de culoare deschisă şi una de culoare închisă - izbitoare la amândouă vivacitatea spiritului ignic. S-ar putea crede că o trăsătură intimă, poate de natură horoscopică, le-ar apropia automat de rug. De altfel, şi vrăjirea vitelor s-a modernizat; de pildă, am citit recent că o bătrână a fost condamnată pentru că a aruncat în grajduri străine paie mânjite cu viruşi de febră aftoasă.
Kirchhorst, 14 aprilie 1939
Pentru prima dată la microscop în noua locuinţă. Când am tăiat în grădină un ciot de fag, ciuruit, cu găuri mari, a rămas pe buturugă un mic animal negru, aburit de un verde metalic şi acoperit cu păr lung: *xestobium plumbeum.* în colecţia mea n-am găsit decât o varietate cu elitrele brun roşcate, care mi s-a prins în plasă, în pădurea Harli, printre buruienile ce cresc pe sub fagii bătrâni. Capturarea de animale trăitoare în lemn este o artă în sine.
Kirchhorst, 16 aprilie 1939
„Regina şerpilor". Mă gândesc să dau un alt titlu acestui *capriccio,* şi anume „Pe falezele de marmură".

Nota: Aici cu sensul de istorie stranie, amimetică şi simbolică. Este, într-o anumită măsură, un corespondent al noţiunii de *arabescă,* utilizată de Fr. Schlegel pentru a desemna o proză care amalgamează fabulosul, plenitudinea şi supleţea ironică. Termenul ar mai putea fi şi o aluzie, precum în *Jurnalele pariziene,* la caracterul neobişnuit, imprevizibil al speciei muzicale omonime.

Nota.
El exprimă poate şi mai bine unitatea, aşa cum o concep, dintre frumuseţe, grandoare şi primejdie.

Uitându-mă pe fereastră în timp ce lucram la asta, am văzut pe şosea, îndreptându-se grăbit spre est, tunuri după tunuri, aproape ca în război, înaintea unei mari bătălii. In aceste săptămâni, germanii au intrat în Boemia, Moravia şi în Memel

Nota: Numele german al oraşului lituanian Klaipeda

Nota, iar italienii în Albania. Toate semnele prevestesc un război apropiat; fac de aceea bine, luând în considerare faptul că va trebui să întrerup lucrul. Şi asta tocmai într-un moment în care simt că se mai luminează puţin şi în care pentru mine valoarea timpului a crescut foarte mult. în orice caz, cu excepţia jurnalului intim, pana va trebui atunci să nu se mai clintească. Munca va fi preluată de ochi, căci de spectacol nu vom duce lipsă.
Kirchhorst, 18 aprilie 1939
Adâncit cărări în grădină. Viermii tăiaţi în bucăţi de lopata care scormoneşte pământul se răsucesc săltând - în,astfel de imagini durerea ne fulgeră, ca provocată de vârful unui cauter. E limpede motivul pentru care prin vierme se simbolizează durerea, iar omul, în măsura în care suferă, lipsit de apărare, e comparat cu el. Mai întâi e vorba de o situaţie, legată direct de sol, care întrupează inferiorul, fără incidenţa, fericită în cazul şarpelui, a alergării rapide, a platoşei şi armei. Apoi, pielea goală, cheală, deloc protejată, cecitatea şi mai ales răsucirea, prin care tot corpul devine o oglindă a simţirii.
De câte ori vedem răsucindu-se un vierme, în compasiunea noastră intră şi silă, exact ca în cazul porcului cu care se înrudeşte în privinţa modului de suferinţă. Presupun că existenţa fără griji e astfel chit - căci în pământul gras viermele trăieşte ca în ţara laptelui şi a mierii, iar porcul s-a lăsat degradat la condiţia de mâncău rotofei, ceea ce poate presupune, dacă nu încuviinţare, oricum aptitudine. In schimb, există animale, pe care le vezi suferind cu foarte multă nobleţe.
La alţi viermi care trăiesc din pradă, ca de pildă *errantia* şi mai ales *sagitta,* există specii de eminentă frumuseţe, pe care le-am admirat adesea la mare. Se observă în acest caz cum nu înrudirea de sânge, ci modul de viaţă înnobilează. Clasa viermilor e misterioasă şi ar trebui interpretată de privirea capabilă să descifreze hieroglife - acolo zac astfel multe din cele care în noi sunt generice.
Despre caracterul inferior al durerii, şi următoarele : oare nu revin şi la oameni cele mai brutale chinuri doar unor anumiţi indivizi ? Adică faptele oribile nu se îndreaptă uşor spre tipurile aflate într-o relaţie specială cu substanţa grosolană, materială a suferinţei? După cum există femei care incită deschis la voluptate, tot aşa există şi un habitus potrivit căruia făptaşul brutal e atras de fapta violentă. Acest fel anume de spaimă şi durere îl găsim adesea la persoanele obsedate de aspiraţia către o tihnă plină, îmbelşugată. Bunăoară, foarte ameninţaţi sunt cei pe care poporul îi numeşte lipitori, în vreme ce prostituatele îi atrag pe măcelari. Chiar simpla spaimă atrage întotdeauna atrocitatea. Astfel, cine fuge, incită deja la urmărire ; şi tot aşa îşi pândeşte victima un ins care plănuieşte răul - ultima barieră va cădea în clipa în care el va recunoaşte în acela semnele spaimei. Motiv pentru care e foarte important ca în cazul unor întâlniri suspecte, de pildă când suntem acostaţi în pădure, să ne păstrăm siguranţa de sine. în calitate de oameni dispunem de peceţi de grandoare, care sunt greu de spart dacă nu le degradăm noi înşine şi a căror vrajă e simţită şi de animale. Trebuie doar să ştim, ca Marius, că suntem invulnerabili.
Kirchhorst, 21 aprilie 1939
Pădurica din spatele casei noastre se numeşte „Fillekuhle" şi pe vremuri slujea de loc de îngropare a vitelor care se prăpădeau, deoarece „fillen" este un verb ieşit din uz pentru a ‚jupui", „a jupui de piele". Poate cuvântul e utilizabil în *Falezele de marmură* la descrierea colibei jupuitorilor. De altfel şi aici, cu toate că nu se mai îngroapă de mult nimic, adie un suflu de loc rău famat. De casă,

de imaginea aşezării omeneşti se leagă întotdeauna un asemenea spaţiu, de cele mai multe ori la marginea zonei vizibile.
încheiat: scrisorile lui Erasmus, un dar al astronomului Lindemann. Multe dintre ele, mai ales cele din tinereţe, sunt îmbibate de esenţă ciceroniană, care în scrisori mă deranjează întotdeauna. Focul retoric nu poate încălzi, iar plăcerea frivolă a discursului distruge elementul comunicativ care trebuie să alcătuiască întotdeauna miezul epistolei. Nu îi rămâne destinatarului decât să observe cu neplăcere că autorul se exersează în figuri de scrimă. Totuşi apar şi descrieri foarte frumoase ca acelea privindu-l pe Thomas Morus, în legătură cu al cărui menaj e elogiat un fel de fericire predestinată care stimula pe oricine trăia în preajmă-i.

Nota: Thomas Morus (1478-1535) - umanist, om politic englez, autorul celebrei *Utopia,* prin care a inaugurat specia literară omonimă. A avut contacte strânse cu Erasmus, a polemizat cu Luther, dar a refuzat să-l recunoască pe regele Heinrich al VUI-lea drept şef al Bisericii anglicane. Acuzat de înaltă trădare, a fost decapitat.

Nota.
în întâlnirea cu Luther iese la iveală deosebirea dintre spiritele care vieţuiesc în interiorul ordinii şi cele din afara ei. Erasmus însuşi a exprimat bine această idee într-o scrisoare către Cesarius: „Am mers până la limită, cumva până la marginea mării; îmi sunt oare necredincios mie însumi, dacă nu vreau să intru în valuri ?" Intrarea în elemente îi este astfel refuzată. Mai este aici şi deosebirea dintre două spirite, dintre care unul este, în ultimă instanţă, critic, iar altul este, în ultimă instanţă, neşovăielnic. La vederea acestor doi scrimeri, înţelegem că pasajul în care Nietzsche deplânge incapacitatea Bisericii de a se fi sublimat din ea însăşi este eronat. Ca să dureze, sistemul istoric se mistuie, asemenea cosmosului, din când în când în foc. Tot aşa mi-aş dori uneori ca şirul regilor Franţei să continue până astăzi; am trăi atunci într-un foarte subtil rococo, iar în locul tehnicii am avea o chinezărie perfecţionată. Dar spiritul universal tolerează lucrarea filigranată doar acolo unde are o mică ezitare - tot aşa cum, în genere, datorăm cele mai fine lucruri clipelor sale de uitare.
învăţăturile bune pe care Erasmus le-a dat lui Luther sunt de aşa natură, încât omul de acţiune trebuie să le dispreţuiască. Dar dacă trăieşti printre hârtii e necesar să ai şi spirit vulpesc, ca să rezişti în astfel de timpuri. Acest mod de a fi al lui Erasmus apare clar şi în desenul lui Diirer, dar mai frapant în medalia lui Metsys, în care se vede cum spiritul vulpesc se împerechează cu forţa.

Nota: Quinten Massys (Matsys, Metsys, 1465 -1530) - artist flamand. A pictat altare, tablouri, scene de gen.

Nota.
Semnele unei puteri spirituale înalte sunt aici absolut evidente. In această lumină Europa era mai mică, iar capitalele ei se aflau mai aproape unele de altele decât sunt astăzi, când distanţele dintre ele se parcurg în câteva ceasuri de zbor.
Kirchhorst, 22 aprilie 1939
In corespondenţă, o scrisoare de la domnul Reynier, din Paris. „Donner tout Stendhal pour une seule poesie de Hblderlin. Donneriez-vous une bouteille de Chambertin pour un civet de lievre ? On a besoin de Stendhal comme on a besoin de Holderlin. Dans l'ordre des nourritures ii n'y a pas plus d'hierarchie que dans une vue que le regard decouvre d'une montagne."

Nota: „A da tot Stendhal-ul pentru o singură poezie de Holderlin. Dumneavoastră aţi da o sticlă de şampanie pentru iepure cu sos de vin şi arpagic? E nevoie de Stendhal tot aşa cum e nevoie de Holderlin. In ordinea hranei nu există mai multă ierarhie decât într-o perspectivă pe care privirea o descoperă de pe un munte."

Nota.
Această observaţie din scrisoare se află printre alte însemnări despre *Inimă aventuroasă* pe care, după cum văd, a citit-o în prima versiune.

Nota: Apărută în 1929 şi substanţial diferită în conţinut şi viziune faţă de următoarea, din 1938.

Nota.
Ea se referă la comparaţia evaluativă de-acolo între Stendhal şi Holderlin şi pune în evidenţă eroarea cuprinsă într-un asemenea demers. Fireşte, atâta timp cât voinţa e vie în noi, suntem înclinaţi în a-i opune astfel pe mai marii lumii între ei; totodată, se simte în această judecată ceva din atmosfera pe care o aduce cu sine un război pierdut. Motiv pentru care nici n-am mai reluat comparaţia în versiunea a doua, apărută cu mai puţin de un an în urmă.
Pe-atunci acest pasaj s-a numărat printre acelea care au plăcut cu deosebire; a fost considerat o bună lovitură de floretă. Există astfel întotdeauna spirite care fortifică ceea ce e mai slab în noi, cu condiţia ca în polemică să fim de aceeaşi părere cu ei; şi, din păcate, ei sunt mult mai numeroşi decât aceia care sunt capabili de o judecată corectă, aplicată la obiect.
Kirchhorst, 25 aprilie 1939
Printre scrisori, livretul meu militar, expediat de comisariatul din Celle, din care văd că statul m-a înscris în listele sale cu gradul de locotenent în rezervă. Politica aminteşte în aceste zile de epoca imediat premergătoare primului război mondial. Nouă este totuşi extrema sensibilitate a maselor, în contrast din ce în ce mai puternic cu creşterea înspăimântătoare a mijloacelor. Presupun însă că ele au aceeaşi cauză şi că aici stăpânesc aparenţele. Teribilă este, şi va rămâne în toate timpurile, o singură mărime - omul, ale cărui arme nu sunt decât membre adăugate şi mentalitate modelată.
Apoi o cartolină de la Friedrich Georg, care va veni din Leisnig la sfârşitul săptămânii.

Nota: Friedrich Georg Jünger (1898-1977) - fratele mai tânăr al lui Ernst Jünger, poet, eseist, romancier. Un episod petrecut în timpul primului război mondial, când, la marginea unei păduri, Ernst dă absolut întâmplător peste fratele său, zăcând grav rănit, şi îi salvează viaţa, cimentează legătura, şi aşa foarte strânsă, dintre ei. Afecţiunea profundă, prietenia şi preţuirea reciprocă fără rezerve se aud ca un bas continuu, străbătând paginile *Radiaţiilor.* Dintre numeroasele scrieri ale fratelui său, Ernst Jünger preţuia cu deosebire volumul de eseuri *Griechische Gotter,* 1943.

Nota.
De dimineaţă, vremea însenindu-se după multe zile din nou, am meditat în grădină, când la *Falezele de marmură,* când la plaga şoarecilor de câmp. în grădini lucrurile se petrec, în genere, ca în viaţă, în contul fiecărui folos avem parte şi de un necaz. Dacă solul este bine afânat, atunci se usucă mai uşor; la tropice, cine scoate o recoltă înzecită trebuie să conteze pe nouă calamităţi. Depindem, iată, de un câştig sărăcăcios şi trebuie să ne mulţumim cu el.
Kirchhorst, 26 aprilie 1939
Săpat în grădină, ca să poată face faţă la venirea fratelui meu. Semănat din nou mazăre, care poartă frumosul nume de „sabie englezească", şi apărat de vrăbii, prin întinderea de perdele vechi. Vânat din nou *hydrophilidae* în smârcuri, căci vreau să fixez pe celofan câteva specii pentru a le studia partea inferioară. Aceste locuri în care pământul afânat de landă e netezit de lopată. Pe turba lui grasă ca pe o arie întunecată, iarba-neagră şi roua-cerului apoi ierburi înflorite şi plantaţii tinere de mesteceni. Pe margini, cu bobocii trandafirii încă nedeschişi, o buruiană de câmp, desigur kalmia, adusă din Canada. Pe suprafeţele însufleţite, *cicindela* de câmpie la vânătoare, când licărind într-un verde mătăsos, când ceva mai stins, mai în nuanţa muşchiului. Un exemplar, pe care l-am prins mai mult din încântare, s-a dovedit de îndată a fi o varietate care poartă numele de *connata* - pe scutul posterior, ambele pete deschise la culoare sunt reunite în mijloc sub formă de eşarfă.

Falezele de marmură. N-am găsit încă un nume potrivit pentru figura fratelui, pe care l-am numit mai întâi Profundus, dar triplul acord al acestuia cântăreşte prea greu în propoziţie. De aceea i-an spus provizoriu Felix, ceea ce produce un efect de o platitudine copioasă. E posibil să mă hotărăsc pentru Otto sau Otho care, pur vocalic fiind, poate fi introdus în orice întorsătură de frază.
Kirchhorst, 28 aprilie 1939
Noapte agitată. Mai întâi mi-a apărut Kniebolo, pe care l-am găsit firav şi melancolic şi având nevoie de companie.

Nota: Denumire paronomazică (din *diabolus* - diavol - şi *Knie* - genunchi) pentru Hitler, cu sugestii fonice la *Knebel* (căluş), citată, s-ar zice, pentru prima oară aici.

Nota. Mi-a oferit confeturi superb aurite; după cum spunea, i se dăruiseră cantităţi uriaşe cu ocazia zilei lui onomastice. Apoi am văzut o imagine a traseului vieţii, reprezentat ca o grădină pentru curse cu obstacole. Erau acolo labirinturi, compartimente simetrice şi multe bariere care trebuiau trecute doar *într-o singură* direcţie; şi porţi care duceau afară.
Apoi m-a izbit o nouă fluorescentă - în aur şi albastru. Clătinam într-o cupă cristale şi biluţe care scânteiau când în aur pur, când fulgerând albastru, iar în timpul acestei mişcări oscilatorii, se ridica din vas un tunet uşor.
Intr-un cerc de lucrători iluştri mă prezentam drept gravor de silabe. La ora douăsprezece, la prânz, în odaie la Perpetua, lângă radio. Perpetua, Luise şi Hanna cea grasă stăteau pe scaune, în timp ce eu eram lungit pe sofa, aproape ca în Mauretania. Apoi, plantat cartofi, operaţie la care noi, aici, folosim o sapă cu dinţi laţi şi o greblă rară pentru trasarea brazdelor. Această unealtă se numeşte *Tog,* pronunţat *Toch,* ceea ce are probabil legătură cu *tracţiunea.*

Nota: *Germ. - Ziehen.* Verbul corespunzător este *ziehen,* iar imperf. *zog > Tog.*

Nota.
Răsădit nalbe de grădină. Conversaţie cu geamgiul, pe care văzându-l, mi-am zis pentru prima oară în viaţă : „Aşa aş vrea să arăt şi eu mai târziu", căci la el semnele vârstei se îmbinau cu o formă plăcută de candoare. Micul Alexander[21] care îi zice oricui „unchiule": copii încă mai ştiu că toţi oamenii sunt fraţi.

Nota: Al doilea fiu al scriitorului, născut în 1934. Va muri în 1993.

Nota.
Grinda puternică de la uşa surei se cheamă aici *Dossel.*
Kirchhorst, 29 aprilie 1939
înainte de a adormi, m-am gândit îndelung la culoarea albastră, pe care o zărisem ieri în pocal. Voiam să-i dau un nume şi abia atunci, izbindu-mă de dificultatea de a găsi, fie şi aproximativ, o comparaţie, mi-am dat seama de natura locului în care pătrunsesem cu privirea. Zăbovisem dincolo de lumea culorilor.
Am auzit în vis o convorbire între ţărani despre împrejurimile locului. Unul spunea: „La vară smârcu' trebă dârdâit", adică *clătinat,* ceea ce voia să însemne, după cum am priceput de îndată, sfârtecat până la fund cu un fier de plug ascuţit.
M-am trezit la patru şi până la cinci şi jumătate am ascultat bătaia ceasului din turnul bisericii, în vreme ce ne închipuim că veghem, e vorba de cele mai multe ori de o aţipeală lucidă în care stăm lungiţi - atunci tundem somnul.

Din Paris, expediat de Hercule, ultimul număr din *Crapouillot:* „Leş Bas-Fonds de Paris", cu imagini şi descrieri de lupanare, precum şi cu un mic dicţionar de argou, în acesta dau peste *chialer* pentru a plânge, ceea ce vrea să însemne „chier des yeux".

Nota: *Fr. Chier* < lat. *cacare ; chier des yeux :* a evacua excrementele din ochi.

Nota. Notez expresia ca exemplu pentru măsura în care limba se poate umple de gunoi. Un cuvânt are adesea tot atâtea sinonime câte trepte există în societate. ., Seara luat pe Friedrich Georg de la autobuz.

Kirchhorst, 30 aprilie 1939

Domurile, fosile închise în oraşele noastre ca în sedimente târzii. Totuşi departe de noi gândul de a deduce din aceste dimensiuni vitalitatea care le-a fost atribuită si care le-a plăsmuit. Ceea ce trăia în cochiliile colorate şi ceea ce le-a creat se află mai departe de noi decât amoniţii epocii cretacice; şi mai lesne este să refacem dintr-un os de saurian, găsit în cariera de ardezie, imaginea animalului căruia el i-a aparţinut. Se mai poate spune şi că oamenii de astăzi văd aceste opere precum vede un surd formele viorilor şi ale trompetelor.

După-amiază, pe o vreme înăbuşitoare, cu fratele meu la smârcuri. Discuţii despre distincţia dintre nihilism şi anarhie. Friedrich Georg vede această diferenţă şi în faptul că nihilismul îşi poate apropria forme lărgite de ordine. S-ar putea eventual formula foarte general propoziţia, după care ordinele vizibile trebuie să sporească pe măsură ce armonia interioară se pierde. Astfel numărul medicilor creşte în funţie de pierderea forţei de vindecare.

Târziu o furtună cu grindină dinspre smârcuri.

Kirchhorst, l mai 1939

Grindina a stricat rău plantele; astfel a despuiat micul nostru migdal de floarea care zace acum pe pământ, la picioarele lui, ca o cămăsuţă roz. Prima lună în noul loc. La această locuinţă îmi place mai ales faptul că lipseşte confortul care îmi devenise antipatic în micile vile recent ridicate. Casa e construită ca o gospodărie din Saxonia de jos; spaţiul său locuibil e mărginit de şura mare cu grajduri, pe care, în timp, vreau să le populez cu vite.

Kirchhorst, 3 mai 1939

Mers la Burgdorf împreună cu Friedrich Georg. Pe drum, flori galben luminoase de păpădie, *leontodon.* Numele plantei e bine ales; ca şi leul, ea are o natură solară. Prin sate, stejari puternici precum cei din urmă arbori ai lui Donar

Nota:. Zeu al tunetului în mitologia vechilor germani.

Nota. Adesea parcă îmi cade vălul de pe ochi; atunci curţile se întind nedeghizat în vechea lor strălucire păgână. Privesc în punctul cel mai adânc şi mai inviolabil al vechiului pământ natal şi cred că, atunci când vom muri, vom vedea uşile larg deschise ale casei părinteşti şi aria strălucind în lumină solemnă.

La Burgdorf am intrat la un tânăr fierar, căci lui Friedrich Georg i se rupsese arcul de la şaua bicicletei. Micul atelier, mirosind a fier, era supraîncărcat de lucruri devenite inutile, mai ales de roţi deşurubate care se prăfuiau şi rugineau prin colţuri. Altele atârnau de pereţi ca ofrande în templul lui Vulcan. Când examinezi, cum făceam eu, complet detaşat un astfel de loc, atunci munca omului se încarcă adesea de un straniu înţeles.

Kirchhorst, 4 mai 1939

Deoarece camera mea de lucru se află prea aproape de mijlocul casei, mi-am aranjat cu ajutorul Perpetuei şi al Luisei o chilie de eremit în pod. Dintotdeauna am avut simpatie pentru podurile colbuite; te mişti în ele ca printr-o împărăţie a uitării.

Am impresia că în spaţiile nelocuite se adună o substanţă, un humus spiritual, din care forţa imaginilor îşi trage o hrană bogată. Când am dormit la Uberlingen în pivniţă, s-a revărsat peste

mine abundenţă de vise. Absolut enormă a fost această influenţă în război, când m-am instalat, la Douchy, într-un adăpost gol care se afla în grădină. L-am părăsit după prima noapte. De aceeaşi zonă ţin desigur şi istoriile despre oaspeţi care înnoptează în odăile prăfuite ale vechilor castele si văd acolo lucruri fantomatice, în spaţiile în care locuim multă vreme, această forţă străină se uzează; ele seamănă cu un pământ pe care îl cultivăm de mult. Şi e limpede de ce poporul conferă înţeles mantie primei nopţi petrecute într-o casă nouă şi viselor ei.
Kirchhorst, 6 mai 1939
Despre durere.

Nota: Uber den Schmerz. Scris în 1934, apare în acelaşi an în voi. Blätter und Steine (Frunze şi pietre).

Nota.
La revizuirea acestei lucrări, ar trebui să adaug un fragment despre amărăciune. Amărăciunea îmbătrânirii, mai cu seamă la femei, amărăciunea dezamăgirilor, a nedreptăţilor şi a erorilor ireparabile, în fine amărăciunea morţii de care nimeni nu scapă. Amărăciunea se instalează abia în a doua jumătate a vieţii, când, o dată cu ridurile feţei, iese la iveală şi caracterul ineluctabil al liniilor destinului. Şi ea exprimă un fel de nevinovăţie pierdută.
Kirchhorst, 9 mai 1939
Pe vreme încă rece şi umedă, plantat varză şi ţelină.
Umiditatea ca element al vieţii. Afluxul sevelor în cazul plăcerii potenţate: apa pe care ne-o lasă în gură vederea unei îmbucături gustoase, clocotul sângelui şi secreţiile în jocul erotic. Ne situăm în sevă. Transpiraţia şi lacrimile arată, de asemenea, că în zonele mai adânci ale sănătăţii viaţa e activă. E rău de acela care nu mai poate asuda şi plânge. Apoi umiditatea în plan spiritual, *de* pildă suculenta, lichenicul şi prospeţimea pădurilor în poezie. Mai cu seamă fluiditatea, afluenţa de cuvinte şi imagini în care plutesc particulele tari.
Umiditatea la Rubens, cu deosebire în locurile în care carnea se colorează în trandafiriu. Inegalabil e la el tot ce se leagă de plăcerea vieţii. La romani elementul umid e mai ascuns, încapsulat adesea ca între valve de scoică. Aici intră şi foamea, sau mai degrabă setea, de un sânge mai boreal.
Invers, calitatea uscatului. Dulceaţă, aromă. Aplecarea lui Nietzsche spre uscat, spre deşert, spre curmalele auriu exulcerate, de la Wagner la Bizet. Viaţa intensă care apare prin infuzii. Oaze. Cisterne. Haremuri. Intarsii.
Kirchhorst, 10 mai 1939
Semănat în răzoare sfecle, ridichi, fasole oloagă, în pepiniere varză creaţă şi napi. în ce priveşte varza creaţă, pe lângă cea obişnuită, si o specie de un roşu închis, bătând aproape în negru - din motive de predilecţie optică. Tot aşa vreau să ridic pe prăjini mazăre turcească, din cauza florilor roşii. Şi găinile trebuie să fie dintr-o rasă care să bucure ochiul. Numai astfel poate să prospere si economicul. Trebuie să ne facă plăcere să cercetăm de mai multe ori pe zi plantele si animalele; pentru ca vederea lor să ne delecteze, trebuie ca şi seara, înainte de a adormi, să le vedem cu ochiul minţii. De îndată ce cucereşte *o* femeie, bărbatul devine mai cutezător si faţă de celelalte; succesul se extinde concomitent asupra întregului gen.
Kirchhorst, 14 mai 1939
Azi, duminică după-amiază, m-a vizitat un cititor de douăzeci şi trei de ani care îşi face aici, în calitate de caporal, serviciul militar. Am băut o cafea sub fagi şi apoi ne-am dus împreună la smârcuri. Mă izbeşte faptul că orice om pe care îl cunosc astfel suferă, mai mult sau mai puţin, fără să poată fi ajutat. Timpul seamănă cu o strâmtoare rea; oamenii sunt împinşi prin ea. Am mai ales impresia, determinată chiar şi pur fizionomie, că trăiesc aproape numai cufundaţi în conştiinţă şi că îi preocupă prea mult gândul la situaţia în care se află. Ei prezintă simptomele spaimei de examen; de asemenea, sunt absolut lucizi, si e curios că voinţa de a fi fericiţi şi de a merge pe căi nebătute e atât de firav dezvoltată în ei. în astfel de cazuri ai de fiecare dată sentimentul că vorbeşti cu alergători de

fond sau, ceea ce e şi mai apăsător, cu alergătoare de fond. Oare unde spiritul universal îşi ţine astăzi în rezervă visătorii şi adormiţii?
Kirchhorst, 15 mai 1939
Crinul întunecat care a răsărit, asemenea unui mic palmier, la marginea rondurilor de crizanteme. Printr-o răsucire îndrăzneaţă, îşi împinge verticilul frunzelor sale înguste precum o dansatoare rochia. Văd şi mă desfată bunăstarea pe care această plantă şi-o extrage din solul şi din creşterea ei. Apoi forţa e atât de admirabil compactată şi închisă în ea ca într-o statuie. Graba îi *e* străină; ştie că se va maturiza la timp.
Kirchhorst, 17 mai 1939
De când locuiesc în mansardă, îl văd frecvent pe Friedrich Georg la prânz. Azi, după masă, am vorbit despre acel „style image", respins de Marmontel.

Nota: Jean-Francois Marmontel (1723-1799) - scriitor francez şi istoriograf. Ideile sale poetice se regăsesc în *Poetique frangaise,* 1763 şi în *Elements de litterature,* 1787.

Nota.
Din cele spuse de Friedrich Georg în această ordine de idei, deosebit de bună mi s-a părut afirmaţia că în limbă nu se pot distinge doar modul de exprimare figurat şi cel conceptual - un al treilea îl constituie stilul inspirat.
Apoi despre Breughel şi despre „Fiul pierdut" al lui Bosch.

Nota: Hieronymus Bosch (aprox. 1450-1516) - pictor, sculptor şi gravor flamand. Este citat relativ frecvent de Jünger pentru fantasmagoriile sumbre, scenele groteşti şi viziunile terifiante din tablourile sale.

Nota.
Acest tablou, pe care noi l-am examinat atent la licitaţia desfăşurată cu ani în urmă, ne-a influenţat puternic pe amândoi. Fiul, cu părul alb, cu bunurile, cu trupul şi sufletul complet ruinate. Se vede că nu se va mai întoarce niciodată acasă, si în asta pictorul depăşeşte în severitate textul biblic, în fundal, lumea speluncii, reprezentată ca o baracă haotică de iluzionism şi scamatorie, în faţa căreia un beţiv urinează, în vreme ce o târfă îşi lasă sânii să atârne pe fereastră. De mult e uitat cel care şi-a lăsat aici partea de moştenire, onoarea, sănătatea. Stricăciunea a ajuns până la măduvă. Teribil e faptul că o întreagă viaţă eşuată se condensează în acest tablou în perspectiva unei singure clipe. Faţă de o asemenea capacitate de înţelegere, nici o altă artă nu va putea rivaliza cu pictura.
Sădit tomate după apusul soarelui. Plantele se prind bine, fără să lâncezească, dacă bulgării sunt cufundaţi într-un terci din apă, turbă îngrăşată şi pământ. Este o reţetă pe care mi-a recomandat-o samsarul Belz din Uberlingen. Avem astfel la şcoala vieţii noastre mulţi învăţători, iar unora le datorăm doar câte un singur fapt izolat.
Kirchhorst, 19 mai 1939
Cumnatul meu a venit să ne ia cu maşina, şi am petrecut o zi în regiunea Lippisch şi la marginea lacului Steinhuder. în Rehburg ne-am învârtit îndelung în jurul casei părinteşti şi am privit lucarna în spatele căreia Friedrich Georg si cu mine am locuit atâţia ani, până în clipa în care a izbucnit războiul. Am privit şi fereastra foişorului din faţa camerei în care organizam primele noastre serbări galante în patru, atunci când părinţii erau plecaţi în călătorie. Cât de departe sunt toate astea.
M-a izbit la copaci, ale căror dimensiuni le mai ţineam încă minte, după atâţia ani, că teii şi salcâmii rotunzi crescuseră foarte puţin, mult mai mult însă toate trunchiurile de pomi şi fagi, iar de departe cel mai mult o salcie pletoasă, pe care prin 1912 o plantasem, ca mlădiţă, lângă un bazin de apă şi care între timp crescuse uriaş. Multe concură la apariţia unor astfel de diferenţe, desigur şi calitatea solului. Am perceput însă mai cu seamă celălalt timp, în care ne aflam, după distanţele de care îmi aminteam integral ca întinderi pe care le străbaţi cu piciorul. Acum între aceste puncte

zburam cu maşina încoace şi-ncolo în câteva minute, în unele clipe mă aflam însă cu totul în vremurile de altădată, instalate labirintic în cele noi.
La prânz, în Bad Rehburg, la hotelul lui Tegtmeyer care a fost în aceeaşi clasă cu Friedrich Georg. La vin, am schimbat amintiri. Foarte bună siguranţa cu care se ridica din când în când, în mijlocul unei conversaţii, spre a-i servi pe alţi clienţi, şi apoi felul în care revenea, cu un zâmbet ce aducea cu o demascare. Am găsit la el o trăsătură care i-ar fi stat bine, dacă ar fi fost pastor, dar care nici pe hotelier nu-l prindea rău. De altfel, fiecare stare socială se sprijină pe un fundament sacru.
Am băut apoi cafea în micul local amenajat în turnul castelului Matte, de unde privirea îmbrăţişează străvechiul ţinut cu apele, smârcurile, carierele sale - natura sălbatică traversată de Germanicus.

Nota: Gaius Julius Caesar Germanicus (15 î.Cr.-19 d.Cr.) -comandant roman de oşti. A întreprins incursiuni victorioase în teritoriile ocupate de germani.

Nota.
E multă melancolie în ea, şi amărăciune.
Apoi în Stadthagen, unde ani văzut buchete de flori în apa sulfuroasă a unui izvor vulcanic, care zac acolo de ani de zile, intacte în formă şi culoare - un spectacol care mi s-a părut plin de vrajă, dar totodată şi puţin respingător. Probabil că aşa ar păstra un tiran capetele duşmanilor ucişi spre a se bucura din nou, la fiecare plimbare prin grădină, de vederea lor. înapoi la Kirchhorst, pe autostrada pe care treceam pentru prima dată şi al cărei grad înalt de tehnică mă uimea - *machina machinarum* - *Lat.* maşina maşinilor. în corespondenţă, un album cu reproduceri după Toulouse-Lautrec, împreună cu o cartolină de la Rene Janin. Pentru a gusta aceste culori, ar trebui să te pricepi la farmecul florilor care se ofilesc. Se ascunde aici şi un anume satanism, după cum se vede limpede din acel iad al plăcerii, tratat în culorile granatului, care poartă titlul „Au salon". Alteori lucrul acesta se vădeşte pe latura lui pozitivă, de pildă în „Mailcoach", care trece fulgerător pe saşiul ei incandescent, în vreme ce pământul explodează sub copita calului pur sânge. Astfel de piese ne vor bucura desigur încă multă vreme; dar exami-nându-le, ne dăm seama cât de tulbure este încă în noi imaginea secolului al XlX-lea.
Kirchhorst, 16 mai 1939
Dispoziţie proastă, de fapt nemotivată, căci totul înfloreşte atât de frumos.Tufele mari de bobitei care strălucesc atât de magnific în grădină dovedesc că belşugul nu lipseşte. Pe deasupra, lucrez în fiecare dimineaţă, deloc rău, la *Falezele de marmură,* la care am terminat descrierea lui Pater Phyllobius, evitând, sper, clişeele catolice.
După-amiază la Burgdorf, unde mă simt de fiecare dată bine. Oraşul are o anumită uscăciune indestructibilă, *a* cărei substanţă pare să facă faţă tuturor rătăcirilor istoriei. Fireşte, nu e în el nici urmă de înălţare, de zbor avântat. Uitându-mă la casele bătrâne, mă cuprinde speranţa că neamul omenesc nu va fi stârpit atât de curând. Târziu, dar intens, încep să-mi dau seama de ceea ce înseamnă stabilitate în viaţă.
La cimitir, care era în plină eflorescentă. Mă bucură întotdeauna acolo priveliştea copiilor care se joacă, în vreme ce mamele lor îngrijesc mormintele. Pe una din movile, o tufă bogat înflorită de cerceii-doamnei, care sunt foarte adecvaţi ca plante funerare. Stropii roşii ai florii se legănau ca nişte medalioane în adierea uşoară a vântului. Am reflectat la propria mea piatră de mormânt, pe care îmi doresc doar numele şi cele două date, şi gândul mi-a făcut bine.
Pe drumul de întoarcere m-am oprit nu departe de Beinhorn şi m-am aşezat la soare pe o buturugă de stejar, între două ferigi pe jumătate desfăşurate, ale căror mlădiţe mai erau acoperite de o catifea brună. Aici m-am simţit ceva mai bine şi, ca de atâtea ori în astfel de stări de spirit, m-a înveselit Vânătoarea Subtilă. Pe drum mă întâmpinase în zbor micul scarabeu cu trompă, *magdalis armiger,* care îşi datorează numele celor două ace de pe carapacea pectorală. Sub coaja stejarului, l-am descoperit apoi pe minusculul *laemophloeus*

duplicatus, pe care l-am identificat ulterior la microscop după cele două dungi care îi împodobesc capul şi carapacea pectorală, dar mai ales i-am recunoscut imediat, foarte clar, linia mediană, îngustă, care doar rareori e vizibilă. Din lemnul de stejar mucegăit am mai desprins un *scolytus intricatus* - şi anume un mascul, după cum arătau cele două smocuri fine de păr, pe care le purta ridicate pe frunte, în fine, ar mai fi de amintit *litargus-ul* pătat, cu care am făcut cunoştinţă abia în vara trecută, în Pădurea Mănăstirii, între Uberlingen şi Birnau. Precum frecvent în astfel de cazuri, acum el nu-mi mai apare rar - căci învăţăm să cunoaştem nu doar animalele, ci mai cu seamă modul de a le descoperi în marele rebus al naturii.
Kirchhorst, 27 mai 1939
îmbunătăţire progresivă. In *Falezele de marmură,* am înlocuit provizoriu *vipere de aramă* cu *vipere - lance,* ceea ce zoologic vorbind e mai ambiguu. Conced, de asemenea, că pe falezele de marmură vulturii sunt la ei acasă, în fine, trebuie să mă mai informez în legătură cu rasele mari de câini, pentru ca descrierea luptei gonaşilor să fie suficient de exactă. Gândindu-mă la bătălia dintre câini şi şerpi, îmi vine în minte întâlnirea sângelui cu una din chintesenţele sale, otrava.
După-amiază cu Friedrich Georg la Moormühle, unde, la o cafea, am făcut studii pe conducătorii de maşini, apoi la Heefîel şi, pe poteci înguste, prin pădurile din jurul Kolshorn-ului. La o răscruce, un vechi indicator de drum, din lemn de stejar, ne-a înveselit ca una din acele figuri saturniene îndrăgite de Kubin.

Nota: Alfred Kubin (1877-1959) - desenator şi scriitor austriac. Cea mai importantă lucrare literară, romanul fantastic *Die andere Seite,* 1909 (recenzat de Junger, în revista *Widerstand,* recenzie republicată, sub titlul *Die Staubdämonen,* în volumul *Blätter und Steine).* Ilustraţii de carte la E.A. Poe, E.T.A. Hoffmann, Dostoievski, Andersen, Balzac etc. Lui Jünger i-a ilustrat volumul *Myrdun. Briefe aus Norwegen,* 1943.

Nota.
Pentru prima oară în acest an, am auzit aici, în coroanele stejarilor, sunetele clare de clopoţel ale grangurului.
Pe drum, Friedrich Georg, care rareori vorbeşte despre munca lui, mi-a explicat structura unei scrieri care îl preocupă şi care poartă titlul *Iluziile tehnicii.*

Nota: Lucrarea a apărut abia în 1946, sub titlul *Die Perfektion der Technik,* urmată de *Maschine und Eigentum,* 1949. Eseurile sunt îndreptate împotriva tehnicii moderne ca simbol al unui timp mort. Au fost vehement acuzate din direcţia stângii politice de antitehnicism retrograd.

Nota.
A pomenit de şchiopătatul lui Wieland şi al lui Hephaistos ca defect tipic.

Nota: Wieland, potrivit unei legende din *Edda,* rege al elfilor, biruit, încătuşat şi constrâns de către principele Nidhod să presteze lucrări de orfevrerie.

Nota.
Apoi de natura focului pe care Prometeu l-a furat de la zei. în cursul discuţiei, am ajuns să vorbim despre orgia lui Dimitri Karamazov: piesă de bravură şi de groază, proprie voluptăţii slave.

Nota: Unul din personajele principale ale romanului *Fraţii Karamazov* (1879-1880) al lui Dostoievski.

Nota. In fundal se ridică simbolic paricidul, în timp ce discutam, din brădetul încins, a zburat prin faţa noastră o turturică, o siluetă graţioasă cu linia, de culoare deschisă, a aripilor în evantai.
Târziu, gunoiat bine varza, ţelina şi tomatele din grădină. Şi aici e valabilă vorba mea, după care, în ce priveşte mirodeniile, îţi faci mână sigură abia cu timpul.
Kirchhorst, 29 mai 1939
De Rusalii, vizită din Goslar: magistrul Lindemann. Discuţii despre horoscoape, plante de leac, grădini, medicină. După ce l-am condus la autobuz, am cules flori de urzică-moartă care cresc din belşug în grădină si pe care ni le-a recomandat sub formă de ceai. Recolta se află lângă mine, o farfurie adâncă plină de petale albe, bătând delicat în verde şi având fiecare minuscule puncte negre.
Kirchhorst, l iunie 1939
Stejarul bătrân doborât la GroBhorst. Mergem acolo în după-amiezele înăbuşitoare şi ne îndeletnicim cu Vânătoarea Subtilă. Croitorii, în negru de catifea, cu dungi hieroglifice de un galben catifelat. în zelul împerecherii, rătăcesc pe scoarţa fierbinte, ameţiţi de ardoare şi de voluptatea soarelui, după separare mai zăbovesc o clipă ca pierduţi, apoi îşi iau iute zborul zbârnâind. Urmează roşul *phymatodes,* în pâslă purpurie, pe care până acum nu l-am întâlnit decât o singură dată, în 1915, lângă Saint Leger, în Franţa. In continuare, *buprestidele,* reprezentate cel mai bine de *chrysobothris.* Atunci când acesta îşi desface aripile de culoarea bronzului, cu adâncituri aurii, de dedesubt apare o a doua pereche de aripi, asemenea unui *dessous* de mătase, de un verde luminos. Şi multe altele.
Kirchhorst, 4 iunie 1939
în grădină domneşte mare secetă, motiv pentru care, după apusul soarelui, suntem afară cu găleţi şi căni. După o asemenea campanie de udare, suspend seara cele două ore de lucru, în care de obicei îmi pun ordine în hârtii şi scriu scrisori, dar timpul nu e rău folosit. Mă gândesc să îngrop la toamnă turbă şi frunze la un loc, ca pământul să păstreze mai bine apa.
De dimineaţă la biserică, unde predica noul pastor din Isernhagen. După-amiază la Fillekuhle; pe drum, Friedrich Georg mi-a ţinut un al doilea discurs despre *Iluziile tehnicii.* Seara am citit în şpalt trei poezii de-ale lui, trimise de Herbert Steiner din Zurich, dintre care cel mai mult mi-a plăcut, datorită mai ales vigorii sale, cea intitulată *Mama.*

Nota: Herbert Steiner (1892-1966) - istoric literar austriac. Relaţii personale cu R.M. Rilke, Stefan George, Hugo von Hofmannsthal. împreună cu Martin Bodmer a editat revista literară *Corona.* După război a colaborat j cu Muzeul Naţional Schiller din Marbach la ediţia în 15 volume a operei lui Hofmannsthal.

Nota.
Mi-a spus că acest fel de versuri, în care elementele sunt în mişcare, nu îi mai izbuteşte astăzi, deoarece limba lui se orientează mai mult către descrierea imobilităţii. Am discutat apoi despre reprezentarea farmecului iubirii, despre Rimbaud, Rodin, Erechteionul de pe Acropole. Pentru mine, apropierea de Friedrich Georg este, încă din zilele copilăriei, o mare consolare.
Kirchhorst, 5 iunie 1939
Prăşit cartofi pe arşiţă, pentru ca buruienile să se usuce mai repede. Aceste zile mi se par totuşi mai puţin moleşitoare decât zăpuşeala de la Bodensee, lac care în toiul verii se vede aproape întotdeauna scânteind ca sub o cupolă de sticlă. Ba mi se pare chiar că acest fel de căldură este stimulator.
Chateaubriand. Despre cărţile acestuia, Ludwig al XVIII-lea îi scrie lui Decazes că le citeşte „un peu en diagonale".

Nota: Ellie de Decazes (1780-1860) - om de stat francez, ministru sub Ludovic al XVIII-lea.

Nota.
Villèle despre Chateaubriand:

„Nu sunt gelos, el are sensibil mai mult spirit decât mine. Dar puterea mea de judecată este mai mare, şi nu spiritul are de dat instrucţiuni puterii de judecată, ci invers."

Nota: Joseph conte de Villele (1773-1854) - om de stat francez, şef al ultraregaliştilor sub Restauraţie.

Nota.
Dar chiar această observaţie presupune spirit.
Seara am oferit un şerbet din flori de salcâm, a cărui aromă orientală i-a făcut plăcere lui Friedrich Georg şi care se mai poate probabil îmbunătăţi prin răcire.
Kirchhorst, 10 iunie 1939
Pe arşiţă mare am retezat salcia din faţa gutuilor şi a prunilor, cărora le lua lumina. Vecinul nostru Colshorn, acum pe patul de moarte, îmi dăduse acest sfat. Ne-am întrebat în ce măsură oare destinul său se află în relaţie cu acela al copacului. Apoi despre mandarinul lui Diderot, descris într-o corelaţie asemănătoare. E vorba, cred, de faptul că modul în care se săvârşeşte un paricid la Paris se află în deplină concordanţă cu modul în care un mandarin din China, dându-se jos din pat, păşeşte mai întâi cu dreptul sau cu stângul, în mecanica ei spirituală, ideea este tipică pentru secolul al XVIII-lea, dar şi instructivă pentru magia ascunsă în arabescuri.
Boare delicioasă de salcie decojită şi scoarţă de copac, care pe arşiţă emană un miros răcoritor de pulpă proaspătă de castravate.
Kirchhorst, 11 iunie 1939
Din nou la stejarul din GroBhorst. Pe câmpul fierbinte, discuţii despre felul în care s-ar zice că darwinismul retrase ază creaţia cu un condei de oţel. Friedrich Georg: „Animalele seamănă acolo cu flori confecţionate din tablă zincată." Siguranţa cu care, în observaţiile sale de anatomie comparată, Schopenhauer a invalidat cumva, cel puţin pentru minţi clare, toate încercările de acest fel, chiar înainte de apariţia lor, va rămâne pentru noi o pagină de glorie. Ţine totuşi de mecanica spirituală faptul că asemenea teorii trebuie parcurse în toată întinderea lor şi trebuie astfel să dea roade, căci ele rămân în cadrul lor adevărate. Fireşte, la eşaloanele inferioare, empirice, adevărul e mai anevoios, e legat de mai multă mişcare. Şi în acest caz se poate spune că unde nu-i cap, vai de picioare.
La cafea, ne-a vizitat un profesor finlandez, cu soţie şi copil, aducându-ne salutări din Oslo de la Magister. Spunea că în toamnă Polonia se va dezmembra, ceea ce mi se pare totuşi problematic. Graţie vizitatorului, mi-am dat limpede seama de situaţia foarte periclitată a omului de ştiinţă specializat. Ea a devenit echivalentă cu aceea a muncitorului care stă în spatele maşinii. Omul s-a detaşat de operă, care s-a autonomizat, şi acum devine din ce în ce mai înlocuibil şi mai inutil. El poate fi schimbat ca o piesă de maşină, şi chiar rezultatele la care ajunge, ba chiar cunoştinţele sale, iau naştere în afara lui, mai degrabă instrumentând procesul decât intervenind în el. Caracterul indispensabil al omului dispare o dată cu originalitatea lui şi cu respectul pe care el îl insuflă, în schimb, certitudinea unui bărbat ca Paul Gerhardt, în mijlocul persecuţiilor, este imensă.

Nota: Paul Gerhardt (1607-1676) - după Luther, cel mai important autor de cântece religioase protestante. Diacon la Berlin, în urma implicării într-o serie de conflicte de ordin confesional, în care se arată intransigent în respectarea învăţăturii lutheriene, este destituit din funcţie de prinţul elector Friedrich Wilhelm.

Nota.
Kirchhorst, 15 iunie 1939
Terminat: Spengler, *Despre istoria universală a celui de al doilea mileniu precreştin,* una din ultimele scrieri, în care sforile sunt trase de-a dreptul grosolan.

Nota: Oswald Spengler (1880-1936) - filozof german al culturii. Propunând o viziune ciclică, organicistă şi fatalistă asupra istoriei, principala sa operă, *Der Untergang des Abendlandes* (1918-1922), s-a bucurat de succes enorm în rândurile congenerilor lui Jtinger. Acesta avea să declare : „A fost o carte carismatică, sesizând perfect senzaţia generală care era în aer şi pe care o respiram pretutindeni. [...] în momentul înfrângerii Imperiului austro-ungar, trăite de cultura germană ca pe o catastrofă, *Declinul Occidentului* a fost întâmpinat ca un grandios gest de bun rămas, adresat viziunii optimiste ce caracterizase pozitivismul progresului, tipic pentru *la Belle Epoque.* [...] Filozofia spengleriană a istoriei a contat mult pentru mine, după cum dovedeşte *La zidul timpului.* Spengler m-a învăţat că în univers suma forţelor rămâne constantă şi că, deci, nu există progres care să nu implice un regres. Apoi, depăşindu-l, mi-am conceput viziunea proprie asupra realităţii elaborând *Muncitorul (Der Arbeiter).* Când i-am trimis, în 1932, un exemplar din textul meu, mi-a răspuns, manifestându-şi interesul, în realitate, s-a înşelat aupra sensului figurii Muncitorului." *(Ernst Jünger avec Antonio Gnoli et Franco Volpi, ea.* cit., pp. 110-112).

Nota.
Totuşi acest autor e mai important în erorile sale decât sunt adversarii săi în adevărurile lor. Misterul limbii pe care o foloseşte stă în aceea că ea are suflet şi e croită pe măsura marilor catastrofe. Proza lui ascunde un avânt spre obstacole de trecut.
Kirchhorst, 18 iunie 1939
Sâmbătă / duminică vizita lui Edmond şi a lui Arnolt Bronnen care a fost plăcută.

Nota: Arnolt Bronnen (1895-1959) - scriitor austriac, dramaturg, romancier, publicist. A avut o evoluţie politică sinuoasă, de la adeziunea la naţional socialism la participarea activă în mişcarea de rezistenţă comunistă.

Nota. Edmond venise cu fiul său care seamănă foarte bine cu defuncta lui mamă. Aceeaşi ridicare moale şi nocturnă a privirii, în felul bufniţelor, cu pleoapa grea, înţesată de vinişoare albe. Spre a observa astfel de lucruri trebuie să avansezi în vârstă - trebuie să poţi vedea generaţiile.
In corespondenţă, o scrisoare de la Storch care, împreună cu un negru, usucă în Brazilia douăsprezece ore pe zi banane în faţa unui cuptor încins, iar noaptea îşi scrie jurnalul intim. Spune că forţa lui de muncă îl uimeşte. Intr-adevăr, există în noi rezerve de o natură necunoscută. E un adevărat dicton acela după care, o dată cu misiunea pe care ne-a încredinţat-o, Dumnezeu ne-a dat şi forţa corespunzătoare. Lucru valabil şi în situaţii critice.
Kirchhorst, 21 iunie 1939
Falezele de marmură. Lucrarea avansează încet, deoarece mă străduiesc să gravez fiecare propoziţie, cu toate că, dacă aş trata mai superficial câte un fragment, impresia ar fi aceeaşi. Din păcate pentru asta îmi lipseşte nonşalanţa. Superficialitatea mi-ar cere o dublă osteneală, deoarece ar trebui să o aplic si la pasajele perfecte. Fapt care contrazice regulile economiei. Mă gândesc în această ordine de idei la mica statuetă pe care am văzut-o într-o mănăstire din Bănia: era aurită pe dedesubt şi pictată pe deasupra, în loc să fie invers.
In cazul unui opus există un întreg care nu constă din suma propoziţiilor sale. întregul e asemenea unor linii ferate care îl transportă pe cititor pe deasupra tuturor denivelărilor şi imperfecţiunilor planului, trezind în el entuziasmul lecturii ca dar preţios.
Kirchhorst, 25 iunie 1939
La cafea, dr. Ostern, sosit din Rodos. Am vorbit despre drumul de coastă de la Trianda şi despre valea Rodino, pe care o mai păstrez în minte cu toată prospeţimea. Spunea că aici ar fi fost situată şcoala retorilor. Apoi despre Creta, unde aş vrea să-mi petrec vara viitoarea şi pe care mi-a recomandat-o. Prin poştă, jurnalele lui Gide din perioada 1889-1939, un dar din partea lui Hercule.
Kirchhorst, 3 iulie 1939

Grădina începe să rodească bine. Deja se eliberează straturile pentru a doua însămânţare.
In vis am văzut zburând peste un ţinut mort o escadrilă de avioane de luptă, dintre care unul s-a prăbuşit în flăcări la cel de al treilea tir al bateriei antiaeriene. Spectacolul se desfăşura în mijlocul unei lumi complet mecanizate; o examinam cu o satisfacţie răutăcioasă. Impresia era mai semnificativă, mai penetrantă decât în războiul mondial, căci raţionalitatea procesului sporise. Nimic episodic - avioanele se mişcau ca piese încărcate electric pe deasupra unei lumi aflate de asemenea sub tensiune. Proiectilul a provocat contactul ucigaş.
Apoi câmpuri întinse pe care se mişcau sece-rătoare; nu se vedea nici urmă de supraveghere umană. Doar peste o mirişte se trăgea o grapă. La ea erau înhămaţi sclavi de culoare cărămizie, pe care îi conducea un paznic uriaş. Ii bătea până când urlau şi se prăbuşeau, apoi îi bătea din nou până ce amuţeau. Contrastul din această scenă între aplicarea stupidă a violenţei si suferinţa stupidă mă umplea de disperare.
în timpul zilei, pe când mă aflam în grădină, mi-am reamintit visul. De astă dată l-am interpretat ca pe un avertisment; mi-am dat seama de răspunderea pe care o aduce cu sine un asemenea discernământ.
Kirchhorst, 4 iulie 1939
în drum spre Fischerhude, unde locuieşte la doamna Rilke, dr. Gerstberger a făcut după-amiază un scurt popas la noi.

Nota: Probabil Karl Gerstberger (1892- ?) - ofiţer de marină şi jurist german, din 1919 muzician (compozitor şi muzicolog), în urma interzicerii în 1937 *a* unuia din opurile sale *(Kleines Handworterbuch der Musik,* 1932), a trăit mai mult în Elveţia si Italia.

Nota.
Cunoscătorii mi-au spus că se numără printre cele mai bune forţe muzicale ale noastre. Deşi aici nu pot să judec, lucrul mi se pare evident. Din afară poţi să-ţi dai foarte bine seama dacă un om e mai presus de medie în domeniul său - cu condiţia să înţelegi *acea* parte anume nedivizată din el. In centrul de greutate cântărim şi ponderea ascunsă. Discuţii despre Wagner, Verdi, Bizet.
Din seminţele împrăştiate a înflorit măzărichea pe lângă gardurile din grădină. Culori magnifice - roşu delicat de somon, galben crem, violet, parcă aplicate cu pensula pe fond umed.
Kirchhorst, 7 iulie 1939
Terminat: Leon Bloy, *La Femme pauvre.* Marea dificultate a fiecărui roman stă în tentaţia de a intercala reflecţii în desfăşurarea acţiunii, şi tocmai cei mai deştepţi autori îi cad în mod sigur pradă. Şi în acest caz e risipită materia unui întreg volum de eseuri.
Bloy este un cristal geamăn din diamant şi gunoi. Cuvântul său preferat: „ordure"- *Fr.* gunoi. Eroul lui, Marchenoir, spune despre sine că va intra în Paradis cu o coroană împletită din excremente umane. Doamna Chapuis nu mai e bună decât să fie cârpă de şters nişele funerare într-o leprozerie, într-un parc din Paris, pe care îl descrie, domneşte asemenea duhoare, încât un derviş crăcănat, devenit ecarisor de cămile ucise de ciumă, ar fi cuprins de mania persecuţiei. Pe sub bluza-i neagră, doamna Poulot are nişte sâni care seamănă cu o bucată de carne de viţel, tăvălită prin murdărie, pe care o haită de câini, după ce urinează în trecere pe ea, o lasă să zacă acolo. Şi aşa mai departe.
Ici-colo se găsesc şi sentinţe atât de perfecte şi adevărate precum: „La fete de l'hornme, c'est de voir mourir ce qui ne paraît pas mortel" - *Fr.* „Sărbătoarea omului e să vadă că moare ceea ce nu pare să fie muritor."
La pagina 169, un exemplu de imagine de felul celor care ar trebui evitate: „La ligne imperieuse du nez aquilin, dont Ies ailes battaient continuellement"

Nota: „Linia imperioasă a nasului acvilin ale cărui nări băteau necontenit." Junger respinge probabil aici dubla utilizare de tropi lexicolizaţi (nas acvilin, aripi - *ailes* -pentru nări), deci inexpresivi, şi insistenţa cu efecte redundante pe imaginea ornitologică (pasăre, aripi, bătaia din aripi).

Nota.
Kirchhorst, 9 iulie 1939
Falezele de marmură. Curios cum în timpul lucrului pierd din vedere întregul. Tot aşa la o broderie se vede în lumină doar locul unde împunge acul; restul ţesăturii rămâne ascuns.
„împachetarea" propoziţiilor ale căror părţi îmi sunt de cele mai multe ori imediat familiare. Totuşi mi-e greu să le împachetez ca într-o cutie - cu maximum de economie posibilă. In propoziţia ideală fiecare cuvânt trebuie să aibă partea de greutate şi de accent care i se cuvine.
Kirchhorst, 17 iulie 1939
între 13 şi 15 iulie ne-a vizitat Nigrinus, care acum studiază etnologia la Hamburg. Am parcurs pădurile calde de pini din jurul Kolshorn-ului şi am vorbit despre măşti, arme, pescuit, insulele din mările Sudului ca si despre viaţa din epoca de piatră, care deţine un rang înalt printre paradisurile pierdute, în accepţia de mişcare intensificată, epoca modernă începe deja cu metalele. Tot aici este şi falia care separă basmul de mit. M-am bucurat că se ocupă de asemenea lucruri, numai că şi-a exprimat dorinţa avidă de a vedea izbucnind curând un război.
M-a izbit la el schimbarea fizionomică. Dacă gustăm din focul vieţii, ni se întipăresc pe faţă mărci care seamănă cu arsurile - mai ales în obraji, acolo unde copii au gropiţe, se formează locuri în care parcă s-ar fi aprins praf de puşcă. Ochii, care aduceau cândva cu oglinzi clare, câştigă în acuitate, dar rămâne în ei şi ceva din privirea animalelor care au trebuit să sară prin cercuri de foc. Adesea omul apare bulversat şi pârjolit, aşa cum am văzut-o pe principesă.
La 15 iulie a venit Carl Schmitt, dar cei doi abia dacă s-au văzut.

Nota: Eminent reprezentant (1888-1985) al filozofiei politice şi juridice, de orientare conservatoare, din perioada Republicii de la Weimar. După război, a fost acuzat de a fi legitimat atât democraţia prezidenţială a lui Hindenburg, cât şi totalitarismul nazist, în primii ani ai regimului hitlerist este consilier de stat. începând cu 1935 se retrage din activitatea politică. Relaţiile cu Jünger au fost foarte strânse. Scriitorul avea să mărturisească ulterior că, dintre toate personalităţile epocii sale, de Carl Schmitt l-a legat prietenia cea mai profundă (fusese, de altfel, şi naşul fiului său Alexander) şi dialogul cel mai fertil. Cu atât mai mare i-a fost surpriza să constate, cu ocazia publicării în 1991 a jurnalului lui Carl Schmitt, că acesta a avut anumite resentimente faţă de el, legate, între altele, de romanul *Pe falezele de marmură (Ernst Jünger avec Antonio Gnoli et Franco Volpi, ed. cit.,* pp. 26, 49-51). în arhiva lui Jünger există o corespondenţă bogată (peste 150 de scrisori, 65 de cărţi poştale) cu Carl Schmitt din perioada 1930-1983.

Nota.
La C.S. m-a izbit dintotdea-una caracterul bine construit şi ordonat al gândurilor, lăsând impresia de forţă prezentă. Băutura îl trezeşte şi mai mult, stă neclintit, cu faţa uşor aburită de rumeneală, ca un idol.
Intre multe alte lucruri am vorbit şi despre împăratul Andronicus, la care am ajuns prin Bloy. După ce domnise mulţi ani ca tiran, a căzut şi a fost dat pe mâna plebei din Bizanţ, care l-a torturat un lung şir de zile, timp în care a încercat, totuşi, plin de spaimă să-şi salveze viaţa şi conştiinţa, aşa cum fereşti o lumânare de un curent prea puternic.

Ca un roi de insecte s-au răfuit oprimaţii cu cel căzut. Ultimele cuvinte: „Doamne, de ce îngădui să se mai calce la nesfârşit în picioare un fir de iarba deja frânt?" Apoi a fost văzut ducând mâna la gură, firește ca să soarbă sângele care îi curgea dintr-o rană.
Atrăgător la Cari Schmitt este faptul că, deşi trecut de cincizeci de ani, se mai poate mira. Majoritatea oamenilor înregistrează în viaţă, foarte de timpuriu, un fapt nou doar în măsura în care acesta se află în relaţie cu sistemul sau chiar cu interesele lor. Le lipseşte plăcerea în faţa fenomenului în sine si a diversităţii lui - erosul prin care spiritul primeşte impresia nouă asemenea unui bob de sămânţă.

Kirchhorst, 18 iulie 1939
în timpul epidemiei de holeră din Hamburg, în Germania se folosea cuvântul „hamburghez" ca vorbă de ocară. Tatăl meu a auzit pe-atunci în Hanovra două haimanale, strigând după un călător : „Ăsta-i un hamburghez!" Faptul l-a impresionat profund.
Nemulţumirea curioasă legată de amintirea unor trăiri. Am vrea să le mai savurăm o dată; ca si cum atunci, cândva, am fi uitat esenţialul. Poate e acesta un semn că există o trăire absolută pe care în empiric nu o consumăm pe deplin.
Gândul că în peisajul vieţii se ridică intrări în peşteri care ziua se ascund. Pătrundem în ele când se îngână ziua cu noaptea şi ne pierdem de lume, asemenea călugărului din Heisterbach

Nota: E vorba de binecunoscuta legendă medievală (A T 471 A), de răspândire universala (în spaţiul germanic, localizată în jurul mănăstirii cisterciene Heisterbach), care tratează motivul paradoxurilor temporale (sute de ani scurse ca clipe). Atras de cântecul mirific al unei păsări, un călugăr rătăceşte prin pădure câteva ceasuri; când se reîntoarce la mănăstire nu mai cunoaşte pe nimeni si nu mai e de nimeni cunoscut: zăbovise 300 de ani. In alte variante, în locul mănăstirii găseşte doar ruine
Incheiat nota. Aşa e infernul, aşa nebunia, magia, moartea. Groaznic să ne vedem semenii cum dispar astfel de lângă noi în invizibil.
Când face ecou, vocea omenească are un sunet anume, propriu doar acestei relaţii.
Kirchhorst, 19 iulie 1939
După baie, hoinărind şi discutând despre constelaţia care domină aceşti ani. Oamenii trăiesc ca animalele într-o apă tulbure si nu îşi cunosc locul în care se situează. Un ochi mai penetrant i-ar vedea însă, bine înşiruiţi, ca escadroanele pe câmpul de bătaie. Poate că această cunoaştere insuficientă a lucrurilor să fie esenţială pentru mecanismul istoriei, căci ea e însoţită de orbire în faţa primejdiilor adevărate şi totodată de un fel de curaj fatal. Există totuşi semne prin a căror forţă situaţia poate deveni brusc vizibilă. Ele aruncă flăcări ca rachetele în ţinutul întunecat din faţa frontului.
Baia: o baltă într-o groapă de argilă pe drumul spre Lohne. Suprafaţa rotundă e înconjurată până aproape de mijloc de frunzele cafenii ale limbariţei. Tăunii trasează figuri deasupra ei. Apa e adâncă şi liniştită, iar de pe fundul de argilă se ridică bule emanate de putregaiuri şi freamăte răcoroase. Malurile sunt bătătorite adânc de animalele ierbivore, iar libelulele şi calul-dracului se soresc pe firele de trestie - zebrate în roşu, bleu-cenusiu, negru şi verde, şi pale cu dunga aripilor întunecată, trupurile prinse ca tulpini de bambus, fine, viu colorate Dinspre curţi vin rândunele ce îşi umezesc pieptul vânând efemeride. Un mic ochi de apă, înrămat de trestie şi papură înaltă ca de gene, având şi peşti la fund, iar drept oaspete pe barza din Neuwarmbiichen care străpunge broaşte. Şi aici guvernează Neptun prin slujitorii săi, nixul şi acel duh care sălăşluieşte prin fântâni. De unde şi deplina înviorare pe care o acordă elementul.
Kirchhorst, 23 iulie 1939
Cu Friedrich Georg, care şi-a terminat ieri lucrarea despre tehnică, la grădina zoologică, unde duminica e mai ieftin. Priveliştea maselor e apăsătoare, dar nu trebuie să uităm că le vedem prin prisma ochiului rece al statisticii. Individul e întotdeauna mai important decât apare în acest cadru. El seamănă adesea cu un bob de grâu, uscat şi pipernicit de secetă, dar în a cărui profunzime sălăşluieşte, totuşi, germenele verde. Mai înainte de orice trebuie să ne gândim că în primul rând omul trebuie născut în sine. Printre animale, pasărea-crocodilului, o zburătoare de mărimea unui graur, cu un foarte plăcut joc de culori, în cenuşiu şi roz. Dacă toate animalele pământului ar fi stârpite, aşa cum mă tem în ceasurile mele posomorâte, ele ar continua să subziste în inviolabilitatea lor. Ele se odihnesc în Creator, şi doar aparenţa le-ar fi nimicită. Orice distrugere îndepărtează doar umbra de pe imagini.
Kichhorst, 28 iulie 1939
Târziu, după-amiază, am încheiat manuscrisul Falezelor de marmură. Mi se pare că lucrarea mi-a izbutit oarecum aşa cum am imaginat-o - cu excepţia pasajelor în care spiritul s-a încordat excesiv,

astfel încât limba a intrat sub presiune şi a devenit cristalină; ea seamănă acolo cu un torent ce cară bulgări de pământ. Ar trebui să se verse într-o proză fără oscilaţii şi fără răsuciri, de mare soliditate. Propoziţiile trebuie să intre în conştiinţă ca gladiatorii în arenă. Dar asta nu ţine de voinţă.
Kirchhorst, 9 august 1939
Bogo ne-a vizitat pentru câteva zile, tot cu aceeaşi siguranţă intelectuală care mă face adesea să mă gândesc la manie.

Nota: E vorba de Friedrich Hielscher (1902-1990), jurist, publicist, scriitor berlinez, unul din reprezentanţii de marcă ai „revoluţionarilor naţionalişti" (grupare în cadrul „Revoluţiei conservatoare" - mişcare politică şi ideologică eteroclită în timpul Republicii de la Weimar care încerca să se delimiteze atât de liberalismul democratic, cât şi de restauraţie, revendicând o „revoluţie germană" capabilă să întemeieze un nou Reich şi să impună un nou tip uman). Organul de presă al revoluţionarilor naţionalişti era revista Widerstand, la care a colaborat şi Jiinger între 1937 şi 1933. **Incheiat nota.** Izbitoare este asociaţia dintre intelectul pătrunzător, mereu lucid, şi persoana ciudată, frizând în unele puncte grotescul. Pe de-o parte, are trăsături hoffmanneşti, pe de alta, aminteşte de kantienii înzestraţi, de acum o sută de ani. Ca silezian, este locuitorul uneia din provinciile pe care le cunosc cel mai puţin, dar, după cum se vede şi fizionomie, în el mai trăieşte ceva complet exotic, tamerlanesc. De unde, probabil, şi gândirea desfăşurată pe spaţii largi şi semnele unei cruzimi abstracte. Pe lângă asta, posedă cordialitate, şi îmi amintesc de nopţi foarte plăcute pe care le-am petrecut împreună la un pahar de punci. Odată, vizitându-l în locuinţa sa din Berlin, l-am găsit în bibliotecă, adâncit într-o hartă mare a Reich-ului, desenată de el. In faţa ferestrei presărase grăunţe pentru păsări; de acolo duceau, de-a lungul rafturilor bibliotecii, şnururi ingenioase de seminţe care atrăgeau în interiorul odăii cintezoi si piţigoi, în aşa fel încât el stătea ca într-o volieră. Două lucruri sunt la el vrednice de mare preţuire - mai întâi simţul incoruptibil pentru ierarhia spirituală şi apoi competenţa teologică.
Intre timp am continuat trecerea pe curat a Falezelor de marmură, îndreptarea propoziţiilor - ca şi cum le-as fixa în aţele. M-am hotărât astăzi să fac în unele cazuri o derogare de la regula după care subiectele la plural cer şi un verb la plural. Concordanţa e de prisos atunci când subiectele pot fi considerate ca o singură noţiune şi pot fi puse cumva în paranteză. (Pâine şi sare) dă obraze rumeioare. E vorba aici de una din numeroasele serii de dispute de graniţă între sensul logic şi cel gramatical al limbii. Se procedează analog şi în cazul unui plural de subiecte a căror enunţare .urmăreşte intensificarea retorică a unei unităţi. „Aici e vizat bărbatul, soţul, tatăl!" In astfel de situaţii, caracterul subiectului alunecă prin seria de substantive şi predă sceptrul ultimului, care guvernează propoziţia. Ne-am putea gândi şi la bilele de biliard, unde forţa de lovire se propagă de la una la alta. Fără îndoială, că una din rădăcinile gramaticii este şi mecanica.
Kirchhorst, 10 august 1939
Pe lângă Lohne ca să adunăm ciuperci, dar n-am găsit decât câteva ciuperci de gunoi pe pajişti şi un singur burete în pădurea de pini. La vederea unui porumbel mort, discutat despre porumbelul care trăieşte în toţi porumbeii şi pe care nici un uliu nu-l va sfâşia vreodată. Apoi despre ideea platonică, această sursă inepuizabilă de discuţii şi disocieri, traversând mileniile.
Toamna se face deja uşor simţită, şi o dată cu ea îmi reiau obişnuinţa delectabilă de a citi uneori dimineaţa câte o jumătate de oră în pat. Azi, de pildă, Zeiţa siriană, un eseu al lui Lucian, a cărui autenticitate a fost, pe bună dreptate, pusă la îndoială.

Nota: Lucian din Samosata (c. 120-180) - filozof şi moralist grec, autor, între altele, de dialoguri satirice.

Chiar în acele vremuri mai subzistau numeroase urme ale împărăţiei fermecate, pline de culoare şi de spaime, a lui Herodot. Astfel un roman luminat, care îi cunoştea deja pe creştini, putea să vadă totodată cei doi faluşi din curtea de acces a templului, unde se afla membrul de bronz al lui

Combabus. Din raţiuni mantice, pe unul din aceste falusuri se urca de două ori pe an un om, aşa cum s-ar fi urcat pe un palmier, şi se aşeza în vârful lui, într-un fel de cuib de barză, unde stătea şapte zile. Autorul trece sub tăcere corelaţiile propriu-zise, într-un mod cu totul nelucianesc, în maniera lui Herodot.

Kirchhorst, 12 august 1939

In cursul dimineţii am încheiat trecerea pe curat a Falezelor de marmură şi am pus manuscrisul originar, după ce l-am datat, în dulapul cu acte. După-amiază, în cafeneaua mică din Burgdorf, unde mergem uneori, am comentat personajele cu Friedrich Georg, în calitatea lui de prim cititor al cărţii. Cu acest prilej au ieşit la iveală trăsături de care nu-mi dădusem seama în timpul elaborării, dar care acum mi se par evidente. Astfel se despart plăsmuirile de autorul lor şi se dezvoltă mai departe în locuri de el neştiute. Cu condiţia ca în limba lui să existe substanţă neplămădită, primordială, altminteri, ele se ofilesc rapid. Trebuie ca ele să aducă cu sine pământ.

Am atins şi auspiciile politice, Friedric Georg a spus : „Ti-o vor interzice fie în primele paisprezece zile, fie niciodată."

Kirchhorst, 16 august 1939

Vise cu ascensoare, neplăcute ca toate visele ce se leagă de tehnică. Apoi scări la care lipsesc balustra-dele, sau sunt întrerupte şi printre ale căror frânturi se iveşte hăul. Lumea ca arhitectură haotică.

Sunt zile în care dezordinea lumii aproape ne covârşeşte, aşa încât ne cuprinde disperarea la gândul că nu o vom putea niciodată stăpâni, în asemenea momente îmi pun în rânduială biroul, rufele, uneltele de grădină, dar pe un fond de neplăcere. Probabil că se amestecă aici şi sentimentul că tot ce facem şi tot ce adunăm va pieri într-o bună zi. Cel mai bine ar fi ca în astfel de zile să stăm în pat şi mai ales să nu începem nimic nou.

Prin poştă, un roman portughez de Guedes de Armorim, Aldeia das ăguias, cu o dedicaţie pe care nu o descifrez.

Kirchhorst, 19 august 1939

Două zile în Hamburg. Chiar dacă vizităm marile oraşe la intervale mici de timp, ne izbeşte, de fiecare dată, sporul în materie de automatizare. Curios este că în aceeaşi măsură se răspândeşte caracterul letargic, absent, pierdut-de-lume. îl citim pe chipurile indivizilor, din felul în care circulă masele şi în care stau şoferii la volan. S-ar zice că fiinţele pierd cuantumul de conştiinţă cristalizat în forme. Fără îndoială că tehnica are momente toropitoare - bunăoară în geometria pură a formelor, în pătrate, cercuri, ovale şi drepte, de la care autostrăzile au trebuit să se abată pentru ca şoferii să nu adoarmă. Acelaşi lucru e valabil pentru ritmurile ei, pentru cadenţele rapide, tunătoare sau melodioase, pentru conectările alternând regulat, pentru derulările fluide şi, în genere, pentru cântecul de leagăn puternic al monotoniei ei. Efectul şi-l exercită în mod special acolo unde se adresează intuiţiei - ca în propagandă, care se dovedeşte a fi, atât prin modelele pregnante în alb-negru ale formelor ei, cât şi prin repetarea monotonă, una din speciile tehnicii. Spectatorii care se revarsă din sălile de cinematograf seamănă cu o masă de oameni care se trezesc, iar dacă intrăm în spaţii pline de muzică mecanică, ni se transmite uşor ceva din atmosfera unui bârlog de opiomani.

Cea mai bună descriere a stării de completă automatizare o găsim în povestirea O pogorâre în Maelstrom de E. A. Poe, caracterizat de timpuriu şi pe bună dreptate de fraţii Goncourt, în jurnalele lor, drept primul autor al secolului al XX-lea.

Nota: Edmond Louis Antoine (1822-1896) şi Jules Alfred Huot de Goncourt (1830-1870) - scriitori francezi, autori de romane, jurnale intime, studii istorice.

Poe deosebeşte foarte bine comportamentele celor doi fraţi, dintre care unul, orbit de vederea mecanismului înspăimântător, se mişcă prin reflexe inconştiente, iar celălalt reacţionează gândind şi simţind - şi supravieţuieşte. In această figură e implicată şi răspunderea care începe să revină unei elite tot mai restrânse.

Kirchhorst, 26 august 1939
Dimineaţa, la nouă, când îl studiam comod în pat pe Herodot, a venit Louise sus şi mi-a adus ordinul de mobilizare, care mă convoacă pe 30 august la Celle şi pe care l-am primit fără prea mare surpriză, căci imaginea războiului se contura de la lună la lună şi de la săptămână la săptămână tot mai pregnant.
După-amiază la Hanovra, unde mai aveam să rezolv unele lucruri şi să fac unele târguieli, ca de pildă camfor pentru colecţiile mele.
Kirchhorst, 28 august 1939
Mobilizarea continuă în toate ţările, încă ar mai fi timp pentru un deus ex machina.

Nota: Lat. - un zeu dintr-o maşinărie. Expresie din domeniul teatrului, cu sensul de apariţie neaşteptată care dă o dezlegare favorabilă unei situaţii dificile şi altminteri insolubile.

Dar ce ne-ar putea aduce el? Cel mult o amânare. S-au acumulat atâtea elemente litigioase, încât doar focul le-ar putea rezolva.
Celle, 30 august 1939
Plecare. Sus, mă privesc în oglindă, în uniforma mea de locotenent, nu fără ironie. Totuşi la fel se petrece astăzi în Europa cu numeroşi oameni care nu s-au mai gândit vreodată că vor fi din nou mobilizaţi, în ce mă priveşte, pun asta şi pe socoteala racului din horoscopul meu, care mă retranspune, nu o dată şi adesea cu beneficiu, în situaţii deja trăite.
în timp ce coboram scara, jos în vestibul s-a predat o telegramă, semnată de Brauchitsch şi care îmi aduce la cunoştinţă că fusesem avansat la gradul de căpitan.

Nota: Walter von Brauchitsch (1881-1948) - feldmareşal, din 1938 comandant suprem al armatei germane ; destituit în 1941 din cauza diferendelor cu Hitler, legate de probleme strategice ; a murit în prizonierat britanic. **Incheiat nota.** Am văzut aici un semn că Ares nu-mi devenise între timp potrivnic.
în faţa casei am oprit una din maşinile care se îndreptau spre Celle; proprietarii erau doi negustori din Hamburg care, întrerupându-li-se afacerile, se întorceau de la Paris. Prezentare la comandantul batalionului de rezervă în uriaşa cazarmă din landă, către care se revărsau cu decoraţii din războiul mondial, printre care juriş de la Curtea de apel. In oraş, să cumpăr piese d echipament. Instalat provizoriu la „Sandkrug".
Celle, 31 august 1939
Alte cumpărături. Trebuie să te obişnuieşti cu un: forma. Peste noapte, pe jumătate visând, am auzi voci la radio, de la care parcă am înţeles că s-a fi ajuns la o înţelegere cu Polonia. Am adormil gândindu-mă la felul în care voiam să-mi petre toamna la Kirchhorst.
Celle, l septembrie 1939
Dimineaţa la micul dejun, chelnerul m-a întreba cu o figură importantă dacă ascultasem ştirile zilei Potrivit lor, intrasem în Polonia. Peste zi, umblânc de colo-colo cu treburi, am înregistrat alte noutăţi care confirmau în detaliu izbucnirea războiului atâl cu Franţa, cât şi cu Anglia. Seara, informări scurte, dispoziţii, camuflajul oraşului.
La zece seara m-am dus la podul castelului, la c întâlnire. Vechiul oraş de landă era în întuneric şi oamenii se mişcau aidoma unor fiinţe fantastice printr-un minimum de lumină. Castelul, peste care se prelingea o rază de un albastru mat, se înălţa ca bătrânul palat dintr-un oraş de basm. Prin întuneric oamenii alunecau pe biciclete ca dansatori imponderabili. Din când în când, câte un crap greu plescăia în şanţul care mărgineşte parcul castelului. Şi pe noi plăcerea ne aruncă uneori, ca pe aceste animale, într-un element străin, mai uşor.
Am trecut pe lângă o bancă, pe care stăteau două doamne bătrâne ; una spunea : „Trebuie să te gândeşti că în toate e şi o providenţă."

Apoi, la cafenea. Intri în lumină, în muzică, în clinchet de pahare ca şi cum ai intra la serbări tainice şi în grote cu spiriduşi. Apoi iarăşi voci la radio care anunţă lansări de bombe şi îi ameninţă pe oameni.
Celle, 2 septembrie 1939
Drumul frumos spre serviciu, prin Grădina Franceză, pe lângă monumentul reginei Karoline Mathilde şi crescătoria de albine şi viermi de mătase. Gazonul verde sub prima răcoare a toamnei; coţofene zboară din când în când pe deasupra lui. Apoi eleştee, a căror oglindă freamătă în multe locuri de loviturile moi ale aripioarelor de peşti, cu lebede şi raţe pestriţe la mal.
în perioada în care are loc creşterea propriu-zisă, plantele dobândesc cumva conştiinţă, iar datoria lor este doar să se maturizeze. Ceea ce se manifestă apoi în contur - în splendoarea calmă, în siguranţa şi adesea în caracterul metalic al formei vitale. Fructul e dominat de plastică precum mai înainte floarea de culoare şi parfum, iar această corelaţie capătă formă în totalitatea plantei. Foarte frumos e bunăoară felul în care frunza începe să se umfle la bază, înainte de a se detaşa de creangă, mai ales la platani şi la castani.
Blankenburg, 6 septembrie 1939
După o scurtă permisie - în Blankenburg, unde iau parte la un curs. Orice război începe cu prelegeri. La Kirchhorst, unde am ajuns târziu, am găsit mica obşte domestică în vizuina ei de lumină, în grădină fructele se pârguiesc deja. Şi viţa-de-vie prosperă uimitor pentru această zonă nordică, mlăştinoasă, desigur în căldura mocnită, degajată de un zid de cărămizi care păstrează ca o căptuşeală orice rază de soare. Atmosfera de permisie are ceva de paradise lost

Nota: Engl. - paradis pierdut. **Incheiat nota.** căci împrejurările în care trăiam zilnic înainte ne sunt acum acordate în mod excepţional. După o lungă absenţă, figura celui reîntors capătă ceva spectral, de revenant

Nota: Fr. - fantomă. Utilizarea cuvântului francez mizează pe aluzia etimologică: revenant < revenir, a se reîntoarce.

Viaţa astupă golurile bucuros, încă din vremea lui Agamemnon acesta e subiect de tragedie, al cărui suflu îl simţim fie şi numai atunci când revedem o grădină pe care o părăsisem. Florile şi fructele înfloresc şi se coc de-acum fără noi.
Blankenburg, 10 septembrie 1939
Duminica aproape în întregime ocupată de lectura corecturilor la Falezele de marmură. Se poate vedea fie şi numai din efortul pe care îl implică găsirea exactă a expresiei adecvate cât de potrivnic muzelor este Ares. Dar nu slujeşte la nimic să-ţi încordezi voinţa şi mai tare - greutăţile de cântărit în proză sunt prea uşoare pentru ea, prea imponderabile.
Curios de altfel cum am încheiat această lucrare „la termen". Poate există instanţe care se îngrijesc ca, la felurile de bucate pe care le prepară timpul, oricine să fie prezent cu mirodeniile sale. Perceperea unor asemenea lucruri mi-e de cele mai multe ori penibilă, la fel cum sesizăm cu neplăcere firele de care sunt prinse marionetele. Puterea libertăţii e atât de mare, încât fie şi numai visul despre ea ne este suficient.
între libertate şi destin e aceeaşi relaţie ca între forţa centrifugă şi gravitaţie - după cum traiectoria planetelor este ordonată de jocul unor forţe contrare, tot astfel şi ţinuta umană, adică verticală, este reductibilă la aceeaşi corelaţie.
Blankenburg, 12 septembrie 1939
Toamna înaintează lent. Descopăr în Blankenburg una din perlele oraşelor din Harz, care mi se pare în multe privinţe mai confortabil decât mai asprul, mai neliniştitul Goslar. Aerul e mai blând şi solul mai cald, ceea ce se vede şi după vegetaţie. Pâlcuri de castani comestibili tivesc peluzele, ale căror inele şi panglici înverzesc locul şi îmbrăţişează linia zonelor premontane. Pe brazde rotunde şi lungi sunt plantate din belşug cane indiene, ale căror flori roşii ca focul, sau cu ape galbene şi purpurii,

încununează tulpina de un verde saturat. Floarea îmbină suculenta extremă cu forma severă, ca tăiată în bronz. De aceea locul ei este în parc, unde gustul se uneşte cu abundenţa. Ele formează, de asemenea, o podoabă a culturilor tropicale, grădinile din Paul si Virginie.

Nota: Romanul idilic (1787), foarte gustat în epocă, al lui Bernardin de Saint Pierre (1737-1814).

Blankenburg, 17 septembrie 1939
A doua duminică în Blankenburg, o zi ploioasă. La şase fix mă trezeşte carillon-ul argintiu perlat; după care mai stau de cele mai multe ori încă o jumătate de oră în faţa micului secretar din camera mea de hotel. Serviciul zilnic în zonele premontane, la locurile de tir şi la manej, este plăcut pentru că îndepărtează relele mărunte - bunăoară, o conjunctivită cu care m-am ales scufundându-mă după peşti în apa sărată a mării şi care în ultimii ani m-a supărat frecvent. Boala poate fi asemuita cu o zeamă rea care zace în adâncurile apei noastre freatice. E de aceea bine ca din când în când să secăm sursa - ceea ce se poate obţine prin contactul cu elementele, dar şi prin efort. Aşa e cuptorul lui Heraclit.

Nota: Posibilă aluzie la foc ca principiu indestructibil al lumii, din care provin şi la care se reîntorc toate printr-un incendiu universal, precum şi la transformarea reciprocă a contrariilor (umidul devine uscat, frigul cald etc.) în gândirea lui Heraclit. Dar şi la împrejurarea că acesta, bolnav de hidropizie, ar fi încercat, potrivit tradiţiei, să se vindece prin căldură (s-ar fi vârât sub un morman de bălegar). **Incheiat nota.** Celsus, care nu dă doi bani pe operaţii, îmi spunea uneori cu uimire că unii pacienţi se simt într-adevăr mai bine după asemenea intervenţii şi punea împrejurarea pe seama schimbării stării de spirit, produse de incizie.
Când ajungem într-un oraş străin, fetele şi femeile frumoase încep prin a aluneca pe lângă noi ca apariţii de vis. Cum se face că simţurile noastre se îndreaptă atunci către una singură, şi adesea nu tocmai către cea mai frumoasă ? E poate o privire de un fel special, un zâmbet, care sare ca o scânteie şi, gata, suntem robiţi.
Blankenburg, 20 septembrie 1939
Seară ploioasă, tristă, doar ţigările mocnesc în întunericul străzilor. Când m-am dus ieri după-amiază la tir, o femeie bătrână a căzut în faţa mea; a căzut din mers pe faţă, ca lovită de un glonţ. Am condus-o în grădina unei gospodării şi şi-a revenit repede în fire. Aşa se scufundă pentru o clipă înotătorii când marea e agitată.
Blankenburg, 21 septembrie 1939
Visat că eram condamnat la moarte. Situaţia complet disperată din astfel de vise depăşeşte cu mult realitatea vieţii - figura arhetipală care stă la baza lor este aceea a omului care şi-a pierdut mântuirea. Tot aşa şi visele cu examene sunt pline de semnificaţie. Viaţa se transformă într-un examen pe care noi nu îl luăm niciodată. Ce fericiţi ne simţim la trezire. Trebuie să fie aici o strălucire care prefigurează Lumina Eternă.
Blankenburg, 25 septembrie 1939
Vizita unei cititoare necunoscute. Conversaţiile cu oamenii care se ocupă de multă vreme de lucrările mele se desfăşoară parcă în spaţii pe care le-am împodobit cu tapete şi tablouri. In cursul întrevederii, observaţii foarte inteligente - bunăoară, despre răspunderea care ne înconjoară ca o plasă fiecare pas, dar care îşi pierde forţa prin desin-volture.

Nota: Prin dezinvoltură, s-ar părea că Junger înţelege o anumită degajare, siguranţă de sine, un fel de nepăsare jovială, chiar în faţa maximei primejdii, pe care o conferă puterea. Acea putere exercitată cu firească simplitate, în fragmentul Despre Desinvolture din Inimă aventuroasă (ediţia a doua, 1938), după aproximări întortocheate şi avansări precaute, el ajunge să definească noţiunea în termeni de „nevinovăţie a puterii", de „graţie irezistibilă a puterii" şi totodată de „formă a voioşiei", aceasta, la rându-i, înţeleasă ca o forţă divină care îi permite omului să reziste spaimelor distrugerii.

Dezinvoltura e asemuită cu atitudinea nepăsătoare a unui copil care face ceea ce toţi vor să facă, dar nu îndrăznesc. Faptul că autorul aduce noţiunea, asupra cărei revine de nenumărate ori, atât în jurnale cât şi în scrierile ficţionale, în sfera semantică a puterii arată importanţa pe care i-o acordă, ştiut fiind că relaţiile de putere sunt, în descendenţa gândirii lui Nietzsche, una din constantele reflecţiei sale. Pe de altă parte, legarea ei de voioşie, în accepţia de luciditate supremă şi de nepăsare stoică (cf. Inimă aventuroasă, ed. Hamburg, 1938/1940, pp. 208, 211), o situează în proximitatea metaforei (de asemenea, cu puternică forţă de iradiere în întreaga operă) a „postului pierdut" (cf. prefaţa mea la Jurnalele pariziene, Bucureşti, Humanitas, 1997, p. 16); dar cumva şi în prelungirea Wtte-ului romantic ca principiu de înrudire a contrariilor, contemplate cu suverană degajare. (Cf. Novalis, Observaţii amestecate, în volumul între veghe şi vis. Fragmente romantice, Bucureşti, Univers, 1995, nr. 96, 102, 123, nota 7, p. 85.) **Incheiat nota.** Altminteri, ne poticnim cu adevărat în fire de paie.

Şi despre masa acestei vieţi, ale cărei feluri de bucate sunt pentru cei mai mulţi oameni doar puţi accesibile sau în genere vizibile. Tot aşa cum exist şi varietăţi de trifoi cu potirul adânc, la al căror nectar poate ajunge doar o anumită specie de albine.

Mi se pare, foarte general vorbind, că femeii câştigă în inteligenţă, ba mai mult, că relaţia lor ci nivelul inteligenţei masculine se modifică. Acest fenomen ţine de caracterele muncii şi, în genere, e delicat, dar în cazuri particulare plăcut. în fond, e vorba de o dezintegrare care se desfăşoară în ea atomii sunt consumaţi sub formă de mişcare.

Blankenburg, 26 septembrie 1939

Totalul muncii se întinde peste ţară ca o pătură îndreptându-mă astăzi de-a lungul munţilor Hars spre comandamentul general, am văzut pe un câmj cu sfeclă, lângă groapa de depozitare, o femeie subţire, în pantaloni albaştri şi basma roşie. A făcut un semn încoace, ridicând mâna, şi acest gest a fost ca şi cum, aflat sub presiunea uriaşă a adâncurilor mării, aş fi văzut în depărtare un camarad, arătân-du-mi drumul în sus, spre lumină. Tot aşa, în concertul adesea demonic al furtunilor auzim chemarea patriei şi nu putem greşi dacă îi dăm ascultare.

îmi dau din nou seama cât de mult este Harz un munte magic. Chiar şi liniile colinelor care îl mărginesc sunt misterioase, în sânul lui zac vechile sanctuare şi altare de sacrificiu, înconjurate de salba castelelor din zonele premontane, după care urmează, în fine, cumva complet cristalizate, reşedinţele princiare şi domurile înalte de la margini, acolo unde începe câmpia. Astfel de ansambluri ar trebui îmbrăţişate însă dintr-o singură privire şi într-o perspectivă atemporală. Forţa primordială zace chiar în munte sub forma aurului masiv. Se adaugă aşezările oamenilor, iar construcţiile acestora împrumută ceva din strălucirea tainică. Ţinutul cel mai bogat în oraşe, castele şi domuri nu e decât un simbol al belşugului şi al inepuizabilităţii pământului însuşi. Astfel pietrele tăiate pentru construcţii sunt doar monedă din comoara de lingouri; ea e bătută la porunca principilor, dar timpul o retopeşte, restituind-o informă supraabundenţei în care zace bogăţia pământului.

Blankenburg, 29 septembrie 1939

în bazinele din Harz, în vederea stabilirii traseelor pe care urmează să se întoarcă din Polonia unităţile motorizate, într-una din aceste văi, pe drumul de la HohegeiB la Rothehiitte, s-a ridicat din izvor un uliu, ţinând în gheare o viperă, în vâlceaua liniştită, detaliile acestei imagini fugitive m-au fulgerat ca o miniatură dintr-o lume neclintită - atât de limpede, încât am văzut sclipind chiar marginea argintie a solzilor pe trupul de bronz întunecat al şarpelui, în asemenea imagini apa, aerul şi pământul trăiesc proaspăt şi nedureros ca în vechile vremuri eroice; cântăreţul le-a văzut nemijlocit şi netulburate de concept.

Blankenburg, 4 octombrie 1939

Exerciţiu de călărie de la Blankenburg până la locu de manevre din Halberstadt, pe lângă Călăreţul d sticlă, într-o stare de absenţă care contrasta putei nic cu ordonarea riguroasă a persoanei. Am văzu astfel ca în vis un câmp brun şi paie risipite pe e] aruncate ca din nemărginire. In schimb, venim spre

mine, foarte aproape, o câmpie verde cu tuf de trandafiri sălbatici, în care scăpărau măceşele Lucrurile se vedeau ca printr-o lentilă reglabilă când mai precis, când mai vag.
Noi nu trăim pe de-a-ntregul în lume şi nici pi de-a-ntregul în trupul nostru - dar într-o zi, părţili cu care suntem înăuntru şi în afară se vor însuma
Halberstadt, 5 octombrie 1939
Un ordin subit de marş spre Halberstadt. Atunc când, târziu şi osteniţi, poate şi pe ploaie, ajungerr într-un loc necunoscut, pierdem capacitatea de E vedea lucrurile în culori. Ele ne apar cenuşii, chiai disperate, în asemenea situaţii ar trebuie să m culcăm imediat.
La sculare, în schimb nu doar culorile, ci şi formele ne par pline de o nouă forţă, îmi amintesc că într-o dimineaţă am descifrat în dreptunghiul ţesut în modelul unei draperii o semnificaţie etică pe care până atunci o ignorasem. Lucrurile sunt în astfel de cazuri saturate de conţinut - ne vorbesc de îndată ce privirea ni se îndreaptă spre ele.
E neplăcută trezirea puţin înainte de a ne fi odihnit, cam pe la ceasurile două după miezul nopţii. Intervalul e cu deosebire vid; seamănă cu punctul mort de dinaintea unei noi bătăi de pendul. Napoleon laudă de aceea curajul de ora-două-dimineaţa. Temut era acest ceas şi în mănăstirile şi sihăstriile din Thebaida; ameninţau în el, cu deosebită tărie, anumite forme de melancolie. Pe bună dreptate acest fel de tristeţe era socotit un păcat, căci deschidea calea puterilor malefice, într-asta rezidă, în genere, răul melancoliilor: creează puncte care seamănă cu frunza de tei a lui Siegfried. Sub condiţia forţei înalte suntem aproape invulnerabili; chiar gloanţele îşi găsesc drumul spre noi doar ca şi cum ar trece prin canale, în Islanda mamele pipăiau corpurile războinicilor înainte de luptă şi simţeau unde era un loc neprotejat.
Kirchhorst, 8 octombrie 1939
Din nou o schimbare, de astă dată spre Bothfeld, la regimentul 73, în care voi intra mâine. Până atunci îmi petrec timpul în curte şi grădină şi în compania Perpetuei.
Despre astrologie. In cursul vieţii noastre o întâlnim întotdeauna pe aceea care ne aruncă de pe traiectoria prescrisă şi ne constrânge, vrând-nevrând, să o însoţim, în schimb, alte contacte se aprind doar asemenea cometelor şi meteoriţilor; iar tot ceea ce Eros aduce mai apoi stă sub influenţa stăpânei. Motiv pentru care şi fidelitatea e, de fapt, independentă de voinţa noastră; în esenţa ei, ea acţionează asupră-ne mai mult ca gravitaţie decât ca virtute. Se poate vedea asta şi la cei divorţaţi, care încă se mai rotesc unii în jurul celorlalţi - constrângerea marii întâlniri acţionează până şi în formele de ură.
Bothfeld, 10 octombrie 1939
Pe landa Vahrenwald. La trap prin şanţurile cu apă, în aşa fel încât trestiile înalte ating şaua. Magnifică prospeţime matinală, în care ochiul prinde din zbor picăturile împroşcate de apă şi le vede scânteind sub soarele rece.
Războiul seamănă cu Leviatanul, din care se ridică la suprafaţa apei doar câţiva solzi sau câte o înotătoare - materia e prea masivă ca privirea să o poată fracţiona şi astfel se instalează o stare de irealitate.

Nota: Leviatan - reprezentare mitică veterotestamentară: şarpe încolăcit (Isaia, 27,1), balaur (Psalmul 73, 14), monstru marin cu aspect de crocodil (Iov 41, l şi urm.).

Oamenii simt în apropiere mişcarea unor mase mari, fără ca totuşi să sesizeze ţelul şi direcţia lor; poate presimt că sub coaja acestor zile se ascund şi alte lucruri - spectacole de un fel nou şi necunoscut. Aşa se face că îşi pierd adăpostul, căci nu cunosc trenul cu care destinul îşi vede de drum.
Kirchhorst, 17 octombrie 1939
De două sau trei ori pe săptămână merg cu bicicleta de la Bothfeld la Kirchhorst. Mă izbeşte faptul că drumul se scurtează pe măsură ce îl parcurg mai des - explicaţia poate fi că spiritul îl fracţionează,

împărţindu-l într-un număr oarecare de segmente scurte, operaţie prin care apoi şi întregul pare să fie mai repede stăpânit.
Belsen, 3 noiembrie 1939
Tocmai am fost numit comandantul celei de a doua companii a regimentului 287, căreia mă alătur la locul de instrucţie Bergen, de unde, după cum aud, ne vom pune deja poimâine în mişcare către o destinaţie necunoscută.
Despărţirea de Perpetua - într-una din acele camere burgheze supraîncărcate de la 1905, care până la urmă au devenit chiar agreabile. Ceea ce numim romantism există în toate timpurile şi seamănă cu umbra urmărind limba care arată implacabil cifrele. Ceasul care ticăia, ceea ce de obicei când dorm nu pot să sufăr. Aici însă el ţinea conştiinţa trează care savura picoteala din propria ei perspectivă. Noaptea s-a întins astfel fără sfârşit într-un timp ce părea măsurat cu delicate cântare. Gândul că fiecare om e un univers. Ni se revelă adesea la apropiaţii noştri, părinţi, fraţi, soţi, după ce am trăit ani şi decenii alături de ei, o nouă şi neştiută adâncime. Pentru a o recunoaşte trebuie, firește, să ne schimbăm şi noi - poate atunci vom mai descoperi în aceste mulţimi din marile oraşe, ce ni se par atât de neînsemnate, comori ascunse ca în minele necunoscute din Perii. Cine ar putea să le deschidă ar repeta mobilizarea în cele mai înalte forme ale ei.
Lângă Greffern, 11 noiembrie 1939
Pe 6 noiembrie, la două dimineaţa, am plecat din Greffern. Agitaţia haotică, obişnuită la încărcare, m-a impresionat ca o primă renaştere a lucrurilor din războiul mondial. Foarte net m-a scuturat şi un fior, rază a unei reci lucrări demonice, mai ales auzind ciocanele şi clinchetul lanţurilor care tăiau aerul îngheţat. Respiraţia, norişori albi ca vata, plutind pe lângă gurile oamenilor si nările animalelor. Iată, caii se sperie acum de o bucătărie de campanie, sar scântei şi se formează rapid un mic grup întunecat de oameni ca să-i deshame şi să se înhame
v ei înşişi - furnici ocupate să-şi ascundă bunurile şi simbioţi. In astfel de clipe se vede ceva mai pregnant cât de mare e partea de instinct din viaţă. Gând: roiurile palide de efemeride, cu al căror corp mecanicul universului unge axele. Pocnesc în contact cu fierul rece.
In compartimentul în care Rehm, noua mea ordonanţă, îmi aduce două pături. Ţinuta sa e bună, e aceea a unui om la capătul unei instrucţii severe ş: intense. Când îi vorbesc, bărbia face cute, căutând cravata, iar chipul i se împietreşte. Degetele mijlocii arată vertical în jos, podurile palmelor sunt puternic întinse, fără adâncituri în cuiburi de rândunică, aşa cum se întâmplă când disciplina îşi pierde din prospeţime, în timpul următoarelor douăzeci şi patru de ore vine la anumite intervale cu cafea, hrană caldă si pâine. Tot aşa îşi fac apariţia pluto-nierul-major şi comandantul grupei de companie; amândoi fac o impresie bună. Grupa de companie, un organ necunoscut în războiul mondial, facilitează oportun transformarea ordinelor în acţiune.
în afară de mine, în compartiment mai este Spinelli, mâna mea dreaptă, singurul ofiţer din companie. El dispune de o frumoasă siguranţă de sine, puţin americană, ca aceea pe care o au tinerii din filme în faţa unor aventuri neliniştitoare, cărora însă le fac cu prisosinţă faţă. îl văd dând o serie de dispoziţii referitoare, pe de-o parte, la plutonul pe care îl conduce, pe de alta, la propria sa comoditate; evident se simte astfel în elementul său. înainte de toate, îmi este agreabil.
Dormind, luând micul dejun, stând de vorbă sau citind, traversăm Germania în direcţie vest. Uneori se distribuie mâncare, alteori apar în faţa ferestrelor fete tinere cu ceai sau cafea, în noaptea următoare, pe la două, ajungem la Pforzheim.
Secera subţire a lunii şi Orion scânteiază deasupra reţelei de şine. în timp ce aşteptăm ordinele mă fulgeră, cu o claritate de ghiaţă, un gând neaşteptat : oricât de imense sunt depărtările care separă lumile stelelor fixe de spaţiile locuite - în clipa morţii vom trece grabnic dincolo de ele. Există secunde în care spiritul nostru depăşeşte distanţele de ani lumină, în faţa abisului cărora se înspăimântă, înaintea lui se află încă nemaiauzite călătorii. Aventurile din această lume sunt doar simboluri ale celei mai mari şi de pe urmă aventuri - ele se desfăşoară în vestibulele întunecatei şi teribilei Majestăţi si de-a lungul lanţurilor ei de brizanţi.

In fine, soseşte ordinul nostru şi potrivit lui pornim în marş spre Hofen pe Enz, unde ajungem dimineaţa. Compania este împărţită prin case şi ferme, iar eu şi Spinelli ne instalăm într-o frumoasă proprietate, situată pe o coastă, unde doamna Commerell ne aşteaptă cu micul dejun. Foarte obosiţi, ne întindem în paturile moi, din care, după exact un ceas, ne scoate o ordonanţă. Spinelli urmează să preia de îndată comanda unui detaşament de avangardă pe linia de fortificaţii din vest

Nota: E vorba de linia Siegfried: sistem de fortificaţii, desfăşurat pe o lungime de aprox. 400 km, între Aachen şi Basel, construit între mai 1938 şi august 1939. **Incheiat nota,** iar mie îmi sunt subordonate cele trei companii de infanterie care trebuie să traverseze la noapte Pădurea Neagră. Timpul trece cu dispoziţii şi preparative şi abia târziu, după-amiază, găsesc prilejul să mă odihnesc. Dormim astfel în reprize. La familia Commerell, la cină: păstrăvi fierţi bleu deschis de arta bucătăresei şi prezentaţi frumos ca şi cum ar şerpui în apă, înotând cu aripioarele desfăcute. Apoi în salon, la un pahar de vin de Burgundia; conversaţie cu stăpânul casei, şi anume despre ciuperci, mai ales despre limba-cucului şi specii subterane care se fixează în împletitura de rădăcini a unor copaci. E întotdeauna frumos să vezi că cineva, în afară de profesia lui, stăpâneşte perfect un domeniu predilect - ceea ce dă o idee despre luxul acestei lumi. „Bogăţia moştenită mă obligă la studii deosebit de îngrijite", cam aşa spune Poe pe undeva.
După miezul nopţii mă trezeşte Rehm, jos găsesc pâine şi un termos plin cu cafea. La două pornit în marş. Imediat după ieşirea din localitate, urcuşuri serioase în direcţia Dobel. Deşi se luaseră toate măsurile, mai ales se înşurubaseră crampoane în potcoave şi se repartizaseră detaşamente de intervenţie, caii, învăţaţi doar cu terenul plat, încep imediat să asude. Sforăie şi, în ciuda aerului încălzit de fohnul care suflă prin văi, scot nori de aburi. Pun să fie des opriţi din mers, acoperiţi şi, din când în când, adăpaţi, avându-se grijă să se arunce paie în apă ca să nu-şi potolească prea repede setea. Conducătorii de atelaje trebuie să coboare, iar ajutoarele să aşeze piedici în spatele roţilor, pentru ca alunecarea căruţelor în jos să nu îngreuneze inutil animalele. Noaptea trece cu pauze şi îmboldiri. La Herrenalb începe să se crape de ziuă - stâncile se ridică acolo vertical ca tuburi cenuşii de orgă şi sunt încununate de o pădure de mesteceni, de un roşu arămiu. Pun coloana să se eşaloneze în adâncime şi să degajeze mitralierele.
între timp a sosit momentul să mă ocup de încar-tiruire şi de organizarea acolo a apărării antiaeriene. Pornesc de aceea înainte, călare, spre Gernsbach. Pe drum mă ajunge din urmă maşina comandantului de divizie, generalul Vierow, cu care fac cunoştinţă şi căruia îi dau raportul, îşi manifestă nemulţumirea în legătură cu starea cailor, devine însă apoi mai prietenos şi aminteşte că era conducătorul companiei de instrucţie din Wiinsdorf când eu făceam parte din comisia de regulamente. Evident, cu acest prilej consumam din comoara de merite adunate, din care ar fi preferabil, dacă s-ar putea, să fac o nouă provizie. Ca învăţăcei nu ne e îngăduit să îmbătrânim, trebuie să avem mereu şaisprezece ani.
La Gernsbach ziua trece ca precedenta. M-am încartiruit cu Rehm la un medic. Soţia acestuia, o femeie foarte plăcută, îmi lasă impresia că am cunoscut-o cândva - o senzaţie care se referă mai degrabă la comportamentul decât la persoana ei. Apoi, în ciuda epuizării, somn agitat cu un vârtej de imagini. Auzeam o voce strigând: „Nimicul îşi are balul său mascat", şi răspundeam : „Puneţi fard roşu". Trezindu-mă, văd că e deja târziu şi-l găsesc pe Rehm, care trebuia să mă trezească, cufundat în somn adânc, respirând greu ca narcotizat.
La plecare se formează pe străzile înguste un blocaj care ne înghite mult timp. La ieşire, un cal de dreapta cade într-o râpă. Ne deplasăm în marş prin Lichtental, Malchbach, Neuweier, până la Steinbach, un sat din câmpia renană. Aici culorile se însufleţesc - strălucind mai ales în cocenii de porumb galbeni şi roşii care atârnă, pe sub streşinile caselor, agăţaţi de mătasea delicată a pănuşelor lor răsfrânte. Priveliştea inspiră un sentiment de belşug, asemenea spicelor de grâu întâlnite de Gulliver în ţara uriaşilor. Alături, se usucă frunze de tutun în mănunchiuri brune.
La Steinbach avem timp doar cât să prânzim, apoi plec înainte ca să-mi iau în primire sectorul pe linia fortificaţiilor din vest. Se întunecă şi începe să plouă înainte de a găsi buncărul, sub a cărui

boltă de frunze mă primeşte căpitanul Zink. La o masă pe care picură ploaia, îmi predă un sistem de bastioane cu a cărui putere de foc se poate opri o divizie în atac.
După miezul nopţii ajunge şi trupa udă leoarcă. Grupele sunt conduse de comandanţi la fortificaţiile lor. Eu mă instalez cu grupa companiei în buncărul nostru care cuprinde douăzeci de priciuri şi, deoarece aici nu e uşor de adormit, am răgazul să examinez noua ambianţă. Este mai rece, mai neprietenoasă decât locurile corespunzătoare din războiul mondial - fie şi numai pentru că pe-atunci se locuia între pereţi de lemn şi pământ, care acum au fost înlocuiţi de beton şi fier. Arhitectura e grea şi joasă, gândită ca pentru broaşte ţestoase, iar uşile grele de oţel, care se închid ermetic, dau senzaţia de închidere în case de bani. Stilul e întunecat, subteran, întrepătrundere de elemente ciclopice, neprelucrate, şi de fierărie vulcaniană. Chiar la intrare se află un vas cu un lichid calcaros, fără îndoială împotriva coroziunilor provocate de substanţele toxice. Aerul e cald, uleios, se condensează umed pe pereţi; miroase a cauciuc, a foc de cărbuni şi a rugină de fier. Deoarece se alterează rapid, trebuie ca fiecare santinelă, după ce e înlocuită, să învârtească un sfert de oră manivela unui ventilator mare care împinge printr-un filtru aerul proaspăt înăuntru. Din când în când se aud mormăielile în vis ale celor care dorm, precum şi căderea clapelor cofretului lângă care stă telefonistul de gardă. Când este chemat de sectoarele mele „Klara", „Tufă de liliac", „Limburg" răspunde cu „Aici comandamentul camerei frigorifice". Şi marea fortificaţie „Alkazar" care mi-e subordonată se prezintă ca „Muscar pestriţ", batalionul ca „Lumină de amurg" şi regimentul ca „Adonis". Acest jargon se acordă deloc rău cu arhitectura. Pentru mine se adaugă şi faptul că sunt nou în trupă. Sarcina îmi e aruncată ca o şaradă cu silabe din care trebuie mai întâi să compun textul.
Lângă Greffern, 15 noiembrie 1939
Francezii se arată fără ca noi să tragem asupra lor şi invers, între fortificaţii şi tranşee ţăranii ară şi recoltează sfeclă. Pe şoseaua spre Rastatt, care trece foarte aproape de buncărul meu, alunecă maşinile - poate cu oameni de afaceri înăuntru sau poate cu vreo mică pereche de îndrăgostiţi. Această alăturare şi întrepătrundere de cercuri aminteşte optica viselor şi este semnificativă pentru lumea noastră, ale cărei caractere primejdioase mai degrabă o intensifică. Spaţiile şi atmosferele lor se intersectează ca în filme.
Seara am fost oaspete la „Vila Fazanul de aur", în care locuieşte Spinelli cu grupa de comandă a plutonului. S-a servit supă, friptură, legume şi chiar puding, de asemenea bere şi vin. Am petrecut bine în cabana mică de lemn, de ai cărei pereţi goi era fixată o mulură, pe care stătea, pe o poliţă, drept unică podoabă heraldică, un şir de căşti de oţel. Spinelli face parte din acei oameni care, aflat într-un mediu străin, îmbrăţişează dintr-o privire toate mijloacele care îi pot fi de folos.
Lângă Greffern, 18 noiembrie 1939
De alaltăieri, inundaţii. Rinul curge năvalnic cu mare viteză. Duce cu sine grinzi, sticle, canistre, animale moarte. Acolo unde atinge gardul de sârmă ghimpată, încolţeşte în salbe o mică plantă acvatică, a cărei suprafaţă, de un verde delicat, e argintată de bule perlate de aer. Este azolla americană care aparţine ferigilor acvatice şi care la noi, în unele locuri, s-a sălbăticit în masă. în aer liber e pentru prima oară că o întâlnesc în Germania.
Din când în când sunt duse la vale pontoane şi părţi mari de pod, atrăgând foc puternic de pe ambele maluri. Se observă că în zonă nu lipsesc armele. Dacă pe pământ poţi să te arăţi fără grijă, în schimb, apa si aerul sunt tabu.
Diferite buncăre situate în faţa digului de inundaţii sunt aproape izolate şi ameninţă să se înece, în cazul în care apa va continua să crească. Am de aceea la îndemână colaci de salvare şi bărci pneumatice. De asemenea, pionierii construiesc pontoane, care însă au dezavantajul că se văd de dincolo. Din acest motiv sunt camuflate cu stuf. Mă folosesc de prilej ca să comand cherestea la depozitul pionierilor, fiindcă vreau să pun să mi se ridice o colibă în chip de sihăstrie. Trebuie să ne organizăm.
Lângă Greffern, 22 noiembrie 1939
Apele au atins cota maximă şi acum se retrag. Pe drumurile mele prin poziţie văd numeroase păsări, bunăoară bâtlanul care pescuieşte pe un banc de pietriş, în apropierea vămii Greffern. în amurg ies

atât de mulţi fazani din salba de anini, încât unele pajişti seamănă cu o curte de păsări bine garnisită. Pescăruşul. Când vezi micul animal scânteietor, cum îşi ia zborul fâşâind din stufărişul îngălbenit, te simţi ispitit să te întrebi de ce în mijlocul acestui peisaj posomorât natura l-a împodobit ca pe un giuvaer. Oamenii de ştiinţă vorbesc de relicve din epoca glaciară - poate sunt şi din epoca poveştilor fabuloase.

Karlsruhe, 28 noiembrie 1939

De câteva zile particip aici, în Karlsruhe, la un curs şi sunt cazat la „Reichshof, un hotel de lângă gară. După buncăr, somnul în pat e foarte plăcut, o mare desfătare. Ai vrea să-l supraveghezi, ca să prelungeşti timpul, într-un oraş pe care îl organizam, am ordonat: „dintre lumânările colorate pot fi aprinse la ceremonia funerară toate în afară de cele roşii." Paradisul creştin este epoca hesiodică, înainte ca zeii să fi ascuns hrana. Primii oameni au trăit în abundenţă, în mijlocul elementelor, iar după ce vom muri, ne vom reîntoarce la ele. Economia, morala, tehnica, industria s-au îndepărtat însă de elemente, le împovărează, consumând mai mult sau mai puţin din ele. Pentru că trăieşte în elemente, soarele poate, din centrul răcelii cosmice, să-şi trimită văpaia prin eoni. De altfel, în orice miracol se produce o reîntoarcere la elemente. Tot aşa în orice vindecare.

Karlsruhe, 2 decembrie 1939

La ieşire, în piaţă, un răsărit magnific. Nori aurii pe fond verde. La apus, bolta rece, de un verde palid. Clădirile mari sunt încă tăcute şi pustii, în această lumină par mai înalte, mai clare, de asemenea iese la iveală planul lor spectral - calitatea de a nu fi fost ridicate doar pentru oameni.

Seara, camuflaj. Vitrinele magazinelor sunt luminate de surse minuscule, iar obiectele, prezentate fosforescent. Priveliştea lor stârneşte sentimentul unor obiecte de preţ - ceea ce se bazează probabil pe convingerea că în ele percepem nu atât bunuri, cât mai degrabă ideea de bunuri.

Terminat: scrisorile lui Hebbel, o lectură care, alături de jurnalele sale, m-a întărit si întremat de multe ori în viaţă.

Nota: Christian Friedrich Hebbel (1813-1863) - unul din cei mai importanţi dramaturgi germani ai secolului al XlX-lea.

Ne face întotdeauna bine să ştim că cineva a mai zăbovit o dată pe această galeră şi că s-a purtat cu demnitate.

Lângă Greffern, 4 decembrie 1939

Din nou pe sector. Seara a sosit sacul mare de dormit, acoperit cu mătase roşie, pe care Spinelli l-a comandat pentru mine, aşa că acum stau lungit în buncăr ca un mandarin în haină oficială.

Lângă Greffern, 8 decembrie 1939

Seara, a fost prins, foarte aproape de Rin, un derbedeu de vreo cincisprezece ani, care se încurcase în barajul de sârmă ghimpată ca un sturz în laţ. Mi-a fost adus cu hainele rupte şi mi-a spus că plecase din Pforzheim „spre a vedea fortificaţiile". Deoarece flăcăiaşul mi s-a părut inofensiv am pus să i se dea de mâncare la mica noastră cantină şi să i se facă loc pe un prici în buncăr. Apoi au venit doi jandarmi să-l ia, substanţial mai incomozi decât noi, soldaţii, percheziţionându-i buzunarele şi descheindu-i bretelele. Plecând cu el, unul din jandarmi s-a mai întors o dată spre mine: „Ăsta e o mare poamă, mare şmecher."

Poliţiştii sunt calibraţi pe tot ceea ce e mai rău în noi. Motiv pentru care şi au de cele mai multe ori dreptate.

Coliba cu stuf, 17 decembrie 1939

Vestea morţii dr. Ostern m-a tulburat. Vremurile nu mai dau la iveală sau nu mai produc astfel de naturi. Kubin mi-a trimis din Zwickledt un volumaş de povestiri.

Noaptea, cădere uşoară de zăpadă. M-am mutat în noua mea colibă care miroase plăcut a scânduri proaspete. Pereţii sunt întăriţi cu fascine, iar acoperişul făcut din stuf mi se pare acum, după ce atâta timp am fixat betonul în buncăr, foarte plăcut şi cald la privit.

Coliba cu stuf, 25 decembrie 1939

In seara de Crăciun, mai întâi un rond prin toate bun-cărele, apoi masa cu grupa de companie - fazani, bine fezandaţi în depozitul nostru de muniţii, care serveşte concomitent şi de magazie pentru vânat. Azi dimineaţă, pe vreme de promoroacă, mers de-a lungul Schwarzbach-ului, amintindu-mi de Crăciunurile de odinioară. Există un singur lucru care nu ne părăseşte niciodată - tonalitatea vieţii care, de la prima trezire a conştiinţei, rămâne mereu aceeaşi, ca o melodie care revine şi ale căror cadenţe încă se mai aud atunci când corabia se scufundă.
O pasăre de pradă a zburat dintr-un plop negru, s-a lăsat pe un ogor si s-a îndepărtat ţopăind în sărituri rigide, neajutorate şi, totodată, heraldice. Fiindcă am urmărit-o, a vrut să traverseze Schwarzbach-ul, dar a căzut din zbor în apă, iar apoi a izbutit, totuşi, să iasă din nou la mal. Apropiindu-mă de ea, am văzut că aripa stângă îi fusese atinsă de un glonţ; sângele, de culoarea roşului de miniu, picura pe zăpadă. Pasărea s-a uitat la mine fix, cu ochii săi galbeni şi cu o privire dreaptă, cutezătoare, absolut de neînfrânt. După ce am pri-vit-o îndelung, fără s-o ating, am lăsat-o singură în tufiş.
Gând: „Dacă n-ai atins-o, poate scapă.” Apoi în faţa unui crucifix. Bruma atârna rece, în lungi fire argintii, de coroana de spini. De asemenea, ochii îşi puseseră gene de argint care fremătau uşor la adierea aerului.
Coliba cu stuf, 26 decembrie 1939
De la egiptologie aştept mai cu seamă elucidarea trecerii de la imagini la litere - aici se ascunde sâmburele deosebirii dintre lumea veche şi cea nouă. De aceea este Herodot o sursă de prim rang, fiindcă ambele sunt vii în el. Grecii şi perşii. Cezar şi Cleopatra. Apusul şi Răsăritul. Iconoclasmul bizantin. Chinezii ca parte a lumii vechi. Napoleon numărând ferestrele, în litere se ascunde şi o tendinţă de reîntoarcere la imagini, de pildă în orientarea spre ornament. Ele capătă în aceste încercări, de pildă în moschei, ceva rigid - asemenea cuiva care povesteşte vise inventate.
Pisicuţa e tocmai lângă mine, în coliba de stuf. Respiraţia i se ridică vizibil ca un norişor în aerul rece, amestecându-se cu a mea, după care e din nou comprimată în noi, cumva ca un suflu, ca şi cum ar exista o singură sursă care ne-ar însufleţi. In timp ce notez asta, îmi sare pe masă şi-mi azvârle pana cu lăbuţa. Lipicioasă mică.
Coliba cu stuf, 27 decembrie 1939
Gerul, ceaţa şi amosfera fără vânt au făcut să apară ca prin farmec flori de promoroacă, de o abundenţă cum încă n-am mai văzut. Pomii şi tufişurile erau cristalizate până la cele mai fine extremităţi ca ramurile ţinute în apa-mamă. S-au ivit într-o foarte delicată încremenire, silenţios şi feeric, pe când mă îndreptam azi dimineaţă spre fortificaţia Alkazar. Se desprindeau din ceaţa deasă, muiată de zăpadă, adesea greu vizibile, ca nişte ornamente albe, gravate cu acul pe plăci cenuşii. Apoi, ca şi când ar fi fost înzestrat cu o nouă artă de a vedea, ochiul îmbrăţişa întreg ansamblul. Legile lumii cristalelor acţionau astfel, în mare, şi în peisaj, care părea să irupă brusc în conştiinţă. Dar ele marcau şi cele mai mărunte forme - astfel, de dimineaţă, se mai aşternuseră pe zăpadă boabe mici de măzăriche, alcătuind un model pe fundalul cristalizat, un văl irizat, întreţesut de steluţe.
Apa pâraielor curgea neagră şi neînsufleţită prin această lume clară. Vederea ei mi-a amintit de vechiul meu proiect de a scrie despre Negru şi alb. Lucru cu mult mai greu decât a spune ceva despre culori, de aceea acest eseu mi se pare o operă de maestru pentru care îmi lipsesc deocamdată uneltele.
Kirchhorst, l ianuarie 1940
In permisie, la Kirchhorst. Mansarda poartă deja pecetea nelocuitului; cât de grabnic se mută duhul locuinţei. Ieri, de revelion, ne-a vizitat Martin von Katte.

Nota: Martin von Katte Zolchow (1896 -?), poet şi compozitor german.

Ne-a povestit detalii din campania în Polonia, care altădată m-ar fi captivat, dar capacitatea noastră de a înregistra întâmplări e totuşi limitată. Apoi toate lucrurile pe care le-am citit sau auzit despre teritoriile de dincolo de Vistula mi s-au părut dintotdeauna de mică însemnătate istorică, aşa ca şi

cum s-ar fi petrecut în ţări ceţoase, al căror contur e estompat. N-am avut niciodată o reprezentare, decât haotică, despre palatul lui Atilla.
Coliba cu stuf, 4 ianuarie 1940
Revenit din permisie, căreia după două zile i-a pus capăt o telegramă. Perpetua mi-a adus vestea în chilia în care tocmai examinam o frumoasă sterno-cera din Djibouti. Mai târziu am găsit-o tristă în bucătărie.
Ca lectură pe drum, cartea lui Brousson despre Anatole France. La pagina 16, cunoscutul citat din La Bruyere: „Puţin mai mult zahăr în urină, şi liber cugetătorul se duce la liturghie."

Nota: Jean de La Bruyere (1609-1663) - prozator şi moralist francez. Unica operă : Leş Caracteres de Theophraste, traduits du grec, auec Ies Caracteres ou Ies mceurs de ce siecle, 1688.

într-adevăr, începem să credem când ne merge mai rău. Dar atunci înregistrăm şi mirosuri, culori, sunete care altminteri ne sunt inaccesibile.
Coliba cu stuf, 5 ianuarie 1940
Ceasul cafelei în coliba cu stuf, când îmi completez jurnalele. O lumânare de veghe din Liineburger Heide stă pe paharul golit de rachiu de ghimbir, pe care, topindu-se, îl acoperă de fire galbene, în jurul flăcării albastre tremură o aură galbenă, pulbere fină de lumină în care materia se destramă.
în ce priveşte lumânările parfumate, am folosit până de curând o varietate verde, dulce şi plăcută, apoi una brună din lemn de santal şi, în fine, beţi-şoare negre din Japonia, pe a căror cenuşă albă apare un dicton în litere întunecate, în locuri mohorâte şi umede, în vecinătatea guzganilor, căpătăm gust pentru asemenea ştiinţă.
Particularitatea fortificaţiilor nu iese atât de pregnant în evidenţă când locuieşti în ele. Am înregistrat-o lămurit abia ieri, când am controlat buncărul 14, de lângă punctul de vamă Greffern, pe care ocupanţii săi l-au părăsit. Deschizând cu mare greutate uşa enormă de oţel şi coborând în cripta de beton, m-am pomenit singur printre arme automate, degazatoare, grenade de mână şi muniţie şi mi-am ţinut respiraţia. Din când în când picura câte un strop de pe tavan sau suna cu diferite semnale telefonul fortificaţiei. Abia aici am recunoscut locul ca fiind o reşedinţă a ciclopilor experţi în fier, dar lipsiţi de ochiul interior - tot aşa cum în muzee discernem adesea sensul unor obiecte mai pregnant decât aceia care le-au produs şi utilizat cândva. Eram astfel confruntat, ca în interiorul piramidelor sau în adâncul catacombelor, cu duhul timpului, pe care l-am văzut sub forma unui idol, lipsit de licărul mobil al rafinamentelor tehnice şi a cărui forţă uriaşă am înţeles-o.
De altfel, caracterul îndesat, chelonian, al acestor construcţii aminteşte de arhitecturile aztece, şi nu doar în exterior. Ceea ce acolo era soarele, aici e intelectul, şi în ambele cazuri e vorba de relaţia cu sângele, cu puterea morţii.
Coliba cu stuf, 6 ianuarie 1940
In Corona pe care am adus-o de la Kirchhorst, am citit nuvela Bartleby a lui Hermann Melville, care a murit în 1891, la New York. Deşi e descris aici, ca în Oblomov, un caracter pur pasiv, subiectul e atât de bine tratat încât interesul nu scade nici o clipă.

Nota: Oblomov - romanul din 1859 al lui Ivan Goncearov (1812-1891) **Incheiat nota.** Printre înzestrările pe care le poate avea un autor, talentul narativ şi fabulativ, chiar dacă nu este cel mai important, intensifică acţiunea tuturor celorlalte forţe, tot aşa cum sănătatea potenţează orice manifestare a vieţii.
Terminat: Theogonia lui Hesiod. Formidabilă imagine: Uranos coboară noaptea şi o îmbrăţişează pe Gaia, Kronos îi seceră membrul cu o seceră dinţată şi îl aruncă în spate. Din picăturile de sânge care picură de pe traiectoria acestuia pe pământ iau naştere Eriniile, nimfele şi giganţii, în timp ce din bucata albă de carne, căzută în ocean şi purtată de valuri, se iveşte Afrodita.
Acestea sunt altfel de generaţii spontanee decât micii infuzori pe care îi admiram la Institutul zoologic din Leipzig.

Baden-Oos, 8 ianuarie 1940
La cinci am fost schimbaţi şi am pornit în marş pe întuneric, prin câmpuri şi păduri, spre Baden-Oos. La plecare, dureri de stomac, care mai apoi s-au domolit. Ca infanterist dispui de unul din cele mai bune medicamente : marşul de lungă durată.
Poziţia din Greffern cu grijile ei oficiale şi secrete ţine acum de trecut, este un capitol de care ne vom aminti. Azi, simpla supravieţuire e deja un merit, în această centură de buncăre nu s-a auzit aproape nici o împuşcătură, cu excepţia gloanţelor trase asupra avioanelor şi apoi asupra numeroşilor fazani şi iepuri care îşi făcuseră ascunzătorile în împletitura de sârmă ghimpată şi mărăcinişuri înalte. Domnea însă un anumit cod. Astfel, când plutonierul Kohler a vrut să se suie într-un copac, şi-a atras o rafală de gloanţe. Tot aşa, în sectorul vecin, unii au fost răniţi deoarece exhibaseră o păpuşă de paie cu masca lui Chamberlain. în armată numărul celor omorâţi prin accidente de circulaţie depăşeşte cu mult numărul celor căzuţi sub focul inamic.

Nota: Arthur Neville Chamberlain (18669-1940) - om politic britanic. Prim ministru între 1937-1940.

Din prima categorie de morţi a făcut de altfel parte şi un plutonier din compania de propagandă, care s-a prăbuşit vorbind la microfon.
La miezul nopţii am intrat într-o cazarmă din Baden-Oos, unde din cauza frigului am dormit pe patul de campanie îmbrăcat. Ca de atâtea ori în vis, când figurile ne apar sub o formă mai pură şi mai conturată decât ziua, mi s-a înfăţişat de astă dată şi mie tipul băgăcioasei, şi anume într-o mică prăvălie de legume, unde cumpăram o raţă friptă. Alături de vânzătoare se mai aflau două-trei femei bătrâne, dintre care una palpa cu impertinenţă pasărea, cu toate că îi interzisesem în mod repetat. O făcea aparent ca să-mi dea sfaturi în legătură cu felul în care trebuia preparată şi servită o asemenea delicatesă - în realitate, numai ca să-şi lingă degetele, şi astfel treptat să ia de pe friptură glazura brună, delicioasă. Această fiinţă slabă, agitată si înzestrată cu nişte ochi mari, iscoditori, ca o muscă, a vârât în cele din urmă arătătorul îndoit în târtiţa păsării şi a scos de-acolo o bucăţică de măruntaie cu care s-a regalat. A dispărut apoi repede, lăsând raţa degradată şi jigărită pe tejghea. Abia acum femeile au început s-o ocărască, de unde am dedus că avea puteri malefice. Astfel nu numai că mi se ratase masa, dar mai eram şi apăsat de presimţirea că întâlnirea ar fi putut să aibă efecte funeste.

Nota: Modelul bătrânei primejdioase poate fi găsit în schiţa Marele pădurar din Inimă aventuroasă: este vrăjitoarea al cărei chihot face să-i îngheţe povestitorului sângele în vine şi prin care Marele Pădurar îl prinde pe acesta, într-un mod viclean şi înfricoşător, în laţ.

Ettlingen, 9 ianuarie 1940
Marş nocturn pe ploaie, grindină şi polei până la Ettlingen. Gheaţa se cristaliza vitros pe căşti, frâie şi mantale. In ceaţa rece, izolatorii conductelor electrice erau inundaţi de lumini albastre, spumoase. Astfel de nopţi sunt aproape saturate de clinchetul paşilor a nenumărate cizme cu ţinte - este moneda măruntă a războiului, o sumă de neştiute eforturi şi suferinţe, care în bătălie apare sub formă de capital.
Wossingen, 10 ianuarie 1940
Dis-de-dimineaţă, pornit prin Durlach, cu viile sale strălucitor roşietice, spre Wossingen, încartiruire acolo în casa parohială. In timpul marşului a fost un frig uscat, de o asprime cum nu-mi mai amintesc să fi trăit decât în iarna grea din 1928-1929. Mergând de-a lungul coloanei, am văzut pentru prima oară o ureche îngheţată - pavilionul era tivit cu alb, ca şi cum s-ar fi prins de el un inel din carne de peşte. După cum se cuvine unui şef atent, am fost primul care a descoperit accidentul, înaintea vecinilor celui afectat, ba chiar si a acestuia, pe care l-am trimis cu motocicleta la tratament.
Seara, împreună cu locotenent-colonelul Vogler, am mai stat puţin de vorbă cu preoteasa şi fata ei, preotul fiind plecat în călătorie. I se simţea însă influenţa ca o forţă prezentă în întreaga casă. Există

două feluri de disciplină - una, din afară spre interior, acţionând coroziv şi durificându-l pe om, alta, emanând dinăuntru în afară ca o lumină care, fără să-i răpească blândeţea, îl face neînfricat. Pentru prima avem nevoie de maeştri, cealaltă, în schimb, creşte adesea în noi ca o sămânţă.
Registrele parohiale care s-au păstrat din 1690. într-unul din ele e consemnat ca o curiozitate faptul că, după ce a purtat fuste mai bine de patruzeci de ani, o fată a lăsat-o grea pe alta, ducându-şi apoi viaţa până la adânci bătrâneţi ca bărbat.
Relatare amuzantă despre un predecesor, un fel de Falstaff, care şi-a petrecut iarna încartiruit aici.

Nota: Falstaff - Personaj shakespearian. Apare în Henric al IV-lea şi în Nevestele vesele din Windsor. **Incheiat nota.** E un tip pe care războaiele îl produc de fiecare dată, şi de fiecare dată îl înconjoară aceleaşi apariţii : slujitori vicleni şi hoţi, gâşte grase, femei uşoare, chefuri şi joc de cărţi.
Flehingen, 11 ianuarie 1940
Pe ger aspru spre Flehingen şi Sickingen, două localităţi în care urmează să stăm mai mult şi pe care comandantul nostru, într-un acces de proastă dispoziţie, le-a numit „Puriceşti şi Puturoseşti"

Nota: în germ. Flohingen, derivat ad hoc din Flohe, purici; Stinkingen, derivat din stinken, a puţi.

Acolo unde eşalonul de bagaje nu a putut să înainteze prin munţii înzăpeziţi, coloana s-a desfăcut în grupe care au împins căruţele. La Flehingen, încartiruire la preotul catolic cu care am stat seara de vorbă.
Flehingen, 14 ianuarie 1940
Duminică rece pe care o petrec în pat, cu gripă. Citit: Scutul lui Herakles, atribuit lui Hesiod. Cânturile despre scuturi reprezintă miniaturi ale universului în înţelesul pe care anticii i l-au dat acestuia. Privirea se lasă parcă de la înălţimea vulturului asupra creaţiei, pe care o vede infinit micşorată şi totuşi cu o exactitate ieşită din comun. Ceea ce explică varietatea pe un spaţiu atât de redus, atribuită artei făurarilor divini. Corespunzător, expresia şi discursul capătă caracter metalic: limba descrie creaţia ca turnată în bronz, cu maximă densitate şi precizie. Apoi Biblia în traducerea lui Henne, pe care mi-a împrumutat-o gazda mea. Ciudat că epoca lui Moise pare mai veche decât aceea a lui Iacob şi Iosif - fapt care se întemeiază cu siguranţă pe efectul pietrificator al Legii. Disjuncţia introdusă de Lege, posibilă probabil doar graţie iniţierii egiptene şi cunoaşterii străvechii arte de mumifiere, durifică viaţa care devine „şarpe de bronz", în schimb, în cazul povestirilor legate de Iosif, se pun foarte clar în evidenţă toate circumstanţele vieţii pe întreaga ei întindere. Acesta e în genere şi scopul istoriei primitive: de a înfăţişa viaţa în semnificaţia ei atemporală, în vreme ce istoria o descrie în curgere temporală. Istoria primordială este de aceea întotdeauna istoria care ne afectează cel mai mult, istoria omului în sine.
Flehingen, 15 ianuarie 1940
Postit. Noaptea, puternice crize sufleteşti; şi febră din cauza marşurilor. Mi-am luat însă devreme serviciul în primire şi am plecat laolaltă cu ceilalţi. In timpul marşului am ordonat să se cânte, ceea ce prieşte atât oamenilor, cât şi mie însumi. Toate lucrurile ritmice sunt arme împotriva timpului, şi noi, de fapt, împotriva lui luptăm. Omul luptă întotdeauna împotriva puterii timpului.
După-amiază, dezbatere cu ofiţerii la regiment, în Bretten; am aflat acolo de la colonel că urmează să-mi recuperez permisia şi apoi să preiau instruirea detaşamentului de şoc al regimentului.
Kirchhorst, 18 ianuarie 1940
De ieri din nou la Kirchhorst, unde Perpetua mă răsfaţă după toate regulile artei gospodinelor. Bucătăria e bine garnisită, iar pe deasupra au sosit de la „Ştiuca" din Uberlingen melci de livadă, în amintirea gustărilor vesperale pe care le luam acolo cu Friedrich Georg şi Mezger, şi care se încheiau în Miercurea Mare. Ei continuă să fie preparaţi după reţeta bravului Feuchti pe care, în urmă cu doi ani, în timpul carnavalului, când, îmbrăcat într-un costum de eunuc, făcea de pază la umbrarele cu vin spumos, l-a lovit o criză de apoplexie, răpindu-ne astfel pe unul din puţinii maeştrii care ştiau ce înseamnă să găteşti. Aşa cum şvabii se pricep să diminutiveze totul delicat, i-a spus

sorei sale, când l-a găsit, că îl lovise o „crizişoară” - acesta i-a fost cuvântul de rămas bun; dar duhul său trăieşte mai departe în reţete.
Gerul s-a înăsprit, aşa încât rămân acasă, adâncit în însemnările fraţilor Goncourt despre Gavarni, în Cutiuţa cu comori a lui Hebbel şi în istoria prinţului nipon Genji.

Nota: Paul Gavarni (1804-1866) - desenator francez, autor de litografii cu subiecte din viaţa pariziană a epocii.

De asemenea, m-am ocupat puţin de colecţie şi mi-a venit ideea să descriu cândva specia sternocera, atât după regulile sistematicii, cât şi în maniera bijutierului. Piese somptuoase ale naturii.
Conducta de apă e de câteva zile îngheţată - acum nici pompa din spălătorie nu mai funcţionează. La şapte seara, termometrul pe care îl pusesem pe fereasta de la baie arăta deja douăzeci de grade. S-ar zice că şi la nivel pur elementar anul începe într-un fel ieşit din comun.
Kirchhorst, 25 ianuarie 1940
Lectură: Despre bolile ţărilor tropicale, Leipzig, 1831 - o lucrare care se află de mult printre cărţile mele. Pe-atunci îmi plăcea să cumpăr asemenea lucruri. Conţine descrieri bune ale vieţii din zonele mlăştinoase, bunăoară din unele părţi de pe coasta Guineei, după relatarea lui Lind. Păduri inundate, înnămolite, în care miriade de insecte sting lumânările cu aripile lor, iar concertul animalelor mici alungă somnul. Aerul e viciat, gros şi atât de plin de miasme putride, încât ameninţă să stingă flăcările. Până şi vocea omenească îşi pierde sunetul natural.
„în mod special trebuie să fim recunoscători căpitanilor de vase din răsăritul Indiei că n-au mai îngăduit ca pe navele lor sticla de vin să circule, după mese, mai mult de şase ori.”
Mişcarea molimelor seamănă cu expediţiile militare ale fiinţelor demonice. „După ce această boală a bântuit vreme de cinci ani în Hindustan şi Deccan şi a secerat nenumăraţi oameni [...] s-a îndreptat în octombrie 1821 spre zonele apusene, până spre Şiraz, în Persia, unde în decurs de opt săptămâni a ucis 60 000 de oameni, după care şi-a făcut apariţia în Bassora, Bagdad, Moscat şi Alepp, în Siria.”
Rafala de vânt pomenită în Europa mai întâi în Asiatic Journal din 1822, ar fi provenit de la curenţi de aer supraîncălziţi, în care cine nimerea era doborât fulgerător. S-a presupus existenţa între diferite grupuri de stânci a unor focare, în care razele soarelui încălzeau aerul de o manieră care putea provoca distrugeri ale plămânului. Rafala de vânt e numită în India de est „La”, care ar corespunde ca sens persanului „loh” şi germanului „Lohe”- Vâlvătaie.
Pe drum, 29-30 ianuarie 1940
întoarcere. La această plecare am avut sentimentul că pornesc în întâmpinarea unor lucruri stranii, necunoscute, imediate, pe care nici o fantezie nu le poate ghici. Când trenul s-a pus în mişcare, Perpetua a început să plângă şi a coborât repede
treptele întunecate, în vreme ce eu ieşeam încet din hala gării.
în Northeim am văzut apusul soarelui, văpaie mată pe cerul gri şi peste zăpada aburoasă. In astfel de pustietăţi cenuşii culoarea străluceşte în chip tainic asemenea unui alt şi superior principiu. Ea pare adesea să lucească în atomi, precum vedem în perle, în sidef şi în opale. Cenuşiul se aprinde în ele, conferind culorii adâncimi irizante - nu pe acelea ale spaţiului, ci ale jocului magic care ridică la suprafaţă comorile ascunse în materie. Pe acest simbol se sprijină caracterul preţios al perlelor: există puncte în care recunoaştem că o fărâmă de materie de mărimea unui bob de mazăre poate avea o incalculabilă valoare.
Karlsruhe. Noaptea între două şi patru, în sala de aşteptare, lectură din Consolationes de Boethius.

Nota: Anicius Manlius Severinus Boethius (aprox. 480-524) -filozof, scriitor şi om politic. Sfătuitor al regelui Teodoric. Acuzat ulterior de înaltă trădare, este condamnat la moarte, în aşteptarea executării sentinţei, scrie De consolatione philosophiae, un dialog dintre condamnat şi Filozofie, care s-a bucurat de o mare răspândire în întreg Evul Mediu creştin. A mai scris tratate teologice, lucrări despre aritmetică şi muzică.

Masele din hala mare - militari în permisie, feroviari, muncitori din schimbul de dimineaţă, de asemenea beţivi şi câteva femei ici-colo, cenuşii, apatici şi suferind ca în vis. Foarte ciudat când vreunul râde.
La casa parohială am aflat că trupa s-a retras de ieri în buncăre. Somn scurt într-o cameră neîncălzită, apoi călătorie până la Rastatt. Compartimentele de nefumători sunt întotdeauna ceva mai goale - astfel o asceză, fie şi de rang inferior, procură oamenilor spaţiu. Dacă trăim ca sfinţii, ni se alătură infinitul.
Coliba cu stuf, 31 ianuarie 1940
După o scurtă şedere în casa parohială din Stollhofen am reocupat cu trupa vechea poziţie din arcul Schwarzbach-ului, astfel că m-am instalat din nou în coliba cu stuf.
Coliba cu stuf, 2 februarie 1940
Vis. Stând pe jumătate într-o apă curgătoare, ţineam la distanţă cu două nuiele slabe o creatură care unea corpul unui guzgan cu capul şi coada unui şarpe. Puteam s-o ţin în suspensie, în aşa fel încât curentul să n-o împingă spre mine, dar din când în când se desprindeau din ea mici paraziţi negri care, tatonând cu picioarele, alunecau foarte strâns pe lângă mine. Din această situaţie m-a eliberat, în fine, o lovitură de bâtă, care a pleznit apa pe deasupra umărului meu şi a răpus creatura care a luat-o la vale, cu burta în sus, mânată de apă. Lovitura o dăduse un ţăran care stătea în spatele meu, în cămaşă, pe iarba de pe mal şi-mi făcea semne binevoitoare din cap. In loc să-i mulţumesc, i-am întors spatele, după ce i-am strigat:
„Don't disturb me !" Engl. - „Nu mă deranja."
Trezindu-mă, am recunoscut ca autentică figura, căci deseori în viaţă participarea mea la situaţia în care tocmai mă aflam era atât de intensă, încât mâ făcea să uit repulsia faţă de adversităţile pe care ea le aducea cu sine.
Cu acest prilej mi-am amintit de fratele meu Physicus, care mi-a povestit odată că, în vis, un glonţ îi luase viaţa, dar că nici în moarte nu-i dădea pace curiozitatea de a şti cum se terminase confruntarea. Iar pentru că, spre a vedea, îi lipsea instrumentarul necesar, s-a aşezat, în spirit, în spatele unuia dintre supravieţuitori şi a privit prin acesta, profitând de el ca de nişte ochelari.
Despre desinvolture. Aici s-ar mai putea aminti de cuvântul gracious la care, de asemenea, ne lipseşte un corespondent, îmbinarea dintre forţă şi graţie este la noi prea rară ca să poată da naştere la cuvinte proprii, iar această rigiditate a făcut, de fapt, să ne ratăm în cursul istoriei universale revendicările juste. De aici, şi faptul că excepţiile, precum unii dintre Hohenstaufeni, trăiesc în amintire ca nişte fiinţe fabuloase.
Oamenii au adus dis-de-dimineaţă o căprioară care se rănise rău în bariera de sârmă ghimpată. Animalul stătea în mijlocul nostru, aparent fără pic de sfială, colorând cu sânge zăpada, şi m-a izbit cât de liniştit, chiar cât de inteligent părea să sufere. Am avut o convorbire telefonică în coliba cu stuf şi, când am ieşit din nou afară, atîrna deja spintecat de o proptea. Plantonul, când i-am cerut socoteală:
„Dacă am fi lăsat-o să fugă, atunci alţii ar fi prins-o şi ar fi tăiat-o. Aşa ne-am ales şi noi cu ceva."
Acest „şi" la adresa măcelarilor imaginari mi s-a părut dialectic atât de reuşit, încât am lăsat lucrurile baltă.
După-amiază, pe zăpadă mare, la Stollhofen. în dreapta, am auzit pentru prima oară în acest război o împuşcătură care mi-a dat ideea să mă adăpostesc. Focul îndreptat asupra unui singur buncăr sună în întinderea peisajului aproape punctiform şi foarte precis. Se disting mai multe cadenţe - cele repezi, curgătoare, ale unui grup de mitraliere, iar printre ele lucrarea mai lentă, mai puternică şi mai răguşită a armelor supragrele, în stare să spargă blindate. De la o anumită distanţă, împrejurarea abia dacă e înregistrată, aproape ca un accident de circulaţie.
Coliba cu stuf, 3 februarie 1940
In cursul dimineţii, la primar pentru a-i cere deschiderea căsuţei paznicului de la Rin, care după noua împărţire se află în sectorul meu. La întoarcere, a zburat pe lângă mine o pasăre necunoscută, cu gât

lung, subţire si penajul cozii lung. Faptul că unele animale ne apar absurde, ca acesta mie, se bazează pe o deformare de perspectivă şi sugerează distanţa dintre poziţia noastră şi aceea a Creatorului. La fel mi se pare că, aşa cum le vedem, constelaţiile alcătuiesc figuri excentrice şi că există puncte în univers, în care armonia lumilor este vizibilă în ordinea ei supremă.
Coliba cu stuf, 4 februarie 1940
Ieri seară, ca urmare a unei sticle de Affentaler Klosterrebberg din 1921, foarte uşor de băut, am avut parte, în calitate de chefliu solitar, de prima cherchelează din această colibă, şi anume de una din cele mai bune sorturi, care la trezire te face să te simţi mai sănătos şi mai mulţumit, în plus, a împins toată noaptea spre mine, în chip uşor si plăcut, imagini vesele pe fond colorat. Asemenea isprăvi izbutesc doar vinului şi numai celor mai bune şi mai curate soiuri, dar până şi ele sunt ca nişte chei cu care nu oricine poate fi deschis, în această ordine de idei, îmi amintesc de un Parempuyre, pe care l-am băut cu tata, dar mai ales de un vin de regiune alb şi uşor cu care ne-am petrecut noaptea în Carcasonne si care ne-a înveselit până în măduva oaselor. Când am vrut să comand un butoi, am aflat că acest soi îşi pierde buchetul chiar si la o mică distanţă de locul de obârşie. Un asemenea vin e ca o descoperire, ca un prieten de care trebuie să te ocupi când ajungi la vârsta la care nu mai bei orice.
Coliba cu stuf, 7 februarie 1940
Moina continuă. In sectorul vecin, din stângi noastră, s-a declanşat după-amiază o răpăială vio lentă de mitraliere în trei tonalităţi; a fost reluaţi de mai multe ori. Proiectile izolate au căzut lângi Greffern, în flancul nostru stâng. E timpul să pui să se acopere cu fascine drumurile de legătură cari sunt complet înnămolite. Şi colibei cu stuf i-ar prinde bine un brâu de saci cu nisip.
Adesea noaptea se ridică dincolo un balon captn cu o lumină asemenea unei stele roşii. La coborâre nacela e luminată uneori de jos, iar santinelele de la fortificaţia „Alkazar" aud zgomotul troliului care îl trage. Francezii au camuflat ieri şi azi, cu blinde de stuf, malul împădurit de vizavi. Unele semne sugerează astfel sfârşitul idilei în acest sector.
Citit: Ludwig Devrient de Altmann, un dar de Crăciun de la fratele meu Physicus, cu multe detalii despre Hoffmann şi despre animaţia de la Lutter şi Wegener.

Nota: Ludwig Devrient - Actor german (1784-1832), celebru în epocă. A jucat roluri de caracter. Din 1814 a fost angajat la Teatrul Naţional din Berlin. Prieten cu E.T.A. Hoffmann.

Aici a prosperat pentru scurt timp unul din rarele cercuri în legătură cu care se poate vorbi de cultura beţiei, în vreme ce de obicei imaginea arhetipală a locului în care cheflii noştri benchetu-iesc se caută mai degrabă în pivniţa lui Auerbach.

Nota: Faimoasa cârciumă din Leipzig, pe Grimmaische StraBe, denumită astfel după locul de obârşie, Auerbach (Oberpfalz), al consilierului municipal H. Stromer (1482-1542). Potrivit legendei, în 1525 Faust ar fi urcat aici treptele călare pe un butoi plin.

De aceea, firește, nici depravatul Grabbe nu a frecventat acest cerc.

Nota: Christian Dietrich Grabbe (1801-1836) - dramaturg german foarte înzestrat, autor în special de drame istorice si critici teatrale. S-a pronunţat împotriva idolatrizării lui Shakespeare în Germania, şi pentru o dramaturgie naţională originală în linia lui Schiller. A avut patima beţiei si conştiinţa unei existenţe eşuate.

Apar în carte puncte de vedere semnificative despre esenţa beţiei - bunăoară, observaţia lui Hoffmann că vinul nu produce idei în băutor, ci doar le stimulează avântul. El compară fantezia cu o roată de moară care se mişcă mai repede când râul se umflă - angrenajul se roteşte mai scânteietor şi

mai iute atunci când chefliul îşi toarnă vin. Ceea ce corespunde şi experienţei mele - beţia nu însumează, ci multiplică, în cazuri de eşec, chiar diminuează.
în legătură cu arta vorbirii în jocul de scenă, autorul face remarca judicioasă că poate exista un înţeles mai înalt al limbii, atunci când, ridicându-se deasupra propriei sale semnificaţii, cuvântul devine purtător de afecte. Doar că l-aş numi pe acesta sensul mai adânc al cuvântului - limba se cufundă în semnificaţia pură a sunetelor, în alfabetul pasiunii. Ea are şi la capătul opus o sferă înaltă, în care, de asemenea, cuvântul devine nedesluşit - dispare în eter pur. Astfel, el se topeşte în gradele extreme ale senzorialului şi spiritualului. Iar noi îi sesizăm doar poziţia mediană; este moneda care circulă printre oameni.
Foarte bune observaţii şi în legătură cu exprimarea foarte intensă a pasiunilor, în care sunetele se răstoarnă, de pildă oribilul se manifestă sub forma bucuriei schimonosite. Ceea ce corespunde atitudinii publicului care nu mai reacţionează la spectacol cu vuietul aplauzelor, ci rămâne tăcut si nemişcat, copleşit de vrajă. Potrivit cu toate informaţiile transmise, se pare că Devrient dispunea de o forţă extrem de rar întâlnită.
Stilistic: „Se mai întâmpla însă ca jocul degetelor prea accentuat să-i atragă unele critici." Impresia de eronat vine în această frază dintr-o supralicitare, deoarece atmosfera de imprecizie rezultă atât din propoziţia principală, cât şi din cea secundară, şi astfel dubla iluminare aruncă o ambiguitate logică.
în pasajul din Terenţiu, citat în traducere, la pagina 186:
Şi astfel, sorbind un păhărel după altul,
să-mi treacă tihnit această zi
propoziţiei participiale îi lipseşte regenţa subiectului gramatical. O astfel de greşeală e greu de descoperit, dar e de evitat într-o proză bună.
Devrient era lăudat şi pentru că ştia să declame aparteurile într-adevăr pentru sine, si nu pentru spectatori. In fapt, acesta este un semn distinctiv nu doar al mimului, ci al oricărui artist de rasă. Cuvintele şi operele sunt dialoguri si monologuri, la care ascultătorul trage cu urechea. Rolul publicului e altul decât s-ar zice la prima vedere - el oferă doar prilejul dezvoltării forţelor artistice, şi nu e nici pe departe adresantul lor. Totuşi rolul său e important, bunăoară în ce priveşte calitatea de mărturie.
Coliba cu stuf, 12 februarie 1940
Tocmai stăteam culcat pe prici şi fixam tavanul, când mi-a venit în minte ziua pe care am petrecut-o la Segesta cu Magistrul. Nu coloanele acelui templu m-au făcut să intuiesc ceea ce au fost grecii - ci, stând pe trepte, norii pe care îi zăream printre ele. La fel şi proza trebuie citită ca printr-un grilaj.
Coliba cu stuf, 13 februarie 1940
In orele dimineţii, în coliba cu stuf se face rece. Cu toate că stau lungit în sacul de dormit, cu trei pături şi mantaua pe deasupra, frigul îşi croieşte drum treptat până la corp şi puls, iar după un moment de aţipeală agitată, aprind lumânarea de pe poliţă. Lumina ei cade pe tavanul făcut din straturi de stuf lung şi galben care creşte pe-aici în depresiunile umede şi la marginea lacurilor. Paiele lui înalte, noduroase sunt atât de variat folosite în poziţia noastră, încât îi dau acesteia marca sau atmosfera proprie. In primul rând, ele furnizează materia necesară camuflării străzilor şi căilor de acces pe care le maschează cu paravane lungi şi, concomitent, le face vizibile până departe. Tot aşa şi malurile Rinului sunt apărate pe ambele laturi de asemenea perdele de trestie. In fine, aceste paie subţiri slujesc la acoperirea pereţilor şi acoperişurilor tuturor construcţiilor care nu sunt destinate, ca buncărele, doar luptei - precum latrinele, posturile santinelelor şi barăcile în care trupa se spală, găteşte şi îşi curăţă armele, paie care se sprijină uşor de betonul fortificaţiilor precum vegetaţia sau cuiburile de păsări. Dacă în peisajul hibernal buncărele şi barierele de sârmă ghimpată ascund o greutate de plumb, în schimb, fâşiile şi colibele galbene îi conferă acestuia o trăsătură stranie şi liberă. Aşa ar putea fi populate lumi în care vieţuiesc păsări inteligente.
Lângă lumânare se află o carte, din care mai citesc puţin, de obicei Biblia, iar în aceste zile Boethius. Alte cărţi, printre care regulamente de tragere şi de luptă, sunt stivuite pe o poliţă de lemn, care se întinde de-a lungul peretelui, aproape de tavanul de stuf. Chiar deasupra patului sunt atârnate de cuie

pistolul, masca de gaze şi binoclul. De amintit şi masa plină de hărţi şi hârtii, apoi o laviţă la perete şi telefonul, cufărul şi sobiţa aşezată în colţul ars de dogoarea ei. Lângă ea, bucăţi scurte şi rotunde de anini, pe care le-am pus să fie tăiate la malul Schwarzbach-ului. Lemnul lor e strălucitor, cu cicatrice clare, iar în secţiune colorat în roşu gălbui. Arşiţa sobei îl face să emane o mireasmă care aminteşte de ceasurile fierbinţi de vară, petrecute la smârcuri.
Puţin înainte de opt intră Rehm şi aprinde focul. Apoi toarnă apă si-mi întinde obiectele necesare la spălat si bărbierit, cu multă grijă si întotdeauna cu o frântură de clipă înainte de a avea nevoie de ele, ca şi cum ar participa la o acţiune solemnă. Intre timp restul de apă începe să fiarbă şi e folosită la infuzia de ceai. Urmează micul dejun cu chifle şi unt din satul Greffern; vin apoi la rând primele treburi.
Astfel, citesc rapoartele ofiţerului şi subofiţerului de la serviciul sectorului, în timp ce se prezintă militari în permisie si echipe de lucru în vederea plecării. Alături de coliba cu stuf se mai află una de o construcţie asemănătoare, în care intră să lucreze comandantul grupei de companie, după ce iese dimineaţa din buncăr. La prânz soseşte aici plutonierul-major din Stollhofen cu ordine şi hârtii la semnat.
în timpul micului dejun, Rehm a îndepărtat blinda de la ferestruică; privesc prin ea, ca de atâtea ori în viaţă, la împletiturile şi ghimpii sârmei de baraj, gândindu-mă că, împreună cu explozibilul şi schijele, ele sunt un simbol al vremii noastre. Dincolo, în fundal, străluceşte cupola turnului bisericii din Stollhofen, iar dacă mă apropii foarte mult de geam şi mă aplec, îmbrăţişez cu privirea şi biserica din Schwarzbach, care se întinde în spatele nostru ca o puternică structură din piatră, de o culoare brun roşcată. Pentru un sat atât de mic pare enormă, explicaţia însă este că s-a păstrat ca martoră a unei mănăstiri de mult distruse. Uneori, când am treburi la Schwarzbach, urc prin poduri părăginite şi printr-un labirint de scări în turnul ei, unde bateria care supraveghează sectorul meu are un punct de observaţie. E foarte plăcut acolo; o sobă electrică încălzeşte odăiţa paznicului, de ai cărei pereţi atârnă table de tragere, planuri de foc şi tabele şi prin a cărei lucarnă se poate vedea, pe vreme clară, domul din Strassburg.
De cele mai multe ori se face deja zece sau mai mult, înainte de a efectua rondul prin poziţii, îl încep, „ după ce controlez buncărul de rezervă, din flancul drept, prin zona de acces a Podului Elefantului. Santinelele şi comandanţii dau raportul conform regulamentului, iar uneori intru, cu scop premeditat, într-una din fortificaţii. Astfel verific fie dacă grenadele de mână sunt depozitate la locul lor, fie dacă uşile se închid ermetic, fie dacă armele sunt îndreptate către ţintele hotărâte, sau dacă jurnalele de campanie sunt ţinute zilnic, potrivit schemelor prescrise, în acest fel ajung, trecând pe la buncărele comandanţilor de pluton, la fortificaţia a III-a, cu cele două turnuri ale sale, iar de-acolo la puternica fortificaţie blindată „Alkazar", situată aproape de flancul stâng, în timpul rondului, comandanţii plutoanelor de pionieri şi de muncitori repartizaţi în sectorul meu îmi dau raportul, tot aşa şi cei doi subofiţeri cărora le revine în mod special misiunea de a amenaja poziţia şi de a supraveghea inamicul.
Deoarece dincolo malurile sunt des împădurite nu se vede mai nimic de la francezi, cu excepţia unui avanpost, pe care noi l-am numit „Marele Camuflaj". E o construcţie ale cărei natură şi forţă nu ne sunt lămurite, fiindcă se ascunde cu totul în spatele unor rogojini compacte şi ramuri de brad. Dar este ocupată de un efectiv important, după cum se poate deduce din numărul santinelelor care se arată fără grijă; de asemenea, peste zidurile verzi se ridică rotocoale de fum de tutun.
In fine, şi pe cât posibil la ora prânzului, obişnuiesc să trec pe la bucătărie, care se află în clădirea vămii din Greffern. Aici trebuie controlată păstrarea, calitatea, prepararea şi cantitatea mâncărurilor, prilej cu care apar unele probleme.
La întoarcere trec prin tranşeul „Toledo" care duce de la „Alkazar", prin câmpuri pustii, la postul de comandă. Poteca e pustie, căci se întinde în parte prin câmpuri inundate pe care trebuie să-ţi tatonezi drumul în cizme de cauciuc. Totuşi această porţiune de drum îmi place cel mai mult şi consider jumătatea de oră pe care o petrec mergând pe ea drept proprietatea mea. Este singura de care mă

bucur în deplină singurătate şi care seamănă cu viaţa mea din anii trecuţi. Aşa încât reînnod pe parcursul ei firul planurilor întrerupte.
Cu varietatea elementelor care îl compun, acest traseu invită la mici exerciţii de ordonare şi apoi de risipire a gândurilor. El duce de-a lungul unor sălcii bătrâne, ale căror trunchiuri scorburoase se ascund pe jumătate în stuful îngălbenit, şi ajunge ici-colo la câmpuri de porumb şi tutun, încă nerecoltate. Acestea alternează cu ierburile înalte şi uscate ale topinamburului, pe care poporul îl numeşte cartoful porcului şi ale cărui rădăcini desfăcute ca nişte degete de picioare servesc de nutreţ. Aceluiaşi scop îi slujesc şi sfeclele grele, albe, care în pătrimea cu care se ridică deasupra pământului sunt înroşite de soare, întâi li se recoltează frunzele, apoi sunt aşezate la faţa locului în mici gropi care se golesc peste iarnă în funcţie de necesităţi.
Uneori mă opresc ca să observ cu binoclul animalele care stau ascunse în câmpurile pustii. Fâlfâind din aripi şi ţipând, nagâţul zboară în jurul marginilor de pământ inundat, pe ale cărui insule stau de pază cârduri întunecate de ciori, în hăţişul de obstacole care însoţesc labirintic, în şiruri multe, frontul şi care sunt invadate de iarba înaltă şi uscată, s-au cuibărit potârnichi şi fazani; vâjâie în zbor pe lângă piciorul călătorului. Foarte somptuoasă este priveliştea bărbătuşului de fazan care se înalţă ca o jucărie în lucirea bronzurilor sale colorate, cu penajul lung al cozii, ondulat de vânt. în hăţişul de anini din valea Schwarzbach-ului se ivesc şi căprioare, în vreme ce din vârfurile golaşe ale plopilor săi pândesc păsări de pradă. Ele par să caute cu privirea mai ales cârtiţe, pe care apa freatică le obligă să construiască foarte aproape de suprafaţă. Ele sunt atât de uşor de obţinut, încât doar măruntaiele lor mai sunt ciugulite, în vreme ce bucăţelele roşii de coaste sunt dispreţuite şi pot fi văzute strălucind pe dealurile părăsite.
M-am întors la postul de comandă, traversând Schwarzbach-ul pe podul din mijloc. In jurul acestei ore Rehm obişnuieşte să mă pândească şi, când deschid uşa colibei, supa abureşte pe masă. De cele mai multe ori avem paste, arpacaş, varză albă, napi sau orez, în cel mai bun caz şi linte, gulaş sau o felie de carne. Deoarece i-am dat dreptul comandantului grupei de companie, un silvicultor-şef, să vâneze în sector, în încăperea noastră de arme atârnă uneori şi ceva vânat, pe care îl păstrăm pentru mici sărbători.
După-amiaza este de cele mai multe ori ocupată cu treburi mărunte de serviciu şi cu războiul hârtiilor. Uneori coliba de stuf se transformă şi în tribunal, cu audieri penibile la lumina lumânărilor. E vorba întotdeauna de aceleaşi delicte : depăşiri de permisie, plecări neautorizate pentru a chefui în micile cârciumi din sate sau a vizita fete, încălcări ale regulamentului de pază. Războiul nervilor îi pune pe oameni într-o stare de nelibertate, în care până şi simpla curgere a timpului e resimţită aproape dureros, încercând să i se sustragă, individul îşi pricinuieşte lesne daune.
în unele după-amiezi trag şi eu chiulul la o ceaşcă de cafea, dăruită de prieteni, în porţii fin măcinate. Pe scândura din faţa ferestruicii, cintezoi, piţigoi şi cânepari ciugulesc fărâmăturile de prăjitură, printre ei, un mic şobolan de un roşu ruginiu culege resturile. S-a adăpostit în pereţii întăriţi cu împletituri de salcie din coliba mea cu stuf, şi de fiecare dată când se întoarce la cuibul său este salutat de pui cu un fluierat fin şi bucuros. Prin alte părţi ale împletiturii îşi fac de cap cârtiţele, cărora Rehm le zice „hamsteri" - transportatoare care scurmă şi evacuează greutăţi, făcând un zgomot ce pare să depăşească mult capacitatea unor animale atât de mici
Se apropie apoi ora plăcută în care, o dată cu cina vine şi poşta. Tot acum se întoarce secţiunea care fusese la rând să meargă la baie, la Schwarzbach -de cele mai multe ori cam bine dispusă, dar această dezordine e legală, deoarece, potrivit ordinului pe companie, după o baie fierbinte, spre a preîntâmpina răceli, se cuvine făcută o haltă la cârciumă.
La cină Rehm aprinde lumânări de ceară care răspândesc un miros plăcut. Urmează o activitate întinsă legată de cărţi căci, în afară de corespondenţă, lectura este singura activitate obişnuită cu care te poţi îndeletnici aici. în primele săptămâni, în jurul acestei ore, beam ceai ca acasă, dar mai apoi am făcut experienţa că vinul roşu îi priieşte mai bine unei vieţi duse atât de aproape de pământ Am făcut astfel cunoştinţă cu vinul german de Burgundia, faţă de care avusesem, ca şi faţă de caviarul german, prejudecăţi ce s-au dovedit nefondate, în cei mai buni ani ai săi, pe cele mai bune podgorii

şi în cei mai buni butuci, el capătă un foc capricios pe care coastele sudice nu sunt capabile să-l dezvolte.
Fireşte, şi aceste ceasuri, ca toate cele douăzeci şi patru ale zilei, aparţin serviciului, iar răgazul seamănă cu un păianjen în plasă. De îndată ce într-un punct oarecare se produce un contact sau se observă ceva, se şi aude zbârnâind telefonul Spre ora unsprezece sosesc curierii de la plutoane iar la miezul nopţii pleacă raportul de dimineaţa spre batalion.
Astfel se încheie ziua, dacă nu mai urmează şi un ultim rond nocturn prin sector.
Terminat: Boethius, Consolationes, pe care le-am început în gara din Karlsruhe, printre beţivi. Punctul culminant al lucrării stă în coordonarea dintre liberul arbitru şi providenţa divină - Boethius situează liberul arbitru în timp, providenţa însă în veşnicie. Deoarece trăim în ambele planuri, noi ne hotărâm faptele în totală libertate, şi totuşi ele ne sunt concomitent predeterminate până în detalii, în felul acesta omul în acţiune e subordonat celor două calităţi, dintre care una e infinit superioară celeilalte. Putem să ne mişcăm cât vrem într-un cadru mai înalt, până la urmă continuăm să rămânem în interiorul lui. în toate şi miraculos deopotrivă e cuprinsă, ca o aromă, veşnicia.
Această concepţie reprezintă unul din punctele, j din capetele, la care poate ajunge gândirea umană. Kant retrasează în mod logic distincţia teologică; adevărul său a toate zdrobitor este deci o repetare a adevărului pur şi simplu, în fapt, nu există adevăruri noi - nou este aici o calitate contradictorie.
La lectură m-au izbit şi unele raporturi cu Tolstoi - mai ales cu prefaţa stranie la Război si pace. Aici Tolstoi se ocupă de faptul că omul ca fiinţă individuală îşi ia deciziile în deplină libertate şi, totuşi, aceste decizii se integrează într-o statistică fixă. Astfel, numărul sinuciderilor rămâne de-a lungul anilor aproape acelaşi, doar motivele se schimbă. Cu cât se însumează un număr mai mare de decizii libere, cu atât mai mult dispare liberul arbitru din rezultat. Ceea ce permite, invers, să se conchidă că în liberul arbitru al individului se ascunde un factor necunoscut care devine vizibil în hotărârile speciei. După Tolstoi, libera voinţă ne este cu atât mai puţin dată cu cât activăm în locuri în care puterea de decizie e mai mare.
în ce priveşte consolarea lui Boethius, cred că ea nu poate în nici un chip micşora durerea. Trebuie să o trăim până la capăt. Dar dacă în cercurile inferioare ale vieţii durerea posedă o violenţă haotică, contactul cu zona înaltă şi nobilă îi conferă forma. Consolarea o introduce într-o colivie de aur sau, mai bine : într-un altar, a cărui valoare e superioară tuturor pagubelor pe care o scurtă viaţă de om le poate suferi.
Astfel, consolarea pe care Boethius şi-a dăruit-o sieşi mai acţionează si astăzi; iar această acţiune în timp nu este decât reflexul câştigului mai înalt, pe care îl făgăduieşte atât de frumos poezia în versul : „Besiegte Erde schenkt uns die Sterne - Pământul învins ne dăruie stelele".
Coliba cu stuf, 14 februarie 1940
Noaptea, optsprezece grade. Deşi stăteam sub pătură îmbrăcat şi cu gluga de lână pe cap, m-am sculat la patru înfrigurat şi am aprins focul în colibă.
Mai înainte fusesem într-un magazin splendid, în care, precum în unele prăvălii pe Chiaia, la Neapole, se puteau cumpăra obiecte marine preţioase ca baga, corali şi sidef. Intrasem în raionul de paleontologie, în care vitrine cu cristale ascundeau pietrificări rare, opere de artă ale naturii, cizelate de eoni. Erau acolo piese minunate - astfel pe catifeaua albastră se aflau trilobiţi din aur pur lângă peşti din minereuri verzi şi violete, iar scoici cu nervuri proeminente străluceau cu luciri irizate. Aproape de mine era principele Pignatelli care căuta dale roşii de marmură pentru casa lui din oraş. Le-a ales în culoarea care împodobeşte soclul coloanelor de bronz ale lui Bernini din biserica Sfântul Petru, şi în fiecare dintre ele trebuiau să fie închise vinişoarele de cuarţ ale unei mlădiţe de crinoidă.
în vreme ce el îşi combina dalele asemenea unui domino, eu cântăream în mână un loligo subţire care semăna cu o săgeată de marmură în nuanţa unui roz de ceai. Lucrul extraordinar la această piesă era faptul că petele purpurii, care joacă în ape la animalul viu şi pălesc la cel mort, precum şi irisul verde al ochilor săi mari se vedeau conservate în piatră. Ezitam totuşi dacă să nu-i prefer platoşa unui crocodil pietrificat într-un jad de un verde palid. Pietrificarea izbutise atât de ingenios, încât

fiecare plăcuţă juca de parcă ar fi fost prinsă în balamale, iar când ridicai carapacea se auzea un sunet argintiu.
Stăteam nehotărât neştiind ce să aleg, când m-a trezit frigul. Şi, aşezându-mă apoi în faţa sobei ca Cenuşăreasa după bal, mi-am zis: „Celebrezi noapte de noapte asemenea sărbători si, doar uneori, o trezire bruscă îţi permite să arunci o privire spre ele.” Şi mi-am mai spus: „Bogăţia noastră e nemăsurată, căci sălăşluieşte în atomi. Intrăm ca prin nişte puţuri de mină în adâncimile, în galeriile noastre subterane.”
Coliba cu stuf, 15 februarie 1940
Pe peretele colibei cu stuf, lângă sobă, în timp ce parcurg caietul cu rapoarte: o formă cenuşie, netedă ca o piele de măgar, alcătuită dintr-un gât de şarpe, care la capătul său tăiat se arcuieşte în formă de proră, şi un cap de şarpe care deasupra maxilarelor ascuţite se transformă într-un craniu de om. La rădăcina grumazului făptura e parţial fixată de perete cu un cui puternic, parţial strânsă parcă într-o menghină. De gât, ca şi de barbă, îi atârnă un tiv de înotătoare; se simte că un trup straniu şi necunoscut a purtat un astfel de gât.
Deoarece n-am mai văzut niciodată aşa ceva, atât de aproape, atât de clar şi fiind atât de treaz, desenez imediat imaginea, în linii scurte, pe un blocnotes cu rapoarte, pe care îl am la îndemână, şi dau astfel peste detalii anatomice fine, coerente care se sustrag creionului meu neexersat. De asemenea, mă izbesc caracterele suferinţei - mecanică, apatică si adânc pierdută în sine, caracteristică acestor făpturi.
Mă apropii apoi şi totul se preface într-o cârpă de lână cenuşie, cu care se curăţă farfuriile şi care spânzură de un cui lângă sobă.
Coliba cu stuf, 22 februarie 1940
Ieri, în noaptea de dinaintea schimbării noastre, s-a tras primul foc în sector. Pe jumătate în somn, am auzit mai întâi împuşcături izolate si rafale de foc care mi s-au părut suspect de apropiate, dar, telefonând la comandanţii de plutoane, am aflat că era vorba de o tragere de hărţuială la cotul de lângă Greffern.
Imediat apoi şeful marii fortificaţii „Elefant” a raportat că se trăgea asupra lui şi a cerut autorizaţia să comande foc, ceea ce i-am dat, limitând totodată numărul loviturilor la o sută. Concertul s-a declanşat astfel în tot sectorul, iar eu l-am urmărit mai întâi visând, apoi din ce în ce mai treaz, până când mi s-a părut că sosise momentul să ies din pijama si să mă ridic din aşternut. Abia mă îmbrăcasem, când telefonul a sunat din nou, rapor-tându-mi-se din sectorul stâng că trăgătorul Walter, din poziţia a 3-a, fusese rănit de o împuşcătură la cap.
Am pornit grabnic la drum cu comandantul grupei de companie şi cu un brancardier. Era o noapte clară, iar gheata albă, practicabilă, acoperea depresiunea inundată până departe şi strălucea în lumina lunii, în faţă, lîngă digul de inundaţii, vedeam ţâşnind flacăra de la gura armelor cu care se trăgea din fortificaţii şi auzeam, şi de dincolo, detonaţia puternică de lansare. M-a uimit mai ales că un fascicol de trasoare, flancând digul în extrema dreaptă, a coborât, cu dâre luminoase, în apropierea fortificaţiei „Alkazar”. Am dedus de aici că francezii studiaseră foarte bine sectorul. Acesta e un tip de atenţie care devine vizibil abia prin rezultate.
în buncărul plutonului „Limburg”, l-am găsit pe rănit deja pansat, culcat pe un prici. Sângele trecuse prin pansament şi îi inundase uniforma. O altă dâră i se scurgea din braţ până la cizme. Zăcea tăcut, cu faţa spre perete şi părea scos astfel, imagine de groază, dintr-o baie de roibă. Am ordonat să nu fie deranjat până la venirea ambulanţei. Dimineaţa am aflat de la medicul care îl pansase că există şanse de vindecare. Pierderea mare de sânge se explica prin faptul că glonţul perforase artera temporalis.
Am pus să se tragă foc din locul în care fusese rănit soldatul, după care am controlat fortificaţiile, unde i-am găsit pe oameni aşezaţi brav lângă armele lor. După ce am mai dat şi raportul, m-am reîntors, spre ora patru, la coliba cu stuf.
Karlsruhe, 24 februarie 1940
în noaptea de 23 februarie am ieşit din poziţie şi am înnoptat la Rastatt, unul din focarele frontului din zona superioară a Rinului, în noaptea următoare am continuat să mergem în marş până la

Karlsruhe, ambele daţi pe o lună plină care lăsa să se vadă, licărind în depărtare, vârfurile rotunde ale munţilor Pădurea Neagră. Stranii sunt culorile în asemenea nopţi - culori selenare, s-ar fi zis, presimţiri de culori. Le vezi doar dacă le cauţi. Tot aşa există multe lucruri pe lume, pe care le înregistrezi doar dacă le ştii. Şi sunt altele pe care nu le vezi niciodată.
Locuim aici în cazarma Forstner, unde m-arr instalat într-o locuinţă plăcută din zona rezervat! companiei mele.
Karlsruhe, 25 februarie 1940
Căutarea temătoare a suprasensibilului şi a semnelor vizibile din sfera lui îi trădează pe adepţii d« rang inferior - pe aceia care nu sunt la curent ct puterea spiritului ce însufleţeşte totul, asemenee eterului, în această direcţie spiritistii au împuşcal iepurele. Atunci când, în aşteptarea vizitelor supra-sensibile, începem prin a ne ascuţi simţurile IE extrem ca ei, procedăm asemenea unui fizician care vrea să studieze flăcările în vid.
Avem astfel de griji doar când trăim în absoluta securitate.
Credinţa e ca oxigenul, un adjuvant. De aceea miracolele nu se produc pentru oricine şi nici pretutindeni. Rugul aprins.
Karlsruhe, 28 februarie 1940
Pentru unele lucruri din această viaţă avem nevoie de catalizatori - bunăoară de un companion ieftin când vrem să cunoaştem femei uşoare.
După-amiază mi-am auzit pentru prima oară vocea, şi anume pe un disc. Spre uimirea mea, avea exact timbrul acelor hanovrezi tipici, de vârstă mijlocie şi de o anumită pruderie intelectuală, care mi-au fost dintotdeauna dezagreabili. Atât de puţin ne cunoaştem.
Seara a sosit neaşteptat noul volum de versuri al lui Friedrich Georg, Missouri, pe care l-am citit de mai multe ori cu o bună dispoziţie crescândă.
Din nou, şi mai puternic decât în Taurus, impresia de forţă înaltă pe care nimic nu o poate zăgăzui.

Nota: Taurus - Apăruse în 1937. Cuprindea ode şi elegii în tradiţia lui P.G. Klopstock si Holderlin

Aici spiritul patriei se continuă în linie dreaptă ca o rază de lumină. Resimt favorabil, în sensul unei asanări în creştere, trecerea de la uscat la umid -de la stânca fierbinte, pe care se joacă şerpii, la marele fluviu. Foarte frumos şi faptul că astfel măsura nu se relaxează, ci devine mai riguroasă, chiar dacă mai tainică, mai cristalin ascunsă.
Karlsruhe, l martie 1940
S-a făcut puţin mai cald, dar în pădure zăpada continuă să fie mare, iar gerul se ascunde adânc în pământ. De asemenea, în unele nopţi se înăspreşte. A fost o iarnă de felul celor care trezesc mai aprig dorul de primăvară, la fel ca în 1928-1929, în urma căreia am plecat la Marsilia şi în Baleare. Intorcându-mă de la tir, treceam călare prin runcul unei păduri bătrâne de stejar din Hardt şi mă gândeam : „Ce s-ar mai delecta aici o gheonoaie neagră." în aceeaşi clipă, ca născut din gândurile mele, am văzut animalul, pentru a doua oară în viaţă, cu moţul său de un roşu aprins, ridicându-se în zbor ondulat dintr-un vârf de copac uscat. Faptul mi s-a părut aproape ca un miracol, ca o creaţie proprie -exact ca în vis, când vin spre noi lucrurile la care tocmai ne gândim. Şi totuşi în viaţă mi s-a întâmplat de multe ori la fel cu flori, animale şi chiar cu oameni. Acesta e şi unul din stadiile superioare şi din farmecele nemaipomenite ale vânătorii de insecte, la care întreg aparatul erudit nu e decât pretext. Oriunde ne copleşeşte sentimentul armoniei, detaliile ţâşnesc magic şi parcă aşternute cu o ultimă trăsătură de penel.
Tot aşa este mai ales în clipa însăşi a fericirii. Lucrurile sunt înstrunate; lumea e în acord. Depinde acum de noi dacă vrem să rostim acel „sesam" care să ne deschidă belşugul.
Karlsruhe, 10 martie 1940
Despre doctrina fortificaţiei erotice: înainte de orice, evită acel tip de fortăreţe afurisite, la care bastioanele cad la primul atac, dar citadela rămâne inexpugnabilă.
Noaptea am visat o întâmplare absolut absurdă şi am auzit o voce care spunea :

„Cum s-ar putea întâmpla aşa ceva, dacă nu ar fi spre învăţătură ?”
Lucrurile stau într-adevăr aşa în măsura în care, într-una din perspectivele sale, cosmosul este ordonat pur pedagogic.
Iffezheim, 17 martie 1940
La Iffezheim, în calitate de comandant al companiei de rezervă. Au trecut zilele frumoase din Karlsruhe, unde se trăia cum trăieşte soldatul în etapă. Ca şef al unui transport, am putut să mă opresc o zi la Kirchhorst, am fost cu Perpetua, cu copiii şi cu Friedrich Georg. Ce preţioasă e o astfel de scurtă revedere - ca o confirmare a faptului că trăim înăuntrul iubiţilor noştri.
Oprire apoi la Freiburg, una din perlele oraşelor noastre, în care se poate visa. La „Şoimul” am închinat în tăcere un pahar în cinstea lui Erasmus - un spirit pe care în vremuri de siguranţă îl subapreciem uşor. De altfel, încep să mă împrietenesc cu vinul roşu german; mi se pare că deschide fanteziei canale mai fine şi mai ascunse. Chelneriţa din mica sală alemană, în care am mâncat de două ori - o făptură a cărei apropiere am resimţit-o plăcut. Femeile
observă asta, chiar fără cuvinte sau priviri. La sfârşitul mesei a luat din mâna chelnerului sticla pe care acesta voia s-o ducă - gest foarte frumos, absolut în spiritul condiţiei ei: „îmi rezerv acest serviciu”.
Coliba din luncă, 28 martie 1940
De două zile locuiesc în noul meu punct de comandă, o colibă de lemn în mijlocul salbei luminoase de lunci care înconjoară Rinul şi şerpuirea de braţe moarte de dinainte de Iffezheim. Punţi înălţate duc la buncărele de luptă de pe malul Rinului.
Nopţile sunt încă răcoroase, totuşi pe iazuri cântă boii-de-baltă. In tufele de anini zbârnâie uguitul impetuos, automat al bărbătuşilor de fazan, iar din brâiele de trestie se aude fâlfâitul raţelor şi orăcăitul cornos al găinuşelor de baltă. De asemenea, bâtlani cenuşii pescuiesc pe bancurile de nisip. Foarte aproape de coliba mea o iepuroaică are doi pui în vizuină, pe care, atunci când vântul bate aspru, îi îngroapă în frunze.
Imediat după sosirea la Iffezheim, o gripă m-a pus la pat. M-am ajutat cu o cură puternică de transpiraţie. Mi-a fost de mare folos şi buna îngrijire a doctorului Eiermann şi a soţiei sale, la care eram încartiruit. Boala adresează o întrebare forţei noastre vitale: răspundem prin potenţarea semnelor vitale, precum fluidităţile, căldura sângelui şi forţa spiritului care în stări febrile devine tropicală. Importante sunt şi eforturile labirintice din timpul delirelor provocate de febră; ne căutăm drumul, dibuind, spre comorile ascunse ale sănătăţii. De fapt, inima trece fără îndoială printr-o încercare.
Lectură în timpul convalescenţei: Moltke, Convorbiri, care tocmai au apărut la Hamburg.

Nota: Helmuth von Moltke (1800-1870) - ofiţer de carieră, comandant suprem al armatei prusace, din 1871.

în cazul acestui spirit, izbitoare este mai cu seamă sobrietatea, după cum se vede şi fizionomie după subţirimea buzelor. Dacă e să comparăm vechea cavalerime cu un cristal fin ramificat, atunci, în acest caz, orice podoabă a dispărut, s-a economisit. S-au păstrat totuşi neatinse toate axele principale şi de direcţie: şi aşa se face că acest om auster este înconjurat de o strălucire mitică. Cât de delicată este compasiunea lui pentru adversarul învins, bunăoară pentru Napoleon şi Benedek.

Nota: E vorba, desigur, de Napoleon al IlI-lea (1808-1873).
Ludwig Augusr Benedek (1804-1881) - general austriac, obligat să preia conducerea armatei în războiul cu Prusia din 1866. Este învins la Koniggrătz. O anchetă judiciară deschisă împotriva lui de tribunalul militar e suspendată la intervenţia împăratului Franz Josef.

Intr-o ierarhie absolută el îi e superior lui Bismark, făurit dintr-un metal mai bogat, dar şi mai amestecat.

Nota: Otto von Bismark (1815-1898) - cel mai proeminent om politic german din a doua jumătate a secolului al XlX-lea. I se datorează unificarea statelor germane sub dominaţia Prusiei (întemeierea în 1871 a Imperiului german), reorganizarea armatei şi victoria împotriva Franţei în războiul din 1870-1871, întărirea autorităţii statului, inaugurarea sistemului de asigurări sociale **Incheiat nota.** Acesta era mai aproape de spiritul vremii şi putea să-şi plătească adversarul cu aceeaşi monedă, în schimb o spadă de metal pur nu mai era posibilă decât în oştire şi în vechile alianţe feudale.
Am frunzărit apoi câteva volume din Atlantis, o revistă cu ani de apariţie foarte reuşiţi şi care îmi aminteşte de vechiul şi solidul Pfennig-Magazin pe care, tot într-o perioadă de febră, l-am citit la Celsus, în Norvegia.
Dintr-un articol despre China am extras câteva sentinţe care mi-au plăcut:
Când cineva tace, cuvintele sale devin proverbiale.
Cine călăreşte un tigru nu poate să se mai dea jos.
In fine, am citit ultima carte a lui Henry de Monherlant, care a progresat mult.

Nota: Henry de Montherlant (1896-1972) - scriitor francez. **Incheiat nota** II consider ca făcând parte, alături de T.E. Lawrence, Saint-Exupery, Quinton, din cavalerimea foarte restrânsă, dar de înaltă clasă, produsă de războiul mondial.

Nota: Thomas Edward Lawrence (1888-1935) - arheolog şi scriitor britanic. Antoine de Saint-Exupery (1900-1944) - romancier şi eseist francez. Pilot de mare clasă, a murit în timpul unei misiuni aeriene în cel de al doilea război mondial.

Abia după ce dogoarea se răcoreşte, ies la iveală diamantele din fluidul negru de cărbune.
Coliba din luncă, 29 martie 1940
In dimineaţa acestei a patruzeci şi cincea aniversări, soarele strălucea foarte frumos în dumbrava luminoasă de plopi. Ca întotdeauna Rehm a venit primul în colibă, m-a felicitat şi a pus flori şi portocale pe masă. Apoi m-am îmbrăcat şi am citit în faţa ferestrei deschise psalmul 73. După micul dejun am ieşit sub plopi, unde gornistul a sunat un „bun venit", în vreme ce grupa de companie mă aştepta în poziţie de drepţi. Comandantul ei, subofiţerul Fasbinder, mi-a înmânat o sticlă de vin roşu, de al cărei gât era prins un bucheţel de viorele. După care au venit Spinelli şi plutonierul-major; primul mi-a urat noroc, în numele ofiţerilor, ultimul, în numele companiei. Mi-au înmânat un cuţit din fildeş.
Am parcurs apoi ca de obicei poziţia iar, la întoarcere, i-am găsit pe colonel, pe medici şi pe comandanţii sectoarelor vecine, pe care i-am tratat cu lichior, ţigări şi dulciuri. Sosiseră scrisori şi pachete, în aşa fel încât coliba arăta de-a dreptul festiv. Cel mai mult m-a bucurat un caiet de însemnări zilnice legat în piele granulată, pe care o cititoare îl confecţionase pentru mine şi care purta drept semn distinctiv cucujo-ul roşu, unul din animalele mele heraldice ascunse.
Astfel se apropia amiaza într-o atmosferă de bună dispoziţie. Mă gândeam, ca la cafea, în compania lui Spinelli, să tai prăjitura mare cu care îmi făcuse cinste locotenent-colonelul Vogler din Baden-Baden, şi eram tocmai pe punctul să ridic receptorul, când a început să răsune în luncă ciocănitul unei mitraliere de calibru mare. Imediat la standul 47 s-a cerut un brancardier; am pus de aceea să mi se aducă o bicicletă, să văd ce se întâmplase.
în acest stand se află un tun defensiv, acoperit de un blindaj prea subţire, recent străpuns de gloanţe, care lăsaseră urme şi în scutul său de protecţie. Pe locul liber din faţa buncărului l-am găsit pe comandant, subofiţerul Neumann II, cu oamenii săi, care mi-a dat lămuriri.
Lucrurile se petrecuseră astfel: puţin după prânz, de la observatorul de artilerie vecin sosiseră un sergent-major si un caporal, amândoi nou veniţi în zonă. Sergentul-major îşi exprimase dorinţa de a fotografia faţada buncărului presărată cu urmele loviturilor de proiectile şi, fără să mai asculte de avertismentele subofiţerului, coborâse, urmat de caporal, peste rambleul fortificaţiei si se îndreptase

spre malul Rinului, în aceeaşi clipă, de dincolo, dinspre fortificaţia blindată „Rinul roşu”, în care se adăpostesc nişte flăcăi turbaţi, a început să răpăie o mitralieră şi cei doi artilerişti au rămas lungiţi pe taluzul verde, vizibil de la distanţă. Unul mai strigase ceva, celălalt nu se mai auzise deloc.
După ce am cercetat locul, am hotărât să-i salvez pe cei doi, ceea ce însă pe drumul pe care o luaseră ei era cu neputinţă. Mai degrabă trebuia tăiată o barieră de sârmă ghimpată din stânga buncărului, care să permită o apropiere, şi anume astfel încât operaţia să fie camuflată de liziera de iarbă uscată care creştea printre copacii de pe mal.
între timp a venit şi Spinelli şi, amândoi, i-am urmat pe oamenii care, târându-se, tăiau ulicioara; cam după o bună jumătate de oră, drumul era deschis, între copaci atârnau câteva rogojini de stuf galben care fereau aproximativ de privire, după care mai trebuiau făcuţi încă vreo cincisprezece paşi până la cele două corpuri lungite pe jos. Fortificaţia „Rinul roşu” se afla cam la o distanţă de patru sute de metri.
Hotărâsem cu Spinelli, care nu era doar un versat comis-voiajor de produse coloniale, dar şi un brav locotenent şi braţul meu drept, să întreprindem noi acţiunea. Spinelli era bine dispus şi s-a grăbit spre capătul zonei camuflate, în clipa în care am vrut să-l urmez, a apărut în spatele meu, pe ulicioară, locotenentul Erichson de la a 4-a şi m-a rugat insistent să-l las să ne însoţească - fiindcă „nu mai participase la aşa ceva”. Consideram însă că partida era din plin asigurată, aşa încât l-am însărcinat să ne acopere, ţinând în vizor ambrazura fortificaţiei blindate de dincolo. Am coborât apoi în grabă cu Spinelli taluzul verde. Aici l-am văzut pe caporal; l-am apucat şi mi-am dat seama că încă mai era cald. Dar membrele începuseră deja să i se rigidizeze. Sergentul-major zăcea lângă el; mi-a strigat că fusese doar uşor atins, altminteri teafăr. I-am ordonat să apuce mortul de cap, în vreme ce Spinelli l-a luat pe el de picioare iar eu de centură, în această formaţie am făcut câţiva paşi, după care ne-a învăluit, şuierând şi pocnind, jerba de proiectile ale mitralierei grele din fortificaţia blindată. Gloanţele ei pocneau, trecând prin trunchiurile groase ale plopilor, se sfărâmau de buncăr, zăngăneau atingând sârmele şi smulgeau brazde din pământul înverzit. Ne-am aruncat la pământ; simţeam picioarele mortului lângă capul meu, în timp ce stăteam sub sârma ghimpată, într-o adâncitură de felul celor scurmate de găini. Am simţit lovitura prin care un nou proiectil i-a rupt braţul. Ne-au ţinut sub foc, în vreme ce pământul spulberat ni se prelingea pe păr, iar în aer se răspândea un abur de metal scânteietor.
De altfel, în acest interval de timp, Spinelli m-a rugat să-mi retrag mai mult genunchiul, care era prea descoperit. I-am apreciat gestul cu atât mai mult cu cât, de fapt, el era şi mai descoperit decât mine, căci înaintase în poziţie până la marginea malului. Erichson a intervenit apoi cu arma lui şi a paralizat focul francezilor prin foc de întâmpinare. Am rămas încă puţină vreme lipiţi de pământ; în fine, ne-am târât, prin spatele rogojinilor, prin ulicioară, înapoi.
Am vrut să pun să se repare tunul, dar s-a dovedit că un proiectil din rafala care ne fusese destinată intrase prin crenel şi lovise frâna de recul, astfel încât arma era în stare de nefuncţionare. Stăteam în spatele zidului buncărului, când o nouă ploaie de gloanţe a spulberat bucăţi din faţada fortificaţiei vecine. Un bulgăr mic de plumb topit a nimerit epo-letul medicului asistent; s-a fixat acolo ca steaua unui medic-şef şi a prilejuit astfel o mulţime de felicitări glumeţe.
Când s-a înserat ne-am dus împreună cu comandantul bateriei să-l aducem pe mort. Am fost de faţă când medicul-căpitan a pus să fie dezbrăcat spre a-i examina rănile şi am văzut lovitura grea la braţ, care nici nu mai sângera, precum şi încă multe alte răni pe corp; dintr-una a căzut un glonţ de cupru. Pe loc mortală trebuie să fi fost însă o lovitură dată de un glonţ de calibru greu în zona occipitală ; avea craniul despicat de o brazdă lungă, adâncă de aproape o palmă.
Din nou, ca de atâtea ori în astfel de ocazii, am remarcat atmosfera încărcată care domnea în jurul mortului. Se manifesta la cei care îl dezbrăcau şi îi luau lucrurile în păstrare, dar şi la cei care îl priveau. Aici e o trăsătură profundă care relevă un sentiment ascuns de culpabilitate.
Astfel s-a încheiat ziua mea de naştere, de care îmi voi aminti.
Coliba din luncă, 7 aprilie 1940

Soba de zinc cu care încălzeam coliba cu stuf era , dintr-un metal sărăcăcios. Dogoarea îi intensifica culoarea într-un roşu frumos, transparent.
După acelaşi model lucrurile ascund şi viaţa ascunde calităţi care în cotidian ne rămân inacce- sibile, dar care ni se revelează atunci când sunt ridicate pe alte trepte sau la alte grade.
Viaţa îşi are astfel miracolele ei florale şi de armindeni, pe care cine cunoaşte doar frunzişul nu le bănuieşte. Potenţa superioară se poate, de asemenea, desfăşura în mădulare, părţi şi straturi -în penajul somptuos al bărbătuşului la păsări şi insecte, în sânul femeii, care încorporează, după Novalis, sânul înălţat la starea de taină, în aristocraţia autentică, prin care un popor străluceşte sub o nobilă înfăţişare, şi în poet, prin care limba se desface în inflorescenţe.
în om există şi calităţi pe care doar moartea le va desfăşura. Atunci transformarea nu se va mai produce în straturi, ci plenar.
Voi, mari aventurieri - aceasta va fi cea mai mare si cea de pe urmă avetvtură a voastră.
Coliba din luncă, 8 aprilie 1940
în cursul dimineţii m-am dus ca de obicei să inspectez poziţia, care aici e mult mai puţin întinsă decât la Greffern. Drumul de întoarcere frumos, solitar, în spatele aripii stângi, pe puntea ridicată care duce peste vechiul braţ al Rinului. Acolo obişnuiesc să mă distrez, împuşcând cu pistolul numeroasele recipiente, împinse de curent prin mărăcinişuri. Sticlele sar în ţăndări şi se duc imediat la fund, iar canistrele se scufundă lent şi ezitant.
Apoi pe digul de pe vechiul curs al Rinului, de unde am privit îndelung spre Yburg. Construcţii ca acestea, care par ridicate pe trunchiuri de con, au un efect cu deosebire puternic asupra ochiului. Rodolphe are unele asemănătoare în imaginea Atlantidei care atârna în camera mea din Gosslar. Impresia se bazează pe faptul că fantezia vede operele ca substitute ale masivului tăiat. Aici întreaga forţă a rocii originare participă la construcţie.
Foarte asemănătoare sunt lucrurile acolo unde clădirile însele sunt ridicate sub formă de trunchiuri de con. Vârful absent le aşează un capişon magic. Văzându-le, simţim rezerva de forţă materială neformată şi astfel proximitatea puterii nemijlocite, în schimb, în turnurile noastre ascuţite materia este la maximum exploatată, astfel încât domină impresia de aspiraţie, de cutezanţă spirituală. Curentul se poate scurge în eter. în tabloul lui Breughel reprezentând turnul din Babilon vedem ambele forme : în prim-plan, colosul înspăimântător, şi în fundal, în ceţuri verzi, un oraş gotic. Aici, ca în multe din operele sale, magia şi mistica se contopesc. Sunt două lumi, ca la Herodot.
în timp ce contemplam astfel povârnişul munţilor Pădurea Neagră, din stufărişul galben de pe braţul vechi al Rinului a ţâşnit un animal sprinten, cu pete de culoare spălăcită şi brun ruginie, cu vârful cozii negru, care a început să se zbenguie prin sector. L-am sunat apoi pe comandantul plutonului din dreapta, care este silvicultor-şef, şi am aflat de la el că era vorba de un dihor. îmi place să folosesc astfel compania ca lexicon.
Deoarece francezii din fortificaţia blindată „Rinul roşu" au lansat şi azi dimineaţă, din nou fără motiv, o serie de proiectile asupra poziţiei noastre şi deoarece încă le mai port pică pentru aniversarea mea, am ordonat după-amiază să se tragă două sute cincizeci de lovituri cu muniţie grea şi trasoare asupra ambrazurii lor, din care luceşte gura unei mitraliere. Stăteam cu Spinelli lângă luneta stereoscopică, iar Erichson era lângă armă. A dirijat proiectilele ca săgeţi incandescente spre turelă şi le-a înşirat, trecându-le prin ambrazură, în care s-au sfărâmat cu un fum gros, alb şi persistent, împroşcând scântei fosforescente. După ce a consumat banda de cartuşe, din ambrazură a continuat îndelung să iasă fum ca şi cum s-ar fi fript ceva în turelă. Şi sus, din gura periscopului, s-a ridicat ca dintr-un cap de lulea un abur gălbui.
Imediat după deschiderea focului am văzut că ocupanţii fortificaţiei încercau zadarnic să-şi tragă puşca mitralieră care părea bătută în cuie; apoi din alt loc au periat malul cu armele lor supragrele. Timpul era plăcut, iar oamenii care se plictisiseră în aceste zile s-au mai înviorat, aşa încât voi repeta mai des asemenea manevre.
Coliba din luncă, 10 aprilie 1940

La Rastatt ca martor în procesul unui trăgător, acuzat de absenţă neautorizată. Tribunalul militar îşi ţinea şedinţa într-una din sălile frumoase ale vechiului castel, iar eu am perceput intens evenimentul ca pe un întreg.Vedeam judecătorii, martorii, paza, grefierul, acuzatul şi chiar pe mine însumi foarte atent la lucru şi totodată cufundat adânc în visul vieţii.
într-o asemenea stare de spirit spaţiile de acest fel mi se înfăţişează ca celulele unui stup mare şi străvechi; noi nu facem altceva decât ce se făcea cu multe mii de ani în urmă în Egipt, în China sau în Babilon. Acest caracter imuabil şi insectiform mi-a inspirat oarecare încredere şi voioşie, căci m-am gândit: „In toate se ascunde o lege care e mai adâncă decât culturile şi, chiar când acestea dispar, totul se înfiripă necontenit din nou." De acest optimism a profitat acuzatul, prin faptul că mărturia mea l-a prezentat mai favorabil decât, riguros vorbind, ar fi fost îngăduit.
Seara, la ceai, în coliba mea din luncă a trebuit să râd de această fantezie: „în faţa femeilor frumoase semănăm, în cele din urmă, şi mai mult cu toţi cei care au existat cândva. Atâta timp cât acestea trăiesc pe pământ nimic nu poate fi absurd." Apoi s-au ivit din amintire animale marine, aşa cum le-am văzut dincolo de Azore - o făptură asemănătoare cu un tipar sau cu un şarpe, bleu-gri cu dungi deschise, galera portugheză de un roşu aprins, peşti zburători în culorile păunilor, cu şiruri de stropi perlând marginile înotătoarelor, care desenau suprafata marii. Se perindau ca flori care alunecă în abis sau ca imaginile de pe pereţii sufrageriilor pompeiene, dar pe fond lapislazuli. Şi toate aceste comori seamănă doar cu fragmente de giuvaeruri, scoase de hazard din încăperile de cristal, ele sunt doar un reflex al plenitudinii nevăzute care trăieşte în adânc. De aceea ne şi scapă când le apucăm, prefăcându-se în gelatină colorată sau spumă multicoloră.
Acolo unde astfel de nestemate sunt lăsate, neatent, pradă distrugerii, se află neapărat în fundal o imensă bogăţie. Cunoaştem monezile, dar nu cunoaştem moneda. Tot aşa cunoaştem viaţa şi nu cunoaştem viaţa. Ne mişcăm bâjbâind printre abstracţiile noastre.
Cine nu l-a văzut pe Neptun nu cunoaşte marea.
Coliba din luncă, 14 aprilie 1940
Dis-de-dimineaţă m-au trezit mitralierele de la fortificaţia blindată „Rinul roşu" - cea nouă, din ambrazura de sus a turelei blindate, şi cea supra-grea, care flanchează aripa noastră dreaptă. L-am chemat pe Erichson şi i-am ordonat foc. Apoi, după ce m-am îmbrăcat precipitat, am pornit înainte cu bicicleta prin luncă.
Puţin înainte de a ajunge în poziţie am nimerit într-o răpăială de gloanţe care plezneau trunchiurile plopilor şi m-am adăpostit rapid în tranşeul de legătură. Spinelli, care se găsea deja la faţa locului şi stătea împreună cu efectivul său în spatele peretelui de beton al buncărului, m-a dirijat corect prin semne. Am dispus orientarea a două arme grele spre ambrazuri şi am distribuit trăgători de elită. Apoi m-am dus, după un ochitor bun, la Erichson, în adăpostul căruia am dat peste brancardier. Tocmai îl pansa pe acesta, care sângera puternic la gât, iar mai înainte tamponase cu iod trei trăgători răniţi de schije. Toţi erau ameţiţi ca peştii scoşi brusc la aer.
Am aflat că o lovitură trimisă în ambrazura explodase cu o pocnitură puternică şi cu jet de foc în adăpost. Alte lovituri nimeriseră ţeava mitralierei şi retezaseră înălţătorul de ochire, care se afla pe masă. Din fericire şi Erichson era doar uşor rănit, aşa încât m-am putut îndrepta imediat spre focarul poziţiei noastre de luptă.
Rafalele au continuat să bată pădurea, în care tranşeul de legătură mi-a fost de folos. Firește, nu era săpat continuu, aşa că existau şi spaţii care trebuiau sărite. Foarte bună calcularea distanţelor de parcurs fără acoperire, înainte ca trupul să sară, spiritul face de fiecare dată un calcul de probabilitate precis.
în faţa poziţiei, Spinelli instalase deja totul. M-am mai dus încă o dată la luneta stereoscopică şi am vizat ambrazura, prin a cărei fantă ieşea o altă armă, mai puternică decât aceea care ne afumase ultima oară. După ce le-am spus insistent trăgătorilor de elită că de ei depinde dacă tirul nostru avea sau nu să primească o ripostă serioasă, am comandat foc. în aceeaşi clipă, de cealaltă parte, ca printr-o scamatorie, două coţofene cu reflexe de un alb strălucitor şi verde metalic şi-au luat zborul din copaci, trecând pe deasupra coamelor lor.

Apoi armele au început să ciocane şi salvele incandescente s-au întâlnit în fundul ambrazurii. Uneori proiectilele nimereau mai sus şi retezau crengile plopilor, care creşteau în curtea interioară a fortificaţiei, sau ricoşau, iar loviturile explodau în contact cu betonul zidurilor şi se pulverizau, împroşcând apele Rinului.
Am văzut cum dincolo arma a răspuns imediat la foc, dar după puţină vreme gura ţevii, înconjurată de un abur uşor, si-a încetat bătaia. Prevăzusem acest lucru, căci focul continuu prinde arma ca într-un cleşte, servanţii neîndrăznind să o retragă în acest timp. Astfel ea poate fi foarte uşor distrusă.
După acest interludiu m-am dus să-mi iau micul dejun, şi apoi, ca în fiecare duminică, la Iffezheim, la doctorul Eiermann, la stiucă şi vin de Mosela. Dimineaţa era pură, clară, plină de culori proaspete ; în luptă, conştiinţa, care se află necontenit fragmentată în exterior, se reîntoarce în corp ca paznic vigilent. Tot astfel, creanţele se pretind în perioadele de criză.
Seara am aflat că schija de mărimea unui pfennig care îl nimerise pe Erichson pătrunsese adânc. Rănile la gât sunt întotdeauna penibile, căci prin această parte trec ca printr-un istm toate canalele vieţii.
Participând la hărţuieli, în spatele armelor şi în poziţie deschisă de tragere te simţi mult mai bine decât în buncăre, la postul de conducere al focului. Fantele minuscule şi ambrazurile, prin care ochiul apărătorului pândeşte terenul din interiorul fortificaţiilor întărite, seamănă cu nişte magneţi care atrag asupra lor masele de foc din spaţiul larg. Oamenii sunt astfel supuşi unei presiuni enorme, ca în clopotul scufundător la mari adâncimi. Fortificaţiile sunt mamuţi ai rezistenţei, dar ameninţate poate de dispariţie tocmai pentru că exprimă atât de pur ideea de apărare.
Friedrichstal, 16 aprilie 1940
Ieri după-amiază în valea Rinului s-a dezlănţuit fb'hnul, care însă nu m-a apăsat ca de obicei, ci m-a înviorat şi m-a înveselit. In atmosfera clară, lunca mi-a apărut atât de regală - iarba tânără, transparentă, strălucind ca safirul, iar plopii, tulpini luminoase, subţiri, locuite de graţie, a căror statură înaltă îl umple de mândrie pe omul care se plimbă printre ei. Primele rândunele se jucau în coroanele încă neînfrunzite, perechi de raţe se ridicau în zbor din stufărişul bălţii liniştite, lişiţa se cufunda uşor în adâncul ei.
La unsprezece am fost schimbaţi şi am pornit în marş, pe lună plină, până la Baden-Oos, unde am petrecut noaptea într-o cazarmă. Când s-a luminat de ziuă, am plecat cu trenul la Bruchsal şi de-acolo am ajuns, pe o ploaie torenţială, la locurile de cazare, repartizate în mai multe localităţi mici. Două companii, dintre care şi a mea, au fost încartiruite la Friedrichstal, unul din principalele centre de cultură a tutunului. Eu am nimerit la etajul de sus al unei mici vile, aparţinând unui fabricant de ţigări, într-o cameră de la ale cărei ferestre se deschide o frumoasă vedere spre Hardt.
Vom sta aici liniştiţi câteva săptămâni şi vom face instrucţie.
Friedrichstal, 20 aprilie 1940
Dimineaţa în pădure. Decojind un solz de pe scoarţa unui castan sălbatic, am zărit dedesubtul lui un mycetophagus care mi-era necunoscut - un animal alungit, oval, de un brun închis, cu reflexe violete, dungi dinţate şi pete stelate din filamente aurii. Asta e descoperirea unei adevărate comori.
Studiul insectelor ţine de plăcerile care sporesc cu vârsta. Cunoaşterea speciilor, aşa cum poate fi dobândită în decursul a treizeci, patruzeci sau şaizeci de ani de observaţie, seamănă cu o piramidă în al cărei vârf se asază, de fiecare dată, ultima piesă găsită. Este evident că, o dată cu masa experienţei, sporeşte si valoarea individualului.
Ne-am putea gândi si la cuvintele încrucişate, la care plăcerea creste pe măsură ce creşte numărul căsuţelor completate. Din acest motiv viaţa unor oameni ca Rosel, Dohrn, Fabre, Reitter, Seiz şi Gangelbauer a fost cu siguranţă foarte plăcută.

Nota: Henri Fabre (1823-1915) - entomolog francez. Cunoscut publicului larg pentru volumele Les maeurs des insectes şi Souvenirs entomologiques. Ludwig Gangelbauer (1856-1912) - zoolog austriac. A fost directorul secţiei de zoologie de la „Naturhisto-risches Museum" din Viena. S-a

ocupat în mod special de coleoptere. Una din principalele sale lucrări este Die Kăfer von Mitteleuropa, 4 voi., 1892-1904.

Numai că atunci când ne este dat un ogor de fericire atât de frumos, trebuie să ne păzim de escapade de felul acelora pe care le face tânărul botanist din Datura fastuosa a lui Hoffmann.

Nota: Studentul Eugen, tipul naivului studios din povestirea lui E.T.A. Hoffmann, se însoară de formă cu soţia vârstnică a defunctului său profesor, pentru a putea să-şi continue lucrările de botanică începute cu acesta, apoi, atras de luxurianţa unei grădini fabuloase, este pe punctul de a se lăsa antrenat într-o aventură de dragoste cu o presupusă contesă, de a săvârşi o crimă şi de a cădea astfel în capcana unor spioni iezuiţi.

După amiază, moţăit în odaie - am observat, ca şi în alte rânduri, că un asemenea spaţiu închis
devine în anumite condiţii o camera oscura. Se văd , cu mare claritate pe tavan sau pe pereţi trecătorii
de pe stradă. De ce oare în contemplarea acestor
umbre se ascunde o plăcere răutăcioasă ?
Seară frumoasă cu lună plină. Când într-o astfel de lumină se desenează pe pământ conturul unor tufişuri, garduri, umbrare şi al altor forme, ne cuprinde uneori un sentiment în care se amestecă încântarea cu spaima. M-am întrebat de multe ori care îi este cauza şi cred că e vorba de faptul că în aceste umbre formele se dezvăluie şi se spiritualizează deopotrivă. Ele intră într-o ordine superioară, în aceea a indestructibilităţii ascunse în chiar traseul liniilor lor. Lucrurile acţionează mai imaterial şi totodată mai puternic prin sigiliul lor matematic. Pătrundem cu sfială în acest grilaj de umbre şi, traversându-l, suntem parcă înzestraţi cu o forţă spirituală nocturnă. Ne ţinem totuşi respiraţia -căci dacă în această clipă s-ar rosti o formulă magică, am rămâne ireversibil robiţi de materie.
Casanova.

Nota: Giacomo Girolamo Casanova de Seignalt (1725-1798)-aventurier şi scriitor italian. Şi-a scris memoriile în franceză: Histoire de mă vie; prima ediţie integrală, publicată după manuscrisul original, a apărut între 1960 şi 1962. **Incheiat nota.** Istoricii care îl verifică sunt foarte plictisitori. Sursele de prim rang sunt de găsit în memorii, şi nu în registrele publice din Veneţia, Paris sau Viena. Nu dezvăluim omul, dovedind că minte - el se dezvăluie prin felul în care minte.
Casanova ca actor. Copil de actori, întovărăşind actori. Apariţia lui, dantelele lui, diamantele lui, tabacherele lui, podoabele lui. îl întreabă pe Papă dacă poate să-si orneze cu diamante ordinul Pintenul de aur, care îi fusese acordat. Atunci când Bernis îi dă o misiune oficială, el nu o îndeplineşte ca diplomat, ci ca actor. La ospăţul din Koln triumfă ca actor asupra lui Ketteler, ins cumsecade care probabil îi era superior în substanţă. Trăsături asemănătoare şi în acel nesecat izvor al vanităţii sale, care e duelul cu Branicki. în Polonia, ca pretutindeni pe unde zăboveşte mai mult, imaginea i se devalorizează rapid. Ceea ce aminteşte chiar el în propriile sale însemnări, fără însă ca acest lucru să-i umbrească în vreun fel triumfurile. Este aici o caracteristică histrionică; se mulţumeşte să strălucească, să ia ochii într-o seară. Totuşi nu s-ar putea spune că răstoarnă dictonul „a fi mai mult decât a părea" - şi asta deoarece, în cazul său, a fi şi a părea sunt în mod special echivalente. El este actor din naştere; succesele de scenă sunt pentru el reale.
De altfel - ce anume ar ascunde cu minciunile sale ? Faptul, de pildă, că el, marele actor în acest domeniu, nu a avut decât femei de rangul al doilea ? Toate, inclusiv Henriette, sunt actriţe, aventuriere şi doamne aflate în jenă financiară, în ce priveşte selecţia există alţi amatori, precum Byron, care ar trebui luaţi de exemplu. Curios este că trece uşor peste tot ce se leagă de Manon Baletti. Şi totuşi ea a ocupat locul cel mai însemnat în viaţa lui - firește, în spatele scenei, dar despre asta nu se vorbește.

Cum se explică atracţia pe care acest veneţian plin de defecte o exercită asupra noastră ? Care este modelul după care memoria noastră selectează din masa infinită de oameni care au trăit si s-au remarcat cândva ? De ce un vagabond ca Villon continuă să ne fie familiar, în vreme ce nenumăraţi oameni de onoare care aveau un nume în aceeaşi epocă au căzut pradă uitării? Pricina trebuie probabil căutată în măsura de vitalitate nediferenţiată care se ridică, la fel ca seva din rădăcini, în fapte şi opere -o forţă în care ne recunoaştem pe noi înşine, dincolo de orice merite şi de orice morală, căci este partea noastră comună de moştenire.
Friedrichstal, 23 aprilie 1940
Răceală în stadiul neplăcut în care nu vrea să se fluidizeze. Pe deasupra, de dimineaţă, căzătură cu capul în faţă, din fericire pe un teren moale, de pe calul care s-a împiedicat într-o adâncitură din câmpul de instrucţie. Oricum, am resimţit o buimăceală scurtă, care însă a mai durat şi atunci când oamenii m-au scuturat de praf; stăteam între ei ca un obiect. Seara, prin poştă, veşti neplăcute.
După-amiază la castelul din Bruchsal, cu celebra casă a scării, pe care, din păcate, n-am putut s-o găsesc într-o bună reproducere. Alături de treptele castelului din MeiBen, ce par tăiate ca nişte fuse în piatra masivă, acestea sunt cele mai frumoase pe care le-am văzut vreodată. Surpriza pe care ne-o provoacă o asemenea construcţie ar fi şi mai mare, dacă nu am fi văzut deja ici-colo imitaţii ale sale - dar impresia de la prima vista

Nota: It. - la prima vedere **Incheiat nota** rămâne o plăcere rezervată contemporanilor.
Dacă postim ca să ne vindecăm, procedăm ca un stăpân care îşi concediază pentru o vreme bucătarul pentru că vrea să dea afară un musafir nedorit. Postul este un mare remediu; el oferă nu doar sănătate, ci şi răgaz şi forţă spirituală.
Friedrichstal, 28 aprilie 1940
în valea Hardt, unde se mai păstrează suflul solitudinii străvechilor păduri. Furtună, cu fulgere şi soare, şi rotirile ciocănitoarei aproape şi departe. Pe când stăteam în runcul unui stejăriş, o ciocănitoare neagră a zburat pe deasupra si a urcat apoi, lunecând în spirală, de-a lungul unui trunchi bătrân. Animalul nu e prea liniştitor, mai ales ţinând seama de proporţia dintre gâtul subţire şi capul mare. Bătăile puternice de aripi emit în zbor un şuierat cornos; ţipătul său nechezat este mai tânguitor decât acela al gheonoaiei verzi. Numele popular, „găină de foc", e foarte potrivit.
După astfel de ceasuri îmi vine greu să mă mai adâncesc în treburi; cad în visare, ca şi cum ar trebui să-mi adaptez ochii la altă distanţă. Solitudinea pădurilor e atât de magnifică, seamănă cu intrarea în spaţii solemne.
Pe masa mea înfloresc într-un vas cerceii-doamnei - si ele, una din piesele mele test. Măsor bucuria pe care mi-o procură şi mi se pare că niciodată nu a fost mai mare. Cât de insuficient e tot sistemul nostru în faţa unei astfel de ramuri înflorite. Acestea sunt explicaţii date la nevoie - dar cine oare va explica abundenţa?
Friedrichstal, 8 mai 1940
Manevră a regimentului, desfăşurată pe întinderea dintre Hardt şi Teutsch-Neureuth, la care am participat ca arbitru. Dimineaţa era proaspătă şi clară; în pădure, copitele cailor atingeau insule de lăcrămioare înflorite. După o scurtă luptă la marginea pădurii, „unitate, stai!". Comentariul generalului s-a bazat pe ideea că decisiv în acest război va fi doar atacul urmat de o luptă de manevră, şi anume în vest.
Şi în ce priveşte instrucţia companiilor avem în vedere atacul îndreptat împotriva ţintelor îndepărtate ; ea se va încheia la mijlocul lunii cu o trecere în revistă. Afară de asta conduc două zile pe săptămână serviciul trupei de şoc, căreia fiecare companie îi pune la dispoziţie o grupă bine selectată. Exersăm fie, pe o mică fortificaţie, asaltul cu încărcătură de luptă, fie, în pădure, asaltul învăluit al buncărelor şi redutelor.
Friedrichstal, 10 mai 1940
Noaptea, vise despre escadre care treceau pe deasupra casei. Dimineaţa, la locul de tragere, am aflat că peste noapte fusese într-adevăr animaţie în aer. Era vorba de transporturi spre Belgia şi Olanda.

Cu asta războiul intră, neîndoielnic, în faza sa critică, fără ca totuşi durata lui să poată fi deocamdată estimată.
După-amiază, împreună cu colonelul, am mers îndelung călare prin pădurile frumoase, iar seara ne-am oprit la Graben să mâncăm sparanghel, în timpul drumului au venit repetat ofiţeri şi ordonanţe pe motociclete cu comunicate - printr-unul din ele se interzicea permisia. Suntem acum sub apel.
Cu părere de rău ne-am despărţit de Friedrichstal, cu ai cărui locuitori ne împrieteniserăm de-a binelea. Originea lor urcă până la hughenoţii de viţă valonă, cu nume ca Lacroix, Borel, Gorenflo - acesta derivat din cceur-en-fleurs.

Nota: Fr. - inimă înflorită **Incheiat nota.** Au adus cu ei, prin 1720, ştiinţa cultivării tutunului, iar astăzi furnizează în întreaga zonă Baden plante tinere ale căror straturi se zăresc pretutindeni, sub cadre de hârtie uleioasă. Astfel ei îşi scot din pământurile lor un câştig înzecit. Firește, această cultură pretinde multă grijă şi osteneală şi, după cum spune un proverb de aici, locuitorii din Friedrichstal umblă doar în genunchi şi ajung să doarmă în pat doar cu capul.
în schimb, sunt înstăriţi, voioşi, gata mereu de distracţie şi bucuroşi să arunce bani pe câte ceva.
Friedrichstal, 14 mai 1940
Ordin de marş pentru astă-seară, cu destinaţie necunoscută. Ieri, tocmai la timp, am organizat pentru companie o festivitate, la care le-am invitat şi pe gazdele noastre. S-a oferit sparanghel din Graben, cafea, vin, prăjituri, apoi un spectacol de cabaret, la care a participat şi o şcoală de dans din Karlsruhe. Către dimineaţă, după ce, în calitate de comandant al garnizoanei, prelungisem de câteva ori limita de închidere, în sală şi pe coridoare continua să fie mare antren - cu atât mai mult cu cât eu, vechi comandant de trupe de şoc, nu prea mă simt în stare să mă deghizez în păzitor al virtuţii.
Am avut totodată impresia că spiritul de corp al micii noastre unităţi a câştigat. Oamenii sunt în majoritate magdeburghezi şi, după intuiţia mea, mai aproape de saxoni decât de saxonii din nord. Sunt mai vioi, mai sociabili, îndemânatici în manevrarea armelor automate şi obişnuiţi cu munca brută. Un apel pe care l-am auzit frecvent la ei în legătură cu lucruri grele sau dezagreabile mi-a plăcut atât de mult, încât l-am introdus ca parolă şi ca strigăt de luptă - şi anume „Ran wecke!", ceea ce înseamnă de fapt „Ran welche !" (încoace, câţiva!) adică să se sară în ajutor, acolo unde e nevoie. Aşa strigă oamenii de la cap de rând pe câmpurile de sfeclă din Magdeburg, atunci când lucrul arde.
Pentru ca o trupă să fie bună, la simpla instruire trebuie să se mai adauge ceva, anume relaţia de la om la om, care creează o coeziune între atomi. Scop în care e întotdeauna nevoie de ceva timp; trebuie mai întâi să fi depănat împreună o anumită substanţă de viaţă, să fi adunat o rezervă comună de mici suferinţe şi bucurii. E nevoie să produci istorie. Despărţire de valea Hardt, în sunetele ciocăni-toarei şi în cântecul cucului, însoţiţi de o privighetoare badeneză, delicată, cu un glas frumos ca Jenny Lind.

Nota: Jenny Lind (1820-1887) - soprană suedeză, celebră în, epocă, supranumită „privighetoarea suedeză" **Incheiat nota**.Brădetul adânc, plin de muşchi, între Hirschgraben şi Linkenheim. Trosnetul fin, uscat al conurilor de pini, pe care strălucirea soarelui le face să explodeze, aruncând seminţele în aer. Apoi, în subarboret, stupul ascuns care slujeşte la fecundarea reginelor.
Speyer, 15 mai 1940
Spre seară, într-o stare de spirit bună, am plecat în marş, trecând prin Graben. Locuitorii din Friedrichstal ne-au împodobit din abundenţă caii cu flori şi ne-au însoţit până la Hardt. Ne-am despărţit cu părere de rău de acei oameni bravi care ne-au răsfăţat. Apoi s-a lăsat amurgul. Nori de cărăbuşi zbârnâiau peste potecile din pădure sau dădeau ocol merilor aproape golaşi de pe şosea. Cum în astfel de împrejurări avem aproape întotdeauna câte o mică neplăcere, de astă dată a fost un guturai care m-a chinuit; port de aceea la mine pastile Ems. După un marş bun am ajuns spre dimineaţă la Speyer.
Weidenthal, 16 mai 1940

Marş nocturn de la Speyer la Weidenthal. In timp ce traversam Neustadt pe Hardt, sirenele au dat alarmă aeriană, dar n-au căzut bombe, ceea ce pe străzile înguste de-acolo ne-ar fi dat de furcă. Marşul a fost istovitor. Ca întotdeauna în astfel de situaţii obositoare, şi de astă dată s-au manifestat talente ascunse, până atunci ignorate, ca de pildă în prima grupă din spatele meu, în care ploua cu glume. Spre ora şapte ne-am încartiruit. După un somn bun, m-am dus la poştă şi mi-am trimis manuscrisele si jurnalele la Kirchhorst. Nu mai am la mine decât acest caieţel. La plecare, împreună cu cei doi ofiţeri ai mei, Keunecke si Spinelli, am mâncat foarte bine la primar, unde fusesem câtesitrei cazaţi. Primăriţa ne-a pregătit chiar ea salata la masă.

Kaulbach, 17 mai 1940

Din nou un marş nocturn zdravăn prin munţii Hardt, prin Hochspeyer, Kaiserslautern, Otterberg până la Kaulbach. în Kaiserslauten, la un blocaj, am întrebat de drum pe o santinelă de la apărarea antiaeriană. Acesta, un bărbat mai vârstnic, va fi cerut de la soldaţi lămuriri despre mine, căci după puţină vreme m-a ajuns din urmă şi s-a prezentat ca unul dintre cititorii mei. A adus cu el o sticlă de excelent vin de Palatinat şi mi-a umplut un pahar pe care, însoţindu-mă o bucată de drum, nu l-a lăsat să se golească. Această întâlnire în întuneric avea ceva aparte, ceva spiritual. Simţeam că în calitate de autor eşti acasă chiar şi în întuneric.

Popas apoi într-o pădure de mesteceni, la mar ginea căreia crengile atârnau până la pământ ş formau corturi, sub care am mâncat frugal. Dupj Otterberg, un cal mort la marginea drumului -prima pierdere. Cazare în Kaulbach, unde an dormit până târziu după-amiaza, într-o gospodării ţărănească, şi apoi am sărbătorit, la o mică masi festivă, ziua de naştere a lui Keunecke.

înaintăm deci în marş spre vest, prin Palatinat si ne îndreptăm fie spre marea bătălie, fie spre una din acţiunile programate. Totodată, pe măsură ce înaintăm, creşte posibilitatea de a fi deviaţi spre stânga. Mă simt aproape ca în 1914, când mă temeam că n-o să mai ajung să particip la lupte.

Grumbach, 18 mai 1940

Prin Lauterecken la Grumbach, localitate împresurată graţios de coaste cu pomi fructiferi. Am fost cazat cu cei doi ofiţeri la preot.

Curgerea unei zile e reglată de pornirea în marş, la lăsarea întunericului, şi mersul pe şosele până înainte de amiază. Apoi dormit până după amiază, mâncat, curăţat armele, făcut apelul şi primit noul ordin de marş.

Sunt încartiruit într-o cămăruţă mansardată cu perspectivă frumoasă asupra câmpiilor înflorite şi a castanilor. Sub mobilă mă izbeşte un lavabou uzat cu o placă de marmură, în care, alături de inele luminoase de coral, e fosilizată şi o scoică de mărimea unui ou de găină, cu un bizotaj fin care pune în evidenţă nervurile înalte ale valvelor, asemenea unor ţepi, şi ligamentul asemenea unor zimţi. După cum am aflat la masă, micul fenomen nu fusese încă observat, deşi lavaboul era de decenii în casă.

Idar, 19 mai 1940

Trezit la miezul nopţii. Preotul ne-a mai invitat la o ceaşcă de cafea în biroul în care îşi pregătea predica pentru duminică. Trăind mult în ultimele luni prin case parohiale, am dobândit un organ capabil să perceapă deosebirea de atmosferă dintre cele protestante şi cele catolice. Astfel de lucruri nu se învaţă din cărţile de istorie. La protestanţi ai sentimentul unor particule minuscule care sunt ţinute în suspensie printr-un efort magnetic. Este deosebirea dintre aristocraţia veche şi aristocraţia performanţei. Reflecţii despre inevitabilitatea Reformei. Trebuie să ne străduim să înţelegem fenomenul în unitate - tot aşa când înclinarea pantei creşte, maşina e obligată să pună în funcţiune viteza a doua. Propulsia devine etică. Nimic nu pledează împotriva faptului ca în decursul evoluţiei viitoare să se ajungă din nou la o singură Biserică, la organizarea creştinătăţii.

Marş prin Wolfstein, Oberjeckenbach şi locul de manevre Baumholder, cu barăcile sale pustii, apoi prin Bollenbach până la Idar-Oberstein. Aici ar fi trebuit să bivuacăm printre roci plutonice, dar după-amiază am fost încartiruiţi în orăşel. La pornire, pe locotenentul Wankel l-a nimerit copita unui cal în zona inghinală; a trebuit să-l transportăm.

Am fost cazaţi, sus pe deal, la un fabricant care s-a dovedit priceput în medicină şi care mi-a pregătit o compresă bună pentru guturaiul meu. La cină, discuţii despre pietre semipreţioase, a căror comercializare şi prelucrare înfloreşte în zonă. încă din vremea romanilor aici erau deschise mine de agate şi, după cum spunea gazda noastră, în Idar se mai păstrează nume de familie romane, într-adevăr, intrând în oraş, am văzut firma unui anume Căsar, care pe deasupra mai purta si prenumele Julius.

Idar, 20 mai 1940

Zi de odihnă în Idar. în cursul dimineţii, la hala de meserii, un fel de muzeu al comerţului, în care sunt expuse din belşug pietre semipreţioase. Mi-a plăcut în mod special polisajul în formă de cupă al unui mare bloc de ametist, presărat cu agate, ai căror ochi somptuosi răsăreau din zăpada de cristal, de un bleu cenuşiu. Am simţit totodată înfricoşarea specială care ni se transmite de obicei în apropierea lumii minerale cu peşterile, grotele şi galeriile ei subterane, în care spiritul, închis adânc ca prin descântec, e încătuşat în frumuseţe rece.

Toată ziua s-a auzit zbârnâitul avioanelor, desigur transportoare, zburând peste zănoagă. Seara, la lumina lunii, am băut pe terasă punci de căpşune.

Bescheid, 21 mai 1940

La ora trei trezirea, care mi-a îngăduit să-mi amintesc un vis ales - m-am întreţinut despre stilul lui Cassiodor, şi anume cu un cavaler-vânător din Evul Mediu timpuriu, care era un fin cunoscător al anticilor. Pe deasupra, nu aveam nici o dificultate în a conversa, deşi eram mai întâi contemporan cu autorul, apoi cu vânătorul şi, în fine, cu secolul al XX-lea. Priveam ca printr-un geam în care se îmbinau trei culori. In ciuda orei timpurii, m-am trezit fericit în ideea că humusul din care creşte cuvântul meu e încă bogat în posibilităţi inepuizate.

în prospeţimea încântătoare a dimineţii prin valea Idarului, în ale cărei zănoage verzi se cuibăresc morile de agate, dărăpănate si închise în sine ca reşedinţele alchimiştilor sau ale veneţienilor. La vederea lor intuieşti că aici meseria s-a avântat pe trepte înalte, magice. Lângă unele zăceau în grămezi bulgări cenuşii de agate, mari cât un cap de copil. Mori de pietre preţioase. Acolo unde comorile devin enorme, se pierde relaţia lor cu banul; ele intră într-o ordine mai înaltă de valoare.

Apoi pe o arşiţă în creştere prin pădurile din Hunsruck, peste care zburau spre vest escadră după escadră. Popas de amiază la Talling; aici o ţărancă m-a înviorat cu un pahar de lapte. Când, în fine, după un marş dur s-au repartizat cazările la companii, am primit pentru unitatea mea sătucul Bescheidgo, situat pe un deal înalt.

Nota: Subl. toponimului îi semnalează etimologia: vb bescheiden - a adjudeca **Incheiat nota**. Mai întâi an descărcat bagajul, deoarece a trebuit să lăsăm îi vale coloana serviciilor; şi pentru a-i mai încuraj; puţin pe oameni, am luat împreună cu ambii mei ofi teri trei rucsaci solid încărcaţi. In norii de praf de p potecile abrupte, şerpuitoare, sudoarea curgea gârlă Totuşi marşul acesta a fost poate cel mai bun reme diu împotriva guturaiului meu, căci, o dată ajun în vârf, am simţit o uşurare în piept. Am înnopta într-o casă mică, în care fiecare încăpere era împodo bită cu gravuri frumoase. După tablouri se cunoaşt valoarea unei amenajări, ele sunt pecetea gustului

Welschbillig, 22 mai 1940

Din nou trezire dis-de-dimineaţă, apoi în marş prin Fell şi Longuich, urmând valea Mosellei, de-a lungu bazei podgoriei celei mai puternice şi mai îngriji cultivate. Aveam impresia de desăvârşire plenară accentuată de priveliştea podurilor, a clădirilor şi; locuitorilor care stăteau în faţa caselor. Pe deasu pra, nume ca Dezem şi Quint. Mi-au venit în minţi frumoasele versuri ale lui Ausonius

Nota: E vorba de versuri din poemul Mosella (voi. Idile) cari evocă o călătorie întreprinsă de poet (aprox. 310 -după 393) pe valea acestui afluent al Rinului

Aici este colţul nostru cel mai roman, abstracţie făcând de sudul Tirolului. Alegerea teritoriilor în care se asezau romanii nu era rodul întâmplării. Noi, oamenii suntem fiinţe cu rădăcini nevăzute, care ştiu si trăiască oriunde; prosperitatea însă o aduce doar locul potrivit.
Vremea era apăsătoare, sufocantă; de astă data au fost mai puţine boli de picioare cât de stomac, în plus vomismente, sângerări nazale, dureri de cap, greaţă. După ce am făcut popasul de amiază în plin soare, la o carieră aproape de Ehrang, am simţit dureri în ceafă şi am încălecat pe bravul Justus, care mergea cu chiu cu vai, poticnindu-se.
în timpul marşului am aflat prin megafoanele din sate şi orăşele despre succesele enorme ale atacului care pe mine, pentru care neobişnuita rezistenţă a fronturilor devenise, prin însutită experienţă, un fel de dogmă, m-a uimit cu precădere. Acest război se abate tocmai, în toate detaliile, de la schema celui precedent, la care de aceea nu vreau să mă mai gândesc.
încartiruire în Welschbillig. Am fost cazat la un ţăran, într-o casă ridicată pe fundaţii romane. După ce am dormit puţin, gazda mi-a trimis prin Rehm o farfurie plină cu cartofi prăjiţi şi anghemaht de viţel, care ar fi fost suficientă ca să sature trei tăietori de lemne. Relaţia dintre gazdă şi soldaţii încartiruiţi este de un fel special, în măsura în care mai poate fi încadrată, ca şi dreptul sacru de azil, printre străvechile forme de ospitalitate, oferite în afara oricărei relaţii cu individul. Luptătorul are dreptul să fie oaspete în orice casă, şi acest privilegiu se numără printre cele mai frumoase pe care i le conferă condiţia sa. El îl împarte doar cu cel persecutat, cu cel în suferinţă.
Lintgen, 23 mai 1940
Pornit în marş ca de obicei. La încărcarea armelor, am surprins răspunsul unui subofiţer pe care îl contrazicea un şofer:
„Aş prefera....”
„Tăceţi din gură! Eu aş prefera să am aici o baie publică.”
La Echternach, peste graniţa luxemburgheză, a cărei traversare am ordonat să fie salutată cu un „Ran wecke!” Prima casă de lângă graniţă era distrusă de aruncarea în aer a barajului de la pod. La ferestre atârnau jaluzele. Pe şosea, dincolo de satul altminteri foarte curat, iarăşi câteva cratere; aici fusese cu siguranţă aruncată în aer o barieră. Prin Altrier. Popasul de amiază într-o mică gospodărie, conversaţie cu proprietarul, paznic de vânătoare. La acest om, ca la majoritatea luxemburghezilor, m-a izbit limba aleasă. Ceea ce se explică desigur prin faptul că, în loc să se folosească dialectul luxemburghez, în astfel de întâlniri se vorbeşte, ca la carte, germana literară. Ai de aceea impresia că discursul e precedat de reflecţie şi de un efort scrupulos - şi, respectiv, că se adresează unor fiinţe atente, capabile să gândească.
Marş dur până la Lintgen, cantonat acolo la un brutar. Satul era supraaglomerat de soldaţi şi refugiaţi. Şi la meşterul meu brutar am întâlnit luxemburghezi expulzaţi. M-am întreţinut astfel la cină cu o femeie de cincizeci de ani care locuise, dacă am înţeles bine numele, în Diittweiler, acolo unde trupele de avangardă atinseseră graniţa franceză, în timpul luptelor care se angajaseră, se instalase în pivniţă si stătuse acolo câteva zile, în vreme ce grădina îi era pustiită de grenade. Una din ele îi smulsese balconaşul casei, o alta îi dobo-râse mărul bătrân. Schije ciuruiseră acoperişul, găinile zăceau prin curte cu capetele tăiate, porcii scăpaseră din grajdurile distruse ; patul pe care şi-l întinsese în pivniţă se clătina. Toate aceste lucruri, pe care nu şi le imaginase nici în cele mai adânci vise ale ei, această persoană necioplită le povestea cu voioşie, aproape râzând, sau mai degrabă cu o puternică veselie interioară, care m-a tulburat adânc. De altfel, ar fi vrut să mai rămână, dar între timp noi evacuasem satul.
în timpul marşului am aflat de la oameni întorşi din permisie că fortificaţiile din Misburg, foarte aproape de Kirchhorst, fuseseră atinse de bombe M-am gândit la Perpetua, la copii, la colecţiile şi manuscrisele mele, depozitate acolo, în pod, fără ca eu să fi apucat să fiu vrednic de lampa lui Nigromontan. Acesta e într-adevăr războiul total, în timpul căruia suntem primejduiţi în fiecare punct al existenţei.
Rambruch, 24 mai 1940

Prin Rollingen şi Reckingen, având drept ţintă a marşului Hemstert, în Belgia. La Săul a apărut comandantul regimentului cu ordinul de a ne întoarce la dreapta şi a înainta până la Rambruch - evident o mişcare de natură operativă.
Popas de prânz pe o pajişte lângă Ospern. Masa a fost ca totdeauna gata la timp şi bine gătită, căci bucătarii lucrau zi şi noapte, aproape fără pauză. La plecare, am pus să fie chemat soldatul Rumke de la bucătărie, i-am ordonat să iasă din rând şi l-am avansat la gradul de caporal, cu motivaţia că supa de linte a avut iarăşi un gust excelent. Argumentul, evident pentru oricine pe baza proaspetei experienţe, a fost viu aplaudat.
Am traversat în marş peisajul agreabil al păşunilor luxemburgheze, până la Rambruch; acolo am fost încartiruit într-o cafenea mică. Proprietarul era un bărbat gras, cordial, înjur de treizeci de ani, tip flamand. Dacă ar exista doar astfel de oameni, n-ar mai fi pe lume războaie, ci numai chefuri neîntrerupte. „Măi băieţi, doar n-o să beţi apă ?", i-a salutat, umplându-le pe loc paharele cu bere, pe cei patru tineri muncitori care tocmai intrau în localul lui.
Neufchâteau, 25 mai 1940
De dimineaţă pornit în marş prin Martelange. Acolo podul era distrus, la fel numeroase case, ca urmare a exploziilor de mină. Ici-colo se vedeau din nou ţărani muncind pe câmpuri. Să fie oare încredere, să fie reflex de insectă ceea ce, în mijlocul distrugerii, îi împinge pe oameni atât de stăruitor la lucru ? în timp ce notez asta, îmi vine în minte o ripostă curioasă: „Doar şi tu ţii jurnal."
Bolanges, Fauvillers, Vitry. Pe acest drum, urme de lupte între detaşamente de recunoaştere, foarte vizibile, ca aranjate în vederea unei plimbări tactice. La marginile şoselei se vedeau grămăjoare de tuburi de cartuşe, alături morminte, apoi urme de tancuri care evoluaseră pe câmpuri şi dintre care unul rămăsese sub foc, în fine un baraj pe sosea din nou cu morminte, peste care erau aşezate căşti belgiene.
Popas de prânz la Traimont. într-o căsuţă, de la a cărei fântână pusesem să se scoată apă, am fosl invitat de proprietar la o ceaşcă de cafea. Un tarar de şaptezeci şi şase de ani - spunea de altfel septante-six în loc de soixante-seize.

Nota: Fr. - şaptezeci şi şase. Forma septante... este uzual; în zonele periferice ale francofoniei. Mai jos „tirelire (fr.) - puşculiţă **Incheiat nota**.Văzuse trei războaie, avea trei hectare de pământ, pe deasuprg un fiu, o noră şi şapte nepoţi. Le-am dat celor mici care erau foarte prietenoşi, bani pentru „tirelire".
In Neufchâteau am întins corturile la margines oraşului. Acesta face o impresie anarhică. O parte din locuitori a fugit, casele sunt goale, lucrurile arun cate claie peste grămadă. Am organizat patrule de noapte pentru păstrarea ordinii şi i-am informai încă o dată pe oameni că nici un grad de distrugere nu poate justifica încălcări în materie de proprietate Spre concretizare, l-am pus pe contabil să evalueze în faţa frontului paiele pe care ordonasem să se aducă dintr-o şură, pentru corturi, şi să-i plătească pe loc proprietăresei, în numerar, contravaloarea lor.
Intrarea în astfel de zone are întotdeauna ur efect relaxant - ceea ce am observat şi la emiterea obişnuită a ordinelor, prilej cu care a avut loc un schimb de păreri între ofiţeri despre o afacere oarecare cu cai. Eram curios să văd cum se va comporta comandantul. El s-a limitat la a spune: „Domnilor, să rămânem cavaleri, altminteri nu ajungem departe." Mica propoziţie a avut un efect bun, cumva înviorător.
Către ora două dimineaţa, în sat, tragere antiaeriană, dar fără bombe. Peste zi, ca întotdeauna, doar avioane germane.
Givonne, 26 mai 1940
La cinci, pornit în marş prin Betrix şi Fay-les-Veneurs. Din nou distrugeri mari. Locuitorii par să fi plecat în mare grabă. Văzută din afară, o casă arată adesea încă foarte bine şi locuibilă, dar privind pe geam, ochiul descoperă pecetea părăsirii şi a extremei dezordini. De pe pajişti se aude mugetul tânguitor al vacilor cu ugerele pline, umflate. Doar pe şosele trec trupe, altminteri, pustiu şi lipsit de oameni, peisajul pare spectral. Curând după ce ne-am încolonat, a trecut generalul şi am aflat astfel

că astăzi urma să ajungem nu la Bouillon, unde trimisesem furierii, ci chiar la Givonne. Era a doua intervenţie de acest fel în marşul nostru.
în pădurea din Fay-les-Veneurs am întâlnit o coloană de peste patru mii de prizonieri, aproape numai oameni de culoare care au trecut pe lângă noi ca o paradă de costume şi populaţii exotice. Erau şi câţiva europeni pe lângă ei, cei mai mulţi cu decoraţii din războiul mondial şi cu părul deja alb. După o bruscă ploaie torenţială, am poposit de prânz pe o pajişte udă.
In tot cursul după-amiezii am mărşăluit prin pădu-riJe întinse din Ardeni, urcând si coborând. Trecând frontiera franceză, deoarece în absenţa comandantului tocmai conduceam batalionul, am trimis vorbă lui Spinelli să-i pună pe oameni să lanseze un „Ran wecke!" Pe drum, necontenit maşini incendiate, avioane doborâte, morminte, obiecte domestice. Maşinile refugiaţilor seamănă cu nişte nave; acolo unde au eşuat se văd rămăşiţele naufragiului. Şi cai morţi - despre unul, acoperit cu totul de muşte, pe lângă care am trecut, curierul a spus: „Ăsta fierbe deja înăuntru", exprimând astfel foarte bine starea în care se afla animalul. Prin acest haos se întind cablurile puternice, de care sunt atârnate ici-colo plăcuţe care ameninţă cu moartea pe oricine le deteriorează. Sunt traseele nervoase ale armatei. La unul dintre popasuri, am examinat o mică fortificaţie, bine împlântată în cotul străzii şi destinată evident opririi în loc a tancurilor. Tunuri delicate pândeau încă prin ambrazuri, grămezi de tuburi de cartuşe erau risipite în jurul lor. Umblat apoi prin poziţiile care înconjurau fortificaţia, până când ideea că ar fi putut fi mine pe-acolo mi-a tăiat pofta să le mai cercetez.
Prin Bouillon, aşezare pe care o domină o veche cetate situată pe coastă. In mijlocul oraşului, case dărâmate, alineamente de străzi distruse, mai ales în chiar centrul lui, de jur împrejurul podului vechi. Oamenii veneau cu sticle de vin; l-am trimis pe Rehm cu bicicleta să descopere sursa; s-a întors cu câteva sticle de vin de Burgundia. După cum mi-a povestit, fusese într-unul din magazinele armatei, în. a cărei pivniţă găsise o societate foarte bine dispusă, în genere, itinerarul de deplasare era presăral cu sticle de şampanie, de Bordeaux şi de Burgundia Am numărat cel puţin aproape una la fiecare pas fără să mai pun la socoteală locurile de tabără cart arătau de parcă ar fi plouat cu sticle. Ceea ce, în căzu unei campanii în Franţa, ţine de tradiţie. Orice incursiune a unei oştiri germane e însoţită de o beţie zdravănă, în stilul celei făcute de zeii din Edda pe măsura căreia nici o provizie nu e suficientă.

Nota: E vorba de Edda veche, culegere de legende mitice şi eroice scandinave, create între secolele al IX-lea şi al XH-lea şi consemnate, potrivit tradiţiei, de Snorri Sturluson în jur de 1230

încartiruire în Givonne, cu instalare masivă la castel. In sat, devastări puternice; pe locurile pe care se aflaseră casele se puteau vedea adesea doar cratere imense, pline cu apă galbenă. In parc, mormintele proaspete ale sanitarilor germani care căzuseră acolo în bombardamente. Maşina proprietarului, cu roţile în sus, zace în iazul castelului. Am dormit în camera copiilor, alături de un raft plin de cărţi, aşezat pe podea, şi înainte de a adormi am mai frunzărit caiete de scoală.
Boulzicourt, 27 mai 1940
Plecare în marş, la ora opt. Pretutindeni o linişte de moarte, care m-a izbit şi în Belgia. Ţinutul e evacuat, se văd doar soldaţii care înaintează cu maşinile şi caii lor.
încă din orele dimineţii am intrat în Sedan. Oraşul era puternic avariat; case mari fuseseră doborâte de bombe, altora li se smulseseră faţadele, în aşa fel încât, precum în secţiunile arhitecturale, se vedeau interiorul camerelor şi al sălilor fastuoase, chiar şi scări în spirală, suspendate în aer. Pe o străduţă laterală pe care am traversat-o, s-ar fi zis că totul era plin de voioşie. Se vedeau soldaţi, vârându-si capul printre căpriorii dezveliti ai acoperişurilor, alţii pe jumătate aplecaţi pe ferestre. Spânzurau de şnururile roşii ale draperiilor sticle de vin de Burgundia, dintre care, ca un peşte care pleacă cu momeala, am prins una din mersul calului: un Châteauneuf-du-Pape din 1937.
Am părăsit oraşul pe şoseaua spre Donchery, pe care am văzut urmaşii vestiţilor plopi, dar şi ulmi. în praf, la dreapta mea, o splendidă pisică de an-gora cu blana neagră şi reflexe de un brun catifelat, dar

aplatizată ca un covor, iar când, pentru a o vedea mai bine, m-am aplecat din şa, s-a ridicat spre mine o miasmă de hoit.
în grădini, bujori înfloriţi, ici-colo iepuri de casă, ronţăind salată. Scurt popas, din fericire, la o magazie plină de cizme şi pături, din care am pus să ni se completeze lipsurile. Bucătarul-subofiţer, din unitatea mea, care a mers o vreme lângă mine, mi-a povestit că prin aceste locuri au trecut bunicul lui în 1870, tatăl lui în 1914, iar acum, în 1940, trece şi el.
La marginea drumului, nu departe de vestita căsuţă, se afla generalul care a salutat compania şi m-a întrebat, în timp ce îi dădeam din mers raportul, cum îmi merge.
„Mulţumesc, domnule General, bine. Mai putem spera să prindem focul ?"
„îl prindeţi, îl prindeţi - la Saint-Quentin."
Mai departe prin aceste uimitoare peisaje, în sate şi oraşe nu ieşea fum din nici o vatră, nici un copil, nici o fiinţă vie nu ne tăia drumul, îmi sprijineam adesea faţa de ferestrele unor case şi vedeam camere în care erau mese întinse, cu farfurii şi pahare, dar nici un oaspete - priveliştea unor mese brusc întrerupte, în biserici se mai aflau pe altare obiecte de aur şi argint, iar în palate viaţa părea stinsă ca în castelul Frumoasei din pădurea adormită - moartă, moartă, moartă. Foarte curios era faptul ca in localitati, de-a lungul bordurii trotuarelor, erau înşirate scaune, de la simplul taburet de bucătărie la jilţul somptuos, îmbrăcat în roşu şi aur - dar toate goale, ca şi cum ar fi stat pe ele duhuri. L-am întrebat de altfel pe singurul locuitor pe care l-am întâlnit, ce se întâmplase - mi-a povestit că apăruseră militari cu camioane pentru a pune în cel mai scurt timp în practică evacuarea. Primarul fusese beat şi dezordinea nemaipomenită. Ceea ce m-a consolat puţin, căci mi-am dat seama că imaginile care mă apăsau ţin de natura stării de fapt şi nu sunt raportabile numai la noi. Lucrurile sunt astfel întocmite, încât din casa părăsită nomos-ului dispare; larii şi penaţii nu mai rămân.

Nota: nomos - Gr. - obicei, convenţie, lege **Incheiat nota**. în orice caz, asemenea privelişte ne îngăduie să preţuim munca enormă, aproape nevăzută, pe care o depune familia.
întregul este un imens focar al morţii, a cărui traversare m-a zguduit, într-o etapă timpurie a dezvoltării mele spirituale mă cufundam adesea în viziunile unei lumi cu desăvârşire moarte şi lipsite de oameni, şi nu vreau să neg că aceste reverii întunecate mă umpleau de plăcere. Aici văd ideea realizată şi îmi vine să cred că, dacă şi soldaţii ar lipsi, spiritul s-ar tulbura rapid - am simţit deja în aceste două zile cum spectacolul distrugerii l-a zgâlţâit din temelie.
în timpul marşului m-am întreţinut din când în când cu subofiţerul nostru armurier care făcea observaţii excelente şi care, descoperind la mine aceeaşi înclinaţie, o lua adesea înainte cu bicicleta, în bună măsură pentru a-mi înfăţişa imagini prinse din zbor. Aşa de pildă mi-a atras atenţia asupra curiozităţii faptului că, în mod sigur, primele lucruri pe care le găseam mai întâi distruse erau instrumentele muzicale - avem aici un simbol al caracterului neartistic al lui Marte, ilustrat deja, dacă îmi amintesc bine, de un mare tablou al lui Rubens, consacrat temei „Marte şi Muzele". Oglinzile, în schimb, rămâneau cel mai adesea neatinse -ceea ce se explica, după părerea lui, prin aceea că erau necesare la bărbierit; dar mai existau, fireşte, şi alte cauze. Ţine de demonologie faptul că, în ciuda rapidităţii cu care avansam, se găseau întotdeauna oameni care aveau timp să expună în ferestrele caselor părăsite cele mai absurde obiecte - păsări împăiate, jobene, busturi ale lui Napoleon al III-lea, manechine de croitorie si altele asemenea.
Pe drum, avioane zdrobite, dintre care unul căzuse pe un acoperiş pe care îl ţinea încleştat între aripile sale. în cădere carbonizase nu doar casa, ci şi verdele copacilor din jur care, arşi pe o rază mare, îşi pierduseră culoarea şi se uscaseră.
în primele ore ale după-amiezii, la Boulzicourt, cantonat acolo. Convorbire în grădină; chipurile ofiţerilor mi s-au părut mai pregnante, fizionomiile ca turnate într-un bronz mai pur. Când, la întoarcere, în amurg, am trecut prin piaţa în ruină, m-am pomenit într-un soi de bal mascat. Oameni cu jobene, pălării de paie, şepci de feroviari si căşti de soldaţi din armata colonială se învârteau pe motociclete şi maşini fără cauciucuri, pe care le puseseră anevoie în mişcare. Pe deasupra, case cu

obloanele zdrenţuite, uşi cu avertismente precum „în pivniţă cadavre” sau „Atenţie, mine” - scrise probabil de cei care voiau să păstreze adăpostul doar pentru ei. Mai departe, o măcelărie pe ai cărei butuci şi tejghele zăceau încă grămezi de carne; o miasmă înspăimântătoare venea dinspre grilajul ei roşu.
Spre locul de încartiruire, traversând un mic pod, pe lângă un cal mort. Alte animale zac prin grădini, astfel un dog galben cu pielea umflată de la soarele din aceste zile fierbinţi.
în camera mea am băut sticla de Château-neuf-du-pape, gândindu-mă la Burckhardt al cărui vin preferat era. Se poate spune că temerile lui s-au adeverit, între timp am frunzărit hârtiile pe care, după toate aparenţele, proprietarul le adunase la un loc, iar apoi le uitase totuşi în graba plecării, aşa, de pildă, contractul său de căsătorie.
Doumely, 28 mai 1940
După trezire, o raită prin grădinile în care săreau iepurii de casă, în vreme ce găinile se retrăseseră puţin mai spre câmp. Se vedeau stând speriate în spatele primelor tufişuri din fâneţe. Apoi, cafeaua şi pornit în marş, în jurul orei zece. Deoarece doi cai şchiopătau, am abandonat o căruţă cu efecte j militare, spre uluirea şefului coloanei de servicii , căruia ordinul i s-a părut de neînţeles.
Mai departe prin Villers-sur-Mont, Poix-Terron, Montigny-sur-Vence, însoţiţi mereu de aceleaşi imagini. Pustiu, case în paragină, cai morţi, iar pe păşuni, vite singuratice, mugind. Popas de prânz în La Lobbe. Am aşezat o masă în stradă şi am băut o sticlă de vin de Burgundia la supa pregătită din găinile prinse la Boulzicourt.
Seara la Doumely, într-o casă rău avariată. Am dormit în pat, dar pe de-a-ntregul îmbrăcat şi cu coburii sub cap.
Bucy-les-Pierrepont, 29 mai 1940
Dis-de-dimineaţă plecat în marş, după doar cinci ore de odihnă, scurtate ca de obicei la jumătate de primirea ordinelor, distribuirea hranei şi alte treburi de acelaşi fel. Pe deasupra, azi am parcurs iarăşi o bună bucată de drum, izbutind să facem, cu o pauză mai lungă, nouăzeci de kilometri. i.:. Prin Porcien, Wadimont, Fraillicourt. Acesta e ţinutul în care mă aflam în 1915, cu casele sale din calcar alb, ale căror ferestre şi uşi sunt adesea foarte frumos tivite cu un brâu de cărămizi roşii. De sub tencuiala spălată de timp a zidurilor au apărut indicatoarele de drum şi inscripţiile noastre din vremea ocupaţiei de odinioară. Am avut un sentiment ciudat - ca şi cum ar fi fost supuse unui examen radioscopic.
Chiar în prima localitate, Adon, morminte proaspete în mijlocul satului, unde alaltăieri o bucătărie de campanie distribuise mîncarea pe lumină, oferind astfel unui avion prilejul să lanseze bombe.
Treizeci şi doi de morţi. Zdrenţe de uniformă mai zăceau prin preajmă.
Marşul a fost obositor; oamenii s-au comportat bine. Poate că si alţii au în luptă acelaşi randament - dar felul în care ei, după un marş greu, neodihniţi, au primit, fără să crâcnească, ba chiar fără dezamăgire, ordinul de a porni din nou la drum este extraordinar. Tăcuţi si foarte cuviincioşi merg în marş până la limita puterilor omeneşti.
După-amiază în Bucy-les-Pierreponts, un cătun tăiat în calcar, tipic, la a cărui singură fântână rămasă intactă au stat ore întregi la coadă bucătarii şi conductorii. In sat, două tancuri, unul mic german, şi unul greu francez, botezat „Athos”, probabil de către un cititor al Celor trei muşchetari. M-am vârât înăuntru şi a trebuit să constat, ca întotdeauna, că în astfel de lucruri, în care miroase a ulei, benzină si cauciuc, nu mă simt bine.
Plimbare prin grădinile în care zburdau găini, iepuri de casă, porci. Şi cadavre zăceau răspândite pe brazde. Am mâncat acolo boabe tinere de mazăre şi rădăcinoase, am scos şi ridichi. Din nou câţiva cai n-au mai făcut faţă. Am abandonat de aceea o altă căruţă.
Seara au trecut prin sat peste o mie de prizonieri francezi; povesteau că pentru ei războiul nu durase decât zece minute, în timpul cărora, cum spunea un alsacian, fuseseră „terminaţi” de un regiment german de blindate.
Landifay, 30 mai 1940

Ordine date la miezul nopţii. Apoi deşteptare şi marş prin Ebouleau, Mărie, Le-Herie-la-Vieville. In Mărie am trecut pe lângă un imens depozit de vinuri, din care s-a împărţit trupelor. Am pus să se scoată vin roşu din două butoiaşe, iar pe deasupra am primit şi o sticlă de coniac.
Animale moarte : mai ales cai, umflaţi puternic, cu organele genitale imens dilatate. Muşte albastre, verzi şi aurii aleargă pe pielea lor întinsă; şi viespile rod din ea. Mor de epuizare; când trec alţi cai, îi vezi cum se ridică anevoie pe picioarele de dinapoi şi întind gâtul ca pentru un ultim apel. Mai încolo cadavre de câini, călcaţi de maşini sau morţi de foame în lanţurile lor; vaci, găini, oi, foarte mulţi iepuri de casă şi pisici. De câteva ori mi s-a părut că din interiorul unor clădiri părăsite răbufnesc ţipete de animale închise.
încartiruire în Landifay, într-o casă goală.
Landifay, 31 mai 1940
Zi de odihnă în Landifay. Noaptea am visat că mergeam în continuare.
După-amiază, raită prin curţile moarte şi prin câmpia din apropiere. Vremea era vântoasă şi înăbuşitoare. Am observat că într-o singurătate totală, departe de trupă, se instala repede un sentiment de spaimă. Citit cărţi, privit tablouri în locuinţele părăsite, asemenea unor documente ale unei culturi trecute.
La castel au aterizat câţiva aviatori ca să pregătească încartiruirea unui stat major. Vin din Boulogne, după cum îmi istoriseşte un maior cu care mă întreţin. Am auzit de la el detalii care pentru un vechi cunoscător al bătăliei materialelor militare sunt uimitoare. Marile bariere de odinioară, precum Somnie, Verdun şi Flandra, s-au întipărit atât de puternic în memorie, încât ne grăbim să considerăm că poziţiile întărite sunt inexpugnabile.

Nota: Sectoare în care au avut loc puternice operaţii militare în primul război mondial **Incheiat nota**. între timp s-ar zice că în veşnica întrecere dintre foc şi mişcare, focul a ajuns în ariergardă, şi anume în aşa fel, încât unităţile rapide au operat adesea foarte departe de infanterie. Astfel, după vreo două zile de marş în avans faţă de propria infanterie, maiorul a fost încartiruit odată într-un castel şi a aflat de la castelană, care nu cunoştea desigur uniformele germane, că odăile erau pregătite - fireşte, cum a reieşit mai târziu, pentru statul major britanic, care se anunţase pentru aceeaşi zi. Ceea ce duce gândul la Războiul de şapte ani

Nota: Războiul (1756-1763) dintre Franţa, Austria şi Rusia pe de-o parte, Prusia şi Anglia de cealaltă parte

Gercy, l iunie 1940
Noaptea vise intense, ca şi cum s-ar mişca o substanţă prin locuinţele părăsite, în care vegetaţia onirică ar începe să crească luxuriant. Mi se părea că văd miezul sau scheletul acestui război.
O nouă zi de odihnă în Landifay. înainte de prânz, apel în cizme, apoi plimbare până la o fermă lăturalnică. In curtea pustie, un curcan, găini, raţe cu penajul metalic şi ciocul roşu, cornos. în hambare, lână, ovăz, porumb şi grâu. Pe o pânză albă de olandă era întinsă în sufragerie masă mare, cu multe şi felurite pahare. Resturi de găini şi gâşte, deja suspecte, mai zăceau pe farfurii, iar printre sticlele de vin pe jumătate golite erau şi recipiente pline cu ulei de măsline şi cu medicamente de uz veterinar, în care cheflii pripiţi au sperat probabil să găsească lichior.
Am căutat mai întâi ouă în coteţele găinilor, iar apoi m-am apucat de tot felul de năzdrăvănii, ca si cum solitudinea m-ar fi ameţit. M-am urcat astfel pe un rezervor înalt de apă. într-unul din culoare am zărit un extinctor mare, roşu şi, deoarece nu văzusem niciodată astfel de lucruri în funcţiune, l-am izbit de pământ si i-am smuls o rază albă, spumoasă. Deodată mi s-a făcut silă de asemenea ocupaţii şi m-am întors înapoi, în sat. Acolo am pus să se curate locuinţele în care eram încartiruiţi şi am mai tăiat un taur. Tocmai când totul era gata, a venit ordinul de plecare.
In marş nocturn am ajuns la Gercy, unde ani mai găsit doar câţiva locuitori. Am fost cazaţi câteşi-trei la o doamnă în vârstă care ne-a primit ca şi cum s-ar fi aşteptat la ce-i mai rău din partea noastră.

Gercy, 2 iunie 1940
Conversaţie cu doamna bătrână care are şaptezeci de ani. Copiii şi copiii copiilor ei au fugit, fără ca ea să ştie încotro. Mi-a povestit că la apropierea noastră izbucnise un fel de panică. In momentul în care la Gercy se angajase o mică luptă, fiica ei, împreună cu copiii, se aruncase în automobil şi o luase la goană în timp ce gloanţele şuierau deja în jurul maşinii. Bătrâna vegeta ca o plantă zguduită din rădăcini. Am consolat-o şi am dat dispoziţie ordonanţelor, care sunt foarte cumsecade, să o scutească de orice treabă, şi de gătit.
In biserica pustie. Totuşi preotul, care a rămas, bate clopotele, în sacristie o mică provizie de vin pentru împărtăşanie. Cu toate astea s-ar fi zis că spirite însetate l-au găsit pe măsura preceptului canonic: „Vinum sacramentale debet esse de ge-mine vitis et non corruptum", căci sticlele zăceau golite şi risipite pe jos

Nota: Lat. - „Vinul de împătăsanie trebuie să fie din strugure de vie şi nespurcat."

Seara la comandant. Am frunzărit acolo o lucrare în mai multe volume, în care sunt reproduse tablourile de la Luvru şi m-am gândit la conversaţia dintre Nietzsche şi Burckhardt, de acum şaptezeci de ani, despre soarta acestor colecţii.
Gercy, 3 iunie 1940
O a doua zi de odihnă la Gercy, căreia îi vor urma poate şi altele. După operaţiile din nord se pregăteşte desigur asaltul trupelor de blindate asupra Parisului. Le va însoţi şi divizia noastră, dar cred că, din păcate, e posibil ca în condiţiile vitezelor noi şi neaşteptate de atac şi în cazul în care înaintarea nu va suferi o blocare în zona Marne aproape nici să nu dăm ochii cu militari înarmaţi. Problematic pentru adversar mi se pare faptul că nu îi vedem nici un avion.
Mă întreţin mult cu bătrâna doamnă, Madame Robeau, care îmi spune că, de când suntem la ea în casă, poate să doarmă.
Gercy, 4 iunie 1940
Călare prin câmpuri şi pajişti, pe care ierburile necosite cresc pline de sevă - printre specii de compozite galben-aurii, de margarete, care ating flancurile cailor cu stelele lor, şi printr-un trifoi luminos, de un roşu aprins, cum numai pe povârnişurile muntoase din Sicilia am mai văzut.
După-amiază, consfătuire la colonelul Kb'chling; se pare că nu vom mai rămâne mult aici. Seara, din nou, raită prin case părăsite ; deschizând o cameră, am dat peste un câine mare, negru, care m-a fixat cu o privire aprinsă. Am intrat repede într-o încăpere alăturată şi am văzut acolo pe sofa un dog galben, iar pe podea un grifon alb, care lătra furios la mine. Părea să fie locul de adunare al câinilor orfani.
Florile din grădini - un stânjenel de un violet palid a cărui perie galbenă, formată de staminele din caliciu, producea un efect erotic. Plăcerea albinelor şi a bondarilor care zboară pe deasupra lor trebuie să fie extraordinară.
De altfel, poate că toate teoriile noastre despre animalele trăitoare în colonii sunt false şi e plăcere ceea ce noi considerăm a fi muncă. Apoi ultimii cer-ceii-doamnei şi bujori, de asemenea flox, care răspândea în amurg o mireasmă ameţitoare, în aceste ceasuri şi culorile lui se însufleţesc, iar sfîncşii îi dau ocol. Floxul, brumărelele au în sine o înfăţişare modestă, dar în cantităţi mari capătă aspect luxuriant - este virajul hegelian spre calitate.
Gercy, 5 iunie 1940
De dimineaţă, mers tot călare, prin câmpurile frumoase, la o discuţie despre noile tactici experimentate în lupta ofensivă. Astăzi se poate proceda aşa cum visam în 1918. Picardie cu povârnişurile sale domoale, cu satele cuibărite în livezi, cu păşunile la marginea cărora cresc plopi înalţi - de câte ori nu m-a încântat acest ţinut. Simţi aici într-un fel elementar că eşti în Franţa; din acest motiv patria nu-şi poate pierde niciodată dealul şi valea.
Mă întreţin zilnic, îndelung, fie şi pentru a exersa, cu gazda mea, de la care se poate întotdeauna învăţa ceva. Aşa, bunăoară, albinele se numesc abeilles, sumar vorbind chiar: Ies mouches.

Seara, cină la comandant. După masă a sosit un curier de la regiment cu ordinul ca într-o oră să fim gata de plecare. Noul atac s-ar fi declanşat azi dimineaţă ; aici nu auzisem nimic. Scriu aceste rânduri în timp ce Rehm îmi strânge lucrurile.
Toulis, 6 iunie 1940
Am mers în marş până la Toulis, unde am ajuns la patru dimineaţa, încartiruiţi într-o fermă mare, oamenii pe jos, caii afară, maşinile şi bucătăriile în curte. Dormit în pat, dar pe coburi, într-o cameră îngustă, supradevastată, în care atârna imaginea mare a unei doamne, o fotografie din epoca lui Flaubert - de o substanţă erotică încă foarte densă. înainte de a adormi am luminat din pat cu lanterna de buzunar frumuseţea strâns încorsetată şi i-am invidiat pe bunicii noştri. Ei au cules primele trufandale ale descompunerii.
în marşul de noapte am trecut frecvent pe lângă cadavre. Pentru prima oară ne îndreptam direct spre foc, care se auzea la o distanţă nu prea mare, izbucnind în explozii grele. La dreapta, grupuri de proiectoare, printre ele, trasoare galbene, probabil britanice, plutind îndelung în aer.
Deoarece puteam să intrăm în orice clipă în luptă, după-amiază, pe un soare torid, împreună cu comandanţii trupei, am tras cu mitralierele a căror putere de foc mi-a făcut o impresie bună. Am ordonat să se aşeze în faţa unui hambar un lung şir de sticle goale de vin, de care nu ducem lipsă pe aici, şi să se tragă asupra lor, operaţie în cursul căreia fiecare salvă scurtă făcea să sară în ţăndări câte una din ele. Exerciţiul s-a efectuat spre dezastrul unui guzgan gras şi bătrân care a ţâşnit deodată, cu botul însângerat, de sub ascunzişul său de paie, şi pe care Rehm l-a omorât cu o sticlă.
Pe drumul de întoarcere, conversaţie cu un francez bătrân care asista deja la al treilea război si care era capabil să şi-l amintească pe acela din 1870, când avea vârsta de cinci ani. Căsătorit, trei fete; la întrebarea mea, dacă sunt frumoase, a dat indiferent din mână: „Comme ci, comme ca". De altfel, întâlnirea m-a făcut să simt demnitatea pe care o conferă omului o viaţă lungă, trăită în hărnicie.
Foarte cald. în biserică, într-una din navele laterale, un grup de femei foarte bătrâne, sorbind, cu gurile ştirbe, din blide rotunde supa adusă de o fată tânără, care acum stă pe o bancă şi se roagă.
Apoi la cimitir. Aici doi bărbaţi sapă o groapă - pentru un bătrân, al treilea dintre refugiaţii care au murit în ultimele două zile. Scormoneau în fundul l pământului, de mult pardosit cu morţi; unul dintre ei a scos la lumină un craniu.
Semnificativ, în genere, pentru războaie şi catastrofe funeste : acel du-te-vino, care face să se creadă că intrarea în acţiune este când imposibilă, când sigură. Stăm astfel în incertitudine până când, în cele din urmă, focul totuşi vine. Or, în calculele înaltului comandament, împrejurarea fusese de mult predeterminată. Ceea ce e un simbol al situaţiei existenţiale în sine. Nu putem scăpa de cazul de necesitate.
Reflecţii în timpul mersului călare din noaptea trecută - despre maşinăria morţii, despre bombele avioanelor de luptă în picaj, lansatoarele de flăcări, diversele sorturi de gaze toxice - pe scurt despre întreg arsenalul imens de distrugere, care se desfăşoară ameninţător în faţa omului. Toate acestea nu sunt decât teatru, efectivă punere în scenă care se schimbă odată cu timpurile şi care, bunăoară, sub Titus nu aveau o anvergură mai mică

Nota: împăratul roman (39-81) care a cucerit şi distrus Ierusalimul în anul 70 **Incheiat nota**. Nici dacă avem a face cu primitivii nu suntem scutiţi de asemenea griji; putem să dăm acolo peste triburi care să ne tortureze în mod rafinat. Spaimele distrugerii se înfăţişează întotdeauna, ca în vechile imagini infernale, sub forma abundenţei imense de detalii tehnice.
Veşnică rămâne, în schimb, distanţa absolută care ne desparte de moarte. Un pas ajunge pentru a o străbate; iar dacă ne hotărâm a cuteza să-l facem, atunci tot restul nu e decât reprezentare sau ispită.
Imaginile pe care le întâlnim pe acest drum sunt imaginile în oglindă ale slăbiciunii noastre - ele se schimbă o dată cu vremurile în care ne naştem.
Laon, 7 iunie 1940
încă o noapte la Toulis, pesemne din cauza rezistenţei pe care atacul l-a întâmpinat în dreptul sectorului nostru. Francezul se apără pe înălţimile canalului Aisne-Oise, iar în orele după-amiezii de

ieri, divizia a 25-a a înaintat în pădurile de la sud de Sancy. Divizia noastră, a 96-a, rămâne deocamdată pe loc, dar poate interveni de la o oră la alta.
Către prânz pornit în marş spre Laon, vizibil de departe pe înălţimea sa. Oraşul, în care poposisem deja în 1917, mi-a rămas în minte ca o fortăreaţă funciarmente romană în avanpost, şi nu cred că sentimentul mă însală. Se simte suflul care adie în jurul străvechilor sanctuare.
Pe drum, din nou, cai morţi, dintre care doi plutind pe apa freatică a unei uriaşe gropi de proiectil, de asemenea tancuri ciuruite de gloanţe. Distrugeri puternice la intrările în localităţi şi periferii: peisaje cu baricade.
Arşiţă mare, şi în oraş. Am dispus aşezarea la un loc a puştilor şi i-am trimis pe furieri în cartierul care ne fusese repartizat, în timp ce stăteam, în această pauză, cu Spinelli pe nişte scaune comode de bărbierit, pe care le scosesem în stradă dintr-c frizerie, a trecut generalul şi mi-a strigat că astăz: fusese cucerit Soissons, iar canalul Aisne, traversai în trei locuri.
încartiruiri la marginea oraşului; împreună ci cei doi ofiţeri m-am cazat într-o vilă cu grădinî mare şi terasă spaţioasă. Deoarece pivniţele erai încă pline, am trimis o maşină care s-a întors rapid aducând sticle şi butoaie cu vin roşu. Pentru astfe de treburi sunt de ales inşi isteţi, care se şi ivesc de îndată. Altminteri ceilalţi se întorc cu oţet, vinaigre, în loc de vin, şi aduc doze cu vopsea în loc de conserve. Apoi am pus să se taie un viţel, deoarece carnea distribuită era suspectă. L-am desemnat de pe terasă, alegându-l dintr-o ciurdă mare care păştea în grădini. Abundenţa de carne s-a numărat încă din cele mai vechi timpuri printre semnele proaspetei victorii.
O mare parte din companie s-a echipat cu biciclete printre care se văd şi tandemuri, biciclete de damă şi motociclete mici. Colonelul are oroare de aşa ceva, ca şi de împodobirea vehicolelor cu tot felul de simboluri groteşti. S-a pus abil la pândă, lângă o fântână, şi l-a trimis la arest pe un om care mergea alături de coloană cu o cască de tip colonial.
Scriu aceste rânduri, stând pe terasă şi gustând lichioruri, precum Cointreau, şi şampanie fină pe care le-am găsit în barul casei, după ce în prealabil am făcut un duş în camera de baie. De la o distanţă corespunzătoare unui marş scurt, dinspre Chemins des Dames, răsună spre noi jocul artileriilor: aglomerare lentă de explozii, asemenea unor munţi care se prăbuşesc. Ele îşi deapănă firele într-o teribilă convorbire. Dacă le auzi, aşa cum le aud eu astăzi, atunci înţelegi că între oameni există, chiar şi de-ar vorbi cu limbi de îngeri, o graniţă a cuvântului. Atunci se ridică aceste glasuri de fier şi foc, gândite să inspire spaimă - iar inimile sunt cu adevărat încercate până în adânc.
Laon, 8 iunie 1940
Seara, mai citit din Bernanos - din prima carte pe care autorul a publicat-o după plecarea în America de Sud

Nota: Foarte probabil e vorba de scrierea polemică, inspirată în bună măsură de războiul civil din Spania, Les grands cimetieres sous la lune din 1938. Georges Bernanos (1888-1948), romancier catolic francez, a emigrat între 1938 şi 1945 în Paraguay, apoi în Brazilia

Am găsit-o aici în casă şi înainte de a adormi am reflectat la situaţia acestui spirit, care prezintă şi ea caractere parabolice, înainte de a pleca la Paris, Steiner mă îndemnase insistent să-l vizitez; şi poate doar celebritatea lui m-a reţinut, căci dintre toate cunoştinţele pe care năzuim să le facem, aceea cu oameni iluştri m-a ispitit întotdeauna cel mai puţin. S-ar zice că, pe măsură ce ne facem un nume, pierdem din calităţi - şi anume din cele pe care le-am putea numi ale aproapelui. Cu cât devin mai importanţi pentru masă, cu atât oamenii îşi pierd valoarea de semeni. Ceea ce e cu deosebire vizibil la femei: cu cât mai generoasă nu este prima venită în comparaţie cu acele stele pe care le vedem pe toate copertele de reviste.
M-am trezit la miezul nopţii din cauza unor lansări de bombe care au căzut nu prea departe. Am vrut să cobor în pivniţă, dar nu mi-am găsit cizmele. Am renunţat şi m-am culcat la loc.
înainte de prânz am dat cu Spinelli o raită prin grădinile încinse de pe coastă. Trandafiri, bujori albi, iasomie. Prin diferite case, care fuseseră în parte lovite de proiectile, într-una din ele se putea zări

prin peretele sufrageriei o paiaţă îmbrăcată în mătase; trona neglijent pe un bufet care atârna în gol. Am luat dintr-un dulap de rufe un prosop de care aveam nevoie, în ce priveşte rechiziţionarea, există limite foarte precise, pe care am încercat să le explic limpede oamenilor. De pildă, un soldat are voie să ia o lingură, dacă şi-a pierdut-o pe a sa - la rigoare chiar una de argint, dacă tocmai dă peste ea, dar nici într-un caz dacă alături se află una de tablă. Am ajuns la zidurile cetăţii, într-un punct în care erau săpaţi anii 1598 si 1498.
Pentru masă, Rehm strânsese din grădini primii cartofi şi primele cireşe. Chiar mai înainte mă lăsasem pradă vechii mele pasiuni, aceea de a culege mazăre verde de pe araci. Mi se pare că în ea consumăm chintesenţa celor mai subtile forţe din natură.
Laon, 10 iunie 1940
Ieri, pe când celelalte batalioane ale regimentului se îndreptau spre Soissons, al nostru a fost detaşat pentru scurt timp de Armata a IX-a, spre marea noastră supărare, şi a primit sarcina de a garanta ordinea în Laon până la sosirea altor unităţi, în cadrul acestei misiuni mie mi-a revenit obligaţia de a mă îngriji de oraşul de sus, şi mai ales de citadelă, de muzeu şi de catedrală.
In oraşul de sus domină încă, mai ales noaptea, situaţii anarhice. Ce-i drept, el e aproape părăsit, dar în astfel de locuri rămâne întotdeauna un anume reziduu care se amestecă uşor cu elementele proaste care există în orice trupă. De aceea pun să se facă numeroase ronduri şi trimit patrule prin uliţele înguste, care să aresteze pe oricine e găsit fără autorizaţie în case, de asemenea pe beţivi şi suspecţi, urmând ca toţi aceştia să fie apoi închişi în cazematele cetăţii şi triaţi de mine la prânz.
Citadela, o fortăreaţă înaltă, din vremuri vechi, nu mai are astăzi nici o valoare militară. Ea nu a mai slujit decât la adăpostirea trupelor, iar în curtea mare am găsit şanţurile fortificate, cazematele şi încăperile gospodăreşti într-o stare indescriptibilă. Piese de echipament, arme abandonate, mobile, maşini, butoaie pline cu vin şi lăzi de conserve se îngrămădeau ca rămăşiţele de pe plajă ale unor corăbii scufundate sau ca resturile unui talcioc, peste care ar fi trecut o vijelie.
Am postat la muzeu, care cuprinde o modestă colecţie de provincie, o grupă de pază. Acolo am văzut un fel portret de Greuze, apoi tablouri ale fraţilor Le Nain, originari din Laon, o copie frumoasă după Rubens a lui Delacroix.

Nota: Jean-Baptiste Greuze (1725-1805) - pictor francez. Autor de compoziţii moralizatoare. Antoine (1588-1648), autor de scene de gen, Louis (1593-1648), pictor de tablouri cu subiecte rurale, Mathieu (1607-1670), autor de tablouri cu motive mitologice.

Mi-a plăcut mai cu seamă o piesă cu flori, oferită de oraş lui Napoleon al III-lea - piersici şi ochiul-boului în lumina crudă a soarelui, apoi un stânjenel al cărui bleu deschis străluceşte subtil în întunericul umbrei. Arşiţa şi prospeţimea îşi ţin aici cumpăna în mod miraculos. Am pus să se întocmească un inventar. Lipseau trei tablouri; o casetă care conţinuse monezi fusese golită. In fine, am instalat pază si la catedrală. E formată dintr-un pilot-observator în turn, o santinelă dublă în faţa portalului şi o patrulă în interior, reprezentându-l pe paracliser si urmărind comportamentul adecvat al vizitatorilor. După ce ieri am vizitat în fugă construcţia, azi, în cursul dimineţii, am zăbovit îndelung în nava înaltă, care mi s-a părut superbă, la fel ca în prima zi. Am fost impresionat mai ales de caracterul simplu al liniilor - bunăoară felul pur în care coloanele de susţinere se deschid în capiteluri. Presimţi aici forţa uriaşă, ascunsă în germene, a veacurilor încă nenăscute.
în turn, de unde îmbrăţişez până departe cu privirea şinele de cale ferată, şoselele pe care alunecă automobilele, aeroporturile pe care vâjâie, decolând si aterizând, avioanele, am înţeles unitatea dintre timpul nostru şi cel trecut. Am simţit că mai ales acesta nu trebuie să-mi scape, şi mi-am jurat ca de aici încolo să nu uit ce datorez strămoşilor.
Himerele care privesc până departe peste ţară. Unele inspirate, evident, de lumea zoologică, precum de liliac, râs, lup, pisică, iar jos, în stânga, în faţa marelui portal, chiar de hipopotam, căruia până şi poziţia urechii i-a fost exact reţinută. Altele, ca de pildă capetele călugărilor răi, exprimă caracterele unei fizionomii transcendente. Cel mai ciudat efect îl au însă acelea care vin din zone pur demonice ;

ele sunt pietrificări ale unei experienţe dispărute, pe care căzând, privirea noastră se poate delecta cu groaza. Simţim că astfel de lucruri nu pot fi născocite spontan. M-am gândit la Acropole -şi la faptul că s-au găsit acolo, adânc sub fundaţii, imagini asemănătoare. Dar ce deosebire faţă de aceste roiuri şi cete de duhuri din văzduh si din vânt! Cât de stranie e şi priveliştea turmelor de vite care se văd păscând dincolo de pădurile de coloane ale turnurilor. Astăzi am avut presimţirea că aceste catedrale sunt opere, opere vii, departe de masele moarte ale lumii muzeale. A contribuit la asta şi gândul că această biserică se afla sub ocrotirea mea; am strâns-o la piept ca şi cum s-ar fi făcut mică de tot.
Locuiesc cu ambii mei ofiţeri în Rue du Cloître, în cartierul notabilităţilor, care au fugit val-vârtej, părăsindu-şi gospodăriile luxoase. Găsim aici un nivel al plăcerii de a trăi care în Germania nu mai e de mult cunoscut. Noi suntem adevăraţii sansculottes, învingătorii care, chiar dacă nu lipsiţi de pantaloni, dar oricum îmbrăcaţi în pantaloni din celofibră, privesc aproape cu uimire la ce de comori mai există prin lume - ca, bunăoară, în pivniţa gazdei mele necunoscute o colecţie de vinuri de Burgundia care, aşezată pe poliţe şi rastele, acoperă pereţii până sus.

Nota: sansculoţi, denumire pe care şi-o dădeau republicanii radicali din timpul Revoluţiei franceze.

Ar fi fără îndoială o prostie să nu folosim lucruri atât de bune; de aceea ieri, la lumina lumânării, am făcut în trei o degustare de vinuri, la care un Vougeot uşor a luat premiul întâi, iar un Chambertin pe cel de al doilea. Foarte tare a fost şi un Beaune din 1934 cu deviza frumoasă: J'aime a vieillir - îmi place să îmbătrânesc.
Noaptea, înăbuşitor. Din nou bombe în apropiere, bubuituri continue - citind în pat, am auzit avionul zumzăind deasupra acoperişurilor ca o insectă periculoasă. Continuat cu lectura lui Bernanos. Confruntări ca acelea de aici cu Maurras îmi sunt îndeajuns de cunoscute din naţionalismul german - e bine când toate astea se deversează în armate, ca aversele uriaşe de ploaie, căzute zile şi nopţi întregi, a căror forţă pune în mişcare morile din vale.

Nota: Charles Maurras (1868-1952)- scriitor, jurnalist, oi politic francez. Ideolog al mişcării regaliste „Action Francaise"

Polemica unui spirit atât de important rămâne totuşi penibilă, oricât de multă dreptate s-ar ascunde în ea. Cu orice observaţie polemică pe care o reţinem, adunăm merite, şi asta cu atât mai mult cu cât ea conţine mai mult spirit.
între timp, Maupassant, pe care l-am găsit într-c ediţie ieftină pe noptiera de lângă patul meu, sub c cutie plină de confeturi şi obiecte foarte intime. Se numără printre autorii pe care învăţ să-i preţuiesc din ce în ce mai mult - la el forţa individuală e încă ţinută în cumpănă de partea de moştenire care ne dată. Există un fel de uşurinţă care camuflează caracterul anevoios, inimitabil al lucrului, astfe încât începem prin a o subestima. Abia originalul oferă o reprezentare corectă. La lectură mi-am da limpede seama de eleganţa desăvârşită a unui cuvânt atât de simplu ca, bunăoară, nous faisons - facem - l-am văzut sclipind în context ca un peşte care ţâşneşte din apă. Fără pereche poantele care dau un ultir lustru şi prin care conţinutul povestirii mai scân teiază o dată; ele ne oferă cumva formula.
înapoi la Bernanos: el se teme că structurile statelor moderne nu se vor mai dezvolta după măsuri şi reguli umane, ci se vor înfăţişa ca un fel de insecte uriaşe, îngrijorarea pare la prima vedere justificată, dar în realitate avem a face cu un fenomen istoric care se repetă necontenit şi care, în sine, e de ordin secundar - anume prin faptul că răspunde unei tulburări mai profunde pe care, eventual, o şi poate vindeca. Istoria omenirii deviază spre mecanic sau chiar spre demonic, dar se reîntoarce la norme, dezvoltând astfel un nou echilibru. Misterul stă în aceea că suferinţa produce energii mai înalte, vindecătoare.
Reflectat la cuvinte ca beaucoup - mult. Ele sunt, de fapt, puţin forţate pentru a exprima o relaţie atât de simplă - ivite probabil în anumite cercuri, de pildă de vânători sau de pesCarl, şi apoi intrate în

uzul general al limbii. Tot aşa migrează expresii din sfere studenţeşti sau din alte zone, care pot fi mai apoi recunoscute după aromă. De altfel, cuvinţelul viel – în germ. mult - generează în aproape toate limbile sinonime piperate.

Laon, 11 iunie 1940

Din nou în catedrală, de astă dată în cripte, care se continuă în adâncime cu păduri de coloane şi se pierd în galerii subterane. Apoi pe scările în spirală ale turnurilor laterale şi în galeriile superioare, de unde privirea îmbrăţişează mereu alte mistere. Cu prilejul acestei vizite m-a impresionat mai ales soliditatea riguroasă a lucrării, care face de negândit o execuţie mai bună. în plus, forţa teribilă a planului care obligă generaţiile, aproape dincolo de timp, la o muncă de iobagi, într-una din galerii am găsit un minuscul liliac uscat şi l-am ridicat de jos spre aducere aminte, încă o dată în turnuri, pentru a studia demonii.

Pe drumul de întoarcere mi-am adus aminte că trebuia să-i mai scriu lui Friedrich Georg si n-aveam toc. Am căutat de aceea o papetărie şi, neputând da de vreuna, mi-am îndreptat paşii spre înalta Curte de Justiţie din clădirile gotice alăturate catedralei. După ce am trecut de intrare si de camera de aşteptare, am nimerit în marea sală în care, ca şi cum s-ar fi luat tocmai o scurtă pauză, am văzut pe pânza verde a mesei de şedinţe toca judecătorului. M-am aşezat în jilţul preşedintelui şi am studiat dosarul procesului care fusese brusc întrerupt. Dar n-am găsit nici aici toc şi, continuându-mi căutarea, am pătruns în încăperile pompierilor, ale secretarilor, avocaţilor şi judecătorilor, în cele din urmă am ajuns si în cabinetul preşedintelui şi mi-am tras sufletul la biroul lui, obosit fiind după ascensiunea în turn. Trăgând sertarele, am dat peste o mulţiim de documente, de scrisori şi cereri. Am văzut şi că c funcţie atât de înaltă macină nervii, după cum con firmau tubuleţele şi cutiuţele pline de medicamente într-o cutie mică am descoperit însă tocul pentn care venisem aici. Aşa încât aş fi putut să părăses clădirea, dacă un plus de curiozitate nu m-ar i împins să vizitez şi etajele superioare. Aici am da peste spaţii de locuit, din care, potrivit dreptulu soldăţesc, am rechiziţionat un burete de cauciuc d care aveam nevoie. Mai sus, sub acoperiş, erau st: vuiţi munţi de acte între coperte albastre, depoz: ţaţe probabil aici de multă vreme. Am tras un doss care cuprindea diferende din anii şaizeci privitoai la case, şi în care m-am adâncit până ce literei s-au şters în lumina amurgului.

Apoi, aproape pe întuneric, spre a controla patrulele, rond cu Spinelli, asupra căruia văd că zona c distrugere are cu totul alt efect. Am traversat curţi în care pisicile formau grupuri tăcute - teribil şi solemn. Prăvăliile, în special măcelăriile, emanau miasme putride. Parcurgerea clădirilor pustii era la început incitantă, apoi obositoare şi, în fine, înfricoşătoare. Am intrat într-o cafenea, în care paharele mai stăteau încă, pe mesele de marmură, pe jumătate pline şi am lovit cu tacul singura bilă care rămăsese pe masa verde de biliard. Apoi am pus în funcţiune automatele.

După ce am vagabondat în sus şi-n jos, am nimerit într-o casă mare cu săli pline de cartoteci; era vorba, după cum am văzut din planuri şi desene, de serviciul registrului funciar. Apoi la postul de jandarmerie : mandate de arestare, paşapoarte şi o maşină de scris, în care o scrisoare era întreruptă la mijlocul unui cuvânt.

Pe întuneric, şi în bibliotecă, în care am intrat prin portalul sfărâmat. Am trecut prin săli în care luminam din când în când cărţile cu lanterna -astfel o ediţie din Monumenti antichi de valoare inestimabilă. Umplea un întreg dulap. Parte pe jos, parte pe o masă lungă era întinsă o colecţie de autografe în aproximativ treizeci de volume mari, din care am deschis unul la întâmplare. Cuprindea scrisori ale unor botanişti celebri din secolul al XVIII-lea, unele cu o scriitură foarte fină şi delicată. Dintr-un alt teanc am scos o notă a lui Alexandru I, apoi file semnate de Eugen Beauharnais şi Antomarchi, medicul lui Napoleon.

Nota: Este vorba de Eugene de Beauharnais, duce de Leuchtenberg (1781-1824). Numit de Napoleon în 1805 vicerege al Italiei, e declarat prin adopţiune, în 1807, moştenitor al regatului. Comandant în 1813 al armatei franceze în Germania

Cu sentimentul de a fi zăbovit într-un soi de peşteră Sesam, am părăsit locul şi m-am reîntors la locuinţa mea.
După miezul nopţii, din nou bombe în oraş.
Laon, 12 iunie 1940
De dimineaţă mi-au fost aduşi şapte sute de prizonieri spre a fi cazaţi si păziţi în citadelă. Am ieşit în faţa coloanei în care se amestecau talmeş-balmeş felurite arme si regimente si am scos din rând un sergent-major care mi s-a părut mai inteligent. I-am repartizat ca translator un alsacian si l-am însărcinat să numească şase şefi de secţie, dintre care, iarăşi, fiecare să-şi ia zece caporali. La rândul lor, caporalii trebuiau să-şi aleagă câte zece oameni, între timp, cu o bucată de cretă am repartizat sus locurile de cazare.
Astfel, în jumătate de oră întreaga masă era împărţită şi încazarmată. Aflând că numeroşi oameni nu mâncaseră de multă vreme nimic, am întrebat dacă printre ei sunt bucătari şi am văzut ieşind în faţă cam o duzină. Le-am ordonat să meargă imediat la bucătărie, unde mai rămăseseră multe provizii, şi să se apuce de treabă. Mai înainte întrebasem : „Cine ştie cum se prepară une sole a la meuniere ?”

Nota: Fr. - limbă de mare cu făină

S-a prezentat un omuleţ şmecher, Arthur, care fusese ordonanţă la popotele marocane. „Asta nu-i greu, domnule căpitan.” în afară de el, s-a mai prezentat şi un om liniştit, plăcut, Monsieur Albert. Pe acesta l-am numit bucătarul meu şi i l-am repartizat pe Arthur ca ajutor.
în rest, seria măsurilor care se impuneau era următoarea : instalarea unei paze la ieşire, împărţirea şi cazarea prizonierilor, aprovizionarea, construirea de latrine si formalităţile de poliţie. Altminteri, i-am lăsat pe bravii oameni în pace, transmiţându-le ordinele prin şefii lor, care erau totodată punctele de reazem ale pârghiei ce îi punea în mişcare.
Ulterior mi-am dat seama că prezenţa a şapte sute de francezi nu mă neliniştise câtuşi de puţin, deşi lângă mine se afla, mai mult simbolic, doar o singură santinelă. Cu cât mai teribil nu fusese acela care în 1917, în pădurea Le Pretre, aruncase într-o dimineaţă ceţoasă cu o grenadă spre mine. Ceea ce mi-a servit de învăţătură şi mi-a întărit hotărârea, căreia i-am rămas fidel în primul război mondial, de a nu mă preda niciodată, în orice depunere de arme se ascunde şi un act ireversibil care loveşte în forţa primordială a luptătorului. Tot aşa sunt convins că şi limba e afectată. Ceea ce se poate vedea bine în războaiele civile în care proza facţiunii învinse îşi pierde rapid din forţă. Eu ţin cu deviza lui Napoleon: „Să te laşi omorât!” Fireşte, lucrul e valabil pentru oamenii care ştiu despre ce e în joc pe acest pământ.
După rezolvarea treburilor, m-am dus din nou în bibliotecă, să mai mă uit o dată la colecţia de autografe, care astăzi mi s-a părut şi mai importantă. In tomurile ei voluminoase erau acumulate numeroase documente, de la pergamente carolin-giene, în ale căror monograme artistice stăpânitorul îşi termina iscălitura cu o linie, şi până la manuscrise contemporane; erau acolo de la scrisori şi decrete emise de Capeţieni şi până la brevele lui Ludovic al XV-lea sau până la acel „Louis” al nepotului său, care lasă o impresie de stranie sfială, în primul volum am găsit o notă a lui Lothar, de la 972, dacă îmi amintesc bine, iar în ultimul, două scrisori ale mareşalului Foch, adresate preşedintelui Berthault de la tribunalul oraşului Laon.

Nota: Ferdinand Foch (1851-1929) - mareşalul francez care a condus armata în bătălia de pe Marne şi Sommes în primul război mondial

Fuseseră prinse în 1920, după prostul obicei francez, cu un ac care umpluse hârtia de rugină şi pe care mi-am permis să-l îndepărtez. Am scormonit în acest loc liniştit ca o albină în trifoi uscat, până ce s-au lăsat umbrele înserării. Ceas de meditaţie de prim rang asupra gloriei şi decăderii - în pulbere de lauri.

Despre valoare: astfel de comori sunt inestimabile - le laşi de izbelişte doar atunci când eşti complet învins. Pot să spun că, răsfoind aceste file, aproape nici nu m-am gândit că valorează milioane, şi asta fiindcă în acest oraş sunt poate singurul care le înţelege semnificaţia. M-am gândit pentru o clipă să transport documentele si de asemenea elze-virele, pe care le văzusem, la muzeu şi să le pun acolo sub pază, dar mi s-a părut că printr-o astfel de mişcare mi-aş asuma o răspundere prea mare. Le-am lăsat deci pe loc, fără broască şi fără lacăt.
Din nou, la citadelă, unde mi-a fost adus un tânăr dintr-o coloană de brutari care fusese descoperit dormind într-una din casele distruse. Mi s-a arătat şi un pumn de mărunţiş care i se găsise în buzunare -monezi de nichel găurite, fără valoare. Deoarece această istorie putea să ia o întorsătură urâtă, iar mie mi se părea totuşi mai degrabă o copilărie, m-am hotărât să-i dau drumul flăcăiaşului, mai ales că avea o figura curată şi naivă, în astfel de cazuri trebuie să studiezi fizionomia ca pe un principal şi fundamental paşaport pe care ni l-a dat natura.
Ziua a fost fierbinte şi am petrecut cu Spinelli o parte din noapte pe şezlonguri, care ne-au fost aduse pe acoperişul plat al citadelei ca să urmărim atacul aerian obişnuit. Dar tocmai de astă dată nu s-a produs.
înainte de a adormi, reflectat la dispoziţiile luate peste zi, mai ales la cele privindu-i pe prizonieri. Cu siguranţă a fost un moment de bună dispoziţie care a făcut ca toate să-mi iasă atât de bine; mai cu seamă că îmi pierd din ce în ce mai mult simţul pentru lucrurile legate de practică. Şi totuşi se ascunde si în ele o plăcere spirituală. S-ar putea ca în unele momente de răscruce din tinereţea noastră să ne apară Bellona si Atena - una promiţând să ne înveţe arta de a conduce douăzeci de regimente în bătălie, astfel încât să fie toate prezente pe câmpul de bătaie, iar cealaltă făgăduindu-ne darul de a îmbina douăzeci de cuvinte, astfel încât să formeze o propoziţie perfectă. S-ar putea să-l alegem pe cel de al doilea laur care înfloreşte mai rar şi mai puţin vizibil pe povârnişul stâncos.
Laon, 13 iunie 1940
In cursul dimineţii rond prin citadelă - mai cu seamă prin subteranele în care fâlfâiau lilieci. Am dat aici peste o placă de marmură consacrată comandantului care în 1870 sărise în aer cu pulberăria - mi-am amintit vag să fi citit ceva despre asta.
După-amiază am pus ordine în pivniţa de vinuri a locuinţei noastre - tot o muncă pentru le Roi de Prusse

Nota: Fr. - expresie idomatică: a lucra cu profit nul **Incheiat nota**, căci şederea noastră aici se numără probabil în zile. Stăpânul casei era un iubitor de vinuri de Burgundia, din care şi-a adunat peste treizeci de sorturi, şase numai Beaune. Pentru această treabă mi-am ales dintre prizonieri un chelner dintr-o cafenea de pe Montmartre, care poseda bune cunoştinţe în domeniu. In timp ce el punea la loc sticlele pe care cheflii grăbiţi le smulseseră din rafturi, iar eu făceam un inventar, am stat de vorbă despre vinuri, stridii, gustări şi bouillabaisse

Nota: De fapt, bouille-a-baisse, fel de mâncare provensală, un soi de supă groasă din peşte şi fructe de mare, cu sos tomat, foarte condimentată

In aceste chestiuni legate de cerul gurii, partenerul meu poseda o mare experienţă, de asemenea în ce priveşte femeile, pe care le împărţea după provincii. Astfel le evalua pe marseilleze, opunându-le pariziencelor - marseillezele ar fi mai puţin reci şi, pe deasupra, mai ieftine. La plecare, a primit permisiunea să-şi aleagă o sticlă; a ales un Pommard vechi, al cărui dop era pe jumate mucegăit.
Urcat devreme în pat, dar citit până după miezul nopţii. Mai întâi am terminat un studiu de Crepet despre Baudelaire care mi s-a părut exemplar pentru astfel de cercetări. Cuprinde o biografie, o parte documentar-anecdotică şi o anexă cu scrisori către si despre Baudelaire. Omul este astfel reprezentat cu aura lui.
în materie de detalii: scrisoarea lui Victor Hugo, în care acesta proclamă arta ca slujitoare a progresului. In schimb, foarte bună observaţia lui Baudelaire despre Hugo într-o scrisoare din 1864:

„Acest poet, în care Dumnezeu, dintr-un spirit de impenetrabilă mistificare, a amalgamat prostia şi geniul." Este într-adevăr acesta unul din amestecurile cele mai fatale, chiar dacă, în mod sigur, şi o cheie a popularităţii. Cărţi precum Les Miserables seamănă cu punţi de vapoare aruncate pentru mase. Alţii îşi pierd, firește, curiozitatea de a se ocupa de muza care a dat naştere unor asemenea prunci. Asta îmi aminteşte de o convorbire pe care am avut-o în 1938 cu Janin, în continuarea după-amiezii petrecute la Gide - s-ar zice că străinului îi lipsesc anume premise pentru a înţelege preţuirea nemăsurată a francezilor pentru Hugo. De altfel, judecata asupra lui ca şi asupra celor mai multe figuri importante ale secolului al XlX-lea, începând cu Napoleon, nu s-a fixat încă.
In 1866, un oarecare Pechmeja îi scria din Bucureşti lui Baudelaire

Nota: Ange Pechmeja, înalt funcţionar la ministerul de externe din Bucureşti. Autor al unei cărţi de cabalistică, L'œuf de Kneph ou l'histoire secrete du zero, Bucarest, 1864

El face, între altele, elogiul poeziei „Elevation" şi crede că literele, care concură la alcătuirea unor astfel de versuri, transpuse în culori şi figuri geometrice, ar alcătui modele de felul celor care se văd ţesute în covoarele persane sau în şalurile indiene.
Am mai frunzărit puţin o biografie a lui Gaugain, a cărei apariţie anticipează multe din lucrurile care aveau să vină, mai cu seamă amestecul de nervozitate si brutalitate. Aici apar deodată indivizi fără haine pe ei.
Dormind adânc, am sărit speriat, în jurul orei unu, din cauza unei presiuni puternice a aerului. Escadre inamice survolau oraşul şi aruncau bombe. Când mai aproape, când mai departe, bubuiau lanţurile de explozii, întrerupte uneori de bombardamente izolate de o violenţă teribilă, dominând până departe noaptea. Apoi din nou vâjâitul avioanelor peste acoperişuri, în zbor razant. Atacul a durat cam două ceasuri, timp în care când adormeam, când stăteam în pat, rezemându-mă în braţe, în oraş domnea o linişte desăvârşită, parcă ar fi fost pustiu; doar jos, în birou, un ceas bătea, cu un vesel Carlllon, sferturile de oră.
Laon, 14 iunie 1940
In cursul dimineţii, inspectat noile santinele pe care le-am postat la arsenal şi în alte locuri. Maşini răsturnate şi animale moarte pe marginea drumurilor. La intrarea în fabrica de filtre de gaz, o maşină grea tescuise în aşa fel un câine sau o pisică, încât din animal nu mai rămăsese decât o pată roşie, întinsă. Nu aş fi bănuit că aici erau resturi de viaţă, dacă nu aş fi văzut şase corpuri nenăscute, şase embrioane, care tiveau pata întunecată, alcătuind un hexagon. Sfere gelatinoase care, în învelişul alunecos de albuş, scăpaseră de sub greutatea roţii şi care, singure, îşi păstraseră forma în mijlocul strivirii. Am avut sentimentul că aici, fie şi numai sub forma unui eşafodaj mecanic, mai domnea încă grija - grija mamei vieţii, ale cărei reflexe sunt mamele de animale şi mamele oamenilor. Ca de atâtea ori în trecut, m-am întrebat şi de astă dată: „De ce ti s-a oferit ţie anume această privelişte ?"
Am vibrat mereu la nefericire - chiar dacă, din păcate pentru mine, întotdeauna la aceea care nu era la modă. Cred, totuşi, că aceasta e una din trăsăturile după care poate fi recunoscută nefericirea autentică.
Laon, 15 Iunie 1940
In cursul dimineţii, la arsenal, unde am verificat santinelele si apoi, sub îndrumarea lui Keunecke, am tras cu alice în sticle aruncate în aer. Erau pe-acolo provizii considerabile; astfel am descoperit o magazie lungă plină de condimente, din care am pus să se umple pentru Monsieur Albert un coş întreg, într-o altă magazie am dat peste un munte de obiecte stranii, printre care dominau cuţitele de buzunar, lamele de ras, cheile, portofelele şi agendele. Am dedus că au trecut pe aici un număr mare de prizonieri care au trebuit să-şi lase aceste lucruri. Printre ele am descoperit jurnalul amănunţit al unui căpitan francez, pe care l-am luat cu mine. Fie şi numai grafologic, el e un exemplu de felul în care, pornind de la o siguranţă deplină, se poate ajunge într-o conjunctură foarte critică, începe cu o grafie curată, în cerneală, şi se încheie cu însemnări febrile, mâzgălite în creion, la urmă cu cretă roşie.

Essommes, 16 iunie 1940
Pe neaşteptate mi s-a ordonat să ajung cu compania la Château-Thierry. Am mers cu camioanele prin Soissons.
Mai înainte am pus să se facă ordine la locul de încartiruire, unde se instalase un fel de comoditate în ruine, ca pe vremea lui Napoleon la Moscova. Apoi l-am concediat pe Arthur din cauza comportării sale prea marocane. A cerut să-mi vorbească şi m-a rugat să-i îngădui să rămână, preferind să mă servească pe mine decât „de faire ce qu'on appelle des travaux de pisse"

Nota: Fr. - „Decât să facă ceea ce se cheamă munci de rahat"

Deoarece însă, în mod inexplicabil, umbla întotdeauna beat după micul dejun, iar seara avea buzunarele pline de lucruri furate, ca o coţofană, l-am trimis la ceilalţi prizonieri din citadelă, în schimb, l-am păstrat pe Monsieur Albert.
Şoselele, satele şi oraşele pe care le traversam în drumul nostru, mărginit la fiecare pas de maşini incendiate, erau distruse ; pe alocuri, tancuri pârjolite, cai morţi, ruine, morminte. Dinspre petece dese de pădure, miros de cadavre. In multe locuri, monumente din 1870 şi din primul război mondial, frecvent nimicite de proiectile.
In mijlocul acestor lumi în ruină răsună pe străzi şi pe podurile refăcute rostogolirea roţilor grele în înaintarea coloanelor nesfârşite care se îndreaptă spre vest. Tunuri, tunuri antiaeriene, muniţie, infanterie pe şenile, blindate, ambulanţe, proiectoare, companii de degazare si vehicule a căror formă şi importanţă nu e de nimeni cunoscută. Domină o atmosferă obosită de nopţi nedormite, totodată conştiinţa unei superiorităţi invincibile. Capotele de la motoarele maşinilor grele poartă mascote stranii : saboţi grosolani, căşti de otel capturate, măşti de gaze cu ochii holbaţi şi păpuşi elegante, cărora curentul generat de viteză le ridică peste cap fustele de mătase roz. Maşina unei unităţi de asalt poartă un craniu care, după cum arată calota craniană trepanată şi clămpănind uşor, a fost scos dintr-un cabinet de anatomie, în Soissons, în pieţele acoperite de moloz şi cărămizi, erau expuse manechine scoase din magazinele de confecţii. S-ar zice că fac gesturi cu mâna şi că stau de vorbă; un poliţist cu şapcă roşie ridică fustele unei ţărăncuţe.
Deoarece oraşul a suferit de pe urma canonadelor, merg înainte spre Essomes, situat cam douăzeci de minute mai departe, pe Marne. Şi acolo domneşte o confuzie indescriptibilă, cu baricade pe străzi, între ele solitudinea grădinilor. La castel, unde dispun să ne încartiruim, au locuit înainte de atacul nostru vânători de munte - în parc se află mobile, iar la intrare un câine mort. într-un colţ e stivuită o provizie de mine franţuzeşti de contact cu o plăcuţă indicatoare care îndeamnă la prudenţă. In camere s-au cuibărit deja iepuraşi, de la etajul superior ţâşneşte o pisică de angora.
După sosirea şi cazarea trupei, în grădinile în care înfloresc primii crini si în care se coace recolta. Sus pe coastă, în plin soare, singur, într-o grădiniţă. Căpsune, coacăze în trei culori, zmeură roşie şi albă. Printre căpsune, o varietate mică, aproape neagră, neverosimil de dulce. Soldaţii aduc vin în butoaie şi saci de cafea, găsiţi ca umplutură la baricade. Aşa scade valoarea bunurilor când e vorba de viaţă.
Seara, şi acum încă, un straniu sentiment de beţie. Sunt plin de imagini ca un vas care dă pe dinafară. Se scurg pe lângă mine.
Essomes, 17 iunie 1940
De dimineaţă l-am pus pe Monsieur Albert să taie patru raţe care mai vagabondau prin parc si m-am dus apoi cu bicicleta la Château-Thierry, spre a primi ordinele generalului Schellbach, care e încartiruit acolo, la Mănăstirea Albastră. Căutând această clădire, am parcurs cartiere pustii, în care drumul era barat de cai morţi. La marginile străzii principale se întindea o încrengătură de maşini care se ciocniseră. Toate acestea se văd ca un mare mozaic şi abia dacă se bagă în seamă micile amănunte care se ascund în el ca într-o anamorfoză. Astfel, în timp ce scriam un ordin pentru un curier, mi-am aşezat servieta cu hărţile pe un vehicol blindat, din care nu mai rămăsese decât saşiul. Abia după ce am plecat, mi-am dat seama că, în vreme ce scriam, ochiul meu alunecase pe această

masă de fier, care semăna cu un grătar înroşit în foc. Nici carnea nu lipsea de pe acest înspăimântător grill. înregistrez astfel aproape automat imagini pe care adesea o întâmplare misterioasă mi le prezintă developat abia după minute, ba chiar după ceasuri întregi.
Am scos dintr-un lagăr o sută de prizonieri ca să readucă în bună stare castelul şi parcul. S-au plâns de foame; am ordonat de aceea să se aducă vin din pivniţe şi să fie aprovizionaţi cu fructe din grădină şi le-am promis o cină înainte de a-i trimite înapoi. După ce au băut, fiecare, câte un pahar de vin, au restabilit ordinea ca cetele de duhuri ale lui Aladin. între timp şi Monsieur Albert a pregătit raţele şi le-a umplut cu măsline, pe care le găsisem într-o cutie din bucătărie.
După-amiază castelul era perfect curăţat şi tocmai speram să ne aşezăm la masă, când a venit ordinul de plecare. Trebuia să mergem la Montmirail pentru a îndeplini acolo aceeaşi misiune ca în Laon. Din cauza asta nu mi-am putut ţine promisiunea faţă de prizonieri, căci supa lor abia acum se fierbea. Le-am împărţit raţele, ceea ce era mai mult un gest simbolic decât o reală ospătare.
Montmirail, 18 iunie 1940
Din nou m-a uimit comportamentul oamenilor la plecare. Deşi munciseră toată ziua şi sperau acum să se odihnească, nici unul nu a crâcnit când a venit ordinul de pornire.Virtutea lor stă în perfecta înţelegere a necesităţii.
Din fericire am izbutit să-i scutesc de mersul pe jos, vârându-i pe grupe în maşinile golite de muniţie. Ne-am adunat la Montmirail. Acolo, aproape de ieşirea din oraş, m-am oprit lângă o maşină blindată din al cărui pântec tocmai ieşea la lumină un şofer mic si slab, îmbrăcat într-o salopetă îmbibată de ulei. Am început o discuţie cu el şi am avut impresia că Vulcan, cu trăsăturile caracteristice muncii sale, le imprimă energic unor astfel de tipuri configuraţii marţiale. Corespunzătoare era şi tema - legată de inflamabilitate. El participase până acum ca şofer la opt atacuri şi văzuse deja arzând alături de el diferite tancuri - la rigoare se mai putea ieşi din ele, ca de curând un camarad care însă, fireşte, îşi lăsase înăuntru cea mai mare parte a pielii. Problema focului mă preocupă de mult; ea indică schimbări profunde la combatanţi.
M-am instalat în castelul superb din Montmirail, din păcate şi el afectat, unde locuiesc singur, împreună cu Spinelli si cu câteva ordonanţe, în parc au căzut bombe şi au spart o serie de ferestre; un pavilion, din dreapta porţii, este ars. Locuitorii, desigur însă şi soldaţii, s-au adăpostit în pivniţele tăiate în calcar, după cum arată culcuşurile improvizate pe saltele. Montmirail este castelul lui La Rochefoucauld, iar pentru mine, printre ale cărui raţii ferme se numără de multă vreme şi Maximele, reprezintă un act de gratitudine spirituală de a păstra ceea ce e de păstrat

Nota: La Rochefoucauld, Unul din cei mai importanţi moralişti francezi (1613-1680). Amestecat în războiul civil din 1648-1653 (Fronde). Viziune pesimistă asupra lumii. Maximele au apărut în 1665

Motiv pentru care l-am pus imediat sub pază şi am început să fac curăţenie. In cazul unor asemenea valori, e vorba adesea doar de a le face să depăşească un şir de zile critice.
In cursul dimineţii a trecut prin sat un convoi de peste zece mii de prizonieri francezi. Era abia păzit, doar ici-colo se vedeau santinelele care îl însoţeau cu baionetele ridicate, ca nişte dulăi. Aveai impresia că aceste mase ostenite, epuizate la maximum, se zoreau de la sine să înainteze spre o ţintă necunoscută. Eram la şcoală şi deoarece aveam acolo la dispoziţie o sută de belgieni şi francezi pentru curăţenie, am pus să se care dintr-un magazin capturat lăzi cu pesmeţi şi conserve de carne şi le-am împărţit. Am ordonat, de asemenea, să li se distribuie must, dar coloana trecea în rânduri atât de dese, încât abia dacă al douăzecilea om primea ceva. Suferinţa unor mase atât de mari pe un spaţiu restrâns îmi era încă necunoscută; simţi că nu mai poţi recunoaşte individul. Observi şi caracterul mecanic, sălbatic, propriu catastrofelor. Stăteam în spatele grilajului de la curtea şcolii si ofeream conserve de carne şi pesmeţi, sau le împărţeam în hăţişul de mâini care se întindeau spre noi printre bare. Tocmai în acest detaliu era ceva tulburător. Când un pesmete cădea pe jos, cei din spate îi împingeau pe următorii înainte, iar aceştia se îmbulzeau în faţă. Pentru a ajunge şi la cealaltă parte a coloanei, am pus să se arunce în arc cutiile de conserve, dar totul nu era decât o picătură pe piatra

încinsă. Unui bătrân care înainta încet, şchiopătând, i-am aruncat ţintit de vreo douăsprezece ori o cutie - de fiecare dată i-a fost smulsă de un talmeş-balmeş de mâini, până când l-am văzut dispărând, luat de torent. Am dat apoi ordin santinelei să tragă din rând un soldat foarte tânăr, pentru a-i da de mâncare - în locul aceluia, a prins un altul care, nici el, nu mâncase de două zile. Intre timp a răsunat vocea unui crainic, pe care Spinelli îl urcase pe zid, cerând ieşirea din masă a unui croitor, căci rufăria noastră avea nevoie de reparaţii. Treceau astfel ca imaginea însăşi a torentului întunecat al destinului, şi era straniu, emoţionant şi instructiv să observi acest spectacol din spatele siguranţei gratiilor. Aproape toţi erau abrutizaţi şi nu aveau decât două întrebări - dacă avea să li se dea de mâncare şi dacă se încheiase pacea. Le-am strigat că Petain oferise armistiţiu, la care revenea necontenit întrebarea disperată, dacă se şi „semnase", în acest caz era evident ce bun preţios e pacea.
La sfârşitul coloanei, a cărei trecere a durat aproape două ore, am văzut un grup de ofiţeri cu părul încărunţit si decoraţii din războiul mondial. Şi ei înaintau anevoios, târându-şi paşii si ţinându-si capetele plecate în pământ. Vederea lor m-a impresionat ; am pus să se deschidă grilajul şi să fie conduşi în curte. I-am poftit la masă si, de asemenea, să-şi petreacă noaptea aici. După ce i-am şi încredinţat frizerului, i-am văzut în scurt timp refăcuţi, stând la o masă lungă, situată în curte, lângă bucătărie. Am avut o supă excelentă, apoi carne şi vin din belşug, dar mai ales oamenii noştri s-au purtat cu o politeţe atât de firească, încât primirea a fost foarte reuşită. Era evident că aceşti oameni istoviţi se simţeau ca într-un coşmar care începea să se destrame, luând o întorsătură favorabilă. Mai erau încă ameţiţi de înfrângere, întrebându-i cum îşi pot explica o prăbuşire atât de fulgerătoare, am aflat că o puneau pe seama atacurilor bombardierelor de mică înălţime şi ale celor în picaj, în acest fel legătura, aprovizionarea şi distribuirea ordinelor ar fi fost de la bun început întrerupte, după care trupele ar fi fost secţionate de armele rapide ca de un suflai de tăiat metale. La rândul lor, m-au întrebat, şi ei, dacă aş putea reduce la o formulă succesul nostru - am răspuns că văd în el victoria muncitorului, dar am avut impresia că nu au înţeles răspunsul în sensul pe care îl avusesem eu în vedere.

Nota: Jünger are aici în vedere tipul uman pe care îl descrisese anticipativ în eseul Muncitorul din 1932 : figură tutelară a societăţii masificate, care răstoarnă în folos propriu vechile valori si care, împinsă de voinţa de putere, se slujeşte în chip total de tehnica modernă, în continuă şi accelerată perfecţionare

Ei nu cunosc evenimentele petrecute la noi din 1918 încoace şi învăţămintele lor, adunate ca în nişte creuzete fierbinţi.
Seara, după ce am pus să se facă ordine în mica bucătărie a castelului, m-am aşezat cu Spinelli în salonul rotund. De acolo priveliştea este extraordinară. Peisajul seamănă cu o avanscenă al cărei parter este alcătuit de gazonul parcului, mărginit pe amândouă laturile de ziduri înalte de copaci. Şi aceste fâşii de pădure delimitează fundalul ca nişte culise; ele taie o pantă domoală cu sălcii verzi şi crânguri. Printre ele se întinde rampa unei văi nevăzute din care se ridică turnul de biserică al unui cătun. Orizontul e închis de o curbă delicată. Astfel parcul şi ţinutul din preajma lui produc efectul unei limitări arhitecturale, în toate sensurile foarte izbutite, a cărei perfecţiune stă tocmai în mărginire. Am văzut în viaţa mea privelişti mai grandioase, mai superbe, dar niciodată mai armonioase, mai rotunde.
Târziu, încă o plimbare prin parc, pe vale, în jos. în gospodăria unui ţăran am întâlnit un preot cu sora lui şi un grup de femei şi copii care traversaseră câmpul de bătaie. Piloţi cu sirenele urlând se năpustiseră apoi asupra lor, dar se îndepărtaseră fără să arunce bombe, deoarece, spunea sora, văzuseră că, „printre ele era un preot". După zile întregi, amândoi continuau să fie încă foarte agitaţi şi ni se adresau cu un potop de cuvinte. Erau într-o stare pe care în tumultul acestor săptămâni o observasem frecvent şi despre care poporul spune foarte nimerit că este a cuiva căruia i-a sărit o doagă.

Scriind aceste rânduri, stau la biroul ducesei, ale cărui sertare, parţial sparte, sunt pline de cărţi cu dedicaţiile unor autori cunoscuţi. Frunzărind una din ele, cade o scrisoare, plină de gentileţe, din 1934, a unui fiu, Francois, în vârstă de aproximativ 15 ani. Văd din cuprinsul ei că autorul voia să devină aviator şi că azi putea să aibă vârsta corespunzătoare.
In ce priveşte castelul, l-am repus în rânduială, în aşa fel încât până seara, în afară de geamuri, totul era în ordine.
Montmirail, 19 iunie 1940
Am dormit într-o cameră din aripa de lângă capelă. Acolo l-am visat intens pe Carl Schmitt: căzuse într-o gară si se lovise. L-am luat plângând în braţe. Totul într-o împrejurare curioasă, de care la trezire mai eram încă perfect conştient, dar la care acum zadarnic reflectez.
Stau aici dis-de-dimineaţă cu privirea aţintită asupra intrării si a porţii clădirii care încă mai fumegă. Dintre ferestrele de la care examinez această imagine, cea din mijloc s-a spart şi a căzut din ramă, astfel încât bucata care a rămas prinsă în chit conturează exact forma capului Reginei Victoria. Chiar gura puţin trufaşă este trasată de o fisură fină.
După micul dejun i-am trimis spre Laon, cu un camion de muniţii gol, pe ofiţerii prizonieri care se odihniseră la scoală. La plecare le-am mai oferit un pahar de vin. înainte de a se urca, cel mai în vârstă, un maior, mi-a mulţumit în numele lor pentru primirea de care avuseseră parte la Montmirail.
Pe drumul de întoarcere, am descoperit în grădina unei alte şcoli un cedru superb cu acele de un albastru cerat şi tulpina de un brun de scorţişoară, fin striată. Nu am văzut pe nicăieri un altul mai frumos, nici în Mainau, unde cresc exemplare uriaşe, nici în pădurile muntoase din arhipelagul Canarelor.
La prânz, din nou în salonul mare, cu perspectiva splendidă, care mi se pare că acţionează nemijlocit asupra limbii si a ordinii gândurilor, înainte de masă am avut parte de o întâmplare care m-a emoţionat puternic. Coborâsem în parc si căutam acolo, în craterele albe de pe gazon, schije de bombe drept amintire ale acestor zile. Imediat, în chiar primul din aceste conuri, m-a surprins o descoperire de un fel cu mult mai înalt - anume pietrificarea superbă a unui melc spiralat pe care explozia îl smulsese din adâncul său de cretă. L-am cântărit în palmă ca pe un dar personal; o structură de formă conică, aproape de lungimea antebraţului, bombată în spirală şi deschisă la gură. Prin spărtură se vedeau fusul şi răsucirile interioare, a căror strălucire sidefie se păstrase bine. Eu, care în aceste zile frumoase am fost totuşi însoţit de proximitatea distrugerii ca de o umbră, am înţeles pe loc învăţătura : Mont Mirail fusese cândva un recif în marea de cretă, şi în el zace indestructibil miraculosul, a cărui plăsmuire e şi castelul cu grădinile sale, o parabolă efemeră precum cochilia acestei scoici.
Era în această descoperire şi o trăsătură alchimică - ceva de piatră filozofală care transformă lucrurile printr-un miracol înfăptuit în lăuntrul nostru. Aşa încât, chiar dacă mi s-ar fi cerut să aleg ca amintire o piesă din tablourile vechi, cărţile sau comorile castelului, nimic nu mi s-ar fi părut mai vrednic de a fi dorit decât această casă de melc. Trebuie să ajungem într-o stare, potrivită cu belşugul pământului, în care tot ce atingem cu mâna să se prefacă în aur.
La apusul soarelui am făcut din nou excursia noastră în vale, cu puşti de vânătoare. De astă dată ne-am rătăcit într-o curte mare, populată abundent cu vite, dar altminteri pustie, în timp ce o traversam, căutând ouă, am auzit un cântec venind dintr-una din încăperile sale şi, la focul din vatra descoperită a bucătăriei, am dat peste un gnom beat turtă. Pe o masă se aflau sticle goale şi pe jumătate golite pe care, clătinându-se, le ridica din când în când la gură. Ne-a primit chiuind şi apoi, din cămaşa care forma o umflătura mare pe deasupra pantalonului, a scos bancnote pe care le flutura, lăsându-le să cadă pe jos. Dacă i-am înţeles bine bolboroseala beată, patroana sa îl lăsase la proprietate să mulgă vacile. Când i-am cerut însă unt a spus că acesta nu era bun aici, că femeile erau prea murdare - moi, je suis prop'

Nota: Fr. - „eu îs curat" **Incheiat nota**, se făIea el, în schimb, în vreme ce-si arăta zdrenţele şi juca, clă-tinându-se, în jurul nostru. Apoi s-ar fi zis că e luat în stăpânire de o fericire extatică, a pus mâna

pe vatră, pe scaune şi pe masă, chiar pe pereţi: „Asta-i a mea, şi asta, şi asta”, în fine - gradaţia nu mi s-a părut deloc rea - si-a arătat şapca jerpelită: „Şi asta-i a mea, tot e al meu.” Apoi, ascuţind un cuţit lung si privind cu sfială în jur: „Patroana nu este aici, aşteptaţi, am să vă tai o gâscă, nu femeiuşcă, fiindcă are pui, ci bărbătuşul, e foarte gustos. Tot e al meu.” In cele din urmă, cuprinşi de înfiorare, am părăsit locul. Gnomul ne-a mai urmărit puţin, chemându-ne înapoi; l-am văzut cum apuca şi arunca în aer găini care zburau cotcodăcind.
Pe drumul de întoarcere am trecut pe lângă un terasament de cale ferată, de-a lungul unei pajişti pe care o coloană de mitraliori francezi îşi părăsiseră vehicolele. în bagajele risipite am găsit cămăşi, de care pe moment aveam mare nevoie.
Am încheiat ziua cu o sticlă de Aloxe-Corton pe care am golit-o în faţa căminului din salonul mare, în timp ce un butuc de mesteacăn, pe care îl găsisem pe grătar, ardea în flăcări.
Focul punea foarte frumos în evidenţă placa veche de fontă din spate, cu chipul lui Herakles în sala Omphalei. Am reflectat totodată dacă nu cumva destinul acestui loc ar fi ca pe lângă el să se perinde oştiri, iar din când în când înăuntrul lui să se adăpostească ofiţeri prusaci, precum în 1814, 1870, 1914 şi acum din nou.
Spinelli era foarte vesel; aprinsese toate lumânările marelui candelabru, din care ceara picura în stropi galbeni pe jos. După ce m-am retras, el a mai rămas să bea o sticlă de şampanie. Am remarcat la el o nouă inteligenţă, mereu trează, precisă - pentru el nu există dificultăţi tehnice, fie că e vorba de transport, fie de instalare. Cea mai frumoasă zi pentru el a fost aceea în care, în Laon, am putut să ascultăm din nou radioul. Observaţii bune referitoare la tot ce e concret, în plus trăsături de caracter plăcute, cavalereşti, pe care încerc să i le cultiv şi pe care le-am văzut azi desfăşurându-se în faţa ofiţerilor prizonieri.
Culcat târziu, mai frunzărit la lumina lumânării întâi o mapă Goya, apoi un articol ilustrat despre Marie Laurencin şi pictura ei de măşti roz

Nota: Pictoriţă franceză (1885-1956), influenţată de Matisse. A pictat scene cu fete tinere

Reflectat cu acest prilej la pierderea individualităţii. Aici ea se dizolvă cumva în suc de zmeură, în fine, în revista Revue de l’Art, septembrie 1924, m-a izbit un tablou al pictorului elveţian Heinrich Fussli, Visul unei nopţi de vară

Nota: Johann Heinrich Fussli (1764-1825) - pictor şi grafician de origine elveţiană, trăitor la Londra. Homer, Dante, Shakespeare, Milion i-au inspirat opera de factură clasică

Pictura trădează nu doar cunoaşterea vechilor maeştri şi lectura lui Cazotte, ci totodată o privire nemijlocit aruncată în cavernele realităţii, apoi transpunerea lor în gustul timpului

Nota: Jacques Cazotte (1719-1792) - scriitor francez, autorul prozei fantastice Le diable amoureux. A fost decapitat la Revoluţie

Mi s-a părut de aceea curios că numele pictorului îmi scăpase până acum.
Apoi vise. Ziua era frumoasă ca un covor bogat în imagini mari şi mici. De asemenea, neostenitoare ; simţeam puţin acel perpetuum mobile al spiritului, căruia doar timpul îi aşază hotare. Mai cu seamă cochilia de melc mă bucura.
Romilly-sur-Seine, 20 iunie 1940
La prânz, despărţire de Mons mirabilis. Trecut prin Sezanne şi Saint-Just-Sauvage spre Romilly. Pe drum, mase de cai morţi, înhămaţi încă la căruţe cu muniţii şi bucătării de campanie. Cadavrele, umflate oribil, cu organele genitale tumefiate în formă de trompete. Buzele cu o expresie de suferinţă, pe jumătate răsfrânte, descoperind dinţii mari, albi. Astfel se formează anumite măşti - ca şi cum ar fi vorba de chipuri de demoni, plăsmuite în temeiul vieţii trecute.

Apoi morţi. Mai întâi unul, la stânga pe câmp, acoperit cu o foaie de cort, astfel încât i se vedea doar antebraţul. Arăta în sus, cu un pumn pe jumătate deschis, ca si cum ar fi cuprins un gât de vioară. Apoi, la dreapta, în faţa unui petec de pădure, un întreg câmp de cadavre. Probabil că aici nişte militari înaintaseră în formaţie de-a lungul şoselei şi încercaseră apoi să ajungă la pădure ca să fie acoperiţi ; trebuie că focul îi secerase în timpul saltului scurt pe care îl făcuseră. Faţa si mâinile acestor morţi erau deja umflate şi înnegrite, apoi pudrate de praful şoselei cu o făină fină. Priveliştea era foarte sumbră, produsă parcă de gândurile nocturne ale unui duh cu o forţă uriaşă.
Din nou tancuri, încurcate unele într-altele, în punctele fierbinţi, aşa de pildă în interiorul satelor; uneori, chiar lângă ele, morminte, pe cruce -caschete şi ochelari. Apoi pentru prima oară în timpul înaintării noastre, convoaie de refugiaţi care se întorceau. Se vedeau cabriolete, încărcate pînă sus cu paturi pe care stăteau copii mici şi se legănau coşuri cu găini; tot aşa a trecut un autobuz si o locomobilă care trăgea un şir de căruţe cu loitre. Din când în când veneau grupuri pe biciclete şi altele care împingeau căruţe, în fine altele pe jos.
Printre acestea, perechi de peste şaptezeci de ani, târându-se ca melcul, mame în braţe cu prunci în scutece, copii de trei ani, trebuind deja să ducă mici coşuri în mână.
în scurt timp, la Romilly, unde şoselele sunt deja populate de civili şi unde domneşte o mare harababură. Am găsit aici batalionul şi cel de al treilea pluton al meu.
Romilly-sur-Seine, 21 iunie 1940
Instalarea într-o căsuţă aproape de şcoală şi de marile mori cu aburi. De dimineaţă am aflat de la agentul de transmisiuni că, în fine, urmează să revenim la unitatea noastră, iar în cursul zilei să fim transportaţi în camioane; şi nimeni nu putea fi mai bucuros decât mine că rătăcirea noastră prin învălmăşeala produsă de acest atac avea să-şi afle sfârşitul. De paisprezece zile ne-am răzleţit şi uneori s-ar fi zis că vom fi pulverizaţi în marele sorb lăsat în urmă de atacul blindatelor. Acum abia dacă se mai poate spera ca această campanie să ne aducă în situaţia de a participa la o confruntare dură, iar dacă în calitate de soldat regret acest lucru, în schimb, sunt bucuros pentru cei în suferinţă.
Pentru a afla detalii, la comandamentul local, unde am dat peste o harababură şi mai îngrozitoare. Pe de-o parte, mi s-a adresat primarul unei mici comunităţi, aproximativ septuagenar, cu o expresie de riguroasă raţionalitate. După fizionomia lui, mi-am dat limpede seama că în Franţa Revoluţia recuperase şi dezvoltase anumite procese ale Reformei. M-a întrebat cum putea să înlăture cadavrele a peste cincizeci de cai care îi infectau teritoriul comunei. Când în loc de răspuns am ridicat din umeri, a ripostat că aşa ceva e doar foarte primejdios pour la sante publique - pentru sănătatea publică. în timp ce încă îl mai ascultam, o femeie voia să ştie ce trebuia făcut împotriva unei cete de câini sălbăticiţi care se aciuiaseră în jurul casei ei. Şi tot aşa mai departe, ba chiar si mai rău. Am pornit de la faptul, învăţat demult, că nu poţi să pui ordine în toate. Trebuie să-ţi restrângi perspectiva la domeniul de care răspunzi. In ce priveşte ajutorul practic, individul este limitat, tot aşa cum o barcă de salvare nu are decât un număr determinat de locuri. Există totuşi situaţii în care pura existenţă a unei forţe autoritare acţionează salutar; prin simpla ei prezenţă, ea determină închiderea fisurilor prin care se scurge substanţă elementară oarbă. Sunt clipele în care misterul propriu oricărei funcţii devine ca atare vizibil.
Bourges, 22 iunie 1940
Deoarece plecarea întârzia, m-am mutat, căutând un pat mai bun, într-o nouă casă. în plus, am obosit să mă tot instalez în locuinţe părăsite si neîngrijite. Achiziţionând seara într-o prăvălie redeschisă o pereche de ciorapi, mi-am dat seama că simpla posibilitate de a putea cumpăra ceva trezeşte un sentiment agreabil. Şi vânzătorul părea să simtă ceva asemănător, si astfel am redescoperit cumva schimbul dintre bani şi marfă.
La prânz ne-am suit în maşinile noastre din piaţa localităţii. Comandantul coloanei, care ne transporta, era un locotenet Backhaus, care mi-a plăcut, un băiat vesel, la gât cu o cicatrice adâncă, în urma unui accident, şi o ureche din care nu mai rămăsese decât o semilună subţire, îşi lăuda şoferii care stătuseră două zile şi mai mult la volan, fără să cedeze, din grijă pentru motor, întrebându-l dacă îşi petrece fiecare noapte în alt castel, si-a bătut maşina cu palma: „Iată castelul meu.” L-am văzut

cuprins tot mai mult de un fel de beţie pe măsură ce harababura pe şosele şi poduri creştea; devenea tot mai vesel cu cât era mai multă muncă de făcut.
Aceşti oameni sunt indestructibili, centauri stranii, anistorici şi dotaţi cu forţe mari pentru veacul în care s-au născut.
Prin Sens, cu frumoasa sa catedrală, apoi prin Allant, aşezare distrusă, şi prin Toucy spre Chantillon, unde am găsit marele pod aruncat în aer. Am staţionat de aceea un timp mai îndelungat acolo şi am folosit un ponton. Am stat de vorbă cu refugiaţi parizieni care fuseseră surprinşi de operaţiile militare la băi sau la casele lor de vacanţă şi încercau acum să ajungă pe jos în capitală. Deoarece se îngrămădiseră în faţa podului, i-am luat pe câţiva în coloană. Erau în parte foarte uşor îmbrăcaţi, în parte cu haine luxoase, la modă; ceea ce, împreună cu uniformele noastre cenuşii, dădea acestei treceri ceva de „întoarcere de la un bal mascat". Mergeam între două fete tinere, una drăguţă, alta urâtă şi, în vreme ce tăifăsuiam, le-am arătat pe bravul nostru bucătar, Monsieur Albert, care ne însoţea de la Laon. Cea urâtă zise: „Ăsta ar fi un post şi pentru mine." La care, cea drăguţă : „Pentru tine, poate, dar pentru mine nu."
Pe celălalt mal a trebuit să aşteptăm maşinile şi în acest răstimp am băut un pahar de vin într-o locantă de lângă pod, pe jumătate distrusă. Stătea acolo şi un pensionar parizian, cu o casă de vacanţă la Chatillon, care, după cum povestea cu multă linişte, fusese jefuită temeinic, înainte de plecare, de infanteria colonială franceză.
Apoi mai departe, spre Gien - am văzut acolo, ca într-un tablou uşor decolorat, turnuri medievale în fundal, iar în prim-plan un peisaj complet ars, încă fumegând, cu animale domestice, cai şi oameni morţi. La intrare se întindea cadavrul unui porc, lung, albicios, umflat ca o uriaşă larvă de gîndac. Pe şosele şi de-a lungul tufişurilor de pe câmpuri zăceau numeroase tancuri ieşite din luptă, în acest loc se ciocniseră probabil două unităţi puternice de blindate - o întâlnire de pe urma căreia şi un oraş de mărime medie poate fi transformat în cenuşă. Ceea ce lasă impresia unei catastrofe tehnice de dimensiuni nemaipomenite.
în schimb, ţinutul din jur era absolut neatins, precum pădurile şi câmpurile care mărgineau o alee de castani comestibili, printre ale cărei trunchiuri puternice am înaintat o vreme în linie perfect dreaptă. Prizonieri aproape fără escortă, apoi din nou convoaie de oameni care se reîntorceau, cu mulţi copii mici, obosiţi, duşi de mână.
Am mers aşa până la Bourges, unde am coborât şi am înnoptat la prima fermă peste care am dat. In bucătăria casei senioriale părăsite, Keuneke, Spinelli şi cu mine am tăifăsuit atâta, încât am băut într-o clipită o sticlă de şampanie şi trei sticle de vin de Burgundia, ceea ce mai apoi ne-a mirat şi pe noi.
Bourges, 23 iunie 1940
Dimineaţa, spre a primi ordine la comandament, unde am întâlnit o fată pe care, sub ameninţarea pumnalului, un ins beat încercase s-o violeze. Micuţa era alsaciană, o făptură vioaie si hotărâtă; fusese chemată ca martoră, căci flăcăul fusese imediat arestat. Intrebând-o în glumă dacă agresorul îşi atinsese scopul, s-a ridicat, răspunzînd: „Sigur că nu, altminteri ar fi trebuit mai întâi să mă înjunghie." L-am revăzut pe colonel si am aflat că totuşi părţi din regimentul nostru intraseră în ultimele zile în luptă. Printre acestea şi unitatea noastră a cincea, al cărei comandant, locotenent-colonelul Schrapel, deja rănit la braţ, nu acceptase să nu-şi conducă personal oamenii, ceea ce îi atrăsese o jerbă de gloanţe în piept, între timp, operaţiile se între-rupseseră; prin urmare, ne aruncasem în foc doar cu unităţile de avangardă şi trebuia să ne mulţumim doar cu munca. După cum aud, aceasta a fost, în genere, soarta infanteriei, atunci când nu a ajuns să se angajeze în luptă pentru cursurile de apă. Experienţele acestei campanii vor da fără îndoială roade, producând schimbări importante în armatele lumii.
în oraş domneşte haosul; în afară de localnici, se află aici nu doar trupele noastre şi numeroşi prizonieri, ci şi patruzeci de mii de refugiaţi. La prânz am trecut întâmplător pe la gară, unde postasem santinele, şi am văzut o mulţime mare de oameni, îmbulzindu-se în faţa porţilor. Era vorba de refugiaţi care voiau să profite de prima legătură cu Orleans şi Paris. Deşi trenul era deja tras la peron şi erau locuri destule, s-a dezlănţuit o îmbulzeală primejdioasă. Se auzeau copii pe jos

plângând, în vreme ce alţii se balansau în cărucioarele înghesuite, îngreunate pe deasupra cu bagaje şi măşti de gaze. Ici-colo, femei bătrâne şi mame cu copii la sân. Alte femei pătrunseseră deja în hală şi îşi strigau copiii rătăciţi în învălmăşeală.
Pentru a face ordine, am pus paza să-mi facă puţin loc, m-am suit apoi pe o căruţă răsturnată şi am ordonat să fie exclus de la plecare oricine se va mai îmbrânci. După care am desemnat familiile cu copii, pe care i-am strecurat prin mulţime. Aici a intervenit dificultatea, în sensul că de fiecare dată ciorchini de oameni încercau să se agate, în timp ce alte duzini mă interpelau. Văzând că acest lucru potolea mulţimea, am ridicat din când în când câte un copil în sus, şi peste două ore îi aveam pe toţi instalaţi în vagoane. Am mai trecut încă o dată de-a lungul trenului, în care pariziencele îşi refăceau rujul pe buze, şi am auzit cum una din ele, care mă considera probabil un fel de portar la gară, a spus : C'est celui, qui a dit :doucement - E cel care a zis : încet.
Plecând, l-am întâlnit pe ofiţerul de stat major care reglementase circulaţia şi care, ca un mic zeu, a prevăzut că toţi aceşti oameni aveau să petreacă o noapte rea, căci podul de la Orleans nu era încă practicabil. Mi s-a prezentat ca cititor al cărţilor mele şi mi-a spus că eşuase într-un post în care războiul se vedea mai ales sub înfăţişarea sa nocturnă. M-a invitat mâine seară la masă, la „Boule d'Or".
După-amiază, dezbatere între ofiţeri, la sfârşitul căreia colonelul m-a rugat să rămân împreună cu comandantul. Mi-a înmânat panglicuţa în alb-ne-gru cu bareta de argint, comunicându-mi că am fost decorat cu Crucea de Fier pentru salvarea artile-ristului rănit pe frontul de pe Rinul de sus.
Mi-am amintit astfel de episodul de lângă Iffezheim, de care în vâltoarea de protuberante ale ultimelor săptămâni uitasem. M-am gândit imediat la Spinelli; şi mi-am adus aminte de grija pe care o purtase genunchiului meu. Deoarece împărţisem demersul, mi se părea echitabil să împărţim si distincţia. Am expus situaţia si seara deja am avut bucuria să-l văd cu Crucea.
De altfel, cu acest prilej mi-am dat limpede seama de distanţa care, în ce mă priveşte, separă primul război mondial de acesta. Pe atunci, ordinele înalte se decernau pentru doborârea inamicului, astăzi panglicuţa recompensa o acţiune de salvare. Straniu e şi că am rămas atât de departe de foc. Heraclit are dreptate; nimeni nu merge de două ori prin acelaşi fluviu. Misterul unei astfel de schimbări stă în faptul că el corespunde unor transformări din interiorul nostru - noi ne plăsmuim lumea, si ceea ce trăim nu e supus hazardului. Lucrurile sunt atrase si selectate de condiţia noastră : lumea este aşa cum suntem noi constituiţi. Oricare dintre noi poate, prin urmare, să schimbe lumea - iată uriaşa însemnătate care e conferită oamenilor. De aceea este şi atât de important să lucrăm cu noi înşine.
Răsplata cea mai mare nu regele o acordă, ci cântăreţul. Din acest motiv, pentru acel prim război, ea rezidă pentru mine nu în steaua lui Friedrich cel Mare; ea rezidă în poezia „Către fratele meu, Ernst".
Seara într-un mic bar în care am cumpărat două sticle de „Veuve Cliquot". M-am distrat povestind oamenilor aflaţi acolo că aceasta îmi era raţia obişnuită la cină, ceea ce i-a făcut să mă privească ca pe un animal ciudat. Cu această ocazie, am aflat de la Monsieur Albert, care mi-a pus masa, că paharele ascuţite se numesc „flutes â la Champagne" - o expresie pe care nu o cunoşteam şi care m-a înveselit. De altfel, în cercurile de cheflii există si pahare „â pompette", care în loc de picior au un inel, astfel încât să se aşeze răsturnate pe masă - adică trebuie mai întâi golite.
Bourges, 24 iunie 1940
De dimineaţă am strecurat din nou femei si copii prin mulţime. Mă interesasem de ora plecării trenului, deoarece acest eveniment pretinde autoritate. De astă dată a mers ceva mai bine; de altfel, adusesem pentru copii o ladă uriaşă, plină de biscuiţi. Am trecut apoi pe la posturi; am remarcat totodată caracterul puternic latin al masei, mai cu seamă la periferie.
Seara cu Steinitz, la „Boule d'Or". Inteligenţă de calitate, precisă. Există în toate lucrurile legate de practică un anumit număr de oameni care constituie rotiţa mică, şi mai bine pusă la punct, care asigură mişcarea şi munca în întreprindere. Am găsit la el pregnant dezvoltată una din mărcile acestei categorii - o anume ironie cu care îşi dădea dispoziţiile.
Reflecţii despre conduită: nu există genii nerecunoscute. Fiecare îşi găseşte în viaţă locul cuvenit. Ne naştem exact cu potenţialul pe care îl realizăm. Ceea ce poate fi observat pe vapoare, unde societatea

se formează cumva din nou la fiecare plecare şi unde vom găsi întotdeauna indivizi care vor încerca să facă credibile şi realizabile exigenţe mai mari decât cele pe care le au de obicei. Spaţiul social este astfel măsurat din nou, dar după trei zile se reinstaurează vechea ordine, înnăscută. Fie şi numai pentru un asemenea spectacol, o călătorie cu vaporul îşi merită preţul.
Spre ora zece s-a anunţat încheierea armistiţiului, după care a dispărut de pe masă vinul de Burgundia şi a apărut şampania în cantităţi mari.
Bourges, 25 iunie 1940
Casa în care locuiesc este plăcută prin faptul că nu are decât o singură faţadă spre grădină şi este greu de găsit. E situată pe malul apei Yevre, un râuleţ liniştit şi bogat ramificat, în al cărui adânc strălucesc plantele de apă şi care este umbrit de crengile aplecate ale copacilor, în faţa verandei înverzeşte o peluză; ea este încadrată de tufe dese si apărată de apă printr-o rampă de irişi. în mijlocul ei se află o coloană veche, a cărei piatră cenuşie e înconjurată de trandafiri agăţători, de un roşu deschis, apoi un cireş mare, încărcat de fructe superbe. Deoarece nimeni nu le culege, vor exploda prin exces de coacere. Tot aşa, pe brazde, căpşunele se colorează în negru şi cad de pe codiţă; sepala albă rămâne ca o mică formă de tartă. In această grădină liniştită, înrămată parcă într-un ţinut sălbatic, îmi iau citind, dimineaţa, o baie de soare, iar seara, după masă, străbat în canoe rîuleţul în care se joacă păstrăvi. Tot aici Monsieur Albert îşi aruncă undiţele.
Această singurătate umbroasă, în care natura şi arta vieţii se ţin frumos în cumpănă, se întinde la marginea animatei Avenue Jaures, pe care o parcurg adesea în drumul meu spre serviciu, dar niciodată fără a mă bucura de privelişţea a doi platani neobişnuit de puternici, cum de asemenea mărime nu am mai văzut până acum decât în insulele Kos şi Rodos, precum şi în Smirna. Un astfel de copac e cel mai frumos simbol al ţinutei care actualizează, prin simpla-i prezenţă, puterea şi demnitatea, şi e desigur vrednic să fie împodobit cu lanţuri de aur şi să fie îngrijit de un paznic, după cum scrie Herodot.
Curios este şi celălalt mod de a vedea cum se situează în spaţiu plantele şi copacii cunoscuţi. E vorba de mutaţii în greutatea atomilor, care se sustrag descrierii: schimbări ale aerului, ale apei şi ale pământului se amestecă în viaţa şi curgerea sevelor. Simţim caracterul lor inalienabil, gustul elementelor din pământul natal, pe care doar reflectarea în poezie îl poate păstra în amintire.
în ce mă priveşte, descifrez unele lucruri de acest fel si la insecte, în formele lor noi şi în modul cum se produc mutaţiile în raporturile dintre specii. De altfel, astăzi mi-am pus în ordine câteva capturi, pe care le-am făcut în timpul înaintării spre front -ca de pildă leptinotarsa care, cu larvele ei de un roşu aprins, asemenea unei erupţii mistuitoare, devora tufele de cartofi în grădinile sălbatice din Esommes. Nu mi-a scăpat paradoxalul unor astfel de ocupaţii în mijlocul catrastrofelor, dar le-am simţit totodată liniştitoare - se trădează aici o rezervă de stabilitate, chiar în condiţii civilizate. Afară de asta, din 1914 încoace am învăţat să lucrez în spaţii primejdioase. In vremurile de azi trebuie să dispui de un calm de salamandră, dacă vrei să-ţi atingi ţelurile. Ceea ce e valabil în special pentru lectură şi pentru continuarea ei în timpul unor faze bune şi a unor faze rele; dacă adaugi zilnic câteva cărămizi, în şaizeci sau optzeci de ani poţi locui într-un palat, întotdeauna mi-am considerat înclinaţia pentru Vânători Subtile plină de sens, în vreme ce prietenii mei, cu excepţia lui Friedrich Georg, au socotit-o un colţ pierdut, hoffmannesc al lumii mele. Fireşte, de cele mai multe ori individului îi rămâne neştiută cauza pentru care se îndeletniceşte cu asemenea lucruri. Totuşi, eu am impresia că alfabetul nu îmi mai este suficient, îmi trebuie o scriere asemănătoare cu cea egipteană sau chiar chineză, cu sutele de mii de ideograme ale lor; motiv pentru care am adoptat-o pe aceasta, care îmi îngăduie să mă rega-lez cu stupi întregi, umpluţi spre desfătarea mea de erudiţia a două veacuri, în mare, mă raportez astfel la ştiinţele secolului al XlX-lea; ele sunt eşafodaje cu care fac ce-mi place. Câştig aşa o serie de puncte, de tipuri, de incrustaţii multicolore care acoperă lumea ca nodurile unei plase. Lucrurile se decupează astfel mai fin decât prin cuvinte, numai că luxul acestui procedeu stă în faptul că e utilizabil doar pentru propria desfătare, refuzându-se comunicării. Dar nu pot socoti rătăcire această înclinaţie. La fel mi se întâmplă cu visele - ele nu mă îndepărtează de sfera mea, ci mă ajută să mă adâncesc în ea si să o lărgesc.

Aducem veacurile prin faţa ochilor noştri ca filtre care se interpun între noi si lucruri, confe-rindu-le acestora coloritul propriu. Pot să spun că secolul al XX-lea îmi produce, până în adâncul visului, eclerajul particular. La fel secolul al XlX-lea şi apoi al XVIII-lea.
La vederea morţilor din Montmirail am avut sentimentul că aceste filtre lipseau - adică imaginea ieşea din rama istoriei. Vedeam aici absolutul, schelăria esenţială, şi simţeam prezenţa unor forţe despre care de multă vreme nu mai ştim nimic în afară de numele lor abstracte - ele nu sunt veşnice, dar stăpânirea lor va dura cât va exista timpul. Resimţeam triumful lor oribil.
Absolutul şi-a găsit expresia şi în faptul că pentru prima oară în viaţă foamea mea de imagini a fost potolită. Ba, mai mult - văzusem şi ceea ce nu aş fi vrut; eram asemenea unui spectator la o piesă care ia o întorsătură necunoscută, a unui călător traversând un ţinut îmbelşugat care, dincolo de o strâmtoare, devine simplu şi terifiant. Aici ne copleşeşte un sentiment de neputinţă; recunoaştem că mijloacele noastre istorice, filozofice, morale, de care eram atât de mândri, dau greş şi că ne trebuie altfel de arme.
Un gând care ne scapă precum peştele din undiţă. Nu ar trebui să-l fugărim; el se hrăneşte mai departe în adânc şi se reîntoarce mai încărcat.
Bourges, 26 iunie 1940
Seara o vizită care s-a anunţat prudent prin Monsieur Albert - un bărbat tânăr care mă cerceta cu priviri interogative. Era fratele stăpânei casei, şi probabil că doar cu câteva zile în urmă a fost în uniformă. Mi-a explicat că, în calitate de inginer, se afla în drum spre Sens, pentru a repune în funcţiune fabricile distruse de-acolo, şi că a profitat de trecerea pe aici ca să mă întrebe dacă are voie să ia un portret al sorei sale din dormitor. Deşi avea o ţinută bună, părea să sufere intens, după cum i-am citit în ochi.
L-am condus de aceea imediat sus şi, văzând că examina cu tristeţe şi cercetător culoarele, m-am făcut că nu înţelesesem, deşi îmi desemnase camera din aripa stângă, şi l-am condus dinspre aripa dreaptă prin întreg şirul de încăperi. In felul acesta a avut în chip firesc prilejul de a vedea întreaga proprietate. A luat apoi tabloul din cui, şi i-am înmânat si un mic inel de sigiliu din aur, pe care îmi aminteam să-l fi văzut, si al cărui pandant îl purta la deget. L-am îndemnat, de asemenea, să-şi aducă înapoi sora, despre care îmi spusese că se află la Limoges, spre a avea sub ochi o asemenea proprietate frumoasă - la care, uitându-se la mine cu privirea sa cercetătoare, m-a întrebat dacă ar fi cu putinţă. Deoarece franceza dispune pentru asemenea situaţii de expresii frumoase şi ferme, m-am putut limita la a-i răspunde: „Nu văd în asta nici un inconvenient.”
A plecat apoi repede, mi s-a părut ceva mai liniştit de cum venise. Vizita lui mi-a trezit întrebări legate de proprietate, dar mai ales de fericire şi nefericire. Ce sunt bunurile care ne înconjoară - în clipa în care totul se prăbuşeşte, ne grăbim să ne reîntoarcem încă o dată în casa noastră bogată si nu luăm din ea nimic altceva decât o mică imagine. Cred, de asemenea, că i-am privit puţin în adâncul sufletului si am citit acolo lucruri pe care le cunosc din proprie experienţă. In acele momente de răscruce, în care ţara ni se prăbuşeşte, gustăm din cel mai adânc izvor al durerii, în raport de care toate suferinţele individuale ce ne apasă nu sunt decât pânze subţiri de apă.
Seara, în faţa catedralei, a avut loc o mare retragere cu torţe a armatei, în a cărei subunitate participasem şi noi la înaintare. Am asistat în mijlocul unui grup de proaspeţi decoraţi cu Crucea de Fier. Arcurile si vechii pilaştri străluceau în lumina roşie a faclelor şi în razele reflectoarelor; din păcate, marea poartă cu faimoasa prezentare a Judecăţii de Apoi, pe care mi-ar fi plăcut să o văd, era acoperită de un brâu lat de saci cu nisip.
întâlnim în viaţă mereu clipe în care teatrul lumii şi realitatea lumii se acoperă în conştiinţă -clipe care mă hrănesc cu materie istorică şi care mă împiedică să alunec de tot în contemplaţie. Oamenii îmi par aunci încărcaţi magnetic - astfel am avut impresia că fanfara nu cânta, ci era cântată. Baghetele de timpan şi chiar bagheta dirijorului se ridicau prin efort uman doar într-o accepţie secundară. Simţeam firele jocului de marionete. Ne adunăm uneori în astfel de constelaţii, spre a ne risipi apoi precum cărţile de joc care se pun de-o parte după încheierea partidei.
Bourges, 27 iunie 1940

Am invitat la masă pe Madame Cecile, pe care o cunoscusem la trenul de Paris, când îi dădusem o informaţie. Monsieur Albert a cumpărat tot felul de bunătăţi din oraş, la care s-a adăugat un deget de „Hospices de Beaune". De asemenea, de câteva ori am „cântat" din flute a Champagne. Mult farmec, firește aproape fără individualitate; dar cine e cinstit, preferă asta situaţiei inverse. Divorţată, doi copii mici care stau la bunica şi despre care vorbeşte plăcut, cumva ca o grădinăreasa.
„în zilele fierbinţi, le pun costumele de baie şi îi las să se joace, seara le fac un duş cu apa care a stat la soare. Au corpuri foarte frumoase."
Apoi în grădină, unde m-am lăsat instruit despre nume de flori, precum barba-ungurului, ceillet de poete, păpălăul, amour en cage şi puţin mai rurala păpădie, pissenlit. Apoi m-am dus în bucătărie, la Monsieur Albert, pentru că mi se păruse că nu mă servise la fel de senin ca de obicei. Dar, când l-am întrebat, m-a privit de îndată drept în faţă:
„în ce vă priveşte, mon capitaine, n-o să vă uit toată viaţa. Şi dacă va fi să veniţi cândva prin locurile mele de baştină, o să găsiţi acolo cea mai bună cină pe care am preparat-o vreodată."
Târziu, a sosit Rehm cu două scrisori de la Perpetua.
Bourges, 28 iunie 1940
Prânzim la Palais Bourbon. In sala de mese, cam ponosită, atârnă un goblen îngălbenit de secole, dar încă foarte frumos, care o reprezintă pe Niobe împreună cu copiii ei. Caracterul original şi somptuos al acestui gen de înaltă calificare meşteşugărească stă în veşminte, care sunt concomitent materia primă a imaginii şi lucrare executată. Adică: dacă, în mod curent, grundul tabloului sprijină doar în mică măsură impresia pe care o produce imaginea, aici devine el însuşi imagine, prin faptul că ţesătura acesteia se contopeşte cu ţesătura veşmintelor. Astfel personajele se ridică din adâncimea corpului şi sar din cadru cu o vitalitate altminteri absolut inaccesibilă. Ele seamănă cu fluturi pictaţi, cărora li s-au prins aripi adevărate. De aceea pentru o astfel de artă se recomandă motive care permit reprezentarea unui număr cât mai mare şi mai bogat înveşmântat de figuri.
După-amiază, Madame Cecile venită în vizită; mi-a dat o lecţie de franceză. Deosebiri - mai întâi în grădină, între le châtaignier şi le marronnier - castan comestibil / castan sălbatic. Apoi la masă. între gouter şi deguster- a gusta / a degusta. în fine, la malul insulei mici, unde sunt puse undiţele de prins păstrăvi, între pêcher şi pécher- a pescui / a păcătui, intuitiv.
Bourges, 29 iunie 1940
Curse călare în spatele arsenalului şi pe câmpul de instrucţie. Apoi micul dejun la castel, preparat de domnul Cambut de la „Escargot d'Or". S-a început cu animalul său heraldic, melcul de grădină, admirabil preparat cu ierburi picante, şi s-a încheiat cu o salată de fructe aromatizată cu lichioruri fine. S-a adăugat focul de pluton al vinului „Veuve Clicquot".
După marile oboseli ale marşurilor ne-am cufundat aici într-o baie căldicică şi trăim ca normanzii care au invadat o ţară a vinurilor. Mă bucură totuşi, fie şi din raţiuni de completitudine, că mi-a fost dat să văd şi această altă faţă a războiului - mişcarea în spaţiul liber, în faţa căreia am eşuat în 1918.
Bourget, 30 iunie 1940
Plimbare duminicală prin cimitirul Saint-Lazare. Chiar şi în acest loc se vede relaţia de mai mică însemnătate cu natura, faţă de aceea mai puternică cu societatea, pe care le întreţine latinul. Plimbarea mi-a amintit de cimitirul Montparnasse, pe care l-am parcurs ca pe o necropolă, precum şi de cel palermitan cu somptuozităţile sale de marmură.
Mi-am petrecut dimineaţa cu un „Raport contra Necunoscut", şi asta o lucrare pour le Roi de Prusse. în toate armatele trebuie să se ia în calcul abuzurile ; ceea ce e fără importanţă, atâta timp cât nu se pierde măsura onoarei. Lucru valabil şi pentru viaţa individuală, pentru noi toţi: omul poate greşi, cu condiţia să se păstreze în el germenele, celula vieţii drepte. Atunci, pornind din interior, se poate însănătoşi. Sancţiunea trebuie să sprijine acest proces, şi anume să-l sprijine prin durere - în asta stă sensul ei, nu atât pedagogic, cât transcendent. în cazuri grele, moartea va fi ultima posibilitate de însănătoşire.
Bourges, l iulie 1940

Madame Cecile. Sporovăială în grădină despre bucătăria bună, de pildă despre supa de ceapă, aşa cum e consumată în fiecare zi şi cum e consumată duminica. Apoi despre pateul de iepure: înainte de a-l întinde pe aluat şi de a-l gratina, se fac în el găuri cu degetul şi se umplu cu coniac. In fine, despre „ciocârlii pe canapea". Unde noi spunem braunen - A da culoare brună, a carameliza, francezul foloseşte expresia mai elegantă dorer - a auri. In genere, modul diferit de a sesiza prin cuvinte înţelesurile - ca pensetele care apucă aceleaşi obiecte, dar care se deosebesc prin formă. Adesea însă dăm, chiar în cazul unor cuvinte mai rare, peste aceeaşi rezolvare, cum astăzi, de pildă, m-a izbit la culbute : der Purzelbaum

Nota: Tumbă. Culbute : cul [fund] + buter [a se lovi de ceva]. Purzelbaum: purzeln [a cădea, a se rostogoli], legat si de Burzel [pigostil] + băumen [a se ridica]

Conversaţie despre soţul ei, de care a divorţat. Priviţi prin optica feminină, bărbaţii apar în altă lumină - într-o lumină a cărei rază nu cade drept, e adevărat, dar în schimb face si reversul vizibil. De fapt, noi ne vedem unii pe alţii doar en face - din faţă. Stând comod în grădina însorită, am gustat puţin din superioritatea ascunsă, felină, cu care o astfel de persoană micuţă îi consideră pe bărbaţi din unghiul său de vedere, în asemenea cabinete nu suntem adesea, chiar şi atunci când ne simţim cei mai tari, decât o sursă de distracţie.

Bourges, 2 iulie 1940

Ultima zi la Bourges. Dimineaţa cu Spinelli la antiCarl, căutând gravuri şi desene colorate, dar n-am găsit nimic special. După-amiază, Madame Cecile care a rămas şi la masă, iar la plecare mi-a lăsat o scrisoare pe care urma să o deschid abia mâine.

După cum aud, vom merge pe jos până la Zweibriicken, de unde, pe 25 iulie, vom fi transportaţi cu trenul până la Bergen, iar apoi vom fi trimişi pentru un timp nedeterminat în permisie. S-ar zice că această campanie se încheie astfel mai repede decât am fi bănuit vreodată.

Les Tallans, 3 iulie 1940

Marş până în regiunea Henrichemont, unde am înnoptat la o fermă retrasă, Les Tallans. Pe drum am călărit alături de Hilbrecht, pe care îmi place să-l ascult povestind şi în care am identificat un tip aparte de soldat.

„Când am auzit pentru prima dată: «încărcaţi arma cu cartuşe de luptă şi puneţi piedica», am avut sentimentul unui tânăr aflat la confirmare, în faţa altarului."

După ce am ajuns la destinaţie, am golit o jumătate de sticlă de vin, apoi am dormit două ceasuri în camera mea pardosită cu dale, în care, cu toată arşiţa revărsată dinspre câmpuri, era pe jumătate întuneric şi domnea o răcoare plăcută, în această veche fermă, în care mai există părţi neatinse din secolul al XlV-lea, am impresia că timpul curge mai tihnit - bunăoară, aici nu se face foc decât în şemi-neuri şi se luminează doar cu lumânări. Am găsit fundul sertarului de la noptieră căptuşit cu un ziar de la 1875.

Am umblat prin câmpuri pe un soare pieziş - ne aflăm aici în vechiul ducat Berry, care îmi place foarte mult. Culturile sunt ciudate; păşuni întinse, câmpuri rare - înconjurate, toate, de tufe înalte, printre care se ridică stejari puternici, meri, plopi şi castani comestibili cu şiragurile lor albe de flori. Drumurile se întind umbroase ca nişte alei cu bolţi dese de verdeaţă, în schimb, de pe dealuri, ai perspectivă. Astfel ţinutul oferă o latură deschisă şi, totodată, una labirintică.

Parassy, 4 iulie 1940

Nu mult după miezul nopţii ne-am adunat la cafea în bucătăria fermei Les Tallans, unde ne-au ţinut companie proprietăreasa, o învăţătoare, şi bucătăreasa. Se aşezaseră pe placa mai ridicată a şemineului, în care lemnul carbonizat de pe pirostrii a început brusc să ardă în vâlvătăi, ceea ce a prilejuit tot felul de glume. Eram cu toţii în starea de spirit proprie uneori acestor ore; există un fel de beţie a dimineţii.

In această dispoziţie ne-am întreţinut despre bassinoires : tigăi largi, rotunde, făcute din aramă roşie, în care se pun bucăţi de jăratic. Ele au capace perforate, tăiate adesea după modele bogate.

Transportate cu ajutorul unor mânere lungi, slujesc la încălzirea paturilor înainte de culcare; dar nu mai sunt la modă, deoarece presupun existenţa servito-rimii. Gazda a lăudat aceste tigăi şi ne-am pomenit angajaţi, puţin în maniera lui Rabelais, într-o întrecere privind avantajele feluritelor moduri de a încălzi patul, la care, până la urmă, premiul l-a obţinut „sclava circaziană de şaisprezece ani".
Am mers în marş până la Parassy, unde am înnoptat în căsuţa unui muncitor. Aici locote-nent-colonelul Vogler şi-a luat rămas bun de la noi. La conducerea batalionului îi urmează maiorul dr. Otto.
Ferma Les Cadoux, 5 iulie 1940
La unu m-a trezit gazda mea: Le reveil sonnait - Ceasul deşteptător suna. Am mers mai întâi noaptea, apoi în timpul zilei. Când am traversat spre prânz pontonul peste Loire, la Bonny, se făcuse extrem de înăbuşitor.
Găzduire la mica fermă Leş Cadoux. Locatarii abia se întorseseră şi erau foarte mulţumiţi, vă-zându-se din nou acasă. Deşi cât lipsiseră li se pierduseră o mulţime de vite şi lucruri din gospodărie, mi s-au părut senini, ba chiar de o limpiditate interioară care m-a impresionat puternic. Am simţit la ei recununarea cu pământul moştenit, amintirea sacralităţii primei descălecări, într-o astfel de stare, orice muncă, orice gest devine o sursă de bucurie - descoperi în ele unicitatea, ceea ce îşi menţine în toate timpurile importanţa şi se între-ţese în cotidian; iar dincolo de dureri, viaţa se aprinde într-o nouă şi fericită adâncime.
Maison La Fumee, 6 iulie 1940
Scularea la patru. Arn mers pe arşiţă crescândă până la Mezilles, unde am poposit de prânz pe un vârf rotund şi sterp de deal. Fântâna fermei mici, unde am pus să se spele cazanul, era săpată în marnă, la o adâncime de peste cincizeci de metri. Pe o zăpuşeală din ce în ce mai mare, am ajuns către seară în regiunea Toucy şi am rămas la ferma mai sus pomenită. Oamenii s-au comportat ca soldaţii în marş, adică au mers până la limita prăbuşirii. Ici-colo, ieşea câte unul din coloană fără ca aceasta să-şi micşoreze viteza de deplasare. Şi eu eram absolut epuizat.
Am ajuns pe o ploaie cu furtună. Apoi, ca în fiecare an, m-am bucurat la vederea crinului alb;
înflorea o tufă frumoasă în grădiniţa fermei. M-am întreţinut despre ea cu gazda care mi-a povestit că din florile şi frunzele acestei plante se prepară prin macerare în alcool un admirabil remediu pentru oprirea hemoragiilor.
Despre caracterul acestei femei: mică, slabă, foarte energică, cu ochi ageri de pasăre de pradă şi bărbia îngustă. S-a arătat considerabil superioară bărbatului ei care, în faţa mulţimii de oameni revărsate peste gospodăria lor, si-a pierdut capul. Astfel ea a avut grijă să fie îndepărtaţi caii, în clipa în care s-au apucat să roadă frunzele de varză şi tufele din grădiniţă, şi anume spunându-mi că umezeala pătrunzătoare strică animalelor. S-a dus apoi chiar ea cu soldaţii să le arate grajdurile şi fânul, dar nu înainte de a se fi îngrijit ca să mi să se dea ouă si vin, bănuind în mine pe cel care decidea asupra vremii. Am reflectat la acest tip precum si la faptul că o cheltuială atât de mare de voinţă ajunge doar pentru a asigura un modest locşor în viaţă.
La Tuilerie, 7 iulie 1940
Din nou trezire la ora două. Deoarece pe durata în continuare a marşului am fost numit comandantul eşalonului din cap, cu misiunea de a pregăti cazarea oamenilor, am luat-o înainte cu maşina şi, trecând prin Aillant, Senan, Joigny, Bussy, m-am oprit în zona Dixmont, unde am stabilit ca batalionul să fie încartiruit în La Tuilerie.
Stau aici într-o căsuţă degradată, „Clos des Roses", al cărui proprietar trăieşte pe jumătate ca funcţionar de poliţie la pensie, pe jumătate ca ţăran, împreună cu Rehm, am parte la el de ceea ce soldaţii numesc, de când există marşuri şi războaie, „o bună încartiruire". Firește, trebuie să te pricepi mai înainte să deschizi băierile belşugului; de aceea, la instalarea noastră, i-am chemat pe copii şi le-am dăruit câte ceva pentru puşculiţă. Aşa se face că apoi am avut ouă ochiuri, iepuri de casă, fasole verde, cartofi cu ulei şi oţet şi brânză; copiii au venit şi ei, unul după altul, ca furnicile, cu mărunţişuri la desert, ca de pildă fetiţa Leonne cu rom la cafea, pe care frăţiorul ei tocmai îl

adusese mai înainte, întâlnim astfel necontenit case care, prin ivirea unui soldat, se umplu de o agitaţie donatoare, ca şi cum nesăţiosul Herakles ar fi sosit în persoană.
în camera mea găsesc din nou pardoseala care m-a izbit în Montmirail: dale roşii de cărămizi, tăiate pe modelul fagurilor şi acoperite cu un firnis strălucitor. Acest pavaj este rece, simplu, de o raţionalitate discretă.
După-amiază plimbare pe câmpuri şi pe dealuri, pe ale căror pante, suprafeţe întinse de sipică liliachie formau cu câteva tufe galbene de pojarniţă modele de miez de vară. Pe deasupra, zumzăitul dezordonat al bondarilor şi cărăbuşilor aurii. Vederea sipicilor are pentru mine şi acum ceva de natura unei emoţii electrizante: copil mic fiind, credeam că cine le culege aduce furtuna.
La marginea drumului şi în sat zăceau grămezi mari de cremene, care păreau să provină din marnă şi care se utilizau aici la construirea caselor. Ard în lumina soarelui în tonuri de brun înnorat, trandafiriu şi roşu carnolin, ca movilele de nestemate din ţara comorilor.
La Tuilerie, 8 iulie 1940
In vis, mă angajasem într-o discuţie cu colonelul von Taysen. Stătea la birou şi, după ce am terminat de vorbit, mi-a înmânat un dosar voluminos. L-am luat acasă să-l studiez şi l-am găsit plin de dezbateri, audieri şi expertize. Era vorba de o chestiune de onoare care apăruse prin faptul că la un joc de război, al cărei obiect era bătălia de la Salamina, se iviseră controverse, căci masa ofiţerilor se afla de partea perşilor, iar comandantul de aceea a grecilor. Am citit cu uimire, în procesele verbale ale diferitelor audieri, o serie de expuneri importante, în care grecii erau desemnaţi ca fiind reprezentanţii unor principii inferioare, ce răsturnaseră vechile ordini' şi dinastii, de asemenea descrieri frumoase ale vieţii în garnizoanele din Babilon, Sardes, Ekbatana.
Totul nu era decât o perspectivă de ansamblu, un fel de arabesc al relaţiilor mele spirituale cu Taysen. In genere, e curios cum îmi apar cunoscuţii în vis - printre ei şi aceia cărora le-am făcut o nedreptate şi la care mă gândesc întotdeauna cu o anumită jenă. Se risipeşte când îi visez, ca si cum as fi fost iertat.
Paisy-Cosdon, 9 iulie 1940
Plecat din nou înainte, pe lângă Dixemont, prin Villeneuve, spre Paisy-Cosdon. în maşină m-a izbit felul în care farurile reflectă şoseaua, în forma lor de metal, şlefuită parabolic, obiectele, bunăoară copacii şi casele, se oglindesc cu mare precizie, pentru ca apoi să se micşoreze, rotindu-se pe o curbă. Ele sunt astfel necontenit împinse spre punctul zero, până ce dispar în gol. Totul seamănă cu o maşinuţă destinată explicării filozofemelor indiene, despre teoria căreia vreau să-l consult pe fratele meu Physicus.
După-amiază, baie într-un izvor îngust, mărginit de trestii înalte, în care curgea o apă repede, îngheţată, de un verde cenuşiu, lăptos. Sub un soare fierbinte am reflectat apoi la ideea de succesiune în opera unui autor. Opusul poate fi comparat cu o casă la care intrarea este din stradă. Operele timpurii se sprijină pe modele recunoscute, si abia cu timpul se formează stilul propriu. Autorul îşi conduce cititorul în lumea sa prin anfilade care se schimbă treptat.
Seara, conversaţie cu gazda mea, un muncitor bătrân care în războiul mondial mi-a fost adversar la Regnieville, atunci când noi atacam. „Acolo îţi lăsai fulgii". In timpul acestei discuţii m-a izbit din nou deosebirea care există între „hommes" şi „Menschen"

Nota:

Curios sentimentul de comunitate, de camaraderie pe care acest Mare Război l-a lăsat tuturor combatanţilor săi, indiferent de limbă. E aici caracteristica unei formidabile intervenţii.
Villechetif, 10 iulie 1940
Prin Troyes spre Villechetif. în Troyes, distrugeri mari. Cartierele periferice din vest erau arse, iar zidurile se păstraseră doar ca o structură alveolară, care îşi imprimau pe sol modelele.
După-amiază, plimbare spre Belly; în mijlocul pădurii am dat peste un mormânt modest, a cărui cruce se termina cu o cutie de conserve. S-ar zice că ţine de instinctul omului pornirea de a încununa

mormintele; ideea mi-a venit prima dată când am văzut turbanele de piatră din cimitirele mahomedane.
Intr-un tanc distrus am găsit scrisori, scrisori de dragoste adresate soldaţilor, de asemenea acte secrete, descriind felul în care trebuiau puse minele.
Dienville, 11 iulie 1940
Mers cu maşina prin Piney şi Brevonnes spre Dienville, localitate deja supraaglomerată. Mi-a izbutit miracolul de a caza aici un batalion şi compania sanitară,vorbind cu comandanţii şi rugându-i să-şi mai strângă puţin oamenii.
Bărbatul brav se gândeşte la sine doar la urmă -aşa încât după-amiază rămăsesem singurul care încă nu avea cazare şi de aceea m-am bucurat mult să descopăr într-o uliţă laterală o cămăruţă care nu părea să-şi fi găsit vreun amator. Corpolenta proprietăreasă mi-a şi prezentat-o foarte atractiv, iar la sfârşit mi-a spus că din motive de regulament trebuie să mai adauge un amănunt, anume că în această încăpere soţule ei murise cu câteva săptămâni în urmă de o boală contagioasă. Lucrurile au rămas aşa, iar eu am preferat, probabil ca mulţi alţii înaintea mea, să caut mai departe - în astfel de odăi nu locuieşti doar cu trupul, ci şi cu fantezia.
în fine, am dat peste o căsuţă care, părăsită de locatari, avea înfăţişarea unui cuib de tâlhari. Cu două doamne vioaie din vecini, mamă şi fiică, şi cu două ordonanţe am repus în stare de funcţionare grămada de ruine şi am împrumutat ceva lenjerie de pat. S-ar fi zis că nimerisem într-un colţ uşuratic, căci a mai venit o a treia vecină să ne ajute, care, robustă şi elastică precum femeile frumoase la Villon, si-a dat drumul la tot felul de temeri cochete - întocmai de genul acela care îi provoacă pe bărbaţi. Astfel, înainte de a urca în pod cu cele două ordonanţe, a întrebat dacă nu cumva avea să fie mâncată acolo sus, iar la plecare a declarat că gospodăria era completă, doar femeia mai lipsea. S-a întors curând, puţin înfierbântată, si năpus-tindu-se înăuntru:
„Capitaine, la dumneavoastră e voie să se bage femeilor mâna pe sub fuste ?"
„Desigur - dacă sunt de acord."
„Ah, vă mulţumesc, asta am vrut să ştiu."
După care s-a repezit afară. Dăm astfel mereu peste tipuri de oameni care au gustul dezordinii.
După-amiază la biserică, unde se desfăşura o ceremonie funerară. Preotul era înaintat în vârstă, un bărbat plin de demnitate, cu o figură bine tăiată: ţărănească, aristocratică şi preoţească, îmbrăcămintea: sfită neagră, brodată cu sceţi de argint, tocă neagră cu ciucuri roşii. A înconjurat sicriul, când învăluindu-l în nori de tămâie, când stro-pindu-l cu apă sfinţită. Ministranţi în stihare albe cu eşarfe negre; îşi zâmbeau uneori ştrengăreşte între cântări. Potrivit obiceiului meu de a însoţi în toate ţările lumii câte un mort necunoscut, m-am alăturat cortegiului.
Apoi plimbare la malul râului Aube, în grădina castelului. Apa era repede, rece, de un verde frumos, aproape ca pe cursul superior al Inn-ului. Efectul apelor colorate atinge vraja atunci când sunt mărginite de un pat alb de prundiş strălucitor. Aici am reflectat la misiunea mea, la călătorii, dar mai ales la efectul pe care trebuie să-l obţin prin cuvânt. Cu aproape un an în urmă mai credeam că alchimia e lucrul suprem, influenţa nevăzută a descântecelor, a vrăjilor asupra forţelor şi a lucrurilor. Dar cu mult mai bine mi se pare acum ca, asemenea unor aripi, cuvântul să ne transporte în acele zone, în al căror eter imponderabil nu mai e nevoie de bătaia lor. Şi aceste învelişuri colorate le vom azvârli cândva de pe noi.
Vaux-sur-Blaise, 12 iulie 1940
După ce am mai apucat să mănânc în cuibul meu de tâlhari, am plecat cu maşina spre Vaux-sur-Blaise, trecând prin Chaumesnil, Soulaines, Doulevant, Dommartin. La primărie am găsit funcţionari pricepuţi, gata să dea un ajutor precis la executarea ordinului de încartiruire şi, în genere, la întreaga muncă a eşalonului de cap. Şi le maire – Primarul - care ieri, la Dienville, m-a însoţit în drumurile mele, era de o mare vioiciune, deşi în vârstă de şaptezeci si doi de ani şi suferind. Am cunoscut aici, printre magistraţi, un tip care îmi place - capabil să facă faţă chiar situaţiilor instabile şi înzestrat cu un simţ înnăscut pentru binele public.

După distribuirea cazărilor, am coborât la preot care mi-a oferit la cină un vin bun de Anjou - galben brun, ca varietatea mai închisă a chihlimbarului, şi plăcut la gust. Discuţii despre confratele său din Dienville, pe care îl cunoştea şi lăuda, confirmându-mi impresia fizionomică, apoi despre simbolismul actelor funerare. Aici gazda mea s-a dezgheţat, dând din când în când din cap cu un tihnit: „Tiens, tiens, tiens" - Ia te uită. A explicat că scaieţii de pe sfită sunt un ornament individual; dar în rânduiala creştină posedă şi ei un rang simbolic.
Ca toată lumea din orăşel, şi acest preot cu menajera lui fugiseră; se zvonise că clericii aveau să fie împuşcaţi. Relatarea lui despre această fugă a fost instructivă, căci a lămurit spectacolul oferit de numeroasele maşini arse care mărgineau şoselele. Porniseră dis-de-dimineaţă, preotul într-o căruţă mare, din cele cu care se aduce recolta de pe câmp, menajera într-o maşină deja avariată, mai apoi remorcată. Şoselele erau pline de trupe în marş si de locuitori care fugeau. Chiar înainte de a ajunge în Domartin, au răsunat strigăte de groază: Vin -les voila! - Iată-i!
Au apărut la mare înălţime nouă avioane de bombardament în picaj, care s-au năpustit în jos cu sirenele urlând, mitraliind şi aruncând bombe. Toată lumea sare din maşini, se adăposteşte la marginea drumului, explozii smulg bucăţi din şosea. Preotul se ridică din nou şi aude strigând:
„Aruncaţi-vă la pământ, vin înapoi."
„Dar asta îmi era imposibil să fac, căci auzeam ţipetele răniţilor şi ale muribunzilor cărora trebuia să le dau dezlegare. Deoarece erau prea mulţi, le-am dat o dezlegare generală."
In acest moment a survenit al doilea atac şi preotul a fost trântit la pământ de o schijă care i-a perforat coapsa. Şi maşina a luat foc, aşa încât menajera a fost rănită de un jet de flăcări. Preotul a fost transportat pe o targa, in timp ce ţinea în braţe sacul cu vistieria bisericii. Menajera i-a pierdut urma, a mers mai departe pe jos până la Cote d'Or şi acolo, în fine, a fost predată unui lazaret german, unde i s-a tratat pielea de la picioare care îi atârna în zdrenţe. S-a reîntors apoi la Vaux, unde între timp apăruse şi Toto - căţelul care se pierduse după explozie şi fusese prins în pădure.
Preotul ieşise abia de câteva zile din spital şi, ţinând seama de toate cele prin care trecuse, mă uimea umorul lui. Era plin de glume şi anecdote cu care se pricepea să-şi garnisească conversaţia. Aşa de pildă, când am refuzat ţigara pe care mi-o oferise:
Papa oferă unui cardinal o priză.
„Vă mulţumesc, Prea Sfinţia Voastră, dar nu am acest defect."
„Dacă ăsta ar fi un defect, l-aţi avea."
Sau spre a ilustra înmulţirea adulterelor la ţară:
Un surd vede cum un aprod anunţă ceva sunând din clopoţel şi se interesează la un vecin despre ce e vorba. Ăsta, un mucalit, răspunde:
„Toţi încornoraţii trebuie să se adune azi dup-amiază la primărie."
La care, surdul:
„Atunci ia-mă şi pe mine când treci pe-aici."
în legătură cu diferenţa dintre bucătăria franţuzească şi cea elveţiană - la masă, într-un hotel din Geneva. Elveţianul:
„Mâncaţi pâine din belşug."
Francezul:
„Iar dumneavoastră mâncaţi de toate din belşug!"
Menajera, Madame Louise, mai era încă puternic şocată, vorbea mult, nu putea suporta să vadă puşti, să audă vreun avion, o speria chiar soneria. Am necăjit-o în glumă, spunându-i că ea, cum ţine de cler, nu trebuie să fie atât de temătoare.
„Da, dar fiindcă sunt aici foarte utilă, bunul Dumnezeu n-are deocamdată altă întrebuinţare pentru mine."
Astfel, cu tot felul de glume, seara s-a scurs foarte plăcut.
Claire-Fontaine, 13 iulie 1940
Dimineaţa plimbare, mai întâi la topitoria din apropiere, unde am examinat o uriaşă roată hidraulică de fier care se învârtea sprinten. Apoi la Domblain, unde m-am odihnit într-o bisericuţă ai cărei

pereţi uzaţi de vreme lăsau să transpară, de sub varul exfoliat, fresce foarte vechi. Acoperişul era putred; porumbeii si vrăbiile fâlfâiau deja prin galeriile superioare. Drumul ducea prin câmpuri pustiite de gândacul de Colorado. Am văzut cantităţi uriaşe de larve, dar puţine imago-uri. La atingere emană din articulaţii o sevă galbenă - s-ar zice că animalul, ca multe chrysomelidae, este respins de păsări. De altfel, această sevă reprezintă nuanţa fundamentală a paletei ce-şi dispută cu gust colorarea insectei, de la galben deschis la brun întunecat - natura o aplică uneori simplu, alteori în straturi groase.

La prânz, la preot, invitat la o jardiniere pregătită de Madame Louise: mazăre, cartofi, fasole, carne de berbec. A urmat despărţirea, prilej cu care preotul a spus că învăţăm să ne cunoaştem şi să ne preţuim, pentru ca apoi, curând, să fim obligaţi să ne despărţim. Ceea ce m-a bucurat; pentru mine încartiruirile sunt puţin şi o captură de oameni.

Prin Morancourt, Joinville, spre Pancey, unul din cele mai mici, mai jalnice şi mai mizerabile cotloane, cu distrugeri datând încă din războiul mondial şi cu case părăsite, deoarece locatarii şi-au lăsat de izbelişte avutul, ceea ce nu li se poate lua în nume de rău. Cu toate că am împins acţiunile de încartiruie până la Effincourt, nu a rezultat decât un bivuac abia puţin mai bun. M-ani întors la Thonnant şi am găsit cazare într-o casă la stradă, pe care mi-a oferit-o o femeie de treabă la prima întrebare pe care am adresat-o. Indispoziţie gastrică ; mi s-a făcut un ceai şi, cerând o sticlă cu apă fierbinte, mi s-a adus un fier de călcat, înfăşurat într-o flanelă.

Deşi locuiesc la stradă şi cam nesigur, mi-am urmat şi de astă dată vechea pornire de a nu încuia uşa camerei în care dorm - e aici o trăsătură aventuroasă. Fortuna nu trebuie exclusă. E drept că realitatea nu aduce înăuntru decât beţivi şi spărgători.

Claire-Fontaine, 14 iulie 1940

De dimineaţă am încercat să mai îmbunătăţesc puţin locurile de cazare şi apoi am făcut o plimbare prin câmpurile sterile din Haute-Marne. Sărăcie, curţi părăsite, murdărie.

Soţul gazdei mele a dispărut. Ea a rămas pe loc până când au căzut bombe în apropierea casei, după care s-a ascuns cu cei doi copii ai menajerei într-o gură de canal care trece pe sub stradă şi pe care mi-a arătat-o. Apoi, ca toţi locuitorii din regiune, a luat-o nebuneşte la goană şi s-a întors înapoi abia după lungi rătăciri. Discutând cu ea, îmi răspunde cu inflexiuni melancolice, de pildă la întrebarea dacă are copii:

„Nu. La ce bun? Să-i văd că ajung aici?”

Exprimându-mi regretul că prezenţa noastră în casă îi dă de lucru:

„Munca e singurul lucru care ne mai alungă gândurile.”

Ca toţi francezii cu care am vorbit până acum, era şi ea foarte nemulţumită de guvern şi de politica lui. Intr-adevăr, măsura orbirii, exprimată bunăoară în scurtarea semnificativă a săptămânii de lucru înainte de marea confruntare, e destul de surprinzătoare. Cine vrea să trăiască atât de bine trebuie să se ţină departe de arme. Curioasă mi s-a părut întotdeauna şi spaima de noi, chiar cu mult înainte de noua noastră înarmare, curând după războiul mondial, în condiţii de maximă superioritate materială. Prin astfel de semne se fac simţite deciziile înainte de a fi luate. Pe lângă asta, spaima corespunde fireşte şi minimelor barometrice; ea atrage furtuna.

Neuville-les-Vaucouleurs, 15 iulie 1940

După-amiază prin Houdelainecourt, Montigny, Vaucouleurs, spre Neuville-les-Vaucouleurs, unde am găsit locuri de cazare ceva mai bune. Eu am fost încartiruit la un pensionar care lucrase ca funcţionar la căile ferate din nord şi care, asemenea multora ca el, s-a retras după ieşirea din activitate la locul său de baştină. Din păcate, muştele din toate grajdurile învecinate îşi dau întâlnire în camera mea. Citit în pat, care ca de obicei era foarte plăcut, Granatul albastru, al lui Conan Doyle137, într-o traducere franţuzească

Nota: Arthur Conan Doyle (1859-1930) - celebrul autor englez de romane poliţiste

Elementul pasionant al unor astfel de descrieri stă în detaliile vânătorii de oameni şi ale adulmecării rafinate.
Neuville-les-Vaucouleurs, 16 iulie 1940
Din cauza unui blocaj pe şosea, lângă Nancy, înaintarea diviziei s-a amânat cu o zi. M-am întors de aceea la Pancey, iar la prânz eram din nou în Neuville.
După-amiază am făcut o excursie la Domremy, fiind instalaţi în apropiere. Satul e înconjurat de morminte proaspete, bunăoară acela al locotenentului Jakob Reiners, căzut acolo în 26 iunie, pe drumul spre Greux, în vârstă de douăzeci şi trei de ani.
Am văzut casa, cu odaia simplă şi încăperea unde se născuse fata

Nota: E vorba de Jeanne d'Arc (1412-1431), canonizată în 1920 şi celebrată în a doua duminică din luna mai

Totul mi s-a părut foarte bine şi simplu conservat, fără adausuri muzeale, de felul celor pe care le-am găsit apoi în bisericuţă. Aici, pe un tablou, am citit deviza frumoasă: Vitam pro fide dedit- Şi-a dedicat viaţa credinţei - am impresia că doar în latineşte se pot spune lucruri într-o formă atât de laconică. Am intrat într-un mic han să beau o cafea, dar hangiţa m-a salutat cu obişnuitul: „Ah, mon pauvre monsieur, tout est pille" - „Ah, bietul meu domn, totu-i prădat."
Ne-am continuat apoi drumul până la Neufchâteau. Vechi, cu străzi înguste, oraşul prezenta urme de bombe; tot aşa, de-a lungul caselor se întindeau şnur loviturile de proiectile. Se vedea că tancurile trecuseră pe lângă ele în dispozitiv de luptă. Viaţa pe străzi părea paralizată, ca şi cum ar fi avut tendoanele tăiate; încă nu-şi revenise. După astfel de catastrofe, se reia mai întâi munca pe câmpuri, vin apoi la rând comunicaţiile, comerţul, meseriile. Dar mai înainte de orice omul începe să se joace, cum am văzut şi la copii. Un ofiţer care participase la intrarea în Paris mi-a povestit că primul om peste care au dat pe străzile moarte fusese un pescar bătrân, care stătea paşnic pe malul Senei.
Am mai vizitat apoi şi clădirea înaltă a castelului feudal Bourlemont, în mijlocul unui parc splendid, pe suprafaţa căruia se ridicau, precum stânci şi insule dintr-o mare verde, grupuri de copaci puternici, înfrunziţi până la pământ. De pe terasă am privit ţinutul cu dealurile şi pădurile sale întunecate ; mi s-a părut închis în sine si plin de o tainică răcoare, desigur un pământ pe care virginitatea poate atinge cele mai înalte si inexpugnabile culmi.
La întoarcere m-am mai întreţinut cu gazdele. Femeia e ciudată prin faptul că uneşte grija şi blândeţea faţă de ai ei cu o mare duritate şi orbire faţă de tot ce e străin, care se trădează în manifestări naive. De pildă, îmi povestea că înainte de invazia noastră staţionaseră în zonă trupe de culoare şi bivuacaseră în pădurile umede. La întrebarea mea: „Dar, desigur, în corturi?", tăgăduise:
„C'est des sauvages. Ils vivent comme ca." - „Sunt sălbatici. Trăiesc aşa."
Cu ocazia preparării nefericitului iepuraş care trebuia să-mi servească de prânz :
„Le scot ochii, ca să sângereze mai mult."
Toate astea spuse pe un ton politicos, ba chiar amabil.
înainte de culcare am mai citit o a doua povestire de Doyle, Degetul mare al inginerului. Supliciul bărbatului care este aruncat în camera unei prese hidraulice are drept model Hruba si pendulul a lui E.A. Poe, a cărui operă reprezintă marele curent principal şi primordial din care s-au desprins genurile periculosului fantastic. De altfel, în imaginea pendulului său se ascunde un mister al cărui înţeles nimeni din cei care nu au făcut într-adevăr anumite experienţe nu îl poate pricepe.
Gondreville, 17 iulie 1940
După-amiază am plecat înainte spre Gondreville. Pe drum m-am cufundat în gânduri sau mai degrabă în forme schiţate de gânduri, pe care spiritul nu le poate conştientiza. Este ca şi cum substanţa gândurilor ar fi precedată de alta, mai subtilă care, cumva prin erodare, ar înmuia materia şi ar face-o divizibilă în noi moduri. Pe jumătate visând, spiritul se joacă astfel cu lucrurile, pipăindu-le cu antenele, dar nevăzându-le. Lumina e precedată de întuneric.

Toul, pe care l-am traversat rapid, era grav distrus. Unul din turnurile catedralei părea să fi fost lovit de un proiectil; era pe jumătate prăbuşit. Tot aşa, acoperişul mare al bisericii arsese. La Gondreville m-am cazat la primar, sau mai degrabă la adjunctul lui. Aşezarea e una din acele mici localităţi lotharingiene care m-au izbit încă din timpul războiului mondial. Venind din est, dai aici pentru prima oară peste o arhitectură adaptată soarelui, care lasă o impresie asemănătoare cu aceea produsă de o călătorie dinspre nord spre Tirolul de sud. Faţadele netencuite, fără ferestre, sunt calcinate, ţiglele de pe acoperişurile netede au o culoare cenuşie, roz sau de un roşu fanat, cu pete de licheni palizi care pe frontoanele caselor sunt adesea încă proaspeţi şi aurii. Totul se situează pe o scală cromatică ce se saturează în plin soare de lumini multicolore, la fel ca metalele a căror putere luminoasă se pune în evidenţă doar la căldură dogorâtoare.
Seara, umblând prin grădini, am văzut în amurg, tăindu-mi drumul, o făptură întunecată care în faţă, în dreptul capului, bătea din aripile deschise la culoare. Abia când a dispărut într-un şopron, mi-am dat seama că fusese o pisică neagră care ţinea între dinţi un porumbel negru cu aripi albe. Văzusem una din acele anamorfoze, în care plăcerea şi durerea sunt aproape inextricabil amestecate şi care în viaţă apar atât de des. Le despărţim liniile cu atât mai desluşit, mai drept, cu cât ne situăm mai sus si cu cât în jurul nostru se ţese mai multă lumină.
Salonnes, 18 iulie 1940
De dimineaţă, plimbare prin păşunile Mosellei, unde în liniştea braţelor moarte ale apei se putea observa o floră de mlaştină si acvatică neobişnuit de luxuriantă. Drumul trecea pe lângă o spălătorie întinsă, unde femei vesele si gălăgioase munceau la marginea apei. Ingenuncheau în lăzi deschise la spate, agitau rufele în râu, le săpuneau pe piatra albă de la mal şi, înainte de a le clăti, le băteau îndelung cu un mai plat. Rufele care la noi se curăţă în interiorul gospodăriei prilejuiesc aici acte de viaţă socială; spălătoriile sunt instituţii publice.
La prânz, primăriţa mi-a servit o găină, apoi am plecat prin Nancy spre un sătuc, Salonnes, unde am fost găzduit la un feroviar. Aici am întâlnit primele picurări de limbă germană; înainte de războiul mondial, satul fusese german, în cimitirul strâmt care înconjoară biserica am văzut un şir de morminte proaspete ale soldaţilor căzuţi. Dintre căştile aşezate deasupra, una avea în dreptul frunţii cinci împuşcături mici, iar deasupra o brazdă lungă şi largă care o despica.
Edelingen, 19 iulie 1940
Prin Château-Salins, Morchingen, Baronville spre Adelange care se făleşte deja cu noul său nume, Edelingen, etalat pe noile firme de pe stradă. Aici germana nu este doar limba predominantă, ci este singura care se vorbeşte, încartiruire la primar.
Seara am mai dat o raită prin câmpuri, al căror pământ greu, de un brun roşcat, ascunde frecvent o scoică de forma unui corn al abundenţei, sau mai bine zis a unei lămpi romane funerare. Am găsit o piesă ale cărei valve încă mai erau închise. Jumătatea dreaptă a acestor pietrificări este mai puternic reliefată; dar neregularitatea nu este doar echilibrată, ci şi transformată în ornament prin aceea că partea diferită, mai lată, este frumos împărţită de o cută. Astfel, în natură, creşterea prefigurează toate măsurile pe care le poate inventa arta oamenilor. Libertatea noastră stă în descoperirea formelor preexistente - creând, pătrundem în creaţie. Treapta cea mai de sus la care putem accede astfel este să presimţim măsura neschimbătoare a frumosului - aşa cum, sub jocul valurilor, privirea ghiceşte pe fundul Mării Egee vechile urne şi statui. Acelaşi lucru e valabil şi pentru viaţa noastră, care e reuşită fie şi numai dacă presimţim şi lăsăm să se presimtă ceea ce este veşnic în ea.
In întunericul camerei am mai reflectat la importanţa scoicilor şi a melcilor în arhitectura barocului. Aplecarea spre răsucire şi asimetrie a acestor animale exprimă deja aspiraţia naturii către forme noi. Tot aşa în arhitectură acea rocaille trimite la germenii metamorfozei, ai individualului, ai fanteziei

Nota: Pietre cimentate şi scoici, utilizate la construirea de grote artificiale, la decorarea grădinilor etc

Ar fi de urmărit felul în care aceştia se dezvoltă.

De altfel, ca în tot ce considerăm a fi simbolic, şi în această ornamentaţie cu scoici este implicat contrariul ei - un impuls spre durată, spre durificare matematică, spre pietrificare. Vedem cele două tendinţe influenţându-se reciproc în dezvoltarea grădinilor. Dar mai cu seamă predilecţia pentru oglindă semnifică nemijlocit o mişcare contrară - această predilecţie se sprijină pe ideea că simetria este primejduită şi trebuie restabilită prin alăturarea unei imagini iluzorii.
în limbajul secret al modelelor după care începem să construim azi se anunţă epoci lungi, uniforme, care vor urma unor perioade de frământări. Ceea ce se poate deduce si din faptul că tot mai mari sunt volumele de muncă pe care le leagă proiectele ; astfel viitorul este, şi el, implicat.
Edelingen, 20 iulie 1940
Vom mai petrece un şir de zile în acest cotlon, în case ai sentimentul că muştele si Carli le macină inventarul, transformându-l în pulbere, iar afară că totul se va scufunda în gunoi. Pârâiaşe maronii, care formează ici-colo ochiuri sclipitoare, se preling pe uliţa satului în jos. Numeroase case sunt distruse şi arse, iar pe drumuri s-a adunat material de război părăsit, în mijlocul acestor lucruri oamenii trăiesc într-o atmosferă înăbuşitoare si, după cum mi se pare, aproape atemporală; totul ar putea fi la fel de bine o imagine din Războiul de treizeci de ani

Nota: Război provocat de conflicte confesionale si politice (1618-1648), desfăşurat pe teritoriul german, cu participarea Boemiei, Danemarcei, Suediei, Franţei, si încheiat cu pacea westfalică

Gazda mea e un sexagenar, slab, cu nasul lung, ascuţit si puţin strâmb, de cele mai multe ori cu o privire absent melancolică şi totuşi şmecheră. Fizionomie aminteşte de o pasăre, dar nu de una vie. Există figuri care aparţin unui tip pe care îl intuim, dar nu-l cunoaştem. Dacă vrem să ne facem o idee despre asemenea caractere, trebuie să studiem faunii de sub coamele catedralelor.
în cursul dimineţii a venit în casă o femeie, cam de treizeci de ani, ca să ceară ajutor pentru a-şi dezgropa bărbatul care căzuse în apropiere, cu cinci minute înainte de încetarea luptei. S-a lăsat în voia unui acces nemăsurat de durere care i-a schimonosit faţa şi pe care gazda mea a calificat-o de nepotrivită. Ea a spus, de pildă, că ar scoate mortul, scurmând cu mâna ei pământul, numai ca să mai vadă ceva din el. Asemenea întâlniri nu sunt rare aici, căci bastioanele au fost în parte ocupate de localnici, învăţăm astfel să cunoaştem şi efectul indirect al proiectilelor care de obicei se sustrag privirii trăgătorului. Glonţul îi nimereşte pe mulţi; vedem pasărea căzând şi ne bucurăm când fulgii zboară, dar nu vedem ouăle, puii şi femela din cuib, la care ea nu se va mai întoarce.
Seara am mai făcut un drum până la Buschdorf, ca să-l vizitez pe Spinelli şi, după obiceiul meu, am intrat în cimitir, care acolo, precum frecvent în satele din Lorena, înconjoară sub formă de potcoavă biserica. Am descoperit aici o mare raritate - în zidul cimitirului, un osuar sub formă de grotă. Cuprindea înjur de două sute de cranii, stivuite şi încununate de o friză de oase, în faţa căreia, pe locul rămas liber, zăceau femure lungi şi oase de bazin. Impresia generală era aceea a unui banc palid, puţin înverzit, de oase, în care se fixase un mozaic de orbite întunecate. Modelul ei m-a tulburat; am avut sentimentul că brizanţi fini s-au spart de acest recif al morţii. „Noi toţi am trăit", se ridica un glas din el. Păcat că azi se evită asemenea descrieri pline de învăţăminte, pompa înaltă a morţii pe care barocul încă o gusta. Grota era închisă printr-un grilaj de lemn şi un parapet de piatră scund, cu o adâncitură în formă de castron, desigur pentru apă sfinţită.
în Edelingen am vorbit despre asta cu gazda mea şi, după cum era de aşteptat, omul s-a arătat foarte însufleţit în conversaţie. Am aflat astfel de la el că înainte vreme morţii din întreaga zonă se înmormântau la Buschdorf, de aceea şoseaua care duce de la Edelingen până acolo se mai numeşte şi astăzi „Drumul morţilor". Groparul, care a reame-najat locurile, a transportat vechile oase în osuar şi le-a stivuit. Edificiul de cranii ajungea pe vremuri până la tavanul grotei; gazda mea îl mai văzuse aşa în copilărie. Dar fiindcă straturile de jos putrezesc lent, înălţimea lui scade. Oamenii îşi cunoşteau craniile; ei puteau „să-şi arate bunicii", căci se ştia cine zace în morminte.
Edelingen, 21 iulie 1940

Averse de ploaie, dar fiindcă mă plictiseam în camera mea cu muşte am plecat la o mică Vânătoare Subtilă. Pe un ogor de cartofi putreziţi am studiat din nou gândacul de Colorado - când soarele e la amiază, se însufleţeşte, se caţără pe vârfurile ierburilor şi se ridică apoi în zbor sprinten. L-am văzut roind ca albinele, şi în aceste condiţii mi s-a părut puţin probabil ca în Europa vreun teritoriu să se poată sustrage un timp mai îndelungat invaziei sale. Am căutat de asemenea scoici, dar printre multele mii de piese pe care le-am găsit n-am dat peste nici una atât de perfectă ca aceea care mi-a căzut prima oară sub ochi.
Seara, postă, printre scrisori, o confesiune importantă. Chiar dacă nu răspundem la astfel de scrisori, prin simplul act al lecturii lor ne îndeplinim o obligaţie.
Când întâlnesc oameni pe uliţa satului, mă întreţin uneori cu ei despre evenimentele din ultimele săptămâni si luni. Mă uimesc de fiecare dată diferenţele de percepţie. De pildă, cineva afirmă că a văzut morţi acolo unde nu erau, si altele asemenea. Deseori, astfel de fantezii vin din faptul că se transmit într-o formă directă lucruri auzite - deci, nu: „Un artilerist mi-a povestit că depozitul a sărit în aer", ci: „Depozitul a sărit acolo în aer." Schimbând amintiri, oamenii creează astfel variante; în anumite pasaje ale lor, stările de fapt sunt supraîncărcate, în altele reconstruite.
Asemenea versiuni sunt importante căci, pe suprafaţa grosolană, faptele se revarsă spre noi în stare brută şi fragmentară, adesea ca o lavă care duce cu ea pământ şi pietre. Reflectând, spiritul încearcă să refacă întregul închis în părţi, figura semnificativă. Ceea ce se poate realiza prin abreviere ; întâmplarea este despumată din şarjă. Pe de altă parte, adausurile pot să concretizeze imaginea, tot aşa cum anecdote ingenios născocite sunt povestiri în germene.
Edelingen, 22 iulie 1940
Printre imaginile votive apare cu deosebire frecvent în această regiune reprezentarea martirajului sfântului Erasmus care legat, cu o mică tăietură în stern, e întins pe jos în timp ce o bună bucată din intestinul său, colorat într-un roşu violent, e deja înfăşurat pe un troliu. Cei doi slujitori care manevrează maşina stau într-o poziţie rigidă de-a dreapta şi de-a stânga ei, ca după o lucrare bine îndeplinită -în genere, totul are aerul unei piese de paradă. După cum mi-a povestit gazda mea, aceste imagini au fost pe vremuri expuse, şi anume cu prilejul unei epidemii de holeră care pustiise regiunea.
Rehm, care mă însoţeşte deja de trei sferturi de an, are o vorbire împiedicată, în sensul că, atunci când i te adresezi, îşi caută zadarnic răspunsul, în vreme ce faţa i se deformează puţin. De fapt, doar naşterea primului cuvânt e anevoioasă, restul frazei urmează fără dificultate.
Abia astăzi, când mi-a spus Spinelli, mi-am dat seama că e vorba de un defect de pronunţie – până acum o considerasem un atribut al lui. Ceea ce este semnificativ pentru comerţul meu cu oamenii, şi în direcţie morală.
Lectură: Stifter, Condorul, una din primele scrieri sub influenţa lui Jean Paul

Nota: Adalbert Stifter (1805-1868) - unul din cei mai importanţi autori de povestiri şi nuvele din literatura austriacă

Dar vlăstarele sălbatice au fost deja retezate, ceea ce în proză favorizează germenele rodniciei. Un pasaj frumos pe care un autor îl sacrifică de dragul întregului nu se pierde; el potenţează armonia nevăzută.
Edelingen, 23 iulie 1940
Ca întotdeauna după războaie se produc o serie de accidente datorate muniţiei care zace" peste tot. Astfel, cu câteva zile în urmă, în pădurea din spatele Buschdorf-ului, cinci muncitori s-au distrat să arunce grenade de mână pe care le descoperiseră într-o fortificaţie părăsită. Probabil că o schijă nimerise astfel într-o mare cantitate de explozibil, poate într-un depozit de mine-disc. S-a produs o explozie care a prăbuşit copacii pe o mare distanţă, a zguduit satele dimprejur şi i-a sfâşiat pe oameni în bucăţi.

Trei copii se jucau ieri, în satul vecin, cu plăcuţe din praf de puşcă presat, care zac peste tot în locurile de amplasare a artileriei. Văzuseră că părinţii aprindeau focul cu asemenea plăcuţe si atunci au umplut cu ele o sobă de fier pe care au găsit-o în pădure. Când au aprins-o, s-a produs un jet enorm de flăcări care le-a pricinuit arsuri mortale.
In această zonă de fortificaţii se cere o atenţie specială din cauza minelor de contact îngropate pretutindeni. Ares şi-a risipit la tot pasul jucăria lui roşie.
Wadgassen, 24 iulie 1940
Mers prin Falkenberg, Sankt Avold, Lauterbach până la Wadgassen, staţia noastră de cale ferată. Am trecut linia Maginot şi am traversat fâşia de asigurare cu satele ei pustii, în ale căror grădini sălbăticite, printre flori violete de scaieţi, străluceau până departe lumânărici. Lângă uşa unui grajd zăcea un ţap mort, uscat de tot, cu pielea găurită, prin care se vedeau coastele ca o cuşcă, îşi arăta dinţii ca şi cum el, ultimul din nenumăratele cadavre pe care le-am văzut, ar fi zâmbit în semn de bun rămas.
La frontieră. Defilat în faţa colonelului în sunetele vioaie ale muzicii, în Wadgassen am întâlnit primii locuitori care se instalau din nou în casele, în grădinile lor. Fie ca toţi să se întoarcă astfel la locurile lor de baştină.

Însemnări caucaziene

Kirchhorst, 24 octombrie 1942
La prânz prin Kbln, privind din. vagonul restaurant cartierele distruse ale oraşului. Casele si şirurile de case năruite emană o grandoare mohorât-cas-telană. Alunecăm prin faţa lor ca pe lângă o lume străină, mai rece : acolo e reşedinţa morţii.
Şi Dusseldorf-ul arăta trist. Ruine proaspete şi multe petice roşii pe acoperişuri indicau ploaia de foc. Şi acesta e unul din stadiile care duc la americanism;

Nota: Prin „americanism" Junger are în vedere civilizaţia tehnică lipsită de suportul tradiţiei

în locul vechilor noastre leagăne vom avea oraşe concepute de ingineri. Dar poate doar turmele de oi vor paşte dărâmăturile, aşa cum vedem în tablourile primitive reprezentând Forum Romanum.
Seara, Perpetua m-a luat de la gară. Scholz economisise de mult benzină pentru acest drum. Pe Rehm l-am trimis pe durata zilelor de permisie la soţia lui, la Magdeburg.
Kirchhorst, 2 noiembrie 1942
La Kirchhorst, unde pornirea mea de a face însemnări zilnice e mai mică. Aici mă încarc; este poate lucrul cel mai bun care se poate spune despre un loc. După sosire am observat că, datorită abundenţei lor, cărţile, corespondenţa, colecţiile îmi creau disconfort, îmi cereau de îndată să mă ocup de ele şi simpla mea stare de oboseală m-a făcut să înţeleg limpede că toate lucrurile trăiesc prin participare, prin răspunderea spirituală şi fizică, de care, iarăşi, toate depind. Posedăm ca urmare a unei virtuţi speciale, a unui soi de forţă magnetică, în acest caz bogăţia nu e numai dar, ci şi dăruire, corespunzător sferei în care ne putem înavuţi. Hotărâtor e faptul că cei mai mulţi sunt lăuntric incapabili să acceadă la bogăţie, ba nici măcar la o posesiune foarte modestă. Dacă totuşi ea le revine pe o cale exterioară, mai apoi le scapă, dispărând fără urmă. Poate chiar să le aducă nenoroc. De aceea e de neînlocuit vechea bogăţie, în care nu numai darul, ci şi dăruirea de a le purta şi folosi în chip liber trec asupra copilului şi asupra copilului copilului.
Dietă şi în privinţa lucrurilor şi a bunurilor pe care le atragem. Altminteri, în loc ca ele să ne uşureze drumul în viaţă, suntem nevoiţi să preluăm noi rolul de paznici, de slujitori şi de custozi ai lor.
Vremea e tomnatică, uneori cenuşie, apoi iarăşi senină. Culoarea deschisă, galben aurie a plopilor de pe şoseaua spre Neuwarmbiichen se acordă frumos cu albastrul palid al cerului care se arcuieşte peste ţinutul nostru umil.
Kirchhorst, 5 noiembrie 1942

Noaptea, vise despre străvechi sisteme de peşteri din Creta, în care soldaţii mişunau ca furnicile. O încărcătură de explozibil tocmai îi secerase cu miile. Abia când m-am trezit, mi-am amintit că Creta era insula labirintului. Zi ceţoasă. Pe varza creaţă, roşie-neagră, se aşternuse rouă în chenare dese, ca acele balonaşe argintii în care perlează aerul printre algele, de un roşu întunecat, din fundul mării. Brockes a văzut pentru prima oară acest fenomen - de altminteri, opusul său este bogat în dovezi ale modului în care gravitatea barocă produce, adesea aproape indistinct, o nouă conştiinţă a naturii: astfel se întreţes epocile între ele, într-o substanţă de culoare şanjantă ca a gâtului de porumbel.

Nota: Barthold Heinrich Brockes (1680-1747) - poet german. Principala lui operă Irdische Vergnugen in Gott, 9 vol., 1721-1748 a influenţat dezvoltarea liricii naturiste a barocului.

Gând: natura a uitat de animalele hidrogenoide, mai-uşoare-ca animalele aeriene, care înoată în atmosferă ca balenele în valuri. Trecând direct la o soluţie mai elegantă a zborului, ea ne-a rămas datoare cu adevăraţii giganţi.
Despre obişnuinţa de a atinge lemn spre a anihila o prevestire rea. Probabil că la origine se află o întâmplare punctuală, dar asemenea obiceiuri se încetăţenesc doar dacă le este proprie şi o forţă simbolică. Aici ea ar putea să stea în caracterul organic al lemnului; pe acesta se pune mâna ca pe un organism, iar raportat la destin, gestul vrea să însemne timpul vieţii cu înlănţuirea lui de circumstanţe, în contrast cu mecanismul mort al secundelor, cu tempus mortuum.
Pabarul spart ca simbol norocos ar putea fi atunci interpretat corespunzător ca: spargere a formei mecanice si eliberare a conţinutului viu.
Kirchhorst, 6 noiembrie 1942
Friedrich Georg îmi scrie din Uberlingen despre crini si despre eremurus, din care a plantat în grădina din Leisnig două stele radiculare. Aflu cu mare bucurie că a terminat nu doar o nouă culegere de poezii, dar şi o a doua scriere mitologică, intitulată Titanii, si că, în genere, lucrează bine. Uneori, în ceasuri senine, am faţă de destin nu numai recunoştinţa omului care a tras un loz bun, dar şi uimirea că, prin legătura noastră frăţească, mi s-a mai dat pe deasupra şi un premiu de aceeaşi valoare.
Seara, pe ceaţă şi burniţă, prin câmpurile pustii, din care se vedeau licărind în depărtare grupuri estompate de copaci, iar printre ele, vechile curţi, arce cenuşii cu povara lor de oameni si de vite.
Terminat: Louis Thomas, Le General Galliffet, un exemplar îmbogăţit cu autograful autorului si al generalului.

Nota: Gaston de Galliffet (1830-1909) - general francez, cu merite speciale în bătălia de la Sedan, 1870. A reprimat dur Comuna din Paris. Ministru de război între 1889 şi 1900

Galliffet oferă modelul unui temperament sangvin, potrivit cu un bun cavalerist şi mai ales cu un comandant de husari - temperamentul unui om care trebuie să se mişte şi să se decidă mai repede, mai uşor, mai înflăcărat. Optimismul sangvinar se aruncă plin de însufleţire spre ţelurile sale, fireşte spre ţeluri situate de cele mai multe ori în prim-plan, într-un orizont limitat. De aceea şi spiritul universal împinge astfel de caractere în faţă, acolo unde e nevoie să se lovească iute - ca la Sedan sau în timpul revoltelor. Tipic e Galliffet si pentru istoria brutalităţii moderne, pentru redescoperirea raporturilor zoologice. Aici Mexicul i-a oferit o perioadă de ucenicie.
Citind, mi-am amintit de un vechi proiect: descrierea figurii sub care apare, în dreptul natural, ordinea de la stânga la dreapta, mai întâi cu aripa tribunilor şi apoi cu cea a senatorilor, cu Marius si Sulla, cu Marat şi Galliffet

Nota: Caius Marius (156-86 î.Cr.) - general roman, conducătorul partidei democratice, foarte popular în urma victoriei împotriva teutonilor la Aix (102), angajat în lupte rivale cu Sulla. Jean-Paul

Marat (1743-1793) - publicist francez, medic, revoluţionar, reprezentant al iacobinilor. Ucis de Charlotte Corday

în genere, as vrea să încerc cândva o scurtă tipologie a istoriei - descrierea pietricelelor din caleidoscop.
Ce i-a lipsit lui Galliffet ca să fie un Sulla şi ce anume l-a deosebit de un Boulanger?

Nota: Georges Boulanger (1837-1891) - general şi om politic francez. Purtătorul de cuvânt al revansiştilor francezi în urma pierderii războiului cu Prusia din 1870. A pus la cale o lovitură de stat, pe care însă nu a realizat-o, şi a fost obligat să se exileze în Belgia (1889)

Continuat cu Chamfort, pe care îl citesc în prize si ale cărui maxime sunt mult mai ascuţite şi mai indigeste decât cele ale lui Rivarol.

Nota: Chamfort, de fapt, Nicolas-Sebastian Roch (1741-1794) - scriitor francez. A scris poezii, fabule, comedii, lucrări de critică literară. De o reputaţie specială s-a bucurat opera sa de moralist: Mcmm.es, 1796. Sub Teroare, s-a sinucis. Antoine de Rivarol (1753-1801) - scriitor francez de origine italiană, emigrat la Berlin după izbucnirea Revoluţiei franceze. Autor de eseuri, aforisme, polemici. Junger traduce în germană si publică maximele acestuia, însoţite de un eseu (1956)

După-amiază, dezgropat morcovi, ţelină si sfeclă roşie şi dus în pivniţă. Muncind astfel pământul, simţi cum îţi revine sănătatea.
Kirchhorst, 9 noiembrie 1942
Spre dimineaţă, vise despre atacuri aeriene în viitor, în timpul luptei, un combinat de avioane de mărimea turnului Eiffel survola o aşezare, iar lângă el, o structură ca un pilon de radio-emisie, pe platforma căreia stătea un observator îmbrăcat într-o haină lungă, îşi făcea din în când când notiţe pe care le arunca în cartuşe fumigene.
După-amiază, înmormântarea bătrânei doamne Colshorn. Ca întotdeauna în asemenea împrejurări, am remarcat un grup de cinci până la şapte bărbaţi, de vârstă mijlocie, în redingotă şi joben: sunt preoţii din Kirchhorst. Deoarece comuna nu dispune de un car mortuar, sicriul e purtat de vecini până la cimitir. Ceea ce se anunţă prin: „Tatăl vostru trebuie s-apuce cu alţii de coşciug."
Seara, vizita vecinilor, dar când eram tocmai pe punctul să începem să tăifăsuim, s-au pornit sirenele în Hanovra. Adunare în camerele de jos, cu haine şi cufere ca în cabina unui vapor, aflat în pericol pe mare. Comportamentul din timpul acestor atacuri s-a schimbat; se reflectă în el apropierea mai mare a catastrofei.
Am văzut de la fereastră proiectilele roşii şi multicolore, vânate dinspre movilele uscate de rogoz si alungate în pătura de nori, apoi zvâcnirile luminoase ale descărcării armelor şi văpaia incendiilor din oraş. De câteva ori casa s-a clătinat din temelii, deşi bombele căzuseră la mare distanţă. Proximitatea copiilor pune asupra evenimentelor o pecete de strâmtorare şi apăsare mai mare.
Kirchhorst, 10 noiembrie 1942
După cum se aude, ieri a fost vorba doar de un atac lansat de vreo cincisprezece avioane. Cu mult mai mult decât aceste lucruri, mă preocupă debarcarea americanilor în nordul Africii. Modul de participare la istoria contemporană, pe care o observ la mine, este acela al unui om care se ştie amestecat nu atât într-un război mondial, cât într-unul civil mondial. Motiv pentru care sunt implicat în cu totul alte conflicte decât în acelea ale statelor naţionale aflate în beligerantă. Acestea trebuie rezolvate în treacăt.
Berlin, 12 noiembrie 1942
Plecare de dimineaţă, cu mama şi Perpetua. Luându-mi rămas bun de la copii, le-am arătat un răţoi frumos care înota plin de satisfacţie într-o băltoacă din apropierea staţiei. Nu mi s-a mai întâmplat să

pornesc aşa în călătorie, fără absolut nici o idee despre felul în care ea avea să se desfăşoare şi despre posibilităţile de a o exploata; sunt ca un pescar care îşi aruncă plasa într-o zi de iarnă în apa tulbure.
Pe drum, studii fizionomice. Semnul experienţei, fin, aproape imperceptibil, pe care l-am văzut în colţul gurii unei fete tinere. Aşa se gravează plăcerea, ca scrijelită cu diamantul.
Seara în Dahlem; locuim la Carl Schmitt.
Berlin, 13 noiembrie 1942
Vineri, 13 noiembrie. Se adaugă prima zăpadă din an. Dimineaţa, plimbare cu Carl Schmitt în Grunewald.
Berlin, 15 noiembrie 1942
Lectura revistei Zalmoxis, intitulată după un Herakles scit, amintit de Herodot. Am citit în ea două studii, unul despre obiceiuri legate de dezgroparea şi utilizarea rădăcinilor de mătrăgună, şi altul despre simbolismul acvatic, tratând relaţiile dintre lună, femei si mare.

Nota: Ambele sunt ale lui Mircea Eliade, editorul publicaţiei, despre care, ca şi despre magistrul său Rene Guenon, mi-a dat detalii Carl Schmitt.

Nota: Rene Guenon (1886-1951) - filozof francez, unul din marii iniţiaţi ai primei jumătăţi a secolului al XX-lea. Din 1930 s-a stabilit în Egipt şi a trecut la islamism. A combătut teozofia, anumite forme de ocultism şi ştiinţa profană. A recomandat recursul la Tradiţie ca o formă de cunoaştere integrală, capabilă să refacă unitatea dintre Orient şi Occident, dintre contemplare şi acţiune. Afirmaţia lui Carl Schmitt, după care Mircea Eliade ar fi fost discipolul lui Guenon, e falsă. Nu numai că lucrurile nu stau aşa, dar Eliade şi-a manifestat rezervele faţă de Guenon şi s-a delimitat explicit de felul în care acesta, precum şi feluritele cercuri hermetiste, înţelegeau Tradiţia (cf. Jurnal. Ediţie îngrijită şi indice de Mircea Handoca, Bucureşti, Humanitas, 1993,1, p. 567, II, p. 166). De fapt, tocmai Carl Schmitt era un admirator al lui Guenon, despre care îi vorbeşte lui Eliade la Berlin, în 1942, declarând că filozoful „e astăzi omul cel mai interesant" (Jurnal, I, p. 19). Pe Mircea Eliade, Junger l-a cunoscut chiar la începutul anilor patruzeci. L-a legat de el o prietenie intensă şi fructuoasă (Ernst Junger avec Antonio Gnoli et Franco Volpi, ed. cit., p. 109). împreună au fondat, după cum se ştie, revista de istoria religiilor Antaios (1959-1971, apărută la Stuttgart, la editura Klett-Cotta). Titlul era în acord cu viziunea arhetipală a iniţiatorilor, vizând discret o reîntoarcere la sursele mitice ale conştiinţei umane : „Cu acest uriaş [Antaios] ale cărui forţe sunt revigorate în contact cu Terra care l-a zămislit, voiam să amintim că pământul reprezintă zăcămintele comune din care ţâşnesc toate energiile [...] Tot aşa omul, fiul Terrei, nu îşi poate păstra echilibrul în vârtejul imensei energii cosmice eliberate de tehnica modernă decât dacă îşi regăseşte înrădăcinarea în profunzimile originii sale terestre" (op. cit., p. 110).
Instructive sunt raporturile etimologice dintre scoici şi organele genitale feminine, pe care le sugerează conca din latină şi kudefisk din daneză, cu sensul de scoică, în cazul acestuia din urmă, kude fiind sinonim cu vulva.
Planul pe care îl legitimează această revistă e foarte promiţător; în locul unei scrieri logice, se înfiripă una imagistică. Efectul este de caviar, de icre de peşte, în fiecare propoziţie se ascunde fertilitate.
Carl Schmitt mi-a dăruit, de asemenea, o carte a lui Gubernatis, La mythologie des plantes.

Nota: Angelo de Gubernatis (1840-1913) - orientalist si poligraf italian. La mythologie des plantes a apărut în franceză, 1878-1880. A fost unul din susţinătorii teoriei mitologice, fundamentate de Jakob Grimm, potrivit căreia originea producţiilor folclorice se cuvine căutată în străvechi mituri si credinţe religioase

Acum şaizeci de ani, autorul a fost profesor de sanscrită şi mitologie la Florenţa.

Seara, plimbare prin Dahlem-ul întunecat; am vorbit despre acele Tageslosungen ale comunităţii fraţilor din Herrnhut, despre catrenele lui Nostradamus, despre Isaia si, în genere, despre profeţii.

Nota: Tageslosungen - Devize de flecare zi. Alcătuite de contele N.L. von Zinzendorf, teolog protestant german (1700-1760), ele au cunoscut o mare răspândire, începând cu a doua jumătate a sec. al XlX-lea, printre comunităţile de extracţie pietistă ale fraţilor din Herrnhut. Erau constituite dintr-o învăţătură preluată din sentinţele Vechiului Testament şi o pildă din Noul Testament

Faptul că profeţiile se verifică, şi anume pentru cele mai diferite intervale de timp, este semnul după care se poate recunoaşte forţa profetică propriu-zisă a viziunii, în decursul vremurilor se repetă caleidoscopic ceea ce clarvăzătorul vede în elemente. Privirea lui nu se opreşte asupra istoriei, ci asupra substanţei, nu asupra viitorului, ci asupra legii. Pe bună dreptate, simpla cunoaştere a datelor şi constelaţiilor viitoare e considerată un semn de inteligenţă maladivă sau de magie inferioară.
Târziu l-am mai vizitat pe Popitz, unde l-am întâlnit si pe chirurgul Sauerbruch.

Nota: Probabil Johannes Popitz (1884-1945) -jurist si politician german. Secretar de stat între 1925 şi 1929. In conducerea ministerului de finanţe din Prusia, între 1933 si 1944. Adversar al partidului nazist. Condamnat la moarte şi executat după atentatul împotriva lui Hitler din iulie 1944

Discuţie despre deosebirea dintre autoritatea militară şi cea medicală, aşa cum acestea sunt mai mult sau mai puţin reunite, stârnind şi conflicte, în funcţia medicului militar. Apoi despre marea ediţie de clasici antici, pe care intenţionează să o iniţieze ministrul.
Sauerbach a plecat devreme ca să facă o vizită unui locotenent-major, căruia un proiectil rusesc îi zdrobise bazinul. Spunea că, în acest caz, arta medicală nu poate face mare lucru; în cel mai bun caz, bucăţile se cimentează la loc ca cioburile unui ulcior.
„Dar o vizită făcută unui pacient în criză poate avea un efect favorabil asupra lui."
Lotzen, 17 noiembrie 1942
Ieri la ora noua, plecare din Gara Silezianã, unde m-a condus Perpetua. Am mai stat puţin în sala de aşteptare. La tren, fratele Physicus şi Rehm, pe care trebuie să-l las acasă. Curând după pornirea trenului, am dormit profund şi m-am trezit abia târziu dimineaţa în Mazuria. Am descoperit în acest ţinut ceva de căprioară, ceva de o tainică umilitate ascunsă în pielea cafenie a pământului şi în ochii tăcuţi ai lacurilor sale.
Peste zi, în taberele din pădurile de lângă Angerburg şi Lotzen pentru a-mi procura legitimaţii şi bilete de călătorie, iar acum în Lotzen, într-o cameră de hotel, deja foarte degradată.
Lotzen, 18 noiembrie 1942
Am rămas în Lotzen deoarece toate locurile la avioanele spre Kiev erau vândute. Numărul lor se micşorase din cauza unei prăbuşiri provocate de îngheţ cu trei zile în urmă.
Dimineaţa, în cimitirul sărăcăcios, după-amiază la muzeu, care trebuie considerat mai degrabă ca un heroon, deoarece în el sunt adunate în special obiecte amintind de luptele de la 1914 din Prusia Orientală.

Nota: 1. Heroon (gr.) - monument funerar şi templu închinat unui erou.2. E vorba de luptele care au avut loc în august-decem-brie 1914 (bătălia de la Tannenberg, de la lacurile mazuriene, de pe Niemen, de la Lodz etc.) între trupele germane, conduse de Hindeburg si Ludendorff, si armata rusă care ocupase teritorii din Prusia Orientală, interval în care victoriile revin precumpănitor germanilor

Vizita a fost penibilă; toate astea sunt încă prea proaspete în conştiinţa timpului nostru. Corpul acelui război încă n-a putrezit. Pe deasupra, şi reînvierea fantomatică a multora dintre apariţiile sale. Stafii prin cimitire.
Lotzen, 19 noiembrie 1942

Dimineaţă, la aeroport, dar iarăşi a fost suspendată o serie de locuri din cauza vremii. Voi rămâne şi mâine aici.
înainte de masă am făcut o plimbare pe câmpuri, în timpul căreia am privit doi ciocârlani în faţa unei şuri părăsite.
Gând: în călătorie ar trebui să ne etanşeizăm bine, să ne fie cald, ca acestor păsări în haina lor de pene. De câte ori nu le-am invidiat, văzându-le singure, dar nu părăsite, în pădurile ninse. După cum lor li s-a conferit penajul, tot aşa si nouă aura sufletească ce ne apără de pierderea căldurii. Ea fortifică, iar omul se menţine prin rugăciuni, care fie şi din acest motiv îi sunt nepreţuite.
După-amiază am plecat cu maiorul Dietrichsdorf la Widminnen, unde ne invitase un camarad, care avea acolo o moşie. Era aproape întuneric; un lac liniştit se întindea spre apus într-un abur brun şi violet, iar spre răsărit juca în reflexe delicate de un verde răcoros. Era tivit de mesteceni tineri; tulpinile albe străluceau în cafeniul tandru al hăţişului care îi înconjura.
La Widminnen am fost salutaţi cu cafea şi cu un munte de prăjituri. Apoi am băut „vânătoare de urşi", o soluţie de miere şi alcool, specifică Prusiei Orientale. Mierea trebuie să-l ademenească pe pofticios, iar alcoolul să-l ameţească. Seara au apărut cârnaţi, jigou şi piept de gâscă. Conversaţia a fost în cea mai mare parte consacrată lucrurilor bune de mâncat.Viaţa din aceste provincii răsăritene se roteşte mai lent, cu o mai mare forţă telurică, mai somnoroasă, mai tihnită în plăceri. Ne apropiem de ţinuturile urşilor.
Gazda noastră era un mare vânător; printre animalele împăiate din camera lui, am remarcat gaiţa-de-munte, pe care nu o văzusem niciodată: o pasăre cafenie, cu pete luminoase şi cu penajul cozii tivit deschis, adecvat colorată pentru a se mişca de colo-colo în lumina clar-obscură a bră-deturilor nordice.
Lotzen, 20 noiembrie 1942
Dimineaţă plimbare în jurul fortăreţei Boyen, ale cărei întărituri zigzagate sunt încercuite de o pădure de mesteceni şi anini; în vârfurile lor desfrunzite fâlfâiau cârduri de ciori vinete. Mergând, am ajuns pe dealul de lângă lac, unde s-a ridicat un crucifix înalt, de fier, în amintirea lui Bruno din Querfurt care în ziua de 9 martie a anului 1009 a fost martirizat, ca misionar, pe aceste meleaguri.
Lectură: mai departe din Ieremia, apoi frunzărit La Mort et şes problemes de Henri Bon. Am găsit citată acolo opinia sinistră a lui Parmenide care atribuie cadavrelor capacitate de percepţie; ele ar continua să fie sensibile la tăcere, frig, întuneric. M-am gândit atunci la modul neliniştitor în care, în timpul ofensivei, am văzut schimbându-se feţele cailor căzuţi.
Seara, pe întuneric, încă o dată la lac, în timp ce luna ieşea din nori. M-am simţit interiormente fortificat şi prin asta imediat mai curios în legătură cu felul în care avea să decurgă această călătorie.
Kiev, 21 noiembrie 1942
La ora nouă decolarea, cu straturi joase de nori şi ninsoare slabă. Am mai văzut o dată, de sus, lacurile de pe lângă Lotzen, mărginite de mesteceni si brâuri palide de trestie. Apoi câmpuri presărate uşor cu zăpadă, aşa încât de sub pătura ei se zăreau cafeniul pământului şi verdele semănăturilor. Au urmat păduri de pini şi smârcuri îngălbenite, cu împletiturile vinelor de apă care licăreau albastru sub gheaţă, apoi pământul negru, gras al turbă-riilor. Ici-colo, pământ cultivat pe suprafeţe întinse sau sub forma unor insule verzi-cafenii, cu aşezări izolate ori înşirate de-a lungul şoselelor. Colibele sau grajdurile zăceau ca în somn, doar urmele pornind de la ele prin zăpada bătătorită trădau faptul că locatarii îşi aduseseră fân, paie şi provizii din sure, stoguri si beciuri.
Către prânz norii s-au îndesit si avionul zbura aproape de pământ, la mică înălţime. Aţipisem puţin, când, trezindu-mă din cauza unei schimbări de poziţie, am văzut înălţându-se din capota motorului o limbă lungă de foc, de un roşu palid. Totodată, avionul s-a îndreptat spre pământ, firește, nu din cauza unui incendiu la carburator, cum credeam, ci pentru că ajunsesem la Kiev. în faţa acestei priveliști, uimirea si spaima s-au împletit într-un fel de atenţie încremenită.
După aterizare am vorbit cu pilotul despre prăbuşirea avionului, produsă săptămâna trecută pe acelaşi traseu. Avionul arsese ; s-au găsit cadavrele pasagerilor înghesuite lângă uşa care se blocase ermetic.

La Kiev, am fost încartiruit la „Palace-Hotel”. Deşi la chiuvetă lipseau prosoapele, în birou cerneala, iar pe scară câteva trepte de marmură, se pare că e cel mai bun hotel din zona ocupată a Rusiei. Tot aşa, oricât ai fi învârtit robinetele, nu curgea apă caldă, şi în genere nu curgea apă deloc. Acelaşi lucru şi la instalaţiile sanitare. De aici, mirosul rău care invada tot hotelul „Palace”.
Am profitat de ora care mai rămăsese până la lăsarea întunericului ca să mă plimb în oraş, pe străzi, după care m-am întors bucuros înapoi. Dacă există ţări de vrajă pe pământul nostru, învăţăm, în schimb, să cunoaştem şi altele, în care dezvră-jirea a izbutit, fără să lase nici o urmă de miraculos.
Rostov, 22 noiembrie 1942
Am împărţit camera cu un tânăr căpitan de artilerie care, în ciuda protestelor mele, m-a acoperit cu haina lui când s-a făcut frig. La trezire am observat că el se mulţumise cu o pătură uşoară. De asemenea, a alungat un şobolan mare care se strecurase printr-una din crăpăturile hotelului si îşi făcea de lucru printre proviziile mele modeste.
Trezit dis-de-dimineaţă. Decolare în jurul orei şase, pe vreme ceţoasă. Avionul survola uriaşele câmpuri de grâu ale Ucrainei, pe care mai erau ici-colo mirişti decolorate, dar în cele mai multe locuri strălucea deja pământul negru şi proaspăt. Copaci puţini, în schimb, frecvent, văi înguste, ramificate, spălate adânc de ape, a căror vedere trezeşte impresia că pământul bun atinge adâncimi uriaşe şi că recoltată este doar foiţa sa diafană de la suprafaţă.
La nouă în Stalino, şi peste încă o oră la Rostov. Acolo vremea a devenit atât de nesigură, încât pilotul a considerat oportun să transporte, ce-i drept, bagajul curierilor la Voroşilovsk, dar să-i lase pe pasageri, cu atât mai mult cu cât pe profilurile avionului său se desena deja o crustă groasă de gheaţă.
M-am hotărât să plec a doua zi cu trenul la Voroşilovsk şi m-am instalat în căminul ofiţerilor. Aşa se numeşte una din casele pustii în ale cărei camere sunt întinse şiruri de saci cu paie si pe ale cărei coridoare se revarsă un miros infect.
Plimbare prin oraş; se repetă imagini de dez-vrăjire. După cum la Rio, în Las Pălmaş sau pe alte ţărmuri de mare, drumurile mele au semănat cu melodii armonioase, aici disonanţele pătrundeau întristător în suflet. Am văzut cum se jucau câţiva copii zdrenţăroşi, dându-se pe gheaţă, şi am fost uimit ca atunci când zăreşti în Hades o lumină colorată.
Singura marfă care se oferă sunt seminţe negre de floarea-soarelui, pe care femeile le expun în coşuri plate pe pragurile caselor arse. In coroanele copacilor de pe alei, în mijlocul străzilor circulate, am remarcat grupuri de cuiburi de ciori.
Din păcate, nu m-am echipat suficient; nu bănuisem că până şi mărunţişuri precum oglinzi de buzunar, cuţite, aţă, sfoară sunt aici obiecte de preţ. Din fericire dau mereu peste oameni care mă ajută. Nu rareori se numără printre cititorii mei, iar ajutorul lor îl consider ca făcând parte din averile mele.
Rostov, 23 noiembrie 1942
în cursul dimineţii la căminul de soldaţi, unde am izbutit să înghit o farfurie de supă.
Schimbat bani; bancnotele ruseşti poartă încă imaginea lui Lenin. Pentru a face socoteala, funcţionara a utilizat o maşină de calcul cu bile grosolane pe care le făcea să sară sprinten încoace si-ncolo. După cum aud, aceste maşini nu se pot compara cu cele pe care le utilizează la noi copiii; se pare că cel care ştie să le manevreze obţine rezultatul mai repede decât dacă ar folosi hârtie şi creion.
După-amiază, într-una din puţinele cafenele în care mărfurile pot fi vândute liber; o bucăţică de cozonac costă două mărci, un ou, trei. Te întristează să vezi oameni moţăind şi stând ca în sălile de aşteptare, înainte de plecarea spre o destinaţie înspăimântătoare. Iar, pe deasupra, cei care stau acolo sunt privilegiaţii.
Din nou studii pe stradă şi impresia continuă de Orient dezvrăjit. Ochiul trebuie să se obişnuiască cu priveliştea a tot ceea ce este imaginabil mai neplăcut; nu găseşte nici o oază, nici un punct de sprijin, în ordine sunt doar lucrurile tehnice - căile ferate, maşinile, avioanele, megafoanele si, fireşte, tot ce se leagă de lumea armelor. In schimb, lipsesc toate cele care ţin de organic, de hrană, îmbrăcăminte, căldură, lumină. Toate acestea sunt valabile într-un mod si mai pronunţat când e vorba de treptele

mai înalte ale vieţii ca bucuria, fericirea, seninătatea şi forţa artistică, binevoitoare şi generoasă. Şi asta pe unul din cele mai bogate soluri din lume.
S-ar zice că istoria turnului din Babilon se repetă mereu. Dar aici turnul nu se mai vede în timpul construirii, ci după încurcarea limbilor şi după prăbuşirea lui. în aceste lucrări raţionale e întotdeauna încastrată distrugerea teribilă. Ele sunt de o răceală care ademeneşte focul, după cum fierul atrage fulgerul.
Golurile ferestrelor de la clădirile arse ale Palatului Muncii şi Palatului Birourilor sunt în partea de sus, acolo unde a bătut flacăra, calcinate şi roşii; pe ambele laturi se conturează aripile negre ale fumului. Tavanele sunt surpate; de pereţii goi atârnă corpurile instalaţiei de încălzire cu aburi. Din pivniţe se ridică un hăţiş de laţuri de fier, iar în movilele de cenuşă râcâie cu cazmale copii abandonaţi, căutând resturi de lemne. Traversezi o lume de dărâmături, în care şobolanii sunt la ei acasă.
In ce priveşte industria, în afară de vânzătoarele de seminţe de floarea-soarelui, se mai văd doar băieţi cu periile de lustruit pantofi, sau alţii care si-au improvizat mici tărăboanţe ca să care bagajul soldaţilor. Preferă să ia pâine sau ţigări decât bani.
îmbrăcămintea e la limita deghizării; s-ar zice că oamenii si-au pus pe ei toate piesele de care dispun şi pe care nici noaptea nu le scot. Paltoanele sunt mai rare decât halatele groase, tighelite care, firește, ca tot restul, se destramă cel mai adesea, transformându-se în zdrenţe. Capul e acoperit de căciuli cu clape pe urechi sau cu aripile garnisite cu blană; de asemenea, se vede frecvent boneta sovietică, a cărei stofă de un cafeniu nisipos e trasă pe creştet în sus, sub forma unui vârf de coif. Aproape toţi aceşti oameni, şi mai ales femeile, poartă saci pe umeri; impresia pe care o trezesc este aceea a unei existenţe încărcate, pline de poveri. Mişcarea lor e rapidă, neliniştită, dar lipsită de scop vizibil, ca într-un muşuroi de furnici în care s-a scormonit.
Ici-colo, multe uniforme, printre care ungureşti si româneşti şi altele absolut străine, poate ale voluntarilor ucraineni sau ale serviciului de securitate local. După lăsarea întunericului se aud împuşcături pe locurile pustii ale fabricii din apropierea gării.
După-amiază, permisionarii care îşi aşteptau trenurile au fost reţinuţi şi trimişi pe front în unităţi de marş, rapid constituite, înseamnă că rusii au făcut o breşă la nord de Stalingrad.
Vorosilovsk, 24 noiembrie 1942
Către seară am plecat mai departe, mai întâi la Kropotkin, unde am ajuns la patru dimineaţa. Am dormit acolo în restaurantul sălii de aşteptare până la plecarea trenului spre Vorosilovsk. în exact două zile m-am obişnuit cu existenţa în compartimentele suprapopulate, în sălile îngheţate, fără apă, neîngrijit, fără masă caldă, îi vezi însă pe alţii cărora le merge mai rău, de pildă pe ruşii care stau în vagoane de marfă deschise sau pe treptele acestora, în bătaia vântului tăios.
Drumul duce prin stepa fertilă a Kubanului; câmpurile sunt recoltate, dar în majoritate necultivate. Croiala lor e uriaşă, iar marginile se sustrag privirii. De pe suprafaţa lipsită de copaci se ridică din când în când câte un grup de silozuri, rezervoare de benzină, hambare, din care munţii de cereale galbene sau cafenii radiază spre noi ca o potentă mai înaltă, la care pământul s-a ridicat prin rodnicie, încă se mai văd urmele culturilor de grâu, porumb, ricin, floarea-soarelui si tutun. Marginile terasamentului de cale ferată sunt năpădite de o floră uscată, cafeniu aridă, de scaieţi şi de alte compositae, mai apare şi o plantă care seamănă cu barba-ursului, de forma şi mărimea unui brăduţ. Ea mi-a amintit de florile de ceai japoneze pe care, copil fiind, le desfăceam în apă caldă; tot aşa încercam să ghicesc unele din sorturile lor, făcându-le să înflorească în imaginaţie.
O dată cu lăsarea întunericului am ajuns la Voroşilovsk. Locuiesc în clădirea de serviciu a GPU-lui care are nişte dimensiuni uriaşe, ca tot ce ţine de resortul poliţiei şi al închisorilor, şi în care am căpătat o cămăruţă cu o masă, un scaun, un pat şi mai ales cu un geam întreg.

Nota: GPU - Direcţia Politică de Stat, de fapt poliţia secretă sovietică. A urmat după CEKA (întemeiată de Dzerjinski), din februarie 1922. Ulterior se va numi NKVD, iar apoi KGB

Pe deasupra, am găsit şi un ciob de oglindă ca să mă rad. După experienţele din ultimele zile recunosc valoarea inerentă a acestor lucruri.
Vorosilovsk, 25 noiembrie 1942
Vremea e ploioasă; străzile sunt acoperite de noroi. Deocamdată voi rămâne aici. Câteva şiruri de străzi pe care am umblat mi-au făcut o impresie mai prietenoasă decât lucrurile văzute până acum. In special casele din vremea ţarilor mai emanau ceva căldură, în timp ce oricare din uriaşele cutii sovietice striveşte ţara cât vezi cu ochii.
După-amiază am urcat înălţimea pe care se află biserica ortodoxă, o construcţie bizantină, grosolan executată, având cupola turlei pe jumătate aruncată în aer. în genere, prin clădirile vechi transpare întotdeauna barbaritatea, care însă face totuşi o impresie mai plăcută decât vidul abstract al noilor construcţii. Putem spune aici, împreună cu Gautier: „La barbarie vaut mieux que la platitude" - „Barbaria valorează mai mult decât platitudinea.", în care platitude se cuvine tradus cel mai bine cu „nihilism".

Nota: Theophile Gautier (1811-1872) - romancier, poet, istoric literar francez

După-amiază a apărut la masă comandantul grupului de armată, general-colonelul von Kleist. îl cunoşteam încă din perioada mea hanovreză. Discuţie despre generalul francez Giraud care conduce acum trupele din Tunisia.

Nota: Henri Honore Giraud (1879-1949). în dec. 1942, generalul prelua comanda trupelor franceze din Africa de Nord, sub control german, iar jumătate de an mai târziu conducea, împreună cu generalul de Gaulle, Comitetul francez de eliberare naţională cu sediul în Algeria

După fuga lui, Hitler ar fi spus că mai sunt de aşteptat si alte lucruri neplăcute din parte-i.
Vocile femeilor, mai ales ale fetelor, fără să fie propriu-zis melodioase, sunt, totuşi, plăcute. E în ele forţă şi seninătate; ţi se pare că auzi cum vibrează o coardă adâncă a vieţii. S-ar zice, că peste asemenea naturi, schimbările constructive şi schematice au alunecat fără să le zdrelească. Acelaşi lucru l-am remarcat la negrii sud-americani: voioşia profundă, neabătută, după generaţii de sclavie. De altfel, medicul militar von Grăvenitz mi-a povestit că, la investigaţiile medicale, marea majoritate a fetelor a fost găsită în stare de virginitate. Ceea ce se vede şi fizionomie, dar e greu de spus dacă se citeşte pe frunte sau în ochi - este strălucirea argintie a purităţii care scaldă chipul. Lumina ei nu are scânteierea virtuţii active, radiază mai degrabă, ca lumina lunii, la mâna a doua. Tocmai de aceea intuim soarele care generează o asemenea seninătate.
Vorosilovsk, 26 noiembrie 1942
Viscol, cu vânt puternic. Ca să am o perspectivă de ansamblu, am încercat mai întâi să urc în turla bisericii, dar am găsit treptele superioare puternic carbonizate. M-am mărginit atunci să arunc o privire în jur de la o înălţime medie, după care m-am îndreptat spre o pădure rară pe care o zărisem astfel.
Din păcate, drumul era de-a dreptul impracticabil, aşa încât a trebuit să mă mulţumesc cu priveliştea delectabilă a unui stol de păsări care aluneca sprinten printre copaci. Animalele semănau cu piţigoii noştri, dar mi s-au părut mai mari şi mai viu colorate.
La masă l-am văzut pe maiorul von Oppen, fiul bătrânului comandant al regimentului meu. Am vorbit, între altele, de poezia Taurus pe care Friedrich Georg a închinat-o amintirii părintelui său care se odihnea acolo.
După-amiază, vaccin împotriva febrei tifoide. Vaccinarea rămâne un act ciudat; pe vremuri îmi plăcea să o asemăn botezului, dar poate că în lumea spirituală îi corespunde mai exact euharistia. Folosim experienţa vie, adunată de alţii pentru noi; prin jertfe, prin boală, prin muşcătură de şarpe. Limfa mielului care a suferit pentru noi. Miracolele sunt prefigurate şi cuprinse în materie - sunt realizarea ei supremă.

Seara, locotenent-colonelul Schuchardt mi-a explicat pe harta mare situaţia care s-a creat în aceste zile la unităţile de armată vecine prin breşa rusească. Ofensiva a zdrobit mai întâi părţile de front ocupate de români si a dus la încercuirea Armatei a 6-a. Un astfel de cazan al încercuirii trebuie aprovizionat de avioane până când se va putea tăia un pod terestru.
In aceste spaţii înconjurate de distrugere, viaţa ridică pretenţii extreme; sub ameninţare, ea seamănă cu oraşele antice asediate, în care nu era de aşteptat cruţare. Ceea ce e valabil şi din punct de vedere moral; vezi moartea de departe, o vezi cum se apropie, cu săptămâni şi luni înainte. Astfel multe lucruri sunt chit, căci iese la iveală reversul structurii politice pe care şi-au creat-o statele.
Vorosilovsk, 27 noiembrie 1942
De dimineaţă, la muzeul oraşului, întemeiat încă de pe vremea ţarilor şi care e în principal o colecţie zoologică, afectată de timp. Am văzut astfel şerpi decoloraţi de soare, încolăcindu-se ca scheme solzoase în jurul unor crengi, precum si alţii, mumificaţi, în recipiente din care alcoolul se evaporase. Totuşi toate aceste piese fuseseră cândva plasate pe locul lor cu vizibilă dragoste şi plăcere plastică. Asemenea lucruri pot fi observate de cunoscător după mici semne; tot aşa, un opuscul pe care mi-au căzut ochii trimitea la un cerc local de colecţionari: „Acta Societatis Entomologicae Stauropolitanae, 1926". Stavropol este vechiul nume al Voroşilovsk-ului.
Printre animalele împăiate am remarcat două făpturi cu câte două capete - o capră şi un viţel. In cazul caprei, malformaţia era de genul capului lui lanus, în vreme ce la viţel se formaseră două boturi, ce-i drept, dar numai trei ochi, dintre care unul era situat polifemic pe frunte. Această întrepătrundere reuşise nu fără oarecare eleganţă estetică; ea lăsa impresia unei combinaţii intenţionate, a unei creaturi nu atât zoologice, cât mitologice.
De altfel, ar fi o temă frumoasă, fie pentru naturalist, fie pentru cercetătorul din domeniul ştiinţelor spiritului, aceea de a investiga bicefalismul. S-ar conchide probabil că el ţine de zonele inferioare ale vieţii, care ating fie vegetativul, fie demonicul. Avantajele care s-ar putea imagina, ca de pildă o anume spiritualitate stereoscopică, sau posibilitatea unor monoloage de un fel nemaiauzit, ne-ar fi atribuite, mai simplu şi mai genial, prin constituţia bilaterală a creierului. Gemenele siameze nu erau doar aliate, ci şi înlănţuite una de cealaltă.
In ciuda orei foarte matinale, am văzut un număr de vizitatori stând atenţi în faţa vitrinelor. Am observat, de pildă, două femei îmbrăcate ţărăneşte, întreţinându-se despre obiectele expuse, dintre care unele păreau să le delecteze în mod special, precum o scoică roşu trandafirie, înarmată cu ţepi lungi ca de arici.
Seara la comandantul serviciilor de încartiruire, locotenent-colonelul Merk, caracterizat de o judecată precisă, concretă, proprie acestor organizatori ai sistemului de aprovizionare. Două coreence, gemene, serveau cu graţie. Discuţie cu căpitanul Dietloff, care înainte de război a administrat aici o mare proprietate, despre culturi şi recolte de felul celor care sunt posibile pe aceste soluri. Fertilitatea este uriaşă; dar ea se întinde, ca întotdeauna în astfel de cazuri, şi asupra calamităţilor. Există vânturi îngheţate care în câteva minute distrug cerealele în plină dezvoltare, rugina grâului care la strângerea recoltei se împrăştie în nori atât de deşi, încât caii sunt orbiţi, apoi legiunile de lăcuste şi cărăbuşii-de-iunie, precum si scaieţii ale căror tulpini ating grosimea unui braţ de om. Temut este şi un ciuline care, ajuns la maturitate, se strânge într-un ghem, iar acesta, după ce îi putrezesc rădăcinile, se rostogoleşte pe câmpuri, risipindu-şi seminţele în vânturile de toamnă.
Vorosilovsk, 29 noiembrie 1942
în cursul dimineţii, în piaţa mare, foarte căutată, dar CAI mărfuri puţine. Preţurile sunt de foamete. Am dat trei mărci pentru un mosor mic de aţă, care în Franţa, cu puţin timp în urmă, se oferea pe câţiva pfennigi. In jurul unui cântăreţ cerşetor, cu un ciot de braţ proaspăt pansat, se înghesuiau ascultătorii ; s-ar fi zis că urmăreau nu atât melodia, cât textul lung pe care îl depăna. O scenă homerică.
A trecut apoi un convoi funerar, în faţă, două femei duceau o cruce de lemn, de care era legată o coroană, urmau alte patru, ducând pe umeri capacul sicriului ca o barcă împodobită cu flori. Sicriul însuşi, aşezat pe pânze de in, era purtat de patru bărbaţi tineri; în el era întinsă o femeie cam de

treizeci şi şase de ani, cu păr negru şi liniile feţei acuzate. Capul zăcea culcat între flori, iar la picioare, cu care moarta era dusă înainte, se afla o carte neagră. Obiceiul ortodox, de a-i înfăţişa astfel pe oameni pentru ultima dată luminii, l-am întâlnit şi în Rodos, şi îmi place ; este ca şi cum mortul ar mai fi conştient şi, ştiutor fiind, şi-ar lua rămas bun înainte de a coborî în întuneric.
In aceste zile mi-a venit din nou în minte planul unei noi lucrări, Poteca de la Masirah. Povestitorul, Othfried, începe cu momentul în care a traversat marele deşert şi recunoaşte semnele apropierii de coastă. Mai întâi apar plante saline, lăcuste şi şerpi - o lume animală şi vegetală, născută parcă din nisipul uscat. Vin apoi tufişuri de mărăcini, infloriţi, în fine palmieri şi urme de vechi aşezări. Dar ţinutul e pustiu si mort; ici-colo, drumul trece pe lângă oraşe distruse, cu breşe în zidurile în faţa cărora zac, în nisip, arme grele de asediu.
Othfried este în posesia unei hărţi schiţate de Fortunio, care descrie, parte cu texte alcătuite din litere, parte cu ajutorul hieroglifelor ţării, drumul spre Gadamar, unde Fortunio descoperise o mină de pietre preţioase. Cercetarea acestei hărţi e anevoioasă - aşa încât Othfried ar fi preferat drumul pe mare, dar trebuia să călătorească pe urmele prescrise, deoarece fiecare indicaţie se leagă de următoarea ca verigile unui lanţ. S-ar zice că Fortunio i-a dat proprietarului hărţii o misiune, a cărei încununare este tocmai găsirea comorii. Figurile acestei misiuni ţin mai întâi de aventură, se întind apoi asupra înzestrării spirituale, iar în final se transformă în încercări etice.
Othfried, care desfăşoară în fiecare seară această hartă stranie ca pe burduful unei armonici, ar fi renunţat de mult la întreprinderea lui cutezătoare, dacă nu l-ar însufleţi necontenit vederea unui giuvaer pe care Fortunio i l-a dat de probă, a unui opal de forma si mărimea unui ou de gâscă, cu o adâncime miraculoasă, multicolor brumată, îndelung cercetat, el oferă privirii jocuri magice şi imagini din trecut şi viitor. Mina de pietre preţioase datează din timpurile fabuloase ale pământului, depune o ultimă mărturie asupra belşugului scufundat al vârstei de aur.
Poteca de la Masirah, pe care Otfried şi însoţitorii săi trebuie să o străbată, la o înălţime înfiorătoare deasupra brizanţilor coastei, reprezintă o figură etică. Istoria, topografia ei. Ea este atât de abrupt şi de îngust tăiată în stânca dreaptă, încât poate fi parcursă doar de pasul unui om sau de copita unui catâr. E de necuprins cu privirea, iar ca să se evite întâlnirea caravanelor de-a lungul ei, are la ambele capete un soi de amvon, de unde se anunţă prin strigăte intenţia de a o străbate. Acest avertisment este scăpat din vedere de Othfried, spre nenorocirea unui grup de evrei din Ophir, care vine din direcţie opusă. Ambele părţi se întâlnesc cu catârii lor în locul cel mai îngust şi mai înfiorător de deasupra prăpastiei, unde fie şi numai gândul la întoarcere înspăimântă.
Cum se va rezolva conflictul care ameninţă să se încheie cu prăbuşirea unuia dintre cele două grupuri sau chiar a amândorura?
Gândindu-mă la această temă în timp ce mă plimbam prin piaţă, mi s-a părut că ar fi păcat să decupez din ea o piesă izolată; mai nimerită ar fi aici o descriere a drumului vieţii în genere. In acest caz, harta ar oglindi destinul, înscris în ea ca în liniile din palmă. Mina cu pietre preţioase este Oraşul Etern, pe care îl descrie loan în Apocalipsă; ea este ţinta care răsplăteşte drumul. S-ar putea astfel introduce multe lucruri în subiect.
Fireşte, acest imbold mă încearcă în cel mai nepotrivit moment, si azi am pus iarăşi de-o parte prima pagină pe care am scris-o. Poate vor veni zile mai bune, mai libere.
Vorosilovsk, 30 noiembrie 1942
La cimitir, la cel mai neîngrijit din câte am putut vedea vreodată. El ocupă o suprafaţă pătrată; îl înconjoară un zid pe jumătate prăbuşit. Izbitoare e lipsa numelor; inscripţiile abia se văd, atât pe plăcile funerare acoperite de muşchi, cât şi pe crucile Sf. Andrei, roase de vreme, cioplite din calcar moale, de un brun auriu. Pe una mi s-a părut că descifrez cuvântul „patera”

Nota: Acuzativul gr. pater > tată **Incheiat nota,** săpat în litere greceşti, şi a trebuit să mă gândesc la Kubin şi la Perle, oraşul său de vis, de care îmi amintesc aici multe lucruri.

Nota: Oraş fabulos, descris în culori sumbre, inspirate de „Turnul Babei” al lui Breughel, în romanul lui Kubin, Die andere Seite

Pe morminte au crescut mărăcini înalţi, tot aşa scaieţii şi brusturii năpădesc totul. Ici-colo, săpate aparent la întâmplare, noi locuri, fără vreun semn distinctiv pe piatră sau lemn. Doar oase vechi, albite, în adîncul răscolit. Vertebre, coaste şi picioare erau risipite ca într-un puzzle ; am văzut, de asemenea, un craniu înverzit de copil, care zăcea lângă zid. j înapoi prin periferiile degradate, în construcţia caselor, în linia feţelor, în nenumărate detalii, de cele mai multe ori imponderabile, simţurile sesizează o reminiscenţă, o dâră a Asiei. Am intuit asta mai cu seamă atunci când am văzut un băieţel, încrucişându-şi mâinile pe corp într-o atitudine specială. Astfel de lucruri sunt conţinute în elemente ca o radiaţie fină de dincolo de vizibil. Cel de al treilea ochi, ochiul din creştet, ale cărui urme învăţaţii cred a le fi găsit, era poate un ochi destinat imaginilor primordiale ; pe atunci ţările, animalele, izvoarele şi copacii se vedeau ca personaje, ca zei şi demoni, aşa cum astăzi se văd ca suprafeţe şi corpuri.

Voroşilovsk, l decembrie 1942

Vizită la Institutul pentru pestă care lucrează cu învăţaţi şi angajaţi ruşi. Pământul îmbelşugat al acestei ţări este un eldorado şi pentru molime şi boli, precum febra ucraineană, dizenteria, tifosul, difteria şi o hepatită epidemică al cărei agent nu a fost încă descoperit. Se pare că ciuma revine la fiecare zece ani; aşa s-a întâmplat în 1912, 1922 şi 1932, iar acum ar fi din nou momentul. Este adusă de caravane din zona Astrahanului. E precedată şi anunţată de o moarte în masă a rozătoarelor, în astfel de cazuri Institutul trimite pentru cercetări mai amănunţite o expediţie formată din zoologi, bacteriologi si colectori, înaintarea molimei este observată şi combătută de cordoane de staţii mai mici, de „curţile pestei”. Grijă deosebită este acordată stârpirii guzganilor; în acest scop funcţionează prinzători proprii, „deratizatorii”, reprezentaţi în fiecare kolhoz.

Discuţie cu directorul ştiinţific, profesor Hach, la care m-am simţit bine. Această relaţie de la om la om, care la un francez s-ar numi umană, la un rus are o altă coloratură, elementară, vine din revărsări de ape mai adânci. Amabilitatea care se formează acolo prin încordare fină, prin activitate sufletească, se sprijină aici mai degrabă pe moliciune ; are o trăsătură mai feminină, dar si mai întunecată, amorală.

Profesorului Hach i s-a impus una din acele forme mai blânde de exil, numite „minus sase”, adică îi este interzis să se stabilească într-unul din cele sase oraşe mari ale ţării.

Deoarece la Institutul pentru pestă se produc şi mari cantităţi de vaccin, după intrarea trupelor germane, el a fost pus sub pază. I s-a repartizat pentru aprovizionare un kolhoz, în care până atunci statul rus ocupase si hrănise opt sute de bolnavi mintal. Pentru a evacua proprietatea în folosul Institutului pentru pestă, aceşti bolnavi au fost suprimaţi de serviciul de securitate. Un astfel de gest trădează pornirea tehnicianului de a înlocui morala cu igiena, la fel cum înlocuieşte adevărul cu propaganda.

Vorosilovsk, 2 decembrie 1942

Răsuflarea lumii jupuitorilor devine adesea atât de perceptibilă, încât orice plăcere de a munci, de a modela imagini şi gânduri piere. Fapta rea are un caracter nimicitor, deprimant; hotarul omului devine neospitalier, ca locuit de un stârv ascuns. Având o asemenea vecinătate, lucrurile îşi pierd farmecul, mireasma, gustul. Spiritul se istoveşte, îndeplinindu-şi sarcinile pe care şi le-a asumat şi care îl interesau, înviorându-l. Dar el trebuie să lupte tocmai împotriva acestei stări. Pe creasta ucigaşă, fie si la o palmă de prăpastie, culorile florilor nu trebuie să pălească. Aceasta e situaţia pe care am descris-o în Faleze.

Voroşilovsk, 4 decembrie 1942

Vreme ceţoasă care spre seară s-a limpezit atât cât stelele să se poată mai degrabă bănui printr-un văl decât vedea cu adevărat.

Seminţele de floarea-soarelui, care se vând aici peste tot. Sunt de culoare neagră, cu o liniatură fină, albă. Se vede cum tineri şi bătrâni, fie mergând, fie stând, le ronţăie neobosit, vârându-le repede în

gură şi spărgându-le cu dibăcie. Coaja e scuipată, grăuntele consumat. Ceea ce pare un mod de distracţie, asemănător fumatului, şi apoi un fel de alimentare homeopatică. Se mai spune că femeilor le face pieptul tare. Peste tot, drumurile sunt acoperite de pleava suflată pe jos, parcă ai parcurge un hăţaş făcut de rozătoare.
Observ în relaţiile mele cu oamenii că nu sunt pe placul condiţiei medii, fie de inteligenţă, fie de caracter, în vreme ce comunicarea atât cu naturile simple, cât şi cu cele foarte evoluate nu-mi produce aproape nici o dificultate. Semăn astfel cu un pianist care atinge doar clapele extreme, iar în rest trebuie să se descurce cum poate. Ori ţărani şi pesCarl, ori prima garnitură. Comunicarea cu restul constă într-o traducere anevoioasă în limbaj cotidian, în scotocirea buzunarelor după bani mărunţi. Mi se pare adesea că mă mişc într-o lume pentru care nu sunt echipat corespunzător.
Vorosilovsk, 6 decembrie 1942
Duminică, pe ger senin. E şi puţină zăpadă. M-am dus de dimineaţă să mă plimb în pădure şi la vederea stratului uşor, curat, mi-am amintit de versul straniu pe care cândva, în mansarda noastră din Leipzig, Perpetua l-a murmurat la trezire:
Es schneet der Wind das argste zu... - Vântul adie zăpadă avan…
Pe-atunci locuiam într-un studio. Prin acoperişul de sticlă vedeam noaptea rotirea stelelor, iar iarna căderea moale a fulgilor de zăpadă.
în pădure imaginile erau ceva mai senine. Acolo îmi veneau în întâmpinare ţărănci cu prăjini lungi, arcuite, la capetele cărora se legănau găleţi de apă sau mici greutăţi. Şi frâiele care joacă pe spatele cailor mărunţi, săltând la trap, sunt hazlii. Asta aminteşte de vremurile vechi, de vechea abundenţă. Se simte ce s-a sustras prin abstracţie acestui pământ si cum el ar înflori sub soarele unei puteri binevoitoare şi părinteşti. Mai ales când îi aud pe oameni vorbind, cu acele vocale din care răsună o bucurie adâncă, un râs uşor, îmi vin în minte zilele de iarnă, când se aud izvoarele susurând sub gheaţă şi zăpadă.
Terminat: Ieremia a cărui lectură am început-o la Suresne, pe 18 octombrie. Călătoria traversează Cartea Cărţilor, iar lumea învolburată îi oferă dovezi.
Viziunile lui Ieremia nu se pot măsura cu acelea ale lui Isaia, care îl depăşeşte incomparabil în vigoare. Isaia descrie destinul universului, în vreme ce Ieremia este profetul constelaţiilor politice, în această calitate, el joacă un rol important; este clarvăzătorul mandatat, unealta cea mai subtilă a inspiraţiei naţionale. Puterile preotului, ale poetului şi ale omului de stat mai sunt încă reunite, încă neseparate în persoana lui. In declin, el nu vede catastrofa cosmică care, o dată cu groaza, produce şi plăcere, ci eşecul politic, naufragiul statului care atrage după sine abaterea de la ordinea divină.
Situaţia în faţa căreia se vede pus este aceea a ameninţării exercitate de Nabucodonosor, a cărui putere el ştie s-o aprecieze altfel, şi mai corect, decât regele. El îl sfătuieşte pe Sedechia, dar fără succes. Nouă ne lipseşte organul pentru a înţelege dificultăţile misiunii sale, deoarece teocraţiile ne-au devenit străine. Pentru a le evalua corect ar trebuie să comparăm misiunea lui Ieremia cu aceea a unui clarvăzător binecuvântat de la curtea Prusiei, care ar fi putut să afle la 1805 nu numai deznodământul de la 1806, ci şi de la 1812, şi cu această cunoştinţă l-ar fi sfătuit pe rege cum să acţioneze împotriva lui Napoleon.

Nota: 1. 1806 - Anul bătăliilor de la Jena şi Austerlitz, când armata prusiana e zdrobită de Napoleon. 2. în 1812 se încheie tratatul de alianţă franco-prusian, în urma căruia trupe germane participă la campania din Rusia a lui Napoleon

In astfel de cazuri, ai împotrivă-ţi nu numai partida favorabilă războiului, ci şi poporul. De aceea cutezanţa cu care Ieremia a ieşit la rampă nu poate fi supraestimată; ea presupune certitudinea conexiunii sale cu divinitatea. Asta îi dădea siguranţă.
Voroşilovsk, 7 decembrie 1942
Ieri a fost o zi importantă; am avut parte de o licărire de: „asta eşti tu." De ani de zile, din America de Sud, nu am mai stat sub o asemenea influenţă. Oare există înrâuriri geografice sau, mai bine zis,

geomantice asupra caracterului? Vreau să spun nu numai asupra moravurilor, aşa cum au susţinut Pascal şi Stendhal, ci şi asupra adâncului fiinţei noastre? Astfel pe alte latitudini am putea trece mai întâi printr-o dizolvare şi apoi printr-o recrista-lizare. Ceea ce ar corespunde unor modificări corporale : mai întâi suntem concepuţi febrili, apoi se revarsă asupra noastră o nouă sănătate. Cetăţeni ai universului, într-o accepţie superioară, am fi dacă globul pământesc ca întreg ne-ar modela şi ne-ar instrui. La o astfel de condiţie sunt înălţaţi stăpâni-torii lumii deasupra naţiunilor lor; legenda despre conceperea cosmică a lui Alexandru atinge această conexiune. Un fulger o nimereşte pe mamă, nimereşte Terra până-n adânc. Este ceea ce marii poeţi, ca Dante în zborurile sale şi Goethe în Divanul occidental-oriental, interpretează într-o accepţie spirituală. Apoi religiile universale, cu excepţia Islamului care e prea climateric. Visul lui Petru despre animale - consumarea lor simbolizează asimilarea bogaţilor si a ţărilor acestei lumi.

Nota: vezi Faptele Apostolilor, 10

Seara era senină; marile constelaţii scânteiau într-o lumină cum doar în Sud mai văzusem. Oare sentimentul de răceală uriaşă care ne copleşeşte la asemenea privelişte a mai fost resimţit vreodată? Cel mai limpede l-am găsit descris până acum în câteva versuri ale lui Friedrich Georg.
In vis mă ocupam cu felurite treburi; mi-am amintit însă numai de imaginea care a precedat trezirea: o maşină a cărei capotă îl avea drept radiator pe unul din micii gândaci-cu-cioc, pe spărgătorul-de-nuci. Aici el era de mărimea unui miel şi scânteia ca un corn de culoarea lemnului de cireş, pătat în roşu şi transparent în lumina soarelui. Explozia a şapte bombe aruncate în zori de un avion rusesc m-a trezit în clipa în care admiram figura.
Şi dimineaţa era strălucitoare; nici un norişor nu tulbura spaţiul albastru al cerului. M-am suit în turla bisericii care e acoperită de o cupolă în formă de ceapă turtită, sprijinită pe o coloană octogonală, aşezată, la rându-i, pe un soclu pătrat. Pentru prima oară aveam o perspectivă globală asupra locului, cu cartierele sale patrulatere, întinse până departe, alcătuite din case joase, dintre care se înalţă, ici-colo, câte o construcţie nouă gigantică: o cazarmă sau un sediu de poliţie. Pentru a fi construite asemenea hardughii au trebuit deci omorâte câteva milioane de oameni.
Chiar în faţa porţilor părea să se ridice Elbrusul, cu cele două piscuri ale sale şi flancurile pline de zăpadă, strălucind argintiu în lumina dimineţii, şi totuşi el se află la o distanţă de mai multe zile de mers. Lanţul întunecat al Caucazului, din care se înalţă, arăta minuscul în comparaţie cu el. Cum nu se mai întâmplase de mult, pământul mi-a vorbit din nou printr-o astfel de imagine, operă a mâinilor, a lucrării lui Dumnezeu.
La întoarcere am trecut pe lângă un grup de prizonieri care, păziţi, lucrau la şosea, îşi întinseseră hainele la marginea drumului şi uneori trecătorii puneau pe ele câte un mic dar. Am văzut astfel bancnote, felii de pâine, ceapă şi un soi de tomate care aici se păstrează verzi în oţet. A fost prima trăsătură umană pe care am remarcat-o în acest ţinut, exceptând câteva jocuri de copii şi camaraderia frumoasă dintre soldaţii germani. De astă dată însă participau toate părţile, locuitorii ca donatori, prizonierii ca săraci, iar paznicii lor prin sancţiune.
Kropotkin, 9 decembrie 1942
Ieri seară, plecat spre Armata a 17-a cu trenul curierilor, care s-a înfăţişat sub forma unei maşini aşezate pe şine şi trase de un camion. După un scurt traseu, ne-am oprit pe linia ferată, unde am rămas, pe viscol, o parte din noapte. Deoarece s-au putut aduna ceva lemne, ne-am încălzit pentru o oră-două la o sobă mică.
De dimineaţă, sosit la Kropotkin, unde mi-am petrecut ziua aşteptând trenul spre Bielorecenskaia. în hala gării, mare, mizerabilă, aşteptau ca şi mine câteva sute de soldaţi. Stăteau tăcuţi în grupuri sau şedeau pe bagajele lor. La anumite ore se îmbulzeau la ghişee, unde se dădea supă sau cafea. Se simţea în spaţiul înalt apropierea puterilor enorm constrângătoare care îl mână pe om, fără a fi, totuşi, vizibile ochilor săi: puterea glacială a titanilor. De aici, impresia că voinţa este solicitată în toate fibrele ei, în vreme ce judecata rămâne inactivă. Dacă cineva ar izbuti să contureze o viziune

pură, de pildă sub forma unei imagini picturale, ea ar produce fără îndoială o mare destindere, o uşurare. Dar aşa ceva e la fel de imposibil precum ar fi ca evenimentele să fie interpretate, încă din această fază, de un mare istoric sau, şi mai bine, de o operă romanescă. Nu se cunosc nici măcar numele puterilor care se confruntă.
Reflecţie în faţa acestei privelişti: „Libertatea nu mai poate fi restabilită în accepţia secolului al XlX-lea, aşa cum mai visează mulţi; ea trebuie să se ridice la noua şi glaciala înălţime a procesului istoric, ba chiar si mai sus: ca un vultur pe deasupra piscurilor care răsar ca nişte turnuri din haos. Trebuie ca şi ea să traverseze durerea. Trebuie să fie din nou meritată."
Bielorecenskaia, 10 decembrie 1942
Cu o întârziere de cincisprezece ore am plecat din Kropotkin. Fireşte, cuvântul „întârziere" îşi pierde aici orice sens. Trebuie să intrăm în starea vegetativă în care pierdem orice nerăbdare.
Deoarece ploua cu găleata, mi-am permis să citesc puţin în compartiment, la lumina lumânării.
Şi cu lectura procedez acum a la fortune du pot - la nimereală, la întâmplare -, asimilând unele lucruri altminteri pentru mine indigeste, precum aici Abu Telfan al lui Wilhelm Raabe, pe care l-am luat cu mine de la Voroşilovsk şi pe care bunicul meu, învăţătorul, încă îl mai lăuda, fără însă ca eu să-mi fi manifestat în această privinţă vreo curiozitate specială, înfloriturile ironice care revin în această proză la tot pasul seamănă cu ferecaturile de aur în imitaţiile rococo ale mobilelor de nuc din acea vreme.

Nota: Scriitor german (1831-1910), reprezentant al realismului în literatura celei de a doua jumătăţi a secolului al XlX-lea. Romanul Abu Telfan e din 1867

De pildă :
„Plopii arată din nou că sunt în stare să arunce o umbră foarte lungă."
Sau:
„Din păcate, ceaţa albă, deja utilizată liric de Wandsbecker Bote, s-a făcut, şi ea, simţită pe pajişti."

Nota: Wandsbecker Bote - Primul ziar popular german (1771-1776), cu articole politice, ştiinţifice şi literare, vizând în stilul epocii educaţia moral-creştină şi instruirea cititorilor. Editor, poetul Matthias Claudius (1740-1815)

Ironia provincială ţine, în genere, de simptomele secolului al XlX-lea; există autori care par chinuiţi de o scabie cronică. Dar în aceşti ani ruseşti, cad nu doar oameni, ci şi cărţi; se îngălbenesc ca frunzele înainte de ger şi se poate observa că literaturi întregi au pierit în tăcere.
în orele dimineţii am ajuns la Bielorecenskaia. Aşteptând pe peronul plin de noroi, am studiat constelaţiile care scânteiau superb. Ciudat cum, de îndată ce ne apropiem de imperiul durerilor, ele captivează spiritul într-un mod nou. în acest sens aminteşte si Boethius de ele în ultimul şi cel mai frumos vers al său.
In patul destinat mie am găsit doi şoferi ale căror maşini rămăseseră blocate în mâl. Coliba avea un singur spaţiu, pe jumătate separat de o sobă mare, în ale cărui paturi mai dormeau stăpâna casei şi prietena ei. Cele două s-au băgat împreună, iar eu am luat culcuşul rămas astfel liber şi încălzit.
La prânz am fost la comandantul-şef, gene-ral-colonelul generalul Ruoff, căruia i-am transmis salutările predecesorului său, Heinrich von Stulpnagel. Discuţie despre poziţii. Dacă în prima iarnă rusească frigul fusese lucrul cel mai ameninţător, acum era, cel puţin în acest sector al frontului, umezeala, cu efect şi mai epuizant, în pădurile umede trupele stau în cea mai mare parte în găuri săpate în pământ, căci înaintarea s-a oprit abia de trei săptămâni. Foaia de cort e în aceste condiţii singura apărare. Inundaţiile au smuls podurile de peste izvoare şi fluvii, în aşa fel încât aprovizionarea e blocată. Nici măcar aviatorii nu pot arunca nimic peste pădurile ceţoase. Eforturile ating limita extremă în care se moare de istovire.

După-amiază am participat la interogatoriul unui locotenent rus de nouăsprezece ani care fusese luat prizonier. Figură incertă, puţin feciorelnică, cu un puf delicat, încă neras. Băiatul purta o căciulă din piele de miel şi ţinea în mână o bâtă lungă. Fiu de ţăran, apoi la şcoala de ingineri, înainte de a cădea prizonier, comandantul unei companii de puitori de mine. Cu asta concorda impresia generală pe care o făcea - aceea de ţăran devenit lăcătuş. Mişcarea mâinii avea ceva greu, cumpănitor; s-ar fi putut imagina că aceste mâini nu uitaseră încă munca cu lemnul, cu toate că si cu fierul se obişnuiseră deja.
Discuţie cu ofiţerul care condusese interogatoriul, un balt care asemăna Rusia cu un pahar cu lapte din care stratul subţire de caimac fusese luat. Un altul încă nu se formase sau nu avea gust bun.
Imaginea e intuitivă. Ar mai fi de întrebat câtă dulceaţă, fin împrăştiată, a mai rămas în lapte, în timpuri liniştite, ea s-ar putea forma din nou. Cu alte cuvinte : a pătruns oare incizia crudă a abstracţiei tehnice până în adâncul individului, până la baza rodului? Aş crede că nu, întemeindu-mă doar pe impresia pe care o comunică vocile şi fizionomiile
oamenilor.
Recidivă. Curios, în clipa în care am recunoscut-o, o bucată grea a căzut din tavan şi a lăsat un gol cu conturul Siciliei.
Bielorecenskaia, 11 decembrie 1942
Deoarece peste noapte a îngheţat, am dat o raită prin localitate, ale cărei drumuri înnoroiate erau ieri impracticabile. Astăzi se întindeau sub gheaţa strălucitoare ca nişte largi iazuri comunale. Casele sunt mici, cu un cat, acoperite cu stuf, şindrilă sau tablă vopsită cu roşu de miniu. La acoperişurile cu stuf, straturile inferioare sunt făcute din tulpini solide, cele superioare, în schimb, din frunziş, ceea ce le dă înfăţişarea unor capete galben moţate. Curios e un fel de baldachin care împodobeşte intrarea în clădirile mai impozante, ale cărei trepte au copertină, în parte pentru a apăra de ploaie, în parte din raţiuni de fast. El a venit cu siguranţă în stilul arhitectural din viaţa corturilor. Ceea ce arată frecvent şi împodobirea cu franjuri sau ciucuri a acestor intrări acoperite de tablă zincată.
în interiorul colibelor se văd nu rareori plante cărora le place căldura, precum arbori de cauciuc înalţi sau tufe de lămâi pe care sunt înşirate fructe.
încăperile mici cu sobele mari seamănă cu nişte sere. Din grădini şi de pe marginile străzilor largi se înalţă mulţime de plopi; rămurişul panicular era transfigurat în lumina soarelui.
Un mic cimitir militar adăpostea, alături de câţiva aviatori căzuţi în zonă, morţii unui lazaret de campanie. Erau cam treizeci de morminte ridicate şi însemnate cu cruci, iar un alt număr era săpat de rezervă, ceea ce Meister Anton din Măria Magdalena a lui Hebbel respinge ca pe o nelegiuire.
în aer liber, la malul fluviului Belaia. Venea cu apele mari, învolburate, cenuşiu murdare. De-a lungul malurilor sale se întindeau poziţii de campanie cu obstacole şi cazemate, unde lucrau grupuri de femei, păzite de pionieri. Pe un drum desfundat, un cal mort, de pe al cărui schelet carnea era decupată până la ultima fibră. De aici, oraşul cu colibele sale de lemn şi acoperişurile înverzite de muşchi nu arată deloc rău; se mai simte înviorarea produsă de munca manuală si dezagregarea organică, în care se poate locui.
Apoi la gazda mea, doamna Vala, prescurtare de la Valentina. De când a început războiul, bărbatul e absent, în campanie la trupele chimice. Cu ea stă o prietenă de şaisprezece ani, Victoria, fata unui medic, care vorbea ceva germană, îl citise pe Schiller pe care îl venerează, ca mai toţi concetăţenii ei, ca fiind prototipul poetului. „Oh, Schiller, prima!" Vrea să meargă în Germania, unde e obligată să presteze muncă. Liceeană, colegele ei de clasă, în măsura în care au trecut de şaisprezece ani, au fost mobilizate ca partizane. Povestea de o prietenă de paisprezece ani, care fusese împuşcată în apropierea râului, şi transpunea evenimentul în alt registru decât în cel afectiv, dar nu într-unul mai dur. Ceea ce mi-a făcut o impresie puternică.
Seara discuţie cu maiorul K., în special despre partizani, a căror descoperire si combatere intră în atribuţiile sale. Chiar şi între trupele regulate, lupta este necruţătoare. Soldatul face imposibilul ca să nu cadă în mâna inamicului, aşa se explică şi forţa tenace cu care rezistă zonele încercuite. S-au găsit ordine ruseşti care oferă recompense pe cap de prizonier adus viu, de care serviciul de informaţii are

nevoie pentru interogatorii. Alte ordine stabilesc că prizonierii trebuie mai întâi prezentaţi organelor militare şi apoi celor politice; adică, se stabileşte ordinea în care trebuie stoarsă lămâia.
Adversarii nu se aşteaptă reciproc la cruţare, iar această convingere le este întărită în plus de propagandă. Astfel, în iarna trecută, o sanie cu ofiţeri ruşi răniţi a luat-o din greşeală spre poziţiile germane. In clipa în care ocupanţii şi-au dat seama de eroare au activat grenadele printre corpurile lor. Totuşi continuă să se facă prizonieri, atât pentru a atrage dezertori, cât şi pentru a câştiga braţe de muncă. Partizanii însă se situează dincolo de legile războiului, în măsura în care se mai poate vorbi de aşa ceva. în pădurile lor ei sunt, asemenea haitelor de lupi, branşaţi pe exterminare. Am auzit aici lucruri care intră adânc în zoologie.
Pe drumul de întoarcere am reflectat la aceste lucruri, în asemenea spaţii se realizează o idee pe care am dezvoltat-o în trecut pe mai multe direcţii - anume aceea că acolo unde totul este îngăduit se instalează mai întâi anarhia, apoi o ordine mai severă. Cine îşi ucide arbitrar adversarul nu are a se aştepta la iertare; şi astfel se constituie noi reguli, mai dure, de luptă.
Teoretic lucrul acesta mi s-a părut ispititor, practic însă se ajunge inevitabil la clipa în care trebuie ridicată mâna împotriva unor fiinţe fără apărare. Cu sânge rece, aşa ceva e posibil doar în lupta cu animalele sau în războaie duse între atei. Crucea Roşie nu mai este atunci decât o ţintă deosebit de clară.
Astfel vor exista mereu zone în care nu trebuie să admitem ca adversarul să ne facă legile. Războiul nu este un cozonac pe care părţile şi-l împart exact; rămâne întotdeauna o bucată comună. Este partea divină, sustrasă conflictului, care retrage lupta din bestialitatea pură şi din violenţa demonică. Homer o cunoscuse şi o preţuise. Pe cel cu adevărat puternic, sortit să stăpânească, îl recunoaştem prin aceea că nu apare doar ca duşman, ca ins care urăşte; el se simte răspunzător şi pentru adversar. Faptul de a avea mai multă forţă decât ceilalţi se manifestă la un nivel superior celui al violenţei fizice, care convinge doar fiinţe subalterne.
Maikop, 12 decembrie 1942
Discuţia de ieri îmi arată că nu am să ajung să fac o inventariere în această ţară: sunt prea multe zone tabu pentru mine. Aici intră toate acelea în care se ridică mâna împotriva fiinţelor lipsite de apărare şi toate acelea în care se încearcă să se acţioneze prin represalii şi măsuri colective. De altfel, nici nu sper că ceva s-ar putea schimba. Asemenea lucruri ţin de stilul epocii; se vede şi după faptul că peste tot se capturează cu aviditate. Adversarii fac abstracţie unii de ceilalţi.
Oare nu ar fi bine să caut în calitate de martor locurile oroarei, spre a vedea şi reţine natura călăilor şi a victimelor? Ce imensă a fost influenţa relatărilor lui Dostoievski din Casa morţilor. Dar el nu s-a dus de bună voie acolo, ci ca deţinut

Nota: De reamintit că Dostoievski fusese condamnat, în calitate de membru al cercului socialist Petraşevski, la patru ani muncă silnică, pe care îi executase la Omsk (1850-1854) şi ale căror orori aveau să facă obiectul Amintirilor din casa morţilor, 1860-1862

Şi privirii îi sunt trasate hotare. Altminteri, pentru accesul în asemenea zone ar fi necesară primirea unor consacrări mai înalte decât cele pe care le oferă timpul.
Plecarea spre Maikop, programată pentru dimineaţă, s-a amânat până spre seară, încă o dată oaspete la comandant, împreună cu un mic general saxon a cărui maşină rămăsese împotmolită în mâl. Acesta povestea de greutăţile pe care le-a avut la Harkov. Pentru început îi muriseră de foame zilnic şaptezeci şi cinci de oameni, pe care mai apoi îi redusese la douăzeci si cinci. Despre măsurile poliţiei vorbea pe tonul unui brigadier silvic, ca de pildă:
„Consider absolut falsă opinia după care băieţii de treisprezece-paisprezece ani care sunt prinşi cu bandele de partizani nu trebuie lichidaţi. Cine a crescut astfel sălbatic, fără tată şi mamă, n-o mai scoate niciodată la capăt. Glonţul e aici singura soluţie. De altfel ruşii fac cu ei acelaşi lucru."
Ca dovadă, a povestit despre un sergent-major care, din milă, a luat la el peste noapte un băiat între nouă şi doisprezece ani, iar dimineaţa a fost găsit cu beregata tăiată.

Plecare de la doamna Vala; n-am locuit deloc rău în cămăruţa ei, cu soba mare, într-o atmosferă agreabilă de supă de varză. Pe drumul vieţii noastre există staţii stranii.
In Maikop am fost oaspetele comandantului serviciului de aprovizionare, încartiruire într-o casă în care nu era curent electric, doar o minusculă flăcăruie lumina o icoană. Comandantul mi-a trimis însă o lumânare galbenă ca mierea care răspândea un miros încântător.
Kurinski, 13 decembrie 1942
Dis-de-dimineaţă am plecat spre Kurinski. Imediat după Maikop, şoseaua a cotit spre pădure. La marginea ei, o placă indicatoare: „Atenţie, pericol de partizani. Arme de foc la îndemână."
Zonele de pădure sunt păzite împotriva atacurilor ruseşti de poziţii rare, adesea mai degrabă de posturi, în vreme ce spaţiile întinse de dincolo sunt parcurse de trupe doar pe şosele. Ele sunt ameninţate nu numai de partizani sau bandiţi, cum sună varianta germană, ci şi de trupele de cercetaşi şi de patrulele forţelor regulate, cum s-a întâmplat de curând, când dintr-o ambuscadă a zburat o legătură de grenade de mână spre maşina comandantului de divizie.
Pământul era îngheţat tare, aşa încât maşina urca uşor. înainta pe şoseaua spre Tuapse, loc devenit faimos prin atacul regimentului de vânători german şi prin apărarea rusească. Banda de circulaţie era deja curăţată; se mai vedeau ici-colo, pe coaste, doar piese grele, ca tăvălugi şi tractoare, în hăţiş zăcea un cal îngheţat bocnă, a cărui carne era tăiată doar în jumătatea superioară, în aşa fel încât, cu coşul pieptului gol şi cu măruntaiele rigide, albastre şi roşii, arăta ca o secţiune dintr-un atlas de anatomie.
Pădurea era deasă şi stufoasă; arboret neîngrijit de stejari tineri se întindea, în mereu alte perdele, până la limita orizontului, până acolo unde colţii albi si piscurile alpine înlocuiau coamele albastre. Uneori se intercalau grupuri de copaci mai bătrâni din care îşi luau zborul ciocănitori care ciugulesc lemnul putred. Pe trunchiurile ninse strălucea, când ici, când colo, pântecul lor de un roşu viu, de zmeură.
La Kurinski aflu că aceste înălţimi sunt năpădite în parte de hăţiş, în parte de muguri de tulpini, adică de vlăstarele care dau din cioturi. Ele s-ar fi reîmpădurit în cea mai mare măsură abia sub stăpânire rusească, deoarece cerchezii care locuiau pe aici, ca crescători de vite, le-au menţinut golaşe. Dintre semincerii uriaşi, doar puţini au fost cruţaţi de ei, motiv pentru care li s-au şi spus stejari cerchezi, în alte locuri din aceşti codri nesfârşiţi, în care încă mai vieţuiesc urşi, au fost aruncate în aer suprafeţe pline de arbori străvechi. Dar chiar şi aşa, în această mare de pădure sălăşluieşte o forţă primordială - ochiul simte produsul primordial, virginitatea neatinsă de roiurile de călători.
La Hadisenskaia podul era distrus de inundaţii. Pionieri cu bărci pneumatice ne-au trecut peste fluviul vijelios: Pşiş. Lângă mine se ghemuia pe bagajul său un tânăr infanterist:
„Când am stat ultima dată în aşa ceva, o lovitură nimerită în plin a rupt barca în două şi a omorât doi camarazi. Doar eu şi un altul am scăpat cu viaţă. Asta era pe Loira."
Acest război oferă astfel unor întregi generaţii materie de povestit copiilor şi copiilor copiilor. Şi de fiecare dată se va auzi cum, din loteria înfricoşătoare, povestitorul a tras unul din lozurile bune. Firește, povestesc numai supravieţuitorii, după cum tot ei scriu şi istoria.
în Kurinski-ul complet distrus m-am prezentat generalului de Angelis, comandantul corpului 44 de vânători, un austriac. Mi-a arătat poziţiile pe hartă, înaintarea pe şoseaua Maikop-Tuapse s-a făcut cu mari pierderi, deoarece rusul se cuibărise în pădurile întinse şi dese şi se apărase cu o dibăcie tenace. Aşa s-a făcut că, spre a folosi cuvintele lui Clausewitz, atacul a culminat puţin înainte de cumpăna apelor şi s-a oprit în faţa ţintelor strategice, într-o astfel de situaţie neplăcerile cresc de la un pas la altul.

Nota: Carl Philipp Gottfried von Clausewitz (1780-1831) -general prusac. A pus bazele teoretice ale strategiei moderne de luptă

După lupte grele corp la corp, ploile masive au distrus podurile în zona de desiş şi au făcut şoselele impracticabile. Acum soldaţii zac de săptămâni în gropi umede, sleiţi de frig şi umezeală, expuşi focului şi atacurilor dese.
După-amiază, în pădurea care domină colibele din Kurinski. Era acoperită cu desiş de rhododendron, care avea deja muguri galben-verzui. M-am întors înapoi prin valea îngustă a unui izvor de munte care curgea peste marna verde. Aici locuitorii supravieţuiseră luptelor în mici grote ; se mai vedeau încă resturile şi urmele taberelor.
Kurinski, 14 decembrie 1942
Noapte clară, cu stele. Am petrecut-o în coliba goală a unui cazac, dotată doar cu un cadru de sârmă pentru dormit. Din fericire, soba mare, construită din cărămidă, era în stare bună, aşa încât un foc zdravăn a dat câteva ore de căldură, înainte de a adormi am ascultat o vreme greierul acestei vetre, al cărui glas suna plin şi melodios, mai degrabă cântând decât ţiuind. De dimineaţă s-a făcut sensibil frig. Se auzeau avioanele ruseşti rotindu-se deasupra văii şi lansând în depărtare lanţuri de bombe, iar din când în când activitatea însufleţită, pompantă a artileriei antiaeriene.
în cursul dimineţii, am plecat la drum cu locote-nentul-major Strubelt ca să aruncăm o privire, pe vreme clară, asupra întinderilor de pe ambele părţi ale şoselei care duce la Tuapse. Am plecat cu o maşină care avea în spate, pe capotă, drept urme ale unui atac de partizani, un şir de găuri.
Valea fluviului Pşiş, în care alături de şoseaua noastră era tăiată o cale ferată, lăsa impresia unui iad de mâl. Suprafaţa apei, care numai cu câteva zile în urmă provocase inundaţii, era acum din nou atât de scăzută, încât se vedeau bancurile de aluviuni strălucind printre vâltori. Acolo unde valea se lărgea, locul era folosit pentru poziţiile bateriei, punctele de comandă, punctele sanitare şi depozitele de muniţie, în aceste locuri şoseaua era pisată de roţi şi transformată într-un terci vâscos, maro-niu-gălbui, care părea fără fund. Din el ieşeau bucăţi de cai şi de maşini. Ceva mai sus, pe deal, erau amenajate galerii de corturi şi colibe. Le înconjura un fum albăstriu; în faţa uşilor se vedeau prizonieri ruşi sau turcmeni, tăind lemne, întregul făcea impresia unui caravanserai, ridicat pe marginile unui fluviu lat şi vâscos de mâl, căruia i se transmitea particularitatea acestei materii, atât culorile şterse, cât şi viaţa somnoroasă, târâtă. Din când în când fulgerau raze de foc - artileria trăgea asupra poziţiei unui batalion, pe care rusul o ocupase de dimineaţă.
Coloane de animale istovite şi de purtători cu figuri asiatice se târau prin mocirlă. Printre aceştia erau reprezentaţi mai ales armenii, cu ochii lor întunecaţi, sfredelitori, cu nasul puternic arcuit şi pielea măslinie, frecvent ciupită de vărsat. Se vedeau şi tipurile mongoloide ale turcmenilor cu părul negru, lins şi uneori figurile frumoase, înalte ale seminţiilor caucaziene, ca gruzinii şi georgienii. Unii se târau atât de fără vlagă, încât li se vedea extenuarea de moarte, într-adevăr, Strubelt mi-a povestit că unii chiar se lungeau tăcuţi în câte o groapă de pământ ca să se sfârşească, la fel ca animalele.
Am cotit, depărtându-ne de vale şi am înaintat, urcând treptat, în pădurea înierna tă. Intermitent au devenit vizibile culmile înalte, care pe porţiuni scurte izbeau privirea. Se aflau parţial în mâna ruşilor. Puteam fi deci văzuţi, dar adversarii economiseau muniţia care trebuia cărată anevoios prin mâl până la tunuri. Pentru o clipă a apărut un avion care însă a schimbat repede direcţia, atunci când doi nori cenuşii au început să se desfăşoare lângă el. La viraj, partea inferioară a strălucit argintiu ca un trup de păstrăv cu două puncte roşii, stelele sovietice.
La pasul Elisabet-Polski ne-am oprit în dreptul unui mic cimitir, sau mai bine zis a unui pâlc de morminte, printre care acela al unui soldat de la apărarea antiaeriană, căruia mâinile camarazilor îi făcuseră o împrejmuire din cartuşe subţiri, galbene. Erau rânduite ca sticlele ale căror funduri se văd uneori mărginind brazdele din grădinile noastre. Alături erau locurile de veci a trei pionieri, îngrădite afectuos, chiar dacă efemer, cu şiruri de frunze de stejar. Mormântul unui purtător turcmen era încununat de o stelă de lemn cu o inscripţie străină, poate un verset din Coran.
Am urcat pe versantul nordic al muntelui. Acolo se întindea un strat subţire de zăpadă care se topise, iar peste noapte îngheţase din nou. Recris-talizarea produsese pe el modele cu ace lungi care scânteiau albăstriu. După un urcuş de aproximativ trei sferturi de oră, am ajuns pe creastă, de unde se

vedea până departe marea de păduri muntoase. Cele mai apropiate aveau o coloraţie de muşchi verde, provenind de la ramurile golaşe, acoperite de licheni, apoi lanţurile albastre deveneau tot mai întunecate, iar în spatele acestora se ridicau, în pante dulci, luminoase, dar şi cu muchii ascuţite, masivele înzăpezite. In faţa noastră se înălţa, cu creasta sa lungă, terminată brusc într-un colţ dublu, Indiuk-ul, căruia i se alătura o spinare boltită. Un con alb se ridica în spatele lui ca un turn. Exact la dreapta, în flancul nostru, se vedea urcând masivul Sărai Gora, pe al cărui pisc se cuibărise un observator rusesc. De aceea, când am întins hărţile, ne-am retras în desiş.
Atinsesem creasta în locul unde un locotenent de artilerie orientase focul spre punctul în care pătrunsese rusul de dimineaţă. Adânc, în spatele nostru, din fundul pădurii dese răzbătea bubuitul greu al tunurilor, apoi grenade au trecut pieziş pe deasupra noastră cu un şuier strident care s-a pierdut treptat în depărtare; în fine, din viroagele verzi se auzea pocnetul mat, abia perceptibil, al exploziilor. Din brădet au ţâşnit apoi nori albi care au plutit îndelung în aerul umed.
Am privit o vreme această activitate desfăşurată pe spaţii întinse. Apoi m-am plimbat puţin pe versantul sudic, pe care desimea copacilor îl apăra de privire. Soarele îi încălzea ca într-o zi de primăvară spinarea pătată cu frunziş decolorat, în vreme ce latura nordică, bătută de vijelii, produsese fagi, acoperiţi de muşchi şi de secera neagră a iascăi, aici precumpănea stejarul. De asemenea, înfloreau plante, ca tufele mari de bojoţel, iar alături violetele de munte, cu frunzele pătate în nuanţe deschise şi miezul violet.
Era ca acasă; aveam sentimentul că fusesem de multe ori pe asemenea povârnişuri acoperite cu stejari. Caucazul nu este doar un vechi tezaur de popoare, limbi, rase; ci în el zac ca într-un scrin animale, plante, peisaje ale unor ţinuturi întinse din Europa şi Asia. In munţi se trezesc amintirile ; sensul pământului pare să fie mai aproape, tot aşa cum minereurile şi pietrele preţioase apar mai liber la lumina zilei, iar apa îşi trage de aici obârşia.
Kurinski, 16 decembrie 1942
Cu locotenentul-major Hausler, prin poziţia de deasupra Şaumian-ului. Ne-am alăturat la început generalului Vogel până la punctul de comandă al regimentului 228, urcând printr-o albie îngustă şi abruptă, pe care apele provenite din zăpezile topite o tăiaseră adânc în pământul pădurii. De ambele părţi erau colibe, asemenea unor cuiburi de rândunică lipite în lut, din care nu se vedea decât peretele frontal, înăuntru era îngust şi murdar, dar sobele construite din cărămizi emanau o căldură plăcută, în această mare de păduri nu e lipsă de lemn. , Am urcat apoi prin pădurea deasă, dar desfrunzită, şi am ţinut o cărare adânc bătătorită şi greu accesibilă pe care o făcuseră în mâlul cafeniu animalele de povară şi conducătorii lor. Se aflase tocmai sub focul grenadelor de mână; o lovitură culcase în mâl unul din animale, un căluţ delicat, negru cafeniu. In băltoaca galben argiloasă din adâncitura lăsată de copită cursese un sânge închis la culoare, care se mai vedea încă acolo neamestecat.
Copacii, în majoritate stejari, erau năpădiţi de muşchi hepatici, iar de ramurile lor atârnau compact bărbile lungi, de un verde argintiu, ale lichenilor; ei dădeau pădurii o anume moliciune şi împâslire. Ciocănitorile şi sitele agile zburau în lumina soarelui de iarnă de pe un trunchi pe altul, iar gaiţa îşi lua zborul croncănind, în varietatea ei caucaziană, care se distinge printr-o creastă neagră pe creştet, ea însufleţea pădurea. Dar am simţit iarăşi cum duhul timpului încearcă să stingă în noi tot ce e frumos; îl percepem pe acesta ca printre gratii, ca prin ferestrele unei închisori.
Am urcat, urmând semnele de marcaj, spre o poziţie înaltă care ieşea în afară ca un nas. Nici gard de sârmă ghimpată, nici şir de tranşee nu o deosebeau de pământul nimănui; se vedea doar un grup de movile de cârtiţă risipite prin pădure. Fiecare din aceste movile ascundea un adăpost subteran - o groapă săpată, acoperită cu trunchiuri de copaci, peste care, iarăşi, se aruncase pământ. Drept protecţie precară împotriva ploii, ici-colo era întinsă pe deasupra câte o foaie de cort.
Comandantul companiei, un tânăr tirolez din Kufstein, ne-a arătat imperiul său. Foarte aproape, pe celălalt versant, se instalase rusul; după o neînsemnată deosebire de colorit am recunoscut în reflexul verde cenuşiu al adâncului pădurii una din cazematele sale. Ca o confirmare, o rafală trimisă încoace a biciuit aerul cu lovituri stridente. Se auzeau doar proiectilele care, atingându-se de ramuri, ricoşau tremolând. Unul din ele a smuls cătarea unei mitraliere.

Am sărit în groapa de adăpost şi am aşteptat să treacă furtuna. Acum observ caracterul pe jumătate comic, pe jumătate supărător al unor asemenea situaţii. Vârsta, sau mai degrabă starea în care găsim astfel de lucruri pline de farmec şi ne străduim pe loc să le supralicităm, a trecut pentru mine.
Spre a-i alunga prin fum pe ocupanţii adăposturilor subterane, ruşii târâseră sus un tun perforant. Micile proiectile care explodează abia în spaţiul vid al ţintelor pricinuiseră oarecare pagubă. Numeroşi copaci tăiaţi la jumătate le dovedeau forţa.
Era apăsător, melancolic, umed. După noaptea de veghe, majoritatea oamenilor dormea; santinele izolate ţineau sub observaţie pădurea. Alţii îşi curăţau armele de rugina proaspăt depusă. Un mic turingian se săpunise din cap până-n picioare şi un camarad îi turna încet, pe tot corpul, apă caldă dintr-o marmită.
Am stat de vorbă cu ei, care sunt aruncaţi aici, atât de departe, la capătul lumii. Au participat la luptele ofensive grele şi s-au bătut să înainteze pas cu pas în aceşti munţi, pentru ca, atunci când forţa de atac a slăbit, să rămână îngropaţi aici. Stau de mult în foc şi rezistă fără să fie schimbaţi. Răniri, lovituri mortale, boli provocate de extenuare şi umezeală le micşorează zilnic numărul şi aşa mic dintru început. Ei duc astfel o viaţă la limita fiinţei.
Coborând spre Şaumian, am trecut din nou pe lângă calul pe care îl văzusem de dimineaţă şi care între timp fusese în întregime tranşat, cu excepţia oaselor şi a viscerelor mărunte. De această operaţie se ocupă soldaţii turcmeni, mari mâncători de carne de cal, ale căror chipuri galbene se vedeau, în poziţie, aplecate deasupra canistrelor pline de gulaş clocotind.
Şaumian-ul era distrus de gloanţe; zilnic se trage asupra lui. O singură lovitură e suficientă pentru a demonta colibele precum case din cărţi de joc, în aşa fel încât li se poate examina construcţia: patru pereţi, ale căror grinzi aparente sunt astupate cu un amestec de argilă şi bălegar de vacă, şi acoperişul din şindrilă, tăiată foarte subţire. Din planul îngropat sub dărâmături se disting două piese ale amenajării interioare : soba mare de piatră şi cadrul de fier al patului.
în sat se află locul de parcare al maşinilor. Până aici sunt transportaţi răniţii din munţi de către purtători. Un cimitir cu cruci în parte distruse, şi ele, de gloanţe, arată că deja această primă staţie îşi pretinde vama ucigasă.
L-am întâlnit la punctul sanitar, o colibă restaurată, pe dr. Fuchs în exerciţiul funcţiunii, în care se îmbină serviciul medicului cu cel al soldatului. Ne-a invitat cu ospitalitate la masă. Locul nu este marcat; Crucea Roşie nu are nici un curs. Nu mai departe de ieri, o grenadă a lovit casa vecină si a rănit grav un brancardier.
Răniţii vin grămadă când lupta se înteţeşte, şi atunci sunt multe de făcut. Bolnavii părăsesc pe întuneric pădurile şi ajung într-o stare de extremă epuizare, ba chiar mor pe drum. De pildă, azi dimineaţă doctorul auzise pe cineva strigând: „Da' aju-taţi-mă o dată" şi găsise un soldat care căzuse în clisă cu mâinile înainte şi nu mai avea putere să se elibereze de-acolo.
După masă, gazda noastră ne-a mai oferit la o ceaşcă de cafea din cozonacul de Crăciun, pe care i-l trimisese soţia lui. Ne-am luat apoi rămas bun de la acest tăcut slujitor, al cărui adăpost este chiar şi aici înconjurat de o boare artistică, pe care astfel de naturi nu o pierd aproape niciodată.
Despre mitologie. Misterul Odiseei şi influenţa ei stau în faptul că ea este o parabolă a drumului vieţii, în spatele Scyllei şi Carybdei se ascunde o imagine arhetipală. Omul asupra căruia apasă mânia zeilor se mişcă între două primejdii, dintre care fiecare încearcă s-o depăşească în oroare pe cealaltă. Bunăoară, în bătăliile din zonele încercuite, el se situează între moartea în luptă şi aceea în prizonierat. Se vede redus la strâmtoarea îngustă, teribilă dintre ele.
Dacă vreodată un mare poet din aceste vremuri ar vrea să exprime corect dorinţa de linişte a omului azvârlit la marginile distrugerii, atunci ar trebui să continue Odiseea cu un nou epos sau cu o idilă: Odiseu la Penelopa.
Kurinski, 18 decembrie 1942
Urcat pe Sarai-Gora, o înălţime al cărei vârf e în mâinile ruşilor. Sărai, cuvânt de origine tătară, înseamnă „şură", iar Gora e în ruseşte „munte".

Această explicaţie mi-a dat-o un tânăr translator pe care HăuBler l-a luat cu noi ca purtător de pistol-mitralieră, deoarece drumurile sunt bătute de partizani. Este rus de origină germană, descendent din emigranţi şvabi. Părinţii, ţărani înstăriţi, locuiau în Crimeea, lângă Eupatoria; au fost deportaţi ca „kulaci" în Siberia, la Omsk, si au trebuit să-şi lase acasă fiul în vârstă de opt ani.

Nota: kulak - chiabur, ţăran înstărit

Din 1936 nu se mai auzise nimic despre ei.
Am urcat printr-o pădure deasă cu esenţe diferite, stejari tineri, plopi tremurători şi fagi. Din când în când traversam zone cu tufişuri ale căror ramuri erau de un roşu deschis şi verde strălucitor, de asemenea mici insule mlăştinoase cu măciuliile înalte ale papurei de care atârna vata cafenie. Pe drum ni s-a alăturat un subofiţer cu o secure în mână, care căuta un brad de Crăciun.
După un urcuş de două ore am atins creasta, în spatele căreia se întindea un brâu de cazemate.
Santinelele se aflau puţin mai sus pentru a putea să vadă depresiunea din cealaltă parte. Ne-ani îndepărtat de linia lor, trasată extrem de lax. Pe flancul drept se căsca un gol mare, apoi a apărut un batalion de turcmeni. Aici subofiţerul s-a strecurat înainte cu securea lui şi după o oră s-a întors cu un brad frumos ale cărui ace erau pe partea de dedesubt împodobite cu linii de ceară, deschise la culoare.
Am poposit la comandantul companiei care ne-a condus şi la un punct situat mai sus, pe care ruşii izbutiseră cu două săptămâni în urmă să-l forţeze. Efectivul fusese masacrat. Morminte cu cruci încununau înălţimea; erau plantate cu spânji. De-acolo se zărea vârful, o culme golaşă, cu buncăre ascunse într-un hăţiş din apropiere. Tocmai exploda o serie de grenade în apropierea lui. Au speriat un vultur puternic care trasa cercuri liniştite deasupra crestelor.
Apoi coborâre, în timp ce Hausler relata despre împuşcarea unor partizani. L-am auzit pe translator râzând în spatele nostru şi l-am privit mai atent. Mi s-a părut că recunosc la el deja pergamen-tozitatea pielii, fixitatea privirii pe care le percep, cred, la aceia care aspiră la asemenea vărsări de sânge. Obişnuinţa automată de a ucide produce fizionomie aceleaşi devastări ca sexualitatea practicată automat.
La ceai, la generalul Vogel, care m-a trimis cu o escortă înapoi la Kurinski, căci nu mai departe de ieri, după lăsarea întunericului, două ştafete motorizate au fost împuşcate într-o ambuscadă şi jefuite până la cămaşă.
Navaghinski, 19 decembrie 1942
La prânz, pornit spre punctul de comandă al diviziei a 97-a. Comandantul ei, generalul Rupp, mă aştepta la podul de pe Pşiş, aruncat în aer. Am traversat fluviul galben mâlos cu o barcă pneumatică. Pentru a ajunge la cartierul statului major a trebuit să trecem un munte abrupt, deoarece tunelul care îl străpungea explodase, devenind impracticabil.
Am înaintat prin subarboret dens, apoi printre stânci, pe unde limba-cerbului îşi defăşurase frunzele lungi, suculente. Ne-am întâlnit, pe cărarea îngustă, cu sute de purtători ruşi şi asiatici, încărcaţi cu provizii, materiale şi muniţie. Pe panta care cobora, zăcea cu faţa în jos un mort cu păr negru, lung; era acoperit cu clisă din cap până-n picioarele jefuite de cizme. Abia se distingea de mâl. Generalul s-a aplecat asupra lui, apoi şi-a continuat drumul fără un cuvânt. Nici eu nu văzusem vreodată un mort în legătură cu care orice observaţie, indiferent de ce natură, să fi fost atât de nepotrivită ca aici. Rămăşiţe de naufragiu pe marea lipsei de iubire.
In vale am dat din nou de Pşiş. Şi aici podul înalt de cale ferată fusese aruncat în aer. Lemne mânate de apele mari se tot blocaseră în dreptul lui, până ce construcţia puternică se deplasase la vale. De schelăriile ei atârnau copaci, maşini, che-soane, iar de ramurile unui stejar, un cal mort agăţat de căpăstru, care în apropierea acestei mase titanice arăta ca o pisică înecată.
Statul major e adăpostit în casa cantonierului. Stăteam lângă general, care era amabil, sfios, puţin melancolic. Am avut sentimentul că, în ciuda unor curiozităţi, era iubit de ofiţerii săi. Ca Cicikov din Suflete moarte

Nota: Celebrul roman al lui Nikolai Gogol (1809-1852) **Incheiat nota,** care umbla de la un moşier la altul, aşa şi eu colind pe aici de la un general la altul şi observ transformarea fiecăruia dintre ei în muncitor. Speranţa că din această pătură s-ar putea ivi apariţii sullanice sau doar napoleoniene trebuie abandonată. Ei sunt specialişti în domeniul tehnicii de comandă şi, la fel ca oricare ins, înlocuibili şi substituibili.

Noaptea în cazemata ofiţerului de ordonanţă. Rosturile dintre grinzile groase de stejar sunt astupate cu muşchi. Trei cadre de pat, o masă cu hărţi şi o masă de lucru. Două telefoane sună la intervale scurte. De afară se aude zgomot de tărbăceală: oameni şi animale îşi croiesc drum prin mâl. Lângă sobă se ghemuieşte un prizonier rus, un „Ivan", şi pune lemne când focul se stinge.

Navaghinski, 20 decembrie 1942

Urcuş cu maiorul Weihrauter spre un punct de observaţie situat sus, deasupra văii. în aburul umed străbăteam galerii de fagi puternici pe care se stabiliseră ciuperci negre de lemn. Printre ei se înălţau stejari şi peri sălbateci cu trunchiurile crăpate, de un cenuşiu deschis. Drumul era marcat de semne tăiate în piatră; din clisa lui grasă paşii scoteau la suprafaţă tuberculii plaţi ai violetelor de munte.

Ajunşi la ţintă, o colibă ascunsă sub crengi tăiate, am aprins un focşor şi am orientat binoclurile către zona de pădure. Spre văile ei se îndreptau ceţuri dense şi leneşe, care împiedicau, ce-i drept, vederea, în schimb făceau compoziţia mai plastică, precum o hartă în relief. Orizontul era închis de cursurile înalte ale cumpenei apelor. Şi acum se trăgea spre poziţia de la piciorul Indiuk-ului, care se ridica la dreapta noastră cu hornul său dublu şi cu creasta abruptă. La stânga de Semaşo, cea mai înaltă culme, din al cărei pisc se poate vedea Marea Neagră. Fusese ocupată de nemţi, dar apoi abandonată din cauză că aprovizionarea era prea anevoioasă. Căile de acces către astfel de piscuri sunt repede presărate de cadavrele animalelor de povară şi ale purtătorilor.

Binoclul a surprins pe o suprafaţă golaşă, acoperită de zăpadă, un mic grup de ruşi, care părea să se furişeze fără nici un plan, umblând încolo-şi-ncoace ca furnicile. Pentru prima oară, împotrivindu-mă acestei impresii, vedeam oamenii ca printr-un telescop orientat spre lună.

Gând: „în cursul primului război mondial am fi pus să se tragă asupra lor."

Navaghinski, 21 decembrie 1942

Plecat devreme cu „Taurul-Nawe" de-a lungul văii Pşiş-ului. La liziera superioară a munţilor, copacii erau plini de promoroacă; văzute de la mare distanţă, ramurile lor se detaşau de arborii mai întunecaţi din văi ca şi cum ar fi fost pudrate cu pulbere de argint. Ce straniu că o mică fluctuaţie intervenită în starea obişnuită, o diferenţă de câteva grade e suficientă pentru asemenea vrajă. E aici ceva ce dă speranţă în viaţă, dar şi în moarte.

Am poposit la căpitanul Mergener, comandantul unui grup de luptă. Postul său s-a dovedit a fi o casă albă, aşezată solitar, ca o locuinţă silvică, într-un luminiş acoperit de mâl. în mijlocul acestei paragini acoperite de dărâmăturile războiului se remarca un număr de morminte îngrijite, care tocmai erau împodobite de Crăciun cu ilice şi vase. Curtea era înconjurată de cratere adânci, dar locatarii nu plecaseră ; deosebirea dintre cămările calde şi mlaştina inospitalieră e mult prea mare.

Grupul de luptă al comandantului de douăzeci şi şase de ani era alcătuit dintr-un batalion de pionieri, un escadron de ciclişti şi alte câteva unităţi. După o ceaşcă de cafea am urcat la batalionul de pionieri. Aici am găsit condiţii ceva mai bune decât în celelalte sectoare. Astfel, în faţa posturilor santinelelor, pe panta abruptă, se întindea între copaci o reţea discretă de sârmă ghimpată, în faţa ei era pus un lanţ întreit de mine.

Punerea minelor, mai ales noaptea, e o operaţie foarte primejdioasă. Pentru a fi regăsite, ele sunt îngropate după un anumit şablon. Trebuie să fie bine ascunse, căci s-a întâmplat ca ruşii să le scoată si să le îngroape în faţa propriilor lor poziţii.

Aici se folosesc în special mine săritoare anti-infanterie, care la atingere sar la înălţimea unui stat de om şi apoi se sfarmă. Declanşarea se produce fie prin tragere, atunci când piciorul se încurcă într-o sârmă, fie prin contact, în vederea căruia sunt calculate trei capete de sârmă care ies din pământ ca

nişte antene. Bariera e trecută în revistă cu mare prudenţă, mai ales pe întuneric; totuşi se întâmplă mereu câte ceva.
Astfel, de curând, un sublocotenent, împreună cu un subofiţer şi un fruntaş, a controlat minele în acest loc. N-au scăpat din vedere sârma de extensie, dar n-au băgat de seamă că ea îngheţase pe un bulgăre de pământ, care a declanşat-o când fruntaşul a călcat pe el. Subofiţerul a strigat deodată: „Fumegă ceva", s-a aruncat în lături şi a scăpat, în vreme ce însoţitorii săi au fost sfârtecaţi de explozie, înainte ca mina să explodeze, se aude câteva secunde un zgomot şuierat, atunci mai e timp să te arunci la pământ. Aprinderea e provocată uneori de iepuri sau vulpi. Cu câteva săptămâni în urmă, un cerb puternic, care rătăcise multă vreme în călduri pe vale, printre poziţii, fusese aruncat acolo în aer.
Căpitanul Abt, cu care discutam despre aceste lucruri, călcase recent peste o mină şi sărise în lături. Nu a fost atins :
„...căci asta nu fusese pusă conform indicaţiilor mele", după cum adăugase. Adausul ar fi făcut plăcere unui bătrân prusac.
Poziţia era deci mai bună, dar efectivul, complet epuizat. Câte trei oameni ocupă o galerie, la care se alătură un mic post de luptă. Unul dintre ei stă de pază, apoi se adaugă corvoada, aducerea mesei, lucrul la fortificaţii, punerea minelor. Curăţarea armelor şi tăierea lemnelor. Iar asta de la sfârşitul lui octombrie, fără să fi fost înlocuiţi, într-o poziţie asupra căreia s-a tras puternic şi a cărei amenajare a fost precedată de lupte lungi şi grele.
Faptul că se trăsese mult se vedea bine în pădure. In ea se căscau numeroase cratere, de asemenea recente, ale căror adâncuri păreau proaspăt unse şi pe ale căror margini se prelingea pământul. Un abur înecăcios emana încă din ele. Vârfurile copacilor erau, şi ele, retezate. Deoarece ruşii nu fac economie la grenade, întotdeauna e prinsă o santinelă sau alta. Vizită la căpitanul Sperling, comandantul batalionului, în adăpostul său subteran, căptuşit cu drugi de stejar. Tavanul era sprijinit de trunchiuri mai mari de copac. Două priciuri grosolane, pe pereţi poliţe, pe ele cutii de conserve, vase de bucătărie, puşti, pături, binocluri. Comandantul, obosit, neras ca cineva care a făcut o noapte albă, şi nu doar una. în pădurea în care picura apa, alergase pe întuneric de la un copac la altul, aşteptând un atac, în vreme ce catiuşele împroşcau pământul şi doborau cu zgomot coroanele copacilor.

Nota: katiuşka - mortier reactiv, denumit oficial mortier de gardă. Folosit de ruşi pentru prima dată în 1941, la Leningrad, putea lansa, în funcţie de tip, până la 48 de proiectile cu reacţie, în succesiune rapidă

Un mort, un rănit. Şi aşa, noapte de noapte. Pe deasupra, propria artilerie îşi aşezase trăgătorii de elită în spatele poziţiei sale de pe coastă:
„Aici nu poate fi vorba să nu funcţionezi. O să aibă de-a face cu mine, dacă glonţul explodează în copaci."
Deci vechiul, clasicul dialog dintre artilerie şi infanterie.
„Oamenii nu mai înjură. Devin apatici. Asta mă îngrijorează.."
Vorbeşte despre tavanul său de grinzi care face faţă minelor, dar care nu va rezista la grenade grele.
Pierderi: „S-a mai întâmplat ca în câte-o zi să nu fie nici una." Boli: reumatism, icter, inflamaţii renale cu tumefierea membrelor; oamenii mor pe drum spre punctele sanitare.
Toate aceste discuţii le-am auzit deja în primul război mondial, dar între timp suferinţa a devenit mai surdă, mai ineluctabilă, şi mai degrabă regula decât excepţia. Suntem aici într-una din cele mai mari mori de măcinat oase din câte s-au cunoscut de la Sevastopol

Nota: E vorba de asediul Sevastopolului, între septembrie 1854 şi august 1855, în cadrul Războiului Crimeii (1853-1856), dus de turci, englezi şi francezi împotriva ruşilor **Incheiat nota,** şi de la războiul ruso-japonez încoace

Nota: Din 1904-1905

Ca să apară aşa ceva trebuie ca tehnica, lumea automatelor, să întâlnească forţa pământului si capacitatea de suferinţă a acesteia. Prin comparaţie, Verdun, Somme şi Flandra sunt episodice; si este imposibil ca această lume de imagini să se desfăşoare în alte elemente, de pildă ca bătălie pe mare sau în aer. Din perspectiva istoriei de idei, al doilea război mondial este complet diferit de primul ; este probabil cea mai mare confruntare legată de liberul arbitru care a existat de la războaiele perşilor şi până azi. Şi într-adevăr, liniile fronturilor sunt cu totul altfel trasate decât pe hărţi. Primul război mondial, germanul l-a pierdut împreună cu rusul si se prea poate ca pe al doilea să-l piardă împreună cu francezul.
Coborâre spre ora douăsprezece. Spre a-i surprinde pe cei care aduc mâncarea, artileria a început să tragă asupra văgăunilor cu grenadele grele care îl îngrijorau pe Sperling în legătură cu adăpostul său. într-adevăr, răsunau cu putere ca prăbuşirea unor masive muntoase care se lasă troznind.
înapoi, prin valea Psiş-ului. La marginea fluviului o figură din mâl - un rus mort, care stătea lungit pe faţă, sprijinindu-şi capul, ca în somn, de braţul drept. Vedeam ceafa neagră, mâna neagră. Cadavrul era atât de umflat, încât hainele înnoroiate se întindeau perfect pe el, ca pielea pe o focă sau pe un peşte mare. Zăcea aici ca o pisică zvârlită de ape la mal, un scandal, în Urali, la Moscova sau în Siberia, femeia şi copiii îl vor aştepta încă multă vreme de acum încolo, în continuare, discuţie despre tema „asta", prilej cu care m-a uimit din nou împietrirea generală, chiar a persoanelor cultivate.

Nota: Felul în care a putut fi interpretat acest pasaj este pilduitor pentru critica nu doar obtuză, ci şi evident răuvoitoare, capabilă de falsificarea fără scrupule, până la contrasens, a unor propoziţii care, chiar şi decontextate, sunt lipsite de orice echivoc. Critică de care, din păcate, Junger a avut cu prisosinţă parte: „Pentru percepţia lui Jiinger nu uciderea brutală în război e un «scandal», ci ea e iritată de faptul că un cadavru umflat ca o pisică înecată în râu nu e înlăturat comme il faut. Toate imaginile de groază, din această regiune a «vieţii la marginea fiinţei» sunt [...] în cele din urmă chiar legitimate" (W. Brandes)

Omul are sentimentul că e vârât într-o mare maşină, în care nu există decât participare pasivă.
Seara am citit formularea ciudată din comunicatul înaltului comandament, în care se vorbeşte de primejdia care ameninţă flancurile. Ea face desigur aluzie la ameninţarea Rostovului, căci fără îndoială acolo se situează ţinta strategică a atacurilor ruseşti. Avem astfel mereu perspectiva de a fi amestecaţi în catastrofe de masă, asemenea unui peşte dintr-un banc, pentru care plasa e strânsă de la mare distanţă. Dar depinde de noi dacă va fi să suferim si moartea în masă, moartea guvernată de spaimă.
Kurinski, 22 decembrie 1942
De dimineaţa, înapoi spre Kurinski. Am trecut din nou pe lângă podul de cale ferată, luat de apă, pe care calul mort încă mai atârna, minuscul, de unul dintre copacii ce împodobeau edificiul ca nişte buchete de flori.
Pe podul de lemn, pe care rulau chesoanele, tocmai se rupsese la mijloc o scândură, în aşa fel încât un cal de tracţiune, prăbuşindu-se prin spărtură, se balansa în hamuri, cu capul în jos, peste valurile înspumate. Mai întâi pentru câteva clipe, apoi cu pauze tot mai scurte, nimerea cu nările în apă, în vreme ce sus, se vedeau conducătorii trebăluind agitaţi şi perplecşi. Apoi un subofiţer, cu o armă albă, a sărit de pe mal pe pod şi, tăind curelele, animalul a căzut în apă şi s-a salvat înotând. Un suflu de nelinişte, de iregularitate dădea locului târcoale - atmosfera trecătorilor înguste.
Din nou peste înălţimea de deasupra tunelului. Omar, un azerbaidjan cumsecade, care se îngrijise de mine în aceste zile, mă urma, ducându-mi lucrurile, încă mai zăcea acolo, în noroi, purtătorul mort,

deşi zilnic trec pe lângă el multe sute de oameni. Expunerea cadavrelor ţine desigur de sistem - am în vedere nu acela al oamenilor, ci al demonului care bântuie în astfel de locuri. Acesta ţine frâiele.
Ceva mai sus am văzut alţi doi morţi, dintre care unul era dezbrăcat până la pantaloni. Zăcea în albia unui torent, din care ieşea coşul pieptului puternic, învineţit de ger. îşi ţinea braţul drept, ca şi cum ar fi dormit, sub ceafa pe care lucea o rană sângerândă. Celuilalt cadavru se încercase, după toate probabilităţile, să i se fure şi cămaşa, dar fără succes. Dar era atât de ridicată, încât lăsa descoperită o mică împuşcătură palidă, în dreptul inimii. Pe lângă ei treceau grăbiţi vânătorii de munte cu rucsaci grei şi şiruri de purtători, încărcaţi cu bârne, role de sârmă, hrană, muniţie. Toţi, neraşi de multă vreme, cu cruste de noroi pe ei, exalând miasma oamenilor care au stat săptămâni de zile departe de apă şi săpun. Privirea lor abia dacă alunecă peste morţi, dar tresar atunci când în vale porneşte să tragă un mortier greu ca o izbitură venită dintr-o imensă căldare. Printre ei, animale de povară, tăvălite prin mâl ca nişte şobolani mari cu blana lipită.
Pe podul de peste Pşiş. La mare înălţime, pe o scândură îngustă, suspendat deasupra fluviului, agăţat cu ambele mâini de un cablu, cuprind plastic peisajul într-una din acele clipe care duc mai departe decât orice fel de studiu. Valurile mici din adânc au ceva încremenit, de o imobilitate atemporală, ca solzii de pe un trup de şarpe, tiviţi în culoare deschisă. Stau suspendat lângă unul din pilonii puternici ai podului, turn fisurat cu ferestre romanice, care a rămas întreg. Asemenea oamenilor care se iţesc la Bosch din găoace goale de ouă şi din stranii maşini, un ofiţer se uită printr-una din crăpăturile turnului şi strigă numere către servanţii unui tun de calibru greu. Se văd tunarii jos, adunându-se în jurul unui monstru cenuşiu, apoi retrăgându-se şi astupându-şi urechile, în timp ce o flacără roşie brăzdează aerul. După care, se iveşte imediat dintre ziduri capul care strigă numere. Răniţi cu pansamente luminiscente sunt transportaţi cu pluta pe fluviu şi apoi duşi pe tărgi în ambulanţele sosite în număr mare. Crucile Roşii sunt camuflate. Asemenea furnicilor, coloane lungi de sute şi mii de purtători cară în faţă grinzi şi sârmă, în acelaşi timp, melodiile unor cântece de Crăciun umplu cu o voce supraumană căldarea uriaşă: megafonul unei companii de propagandă cântă „Stille Nacht, heilige Nacht". Şi necontenit loviturile grele de mortiere care fac să răsune masivul.
Kurinski, 23 decembrie 1942
Seara, prima poştă pe care a adus-o de Marteau din Maikop. Un pacheţel cu cozonacul de Crăciun, pâinea de sărbătoare preparată de Perpetua cu alunele din grădina preotului. Pe deasupra scrisori de la ea, de la mama, de la Carl Schmitt. Acesta scrie despre nihilism pe care, trecând prin cele patru elemente, îl atribuie focului. Nihilismul ar fi impulsul de a se lăsa ars în crematorii. Din cenuşă ia naştere pasărea Phonix, adică o împărăţie a aerului.
Carl Schmitt se numără printre puţinii care încearcă să evalueze procesul nu prin categorii de scurtă respiraţie ca cele naţionale, sociale si economice. Orbirea creşte o dată cu clarificarea; omul se mişcă printr-un labirint de lumină. El nu mai cunoaşte puterea întunericului. Cine oare poate să vadă grandoarea care, spre a se delecta, are nevoie de spectacole ca acela la care am asistat ieri pe podul meu suspendat: grandoarea care tronează cu măreţie solemnă în mijlocul lor. Faptul că undeva se extrage o plăcere adâncă din aceste iaduri e evident.
Lectură: Vârcolacul de Lons pe care nu l-am mai citit din copilărie.

Nota: Hermann Lons (1866-1914) - jurnalist, naturalist şi romancier german, foarte citit în prima jumătate a secolului XX. A fost cu deosebire popular în zona lui de baştină, care este şi aceea a lui Jiinger: Saxonia de jos

Am dat peste el aici în biblioteca unui buncăr, în ciuda manierei grosolane şi xilografice, descrierea e străbătută de o revărsare de legende vechi, de vechi nomoi. Totuşi sunt stânjenit căci acţiunea se petrece foarte aproape de Kirchhorst, de fapt în împrejurimile lui.
Apoi continuat cu Iezechiel. In viziunea cu a cărei descriere începe cartea se ascunde o privire de ansamblu asupra construcţiei universului. Ea depăşeşte cele mai cutezătoare gânduri, cele mai

grandioase opere de artă. Pătrundem în cercul concepţiilor nemijlocite, străbătut în extaz. Aici se revelează strălucirea irizată a lumii şi a supralumilor ei - într-un model palpabil.
Kurinski, 24 decembrie 1942
Noaptea, vise; vorbeam îndelung cu Friedrich Georg, pe care îl introduceam la Paris, şi cu alţii. Unul, un saxon mic :
„Oamenii posedă toate aptitudinile necesare unei vieţi fericite; dar nu le utilizează."
După micul dejun, plimbare prin valea Pşiş-ului, în vederea unei scurte Vânători Subtile. Astfel de lucruri servesc şi la menţinerea demnităţii, ca simbol al lumii mele, al lumii liberului arbitru.
După-amiază, sărbătoarea de ajunul Crăciunului; ne-am gândit cu acest prilej la Armata a 6-a. Dacă avea să cedeze încercuirii, atunci întreg frontul sudic s-ar clătina, şi asta ar corespunde exact cu ceea ce Speidel îmi prevestise în primăvară că ar fi urmarea probabilă a unei ofensive în Caucaz. El era de părere că aceasta ar duce la deschiderea unei umbrele, adică la constituirea unor fronturi mari cu căi de acces înguste.
Seara ne-am adunat în spaţiul mic, amenajat din ordinul căpitanului Dix în fosta cameră de baie a locuinţei, în jurul mesei fumătorilor sunt aşezate scaune de piele dintr-un omnibuz ; roata din lemn, de un chintal, a unui tun rusesc atârnă de tavan în chip de lustră. Din zidurile sobei puternice răsună uneori târâitul unui greier, duios şi visător. S-a oferit friptură de gâscă, la ea şampanie dulce de Marea Neagră.
M-am retras repede pentru ca, în coliba mea de cazac, să mă consacru studierii corespondenţei bogate pe care mi-a adus-o de sărbători de Marteau. Lucrul cel mai important pe care îl cuprindea erau patru scrisori de la Perpetua. Friedrich Georg îmi relatează o călătorie la Freiburg şi discuţiile cu profesorii de-acolo care „din chiliile lor alemanice observă cursul vremii". Grunert scrie despre eremurus şi despre crini şi anunţă trimiterea unor specii de allium care înfloresc frumos, în scrisoarea sa e şi o notă marginală despre Magistru şi o întâlnire cu el într-o tavernă londoneză, puţin înainte de izbucnirea războiului. Claus Valentiner scrie despre cercul de prieteni din Paris. Două scrisori de la necunoscuţi trimit la autori, si anume una la Şir Thomas Browne, care a trăit între 1605 şi 1681, iar cealaltă la Rugăciunile unui necredincios ale lui Justus Marckord. Din fotocopia unui testament aflu că un alt necunoscut, care îmi scria uneori şi care acum a căzut, m-a instituit legatarul operei sale manuscrise. Curioasă este şi informaţia transmisă de un oarecare dr. Blum din Monchen-Gladbach despre un pasaj pe care l-a citit în Grădini si drumuri. Relatând despre Domremy, pomenesc de mormântul unui locotenent Reiner, căzut acolo în 26 iunie 1940. Aflu acum că acest tânăr ofiţer a fost un geniu al grădinăritului, un afectuos cultivator de fructe alese şi flori, dintre care prefera crinul roşu. Depă-şindu-i pe grădinarii olandezi, el obţinea frecvent câte opt flori pe o tulpină, de la albul cel mai pur până la roşul cel mai închis, de asemenea ţinea un jurnal despre toate florile sale. Blum e de părere că nu întâmplător ridicasem un monument acestui om rar, lucru cu care sunt de acord. Apoi scrisori de la Speidel, Stapel, Holl, Gruninger, Freyhold care îmi anunţă trimiterea unui somon de pe coasta finlandeză.

Nota: Probabil Wilhelm Stapel (1882-1954) - scriitor german. In perioada interbelică conduce publicaţia Deutsches Volkstum, organ al mişcării „Revoluţia conservatoare". Ca adversar al Republicii de la Weimar, salută accederea lui Hitler la putere, dar intră repede în conflict cu ideologii partidului nazist, în 1938 i se suspendă revista. După război publică lucrări originale şi traduceri

Curios cum jocul firelor vieţii continuă să se desfăşoare în mijlocul distrugerii. Dacă poşta n-ar mai merge, ar trebui să-l încredinţăm eterului.
Kurinski, 25 decembrie 1942
In cursul dimineţii la liturghia unui tânăr cleric catolic care şi-a îndeplinit excelent misiunea. Apoi împărtăşanie la preotul evanghelic, de asemenea un subofiţer tânăr care a administrat-o foarte demn.

In continuare, în valea Psiş-ului, la Vânătoare Subtilă, într-un ciot putred de copac, un cuib de diaperis boleti cu zonele crurale roşii - ceea ce e o aberaţie caucaziană. Studiul insectelor mi-a înghiţit mult timp din viaţă - asemenea lucruri trebuie însă văzute ca o arenă în care ne exersăm în artele cele mai subtile ale distingerii. Ele mijlocesc pătrunderea privirii în cele mai delicate caracteristici ale peisajelor. După vârsta de patruzeci de ani, citim texte pe elitre ca un chinez care cunoaşte o sută de mii de ideograme. Oştiri de belferi şi pedanţi au născocit sistemul într-o lucrare veche de aproape două secole.

După-amiază cu locotenentul-major Strubelt, unul din elevii inteligenţi ai lui Hielscher, în văgăuna Mirnaia. In cursul convorbirii noastre, care s-a referit la situaţia Armatei a 6-a, mi-am dat limpede seama de o împrejurare de care nu fusesem prea conştient: în aceste inele ale încercuirii, fiecare dintre noi va fi retopit împreună cu ceilalţi, chiar şi dacă fizic nu va fi de faţă. în raport de asta nu există neutralitate.

Am rătăcit în ceaţă, printre stejari şi peri sălbatici care împădureau compact coamele joase. Pe una din pantele lor am dat peste un grup de morminte, printre care acela al lui Herbert Gogol, caporal de pionieri, căzut aici pe 4 octombrie 1942. La vederea acestor cruci în pădurea seculară, jilavă de ceaţă, năpădită de licheni cenuşii, m-a cuprins jalea de atâta pustietate.

Gând: aceia s-au strecurat împreună aici, precum copiii din pădurea bântuită de vraja rea.

Apseronskaia, 27 decembrie 1942

Pentru două-trei zile în Apseronskaia, pentru a face baie şi a-mi restaura lucrurile puternic afectate de drumurile prin munţi.

Locul este ocupat de trupele de aprovizionare şi de întărire, precum şi de lazarete, înconjurate de o coroană de cimitire în creştere rapidă. Semănăm din abundenţă morţi. Se vede că mulţi dintre cei îngropaţi aici au fost seceraţi de molime, o deduc din faptul că numele de pe cruci sunt nu rareori ale unor medici.

Seara am răspuns la corespondenţă. Am încheiat lucrul în clipa în care alături s-a pus în mişcare un megafon. Modurile de conturb are au devenit mai neruşinate decât în zilele în care Luther îşi arunca sticla cu cerneală după un muscoi. Mi se pare că ele formează acustic figuri asemănătoare cu cele pe care le întâlnim optic în marile tablouri ale tentaţiei la Bosch, Breughel şi Cranach - sunete impertinente din lumea subterană, chelălăială demonică ce pătrunde în activitatea spirituală ca hohotul unor fauni, pândind pe deasupra stâncilor protuberante ale unui peisaj, sau ca chiotul zmintit care răzbate la suprafaţă din grotele spiriduşilor. Nici n-ai voie să pui să fie oprit - ar fi un sacrilegiu.

Apseronskaia, 28 decembrie 1942

Trecut peste un pod suspendat, lung şi îngust, care se balansa pe două cabluri metalice ca pe liane, pe celălalt mal al Pşiş-ului. Fluviul e aici mai lat decât sus, în munţi, apa de un verde litic curge frumos într-o albie întunecată de şist argilos, a cărei ner-vatură e verticală.

Pe celălalt mal se întind păduri cu arboreturi superbe. Am dat peste o aşezare cu case de lemn,
din care ieşea fumul prin acoperişuri putrezite de şindrilă şi în faţa cărora femeile, în ciuda frigului, trebăluiau la vetre amenajate în aer liber. Aşezarea avea un aer medieval, abia dezlipită de pământ, ca o lume de lemn şi lut. Pe deasupra, maşinile care joacă aici rolul de care în America a avut parte omul alb. Am văzut astfel un joagăr, în jurul căruia pădurea era retezată pe o mare întindere, în faţa unei asemenea privelişti, ochiul înregistrează foarte exact acel caracter mistuitor şi devorator, descris de Friedrich Georg în Iluziile tehnicii. Joagărul funcţionează atâta timp cât i se oferă o bogăţie naturală, după care pământul rămâne vlăguit şi sterp pe veci. Aici lipsesc oameni din spiţa bătrânului Marwitz care să aibă grijă să se ia doar din surplusul, nu şi din capitalul pământului.

Nota: Ar putea fi vorba de Fr. August Ludwig von Marwitz (1777-1837) - militar de Carleră, politician conservator. Adversar al lui Napoleon

Kutaisi, 29 decembrie 1942

Noaptea, vise. între altele, frunzăream o istorie a acestui război, ordonată pragmatic. Exista un capitol „Declaraţii de război”, în care am văzut că erau tratate multe - de la simplul atac până la examinarea unor ceremonii importante.
De dimineaţă, plecare mai întâi la gara Muk, apoi prin Asfalti şi Kura-Zize la Kutaisi. De la Kura-Zize am utilizat un camion, deoarece şoseaua, cu făgaşe adânc săpate în ea, era impracticabilă pentru vehicule uşoare. Dăduse un îngheţ, dar presiunea roţilor retopise stratul superior, în aşa fel încât banda de circulaţie semăna cu o felie de pâine unsă cu unt. Se adăugau urcuşuri, hârtoape, ciocniri, prilejuri în care maşina trebuia împinsă prin noroi. Şoferul era un şvab din EBlingen, un temperament coleric care punea rău la inimă aceste vicisitudini:
„Cine are un asemenea simţ pentru maşină îi vine să urle”, şi din când în când, la izbituri mai violente, adresându-se monstrului mamut: „Biata maşinuţă”.
Drumul era înconjurat de păduri, înăbuşite în parte de licheni, care atârnau de ramuri în fire lungi, verzi de urzeală. Drumul ducea pe lângă sonde aruncate în aer şi instalaţii distruse din zona petrolieră. Se vedeau deja oameni ici-colo, rătăcind ca furnicile printre dărâmături.
Kutaisi, 30 decembrie 1942
Locul seamănă cu o groapă de noroi, în care drumuri podite cu bârne leagă între ele diferite puncte - statul major, lazaretele, serviciul de aprovizionare, în afara acestor drumuri orice efort se dovedeşte de îndată aproape zadarnic. De aceea cazurile de moarte prin extenuare nu sunt rare.
Şi în interiorul clădirilor pătrunde torentul de mâl. De dimineaţă am fost la un lazaret care se ridica în mijlocul unei mlaştini cafeniu gălbuie. La intrare m-a întâmpinat coşciugul unui locote-nent-major care fusese doborât ieri de o a şasea rană primită în acest război, încă din Polonia îşi pierduse un ochi.
în astfel de situaţii trebuie încercat să se asigure cel puţin cele trei condiţii minime de bunăstare: cald, uscat, sătul. Ceea ce se izbutise; se vedeau bolnavii în cămăruţele lor încălzite, somnolând în grupuri apatice. Bolile provocate de răceală precumpănesc, si anume în cele mai grave forme, ca inflamaţii renale şi pulmonare. Se puteau vedea şi degeraturi care apar aici în condiţii de umezeală pătrunzătoare chiar la temperaturi peste zero grade, din cauza frigului produs de evaporare. Există impresia că tot ce-i mai rău vine din împrejurările ocupaţiei. De aceea corpurile sunt total lipsite de rezerve ; aşa se face că o rană superficială de glonţ poate să ducă la moarte deoarece nici pentru ea forţa de vindecare nu mai e suficientă. Tot aşa există forme de diaree cu sfârşit letal.
In localitate există încă numeroase mine care produc nenorociri. Astfel s-a găsit în aceste zile, la marginea drumului, un rus cu picioarele tăiate. Fiindcă s-au descoperit la el capse detonante a fost imediat împuşcat - firește, cu acel amestec de umanitate si bestialitate care corespunde dispariţiei puterii de discriminare morală. Imperiul morţii devine o debara; ceea ce e incomod, ceea ce pare dificil se vâră acolo pentru totdeauna. Dar probabil prin asta se greşeşte.
Kutaisi, 31 decembrie 1942
Noaptea, vise. Asistam la o convorbire dintre o doamnă în haine de vânătoare şi un domn de vârstă mijlocie, situaţie în care eram când unul, când altul dintre parteneri, iar în rest doar înregistram: mă individualizam în dialog. Se dezvăluia astfel prăpastia care există între făptuitor şi contemplator : procesul, a cărui unitate îmi era în viziune cu desăvârşire clară, căpăta caracter dialectic în clipa în care luam cuvântul. Imaginea desemnează în genere şi situaţia mea.
în cursul dimineţii l-am vizitat pe domnul Maiweg care conduce la Şirokaia Balka o unitate a „Brigăzii de ulei mineral”. Aşa se numeşte o asociaţie pe jumătate militară, pe jumătate tehnică a cărei misiune stă în explorarea, asigurarea şi redeschiderea zonelor petroliere cucerite. Şirokaia Balka, adică „Văgăuna Largă”, era unul din locurile în care se exploatau cantităţi considerabile, înainte de a se retrage, ruşii au distrus extrem de temeinic toate sondele şi instalaţiile. Au turnat în locurile de foraj ciment, pe care l-au căptuşit cu bucăţi de fier, spirale, şuruburi şi burghiuri vechi. De asemenea, au scufundat ciuperci de fier care la încercările de străpungere şi tragere opun rezistenţă şi sfărâmă tijele de fier.

După o discuţie mai lungă, am încălecat pe cai şi am pornit prin ţinut în jos. Cu sondele sale răsturnate şi sălile cazanelor aruncate în aer, acesta semăna cu lăzile de fier vechi, care se pot vedea în lăcătuşerii. Piese ruginite, îndoite, sfărâmate zăceau talmeş-balmeş, printre ele maşini, cazane, rezervoare de benzină explodate. A începe în acest haos putea să descurajeze. Se vedeau ici-colo câte un om sau o trupă rătăcind prin zonă ca printr-un puzzle revărsat. Şi cratere proaspete de mină se căscau mai ales în apropierea sondelor. Vederea detaşamentului de detectori de mine, care împungeau atent pământul cu furci ascuţite de fier, trezea sentimentul apăsător care ne năpădeşte atunci când nu mai putem avea încredere în pământ. Dar calul brav mai era încă sub mine.
La prânz am băut vin caucazian şi am vorbit despre marea temă a duratei războiului. Maiweg, care trăise zece ani în Texas ca inginer petrolist, era de părere că războiul cu Rusia va duce la un limes iar acela cu America, tot aşa, se va împotmoli, şi anume pe socoteala imperiului britanic şi francez.
I-am contraargumentat, spunându-i că tocmai violenţa războiului îl contrazicea. Un sfârşit indecis ar fi tot ce s-ar putea imagina mai rău. Prognoza foarte răspândită a unei durate nesfârşite se bazează în esenţă pe o lipsă de fantezie; ea e la îndemâna oamenilor care nu văd nici o ieşire.
Detaliu : prizonierii ruşi pe care Maiweg pusese să fie selectaţi din toate lagărele, maiştri de foraj, geologi, muncitori petrolişti din zonă, fuseseră rechiziţionaţi într-o gară, ca purtători, de către unităţi de luptă. Au fost cinci sute de oameni, dintre care trei sute cincizeci au murit la marginea drumurilor. Din ceilalţi au mai murit de epuizare la întoarcere încă o sută douăzeci, aşa încât nu rămăseseră decât treizeci.
Seara, sărbătoarea de Anul Nou la statul major. Am văzut, iarăşi, că bucuria pură a sărbătorii nu mai era în aceşti ani posibilă. Astfel generalul Miiller a povestit despre monstruoasele ticăloşii făcute de serviciile siguranţei după cucerirea Kievului. De asemenea s-au amintit, din nou, tunelele cu gaze toxice în care intră trenurile ocupate de evrei. Acestea sunt zvonuri pe care le notez ca atare; dar cu siguranţă au loc asasinate de cea mai mare anvergură. M-am gândit atunci la nevasta bunului Potard de care îşi făcea atunci atâta grijă. Când priveşti în astfel de destine individuale şi apoi bănuieşti cifrele pe care le atinge ticăloşia săvârşită în colibele jupuitorilor, se deschide perspectiva unei potenţări a suferinţei în faţa căreia îţi laşi braţele să cadă. O silă mă cuprinde atunci în faţa uniformelor, a epoleţilor, a ordinelor, a armelor a căror strălucire am iubit-o atâta. Vechiul cavalerism a murit; războaiele sunt duse de tehnicieni. Insul a ajuns deci la acel stadiu pe care Dostoievski l-a descris prin figura lui Raskolnikov.

Nota: Personajul principal din Crimă şi pedeapsă, 1866

Acesta îşi vede semenii ca pe o vermină. Tocmai de asta trebuie să se ferească omul, dacă nu vrea să ajungă în sfera insectelor. Pentru el şi pentru victimele sale e valabil vechiul, copleşitorul: „Asta eşti tu”.
Am ieşit apoi afară unde stelele scânteiau, iar descărcările de armă fulgerau cerul. Emblemele şi semnele eterne - Carul Mare, Orion, Vega, Cloşca cu pui, Calea Lactee - ce suntem noi, oamenii, şi anii noştri pământeşti în faţa acestei străluciri? Ce înseamnă chinul nostru efemer? La miezul nopţii, în larma chefliilor, m-am gândit intens la iubiţii mei şi am simţit cum au pătruns până la mine şi saluturile lor.

1943

Apseronskaia, l ianuarie 1943
Vise mantice de anul nou - zăboveam într-un hotel şi mă întreţineam despre cuferele călătorilor cu portarul, care purta chei brodate cu argint. Era de părere că şi ei erau în mare perplexitate căci se despărţeau cu extremă neplăcere de ele - care însemnau mai mult decât învelişul avutului lor, ascundeau călătoria mai departe şi prestigiul şi creditul. Ele erau ca nava care la o călătorie pe mare e ultima abandonată, ba erau chiar ca propria piele. Am înţeles tulbure că hotelul era lumea, cufărul - viaţa.

Apoi, dintr-o mlădiţă de trandafir am tăiat pentru Alexandru, în vederea tragerii cu arcul, o săgeată cu un boboc roşu în loc de vârf.
Sculat de dimineaţă pentru întoarcerea la Apseronskaia. Soarele strălucea magnific pe munţii ale căror păduri respirau în culorile violete de dinaintea primăverii. Şi eu eram în bună dispoziţie, ca un luptător care intră din nou în arenă. Măruntele îndeletniciri cotidiene sunt mai tandre în această primă zi a anului - spălatul, rasul, luarea micului dejun, notiţele în jurnal: acte simbolice pe care le celebrăm.
Trei intenţii bune. Mai întâi „a trăi moderat", căci aproape toate greutăţile din viaţa mea s-au bazat pe încălcări ale măsurii.
în al doilea rând: „De avut întotdeauna ochi pentru cei nefericiţi". Omul are o pornire înnăscută de a nu percepe nenorocirea autentică, ba mai mult: el îşi întoarce capul de la ea. Compasiunea se ţine cu greu după el.
în fine, vreau să alung reflecţiile cu privire la salvarea individuală în vâltoarea catastrofelor posibile. Mai important e să ne comportăm demni.
Ne asigurăm doar în punctele superficiale ale unui întreg care ne rămâne ascuns, şi tocmai ieşirea secretă pe care o imaginăm ne poate omorî.
Şoseaua nu era atât de insondabilă ca la ducere; fireşte, am numărat vreo cinci sute de oameni care lucrau la ea. Alţi cinci sute transportau cu maşini sau cai provizii în linia întâi, în astfel de imagini se oglindeşte puterea de gravitaţie a spaţiului întins, în el chiar munţi, precum Semaşo, capătă o greutate de Atlas. Mi-am amintit şi de prognoza excelentă a lui Spengler.
în Apşeronskaia am mâncat mai întâi cu Massenbach, apoi am făcut împreună o plimbare prin pădure. Munţii albi străluceau la orizont. Am vorbit despre infamiile vremii. Un al treilea care le socotea inevitabile. Prin căsăpirea burgheziei ruse după 1917, prin masacrarea a milioane de oameni în beciuri, mic burghezul german ar fi intrat în panică şi s-ar fi făcut fioros. Astfel ar fi venit dinspre dreapta ceea ce ar fi ameninţat şi mai cumplit dinspre stânga.
în astfel de discuţii iese limpede la iveală cât de mult a pătruns deja tehnica în morală. Omul simte că e într-o mare maşină din care nu există nici o scăpare. Astfel vedem cum spaima domneşte pretutindeni, fie în camuflare, în ascunderea grotescă sau în neîncrederea atotputernică. Oriunde se întâlnesc doi oameni, îşi sunt reciproc suspecţi - ceea ce începe de la salut.
Maikop, 2 ianuarie 1943
Noaptea au căzut cincizeci de bombe în zonă. De dimineaţă am pornit spre Maikop. Drumul ducea pe lângă trupe înlocuite care târau după ele bagaje antice, în genere, gândul te duce mai degrabă la Războiul de treizeci de ani decât la cel precedent, nu doar datorită formelor, ci şi problemelor religioase care transpar limpede.
Vremea era blândă şi clară. De dimineaţă m-am dus în Parcul de Cultură, unde figurile de gips ale supraoamenilor moderni se fărâmiţau, apoi pe malul abrupt al Belaiei. După-amiază m-a primit generalul Konrad, conducătorul frontului din Caucazul de sus. Mi-a arătat marea hartă a poziţiei şi mi-a spus că se pregăteşte retragerea. Loviturile date Armatei a 6-a au zguduit întreg flancul sudic. Spunea că forţele noastre au fost în ultimul an irosite de oameni care se pricepeau la orice altceva numai la conducerea războiului nu. Mai cu seamă diletantă fusese neglijarea concentrării forţelor şi mijloacelor pe direcţia loviturii principale; Clausewitz se răsuceşte în mormânt. Se dă curs oricărei dorinţe avide, oricărei idei superficiale, iar scopurile propagandistice se substituie celor stategice. Poţi să ataci Egiptul, Caucazul, Leningradul şi Stalingradul, dar nu în acelaşi timp iar, pe deasupra, să te mai ocupi şi de câteva planuri secundare.
Teberda, 3 ianuarie 1943
Când la ora opt am ajuns la aeroport tocmai ateriza un avion german de cercetare, în timpul rondului de dimineaţă, zburând peste Tubîi, un proiectil antiaerian îi lovise aripa stângă, în care se vedea o gaură de mărimea unui pepene verde. Apoi se năpustiseră asupra lui patru avioane de vânătoare. La cabrarea avionului, propriul trăgător de la bord a trimis în profundor un snop de douăzeci de proiectile, în cursul schimbului de focuri, lovitura unui tun de bord a sfâşiat cârma laterală dreaptă,

iar treizeci de împuşcături au străpuns aparatul. Vopseaua cenuşie crăpase iar metalul era brăzdat argintiu. Şi rezervorul de benzină prezenta găuri.
Comandantul avionului, un locotenent-major, palid, extenuat, aspirând ţigarete, dădea lămuriri despre lupta care tocmai avusese loc. Găurile din rezervorul de benzină se închid automat printr-o membrană de cauciuc. Discuţie despre paraşutare în caz de incendiu.
„Deasupra teritoriului rusesc e imposibil. Ajunge sa fie acelaşi lucru, ori ai parte sus de un glonţ în cap, ori când te paraşutezi. „
M-am suit apoi într-un „Fieseler Storch", un mic avion civil pentru pilot şi un singur pasager.

Nota: „Barza lui Fieseler", primul avion de zbor cu viteze mici, construit în 1936 de germanul Gerhard Fieseler (1896-1987)

La decolare a devenit vizibil felul în care era construită aşezarea: pătrate egale de case, în interior cu grădini. Ne-am îndepărtat, plutind pe deasupra văii. M-a încântat observarea păsărilor, bunăoară a gâştelor care treceau în şiruri grăbite, sau a găinilor care, dând din aripi, căutau umbra tufişurilor şi a gardurilor, după cum le este obiceiul, spre deosebire şi de barza adevărată. Păsări de pradă cu aripi de şoim zburau pe lângă noi; nori de piţigoi şi cintezoi scânteiau în ţara florii-soarelui.
Mi-am amintit atunci de o discuţie cu tata, prin 1911. Tema era dacă nu cumva într-o bună zi zborul omului în spaţiu ne va uimi tot atât de puţin ca un stol de cocori. Pe atunci aveam un sentiment romantic, orientat spre trecut, ca şi cum ne-am fi apropiat de epoca saurienilor. Este o trăsătură pe care ani pierdut-o. Optica din mijlocul cataractelor e alta decât aceea care ne împinge spre ele. Dar totul corespunde dorinţelor noastre, marii noastre avidităţi ; plătim cu toată greutatea.
De la aeroportul Cerkesk am urcat cu maşina valea Kubanului, una din arenele mari şi solemne de la poalele zonei alpine. Apa de un verde glacial ducea sloiuri de gheaţă. Căldarea adâncă era mărginită de şiruri ondulate de munţi cafenii, întrerupte abrupt în vale de stânci albe, al căror perete neted sau striat vertical alterna cu formaţii frumos încreţite, cu aspect de orgă. Apoi au apărut canioane cu platouri muntoase alcătuite dintr-o rocă brun roşcată sau trandafirie, stratificată orizontal, în aşa fel încât aveai impresia că înaintezi printre ziduri titanice. Jos, patul larg al apei cu prundiş alb, şlefuit.
La Kumarinski şi în alte sate, centrul îl constituiau micile moschei de lemn cu semilună. Ciobani călare mânau oi şi vaci. Alţii coborau din pădure, ducând măgari cu poveri înalte de lemne. Purtau pe ei burka, haină rigidă din blană de miel presată, caracteristică cerchezilor.
Treptat munţii s-au apropiat, împingând în faţă porţi de acces ascuţit dinţate, prin care privirea cădea pe giganţii alb-albaştri ai zonelor alpine. La Mikoian-Şahar, o reşedinţă guvernamentală ivită ca din pământ, drumul coteste spre valea Teberdei. Teberda, o localitate balneară pentru bolnavii de plămâni, are un aer de confort, de abundenţă, aşa cum îl găseşti mai degrabă în văile din Harz sau în Alpii tirolezi.
Pe colonelul von Le Suire, care comandă acolo o unitate de luptă formată din vânători de munte, îl cunosc din „armata de o sută de mii de oameni".

Nota: E vorba de armata Reichului redusă, potrivit Tratatului de la Versailles (1919), la o sută de mii de voluntari, militari de Carieră

M-a salutat cordial în cercul micului său stat major - munţii înalţi însenineză, după cum am experimentat frecvent; ei fac sângele mai uşor şi mai liber, relaţiile mai camaradereşti şi mai deschise.
Despre jurnal: însemnările mici, scurte sunt adesea uscate ca firele de ceai; transcrierea lor este apa fierbinte care trebuie să le degajeze aroma.
Teberda, 4 ianuarie 1943

Mai departe, în sus pe valea Teberdei până la punctul de comandă al căpitanului Schmidt care blochează două trecători cu vânători alpini. Mă folosesc de o motocicletă pe şenile, un vehicul pentru urcuşuri impracticabile.
Cărarea îngustă traversa întinderi uriaşe de conifere şi blocuri stâncoase acoperite de muşchi. Pe ea, sub ghiocei îngheţaţi vezicular, şiroia un pârâiaş. La dreapta, între coaste cu prundişul albit, felurit marmorat - Teberda, apoi Amanaus-ul care se hrăneşte din gheţari. Eram voios, ca într-un fel de beţie a înălţimilor.
Sus de tot, în căldarea Amanaus-ului, se înalţă clădirile de lemn ale unei şcoli de alpinişti şi ale unui sanatoriu. Aici m-a primit Schmidt, la punctul său de luptă, deasupra căruia se ridică giganţii de gheaţă: în stânga masivul Dombai Ulghen, apoi vârfurile ascuţite ale coniferelor din Karadşaia, Belaia Kaia estică şi vestică, iar între ele straniul horn Sofrudşu. în uriaşul gheţar al Amanaus-ului, cu întinderile sale de gheaţă verde, strălucitoare, cu crevasele sale adânci şi surpăturile scânteietoare, stau santinelele care asigură trecătorile; de-acolo până la colibele lor de gheaţă şi zăpadă ele mai au de urcat şapte ore. Drumul duce printre avalanşe de pietre, lavine, prăpăstii terifiante. Totuşi, după cum mi-a povestit Schmidt, pericolele alpine sunt puse în umbră de cele militare; în timpul ascensiunii dificile te gândeşti mai ales la duşman. Tocmai i se raportase: patrule ruseşti de recunoaştere şi-au săpat gropi sus în zăpadă; un schimb de focuri era în curs de desfăşurare. Aceste gropi în zăpadă sunt tapetate cu hârtie şi încălzite cu o lumânare; acesta e tot confortul.
M-am gândit să rămân aici, sus, cât mai mult cu putinţă, iar din când în când să urc în lumea gheţarilor. Mă simţeam ca acasă şi aveam senzaţia că în aceste masive, după cum intuia atât de intens şi Tolstoi, mai trăia încă unul din marile izvoare. Dar tocmai când puneam la punct cu Schmidt detaliile şederii mele, a sosit din Tebarda o radiogramă, anunţând că retragerea devenise imperios necesară. Ceea ce înseamnă desigur că situaţia la Stalingrad s-a înrăutăţit şi mai mult. De asemenea vremea, care de săptămâni de zile fusese senină, devenise acum brusc ameninţătoare - se vedea aerul cald dinspre Marea Neagră, trecând în vârtejuri şi pale prin strâmtori, şi adierea unui abur care se prindea de vârfurile hornurilor. Din căldare m-am uitat încă o dată înapoi spre aceşti giganţi - spre crestele, colţurile, prăpăstiile lor. Cele mai cutezătoare, mai înalte gânduri, unite cu toate spaimele tenebrelor puterii. In astfel de locuri iese la iveală planul lumii.
Şi la Teberda am găsit totul bulversat. Armata l de blindate din stânga îşi părăseşte poziţiile ; frontul din Caucazul de sus e cuprins de mişcare. In câteva zile vor fi cedate poziţii a căror cucerire a costat mai mult sânge şi efort decât poate să măsoare vreodată o minte omenească. Ca urmare a pripelii vor rămâne multe lucruri în urmă. Colonelul are ordin să arunce în aer muniţiile şi să distrugă proviziile; de asemenea, crucile vor fi luate de pe morminte şi urmele acestora şterse. Altminteri, el are o atitudine filozofică, ca de pildă:
„Sunt totuşi curios, cine o s-o ciupească peste săptămână pe Anastasia de fund."
Remarca se referea la una din cele două fete care servea la masă. De altfel, ele plângeau şi spuneau că ruşii aveau să le taie beregata, după care colonelul le-a făcut un loc în eşalonul de bagaje.
Teberda, 5 ianuarie 1943
De dimineaţă, încă o dată în valea Teberdei, deşi ploua uşor. Cine ştie când ochiul unui german se va mai odihni vreodată peste aceste păduri. Mă tem că, după război, părţi mari ale planetei se vor închide ermetic.
Voiam îndeosebi să mă mai delectez o dată cu priveliştea copacilor bătrâni; faptul că mor pe lume, e dintre toate semnele rele cel mai îngrijorător. Ei nu sunt doar cele mai puternice simboluri ale forţei neatinse a pământului, ci totodată şi ale duhului strămoşilor, aşa cum acesta trăieşte în lemnul leagănelor, paturilor şi sicrielor. în copaci sălăşluieşte ca în sipete o viaţă sfinţită pe care omul o pierde atunci când ei se prăbuşesc.
Aici însă continuau să se înalţe drepţi; brazi puternici, de a căror tulpină ramurile se mlădiau ca o haină deasă, fagi în strălucire argintie, stejari scorţoşi de pădure seculară, părul sălbatic, cenuşiu. Ca Gulliver înainte de a porni spre ţara piticilor, mi-am luat rămas bun de la aceşti uriaşi, a căror imensitate vine din construcţie şi nu din creştere liberă. Toate acestea mi s-au înfăţişat fugitiv ca în

vis, ca miracolele de Crăciun pe care le priveşti pe gaura cheii când eşti copil - dar rămân în amintire ca scară de măsură. Doar trebuie să ştim ce are lumea de oferit, ca să nu capitulăm prea ieftin.

Voroşilovsk, 6 ianuarie 1943

Sculat devreme pentru a porni spre Voroşilovsk. în viscolul des, n-am văzut decât puţin din valea Teberdei şi a Cubanului. Gânduri uşoare, libere şi fantezii pline de forţă spirituală. Pun asta pe seama aerului de munte şi a puterii nectarului din miere, vechea hrană nu doar a zeilor, ci şi a eremiţilor şi solitarilor, din care am trăit precumpănitor în aceste zile. Dacă am avea-o în cantitate suficientă şi i-am adăuga pâine albă şi vin roşu, am deschide aripile spirituale ca un fluture.

Şoseaua era plină de coloane care refluau. Printre ele călăreau cerchezi în hainele lor negre; mânau vite sau coteau spre văi laterale. Oamenii se află într-o situaţie rea, căci i-au salutat pe germani ca pe eliberatori, iar acum, dacă nu vor însoţi retragerea, vor trebui să fugă în munţii impracticabili ca să scape de măcelărire. Lucrul îngrozitor stă în acest du-te-vino al puterilor, care, în banda de unde scurte a erorilor, pretinde un tribut tot mai mare de sânge.

Dincolo de Cerkesk, şoseaua a dispărut complet în zăpadă şi s-a pierdut printre coceni de porumb şi tufe uscate de floarea-soarelui. Apoi şi aceste semne au părut să se şteargă încet, iar şoferul a urmat multă vreme o urmă de roţi, singura încă vizibilă. Ne-a dus însă doar până la un stog mare de paie, pe care l-a înconjurat în arc, şi s-a terminat în ea însăşi. Deci, înapoi. O a doua încercare s-a sfârşit la un curs de apă care străbătea întunecat pustiul de zăpadă. Intre timp începuse să se lase seara si se ridicau ceţuri.

în fine, am ajuns la o şură, în care se treiera, şi un flăcău tânăr ne-a arătat drumul, însoţindu-ne pe un cal în galop. N-a vrut să urce, se temea evident că nu aveam să-l mai lăsăm să plece. Urmând iarăşi dâre lăsate de vehicule, am nimerit pe o pantă acoperită cu o clisă fină, care era cafenie şi alunecoasă ca untul de cacao. Am încercat să împingem maşina, în timp ce roţile se învârteau pe loc, împroşcându-ne din cap până-n picioare cu mâl vâscos. Câţiva ţărani care lucrau în apropiere au venit, săritori, spre noi şi au pus mâna ca urşii pe maşină, prilej cu care, opintindu-se, au spart geamurile cu umerii lor laţi.

Am încercat apoi să ocolim locul; rezultatul a fost că, trecând peste o întindere de gheaţă acoperită cu zăpadă, maşina a căzut într-o mlaştină. O vedeam deja cum se scufundă, când a trecut un căruţaş care şi-a deshămat caii şi cu o frânghie ne-a scos din bucluc. Ne-am continuat apoi drumul prin noapte şi viscol, care făcea vârtejuri în jurul nostru cu miile de fulgi ce se învolburau năvalnic în lumina reflectoarelor şi apoi se stingeau ca şi cum s-ar fi topit în interior. Sosit târziu la Voroşilovsk.

Rătăcirea pe drum mi-a dat o ideea despre puterea cu care stepa agresează spiritul. Reacţia suscitată de această agresiune se manifestă clar printr-o indispoziţie surdă, paralizantă, pe care nu am resimţit-o niciodată pe mare.

Voroşilovsk, 7 ianuarie 1943

La statul major am găsit atmosfera mai apăsătoare decât la trupe; ceea ce se explică desigur prin faptul că aici există o privire de ansamblu asupra situaţiei, încercuirile trezesc o stare de spirit necunoscută în celelalte războaie din istoria noastră - o încremenire care corespunde apropierii de punctul zero absolut.

Ceea ce nu ţine de faptul, oricât de oribilă ar fi perspectiva, de a pieri în ger şi zăpadă, în mijlocul unor mase înghesuite şi comprimate de cadavre şi muribunzi. E mai degrabă vorba de starea de spirit a unor oameni care cred că distrugerea e totală.

într-un stat major înalt se aude alunecarea plasei care urmează să fie strânsă; se vede aproape zilnic cum e prins câte unul din ochiurile sale. Atunci se pot studia temperamentele, în săptămâni în care panica se face uşor simţită, precum curenţii fini care vestesc în apă inundaţiile încă invizibile, dar apropiate, în această fază oamenii se închid unii faţă de ceilalţi; devin tăcuţi, reflexivi, ca la pubertate. La cei mai slabi însă se poate vedea deja ceea ce e de aşteptat. Sunt punctele minimei rezistenţe, ca în cazul micului locotenent-major care, atunci când l-am căutat în biroul său, era zguduit de un acces de plâns spasmodic.

Şi populaţia e neliniştită; apar pe piaţă mărfuri dosite, valoarea bancnotelor ruseşti creşte. Cele ruseşti sunt căutate de ţăranii care trebuie să rămână, cele germane de către orăşeni, dintre care o parte vrea să însoţească trupele în retragere. Lucruri asemănătoare se aud din zona Armatei l de blindate, dar şi că acolo oameni, porniţi cu femeie şi copil la drum, au rămas după două-trei zile pe loc şi s-au trezit astfel într-o situaţie şi mai proastă ca înainte, căci această încercare de fugă le va pecetlui soarta.

Fireşte, acum ruşii încearcă să arunce în aer poduri si căi ferate, punând în acest scop în acţiune numeroare echipe de sabotaj, care fie se strecoară prin golurile frontului, fie sar cu paraşuta. Ofiţerul de contrainformaţii de la grupul de armată mi-a povestit detalii despre o astfel de echipă alcătuită din şase membri, trei bărbaţi şi trei femei. Dintre bărbaţi, doi erau ofiţeri ai Armatei Roşii şi celălalt era radiotelegrafist, dintre femei, una era radio-telegrafistă, cealaltă spioană şi furieră, a treia soră medicală. Fuseseră prinşi când înnoptaseră într-un stog de paie. Misiunea lor, aruncarea de poduri în aer, nu putuse fi îndeplinită, deoarece paraşuta care transporta muniţia aterizase într-un sat. Femeile, gimnaste, făcuseră serviciu militar în Armata Roşie si fuseseră detaşate la un curs de sabotaj. Au trebuit să se pregătească într-o zi, au fost urcate apoi într-un avion şi împinse în spatele liniilor germane, fără să li se spună ce misiune aveau de îndeplinit. Echipamentul consta dintr-un pistol automat, din care şi sora de Carltate avea unul, un aparat radio, conserve, dinamită şi o trusă medicală.

Trăsătură umană: la arestare, una din fete s-a năpustit asupra unui medic rus care îl însoţea pe primar şi pe soldaţii germani, a încercat să-l îmbrăţişeze şi i s-a adresat ca şi cum i-ar fi fost tată. Apoi a început să plângă şi a spus că semăna leit cu tatăl ei. în aceşti oameni, nihiliştii de la 1905 îşi sărbătoresc reînvierea, fireşte în împrejurări schimbate. Aceleaşi le-au rămas mijloacele, sarcinile, stilul de viaţă. Numai că acum explozibilul îl furnizează statul.

Voroşilovsk, 8 ianuarie 1943

De dimineaţă la piaţă, unde era aglomeraţie. Situaţia stimulează vânzarea, deoarece banii se transportă mai uşor decât marfa. Mâncarea devine îmbelşugată ; proviziile sunt irosite. Prin grădini, am văzut soldaţi afumând carne de gâscă ; pe masă se ridicau munţi de carne de porc. Simţeam vâltoarea groazei care anunţă apropierea coloanelor de oşti din răsărit.

La prânz, la comandantul şef, colonel-general von Kleist, pe care l-am găsit plin de griji în faţa hărţii sale. Frumos felul în care am ieşit aşa din harababura pieţii şi am pătruns în centrul lucrurilor. Perspectiva şefilor militari e neobişnuit de simplificată, dar totodată şi înălţată demonic. Destinele individuale dispar din câmpul vizual, dar sunt prezente în spirit, se însumează atmosferei care apasă enorm.

In anticameră, un ofiţer al serviciului de informaţii mi-a înmânat o telegramă; tata s-a îmbolnăvit greu. Totodată s-a zvonit că drumul spre Rostov fusese întrerupt. L-am întâlnit întâmplător pe locotenent-colonelul Krause de care mă leagă dispute mai vechi, mai ales de la conferinţa secretă de la Eichhof. Acesta aştepta un avion de la Berlin şi mi l-a oferit pentru zborul de întoarcere, în timp ce vorbeam despre asta, şeful de personal al comandantului mi-a comunicat că în avionul curierului, care urma să decoleze mâine dis-de-dimineaţă spre Armavir, se reţinuse un loc pentru mine. O maşină porneşte într-acolo în două ore.

Kiev, 9 ianuarie, 1943

Noaptea, în timpul călătoriei, gândit intens la tata. Nu l-am mai văzut din 1940, de când făcusem, după campania din Franţa, un popas la Leisnig. Totuşi am vorbit cu el de câteva ori la telefon. Acum, în oboseala primei ore a dimineţii, i-am văzut ochii strălucind pe cerul întunecat, mari şi de un albastru mai adânc, mai viu decât oricând înainte - ochii care, de fapt, îi aparţin. Ii vedeam acum odihnindu-se plini de dragoste asupra mea. Aş vrea să-l descriu odată ca o mamă care ar poseda o inteligenţă masculină - într-un spirit de mai adâncă dreptate.

La ora două, sosire la Armavir, unde am aţipit puţin pe sacii plini de corespondenţă. Secretari somnoroşi ordonau scrisorile şi pacheţelele, în vreme ce în oraş bombe cădeau, în mijlocul acestei

aţipeli neliniştite mă apăsa faţa nocturnă a războiului, de ale cărei suferinţe ţine şi nesomnul, cu toate acele nesfârşite gărzi de noapte pe front, acasă, în serviciile din spatele frontului.
La şase, decolare cu un avion vopsit cu lac verde, pe care îl pilota un prinţ von Coburg-Gotha. Două ore mai târziu, am survolat Donul care, verde, cu sfărâmături de sloiuri albe, era îngheţat. Pe şosele se vedeau refluând mulţime de coloane. La Rostov, am aterizat pentru o clipă pe un aeroport pe care şiruri de bombardiere încărcau cantităţi uriaşe de proiectile.
La Kiev am tras la un hotel vechi care acum mi s-a părut foarte confortabil. Vedem lucrurile în chip relativ. Am împărţit camera cu un ofiţer din primul război mondial care venea din încercuirea Stalingradului. Se pare că acolo aeroporturile se află deja sub tir ţintit. Se umplu de avioane distruse. Ocupanţii unui lagăr care făcuse parte din zona împresurată au trăit mai întâi cu carne de cal, apoi canibalic, iar la sfârşit au murit de foame. Cei care părăsesc încercuirile sunt corodaţi, cu cicatrice - poate cu stigmatele unei străluciri viitoare.
Lotzen, 10 ianuarie 1943
La prânz am ajuns în Lotzen şi am cerut imediat convorbiri telefonice interurbane cu Kirchhorst şi Leisnig. La ora şapte am aflat că bunul meu părinte murise, după cum intuisem limpede. Urmează să fie înmormântat miercuri la Leisnig; ajung tocmai la timp, ceea ce mă linişteşte totuşi mult.
Precum adesea în ultimele zile, am reflectat şi acum îndelung la el, la destinul lui, la caracterul lui, la umanitatea lui.
în vagonul de dormit, 11 ianuarie 1943
Târguieli în Lotzen, unde era un frig tăios. Seara, plecare spre Berlin, în tren, colonelul Rathke, şeful Departamentului Armată. Discuţie despre situaţia de la Rostov, pe care o considera reparabilă. Apoi, în genere, despre război. După primele trei evaluări, recunoşti apartenenţa interlocutorului la cealaltă tabără şi te retragi în banalităţi politicoase.
Kirchhorst, 21 ianuarie 1943
Privire retrospectivă, în timpul călătoriei spre Leisnig, pe 12 ianuarie, m-au izbit feţele călătorilor - palide, artificial buhăite, carnea, o ispită pentru boli maligne, dezagregante. Cei mai mulţi dormeau, epuizaţi la extrem.
„Salutul german", cel mai puternic simbol al silirii liber consimţite sau al liber-consimţirii silite.
Insul îl face când intră într-un compartiment sau când îl părăseşte, deci când este vizibil ca individ, într-o adunare însă, anonim fiind, nu răspunde la el. într-o astfel de călătorie există prilejuri din belşug de a studia rafinamentele de care e capabilă tirania.
în Leisnig, după ce mi-am salutat fraţii rapid, m-am dus imediat la cimitir, unde „grijitoarea" mi-a dat cheia de la capela mortuară. Era deja în amurg când am descuiat poarta, în sicriul deschis, înălţat pe catafalc, tata, la mare depărtare, solemn. M-am apropiat încet, ani aprins lumânările la stânga şi la dreapta capului său. M-am uitat îndelung la chipul care îmi devenise foarte străin. Mai ales partea inferioară, bărbia, buza de jos aparţineau altuia, unui necunoscut. Trecând mult spre stânga lui şi privindu-i fruntea şi obrazul pe care se mai vedea încă, sub forma unei linii roşii, bine cunoscuta cicatrice de la lovitura de sabie, am reuşit să restabilesc legătura - l-am văzut ca în atât de multe rânduri după masă, stând şi tăifăsuind în jilţul său. Bucuria de a-l mai găsi înainte ca pământul să mi-l ascundă. Gând: „Oare ştie acum de această vizită?" I-am atins braţul atât de subţiat, mâna rece pe care a căzut o lacrimă, parcă s-o dezgheţe. Oare ce înseamnă tăcerea uriaşă care se ţese în jurul morţilor ?
Apoi reîntoarcerea şi ceaiul în sufrageria veche si familiară, unde am vorbit despre el. Se îmbolnăvise în prima zi de Crăciun, se suise în pat, după ce mai înainte zăcuse pe sofa. „Acum trebuie să vedeţi cum o să vă descurcaţi singuri", spusese la puţină vreme. Starea i se înrăutăţise rapid, în aşa fel încât medicul îl internase la spital, unde boala i se diagnosticase ca fiind o dublă pneumonie.
Friedrich Georg avea impresia că acolo se ocupase din ce în ce mai mult cu sine si nu mai avusese timp de vizitatori. „Da, asezaţi-vă" şi „apă" au fost ultimele cuvinte pe care le-a auzit de la el. îl mai văzuse încă vineri, după amiază. Ar fi murit sâmbătă noaptea, pe la unu, după spusele sorei de

Caritate. Ar fi deci cam în jurul orei în care îi văzusem ochii, în timpul călătoriei spre Armavir. Am fost tulburat si că, frunzărindu-mi acum jurnalul, am descoperit că în urmă cu un an, exact la aceeaşi oră, mă trezisem trist, căci îl visasem mort.
Murise la vârsta de şaptezeci şi patru de ani, cu zece ani mai mult decât tatăl său şi cu zece ani mai puţin decât mama sa, ceea ce îmi confirmă din nou părerea, după care una din metodele de a calcula durata probabilă de viaţă a cuiva este aceea de a face o medie a vârstelor la care au murit părinţii, presupunând că moartea acestora a fost normală.
Seara am dormit în camera lui, unde, la o lumină confortabilă, îi plăcea să citească în pat sau să joace şah. încă se mai aflau pe noptieră cărţile de care se ocupase în ultimele zile - Jäger, Istoria grecilor şi lucrări despre descifrarea hieroglifelor, de asemenea, reviste de şah. Aici m-am simţit foarte aproape de el, cu o durere puternică la contemplarea interiorului său domestic bine rânduit, cu bibliotecile, laboratoarele, lunetele şi aparatele sale - bunăoară, chiar în ultimele sale zile pusese să se instaleze într-o mansardă specială o mare maşină de producere a electricităţii prin influenţă, cu un tub Rontgen. Casa este haina noastră, o fiinţă lărgită pe care o ordonăm în jurul nostru. Când dispărem, ea îşi pierde repede forma - la fel cum şi-o pierde şi corpul. Aici însă totul mai era încă proaspăt, fiecare obiect ca şi cum abia ar fi fost lăsat din mână.
Ziua următoare a avut loc înmormântarea, la care, după cum şi-a dorit, a participat doar familia, înainte am mai dat o dată mâna cu el - „atât de rece", a spus mama, când a atins-o.
Notez că, o dată întors acasă, am fost cuprins de o voioşie aproape de nestrunit. Este aici o trăsătură omenească străveche în succesiunea de mistere care ne-au devenit străine.
Sâmbătă am plecat pentru câteva zile la Kirchhorst. în tren am fost de patru ori controlaţi, dintre care o dată de poliţia judiciară.
Kirchhorst, 22 ianuarie 1943
M-am adâncit în noile scrieri ale lui Friedrich Georg, pe care le comentasem în plimbările noastre prin Leisnig, ca Titanii şi Vântul de vest, în care am dat peste multe bucăţi care îmi erau necunoscute, cum ar fi „Pasărea de gheaţă" şi „Autoportret". Poeziile sale despre animale sunt dominate de o viziune magică si o linişte, absolut diferite de tratarea impresionistă a unor astfel de făpturi de către predecesorii săi nemijlociţi. Apare astfel în lirică o opoziţie care în pictură s-a manifestat demult.
în corespondenţă, o scrisoare de la Floarea de foc, care relatează un vis din noaptea de Anul nou, în care percepuse numele unui oraş, Todos sau Tosdo. Amintirea acestui vis a determinat-o să nu ia pe 3 ianuarie un anumit tren spre Hanovra, care apoi a făcut un accident grav. Ea explică Tosdo ca fiind „So Tod." - „Aşa moarte".
Kirchhorst, 23 ianuarie 1943
Lectură: Leş aventures de Lazarille de Tormes în ediţia frumoasă, ilustrată de Ransonnette şi tipărită la Paris, în 1801, la Didot jeune.

Nota: Primul roman picaresc, apărut anonim la 1554, în Spania

Hârtia, tiparul, legătura şi gravurile contribuie la plăcerea oferită de conţinut.
Apoi, din nou, Histoires desobligeantes de Leon Bloy. Aici am găsit următoarea propoziţie care parafrazează una din ideile fundamentale ale Falezelor de marmură.
„... nutream deja presimţirea că această lume este alcătuită după modelul josnic al colibei de jupuit vitele."
Asta înseamnă însă şi o datorie.
Berlin, 24 ianuarie 1943
De ieri mă aflu într-o scurtă vizită la Berlin, unde am tras din nou la Carl Schmitt şi am participat azi la obişnuita depunere, de către cavalerii ordinului „Pour le merite", a unei coroane de flori la monumentul lui Friedrich cel Mare, cu sentimentul lămurit că este pentru ultima oară.

Nota: „Pentru merit” - cea mai înaltă distincţie militară germană, iniţiată de Friedrich al II-lea la 1740. Jiinger o primise şi el în 1917

Dacă vreau să-mi înţeleg situaţia nu am decât să inversez frumosul dicton al lui Murat: „Port ordine, ca să se tragă în mine.”

Nota: Joachim Murat (1767-1815) - mareşal francez, participant la războaiele napoleoniene, rege al Neapolelui la 1808

Ele mai sunt încă talismane.
în Dahlem, distrugeri puternice. Cu ocazia ultimului atac nu au fost doar blocuri de locuinţe sfărâmate, dar şi cartiere întregi decopertate şi mii de geamuri sparte. Unda de şoc are uneori efecte ciudate ; astfel, la o casă din vecini, s-a strecurat pe sub uşa unui balcon, fără să o atingă, în schimb, în interiorul camerei a rupt în două taburetul din faţa pianului.
Plimbare prin parcul întunecat. Convorbire despre moartea lui Albrecht Erich Gunther, apoi despre vis. Carl Schmitt, în vis, amestecat într-o discuţie despre conjuncturi greu de descifrat, în legătură cu care competenţa lui era admirată sau chiar pusă la îndoială, a răspuns :
„Ei, ce, nu ştiţi că eu sunt Don Capisco?”

Nota: Cognomen ludic atribuit de Junger lui Carl Schmitt, „pentru perspicacitatea lui” (Ernst Junger avec Antonio Gnoli et Franco Volpi, ed. cit., p. 52)

Un cuvânt excelent pentru a sesiza primejdia, aventura şi extravaganţa totodată, pe care le aduce cu sine o stare de subtilă comprehensiune. Ieri s-a evacuat Tripoli.
Kirchhorst, 9 februarie 1943
Din nou la Kirchhorst, unde sunt în permisie până pe 18 februarie. Am rămas cu notiţele mele în urmă. De câteva săptămâni mă chinuie o uşoară migrenă, aşa cum de obicei nu prea mi se întâmplă. Ea însoţeşte marile restratificări de care spiritul, chiar şi în condiţiile celei mai solitare vieţi, nu se poate ţine în nici un caz departe. Căci efectul lor se întinde, pe de-o parte, până la zonele elementare, pe de alta, până la lumea morală. Ceea ce, chiar abstracţie făcând de intervenţiile grosolane, prici-nuieşte, pur atmosferic vorbind, inconveniente.
Azi am dat o lungă raită prin Stelle, Moormuhle, Schillerslage, Oldhorst si Neuwarmbuchen, care chiar şi la un mers sprinten durează trei ceasuri.
La dreapta, pe câmpuri, hambarul cu inscripţia „Plantaţiile de sparanghel din Burgdorf, care străluceşte până departe ca un titlu mare de ziar, astfel încât aproape treci cu vederea clădirea din spate. Asemenea inscripţii se pot schimba după plac, până în clipa în care vântul şi vremea le vor şterge, iar în spatele lor va deveni iarăşi vizibil vechiul hambar respectabil ce le-a dus în spate ca un brav măgar. Aşa supravieţuiesc de-a lungul timpurilor dimensiunile adevărate.
Reflecţii despre relaţia dintre beţie şi producţie. Deşi se exclud, ele se raportează concomitent una la cealaltă ca descoperirea şi descrierea, explorarea şi geografia, în beţie, spiritul pătrunde mai departe şi mai aventuros, mai nemijlocit. El adună experienţă în nemărginire. Fără astfel de experienţe nu există poezie.
De altfel, zguduirea care însoţeşte zămislirea operelor poetice nu poate fi confundată cu beţia -ea seamănă cu schimbarea suferită de moleculă înainte de cristalizare. Astfel începe şi iubirea, prin vibraţie - ne înstrunăm pentru un acord mai înalt.
Priveliştea din Moormuhle m-a făcut să mă gândesc la Friedrich Georg şi la convorbirea pe care am avut-o cu el aici, în 1939, despre Iluziile tehnicii. Deoarece această carte convoacă duhul liniştii, destinul ei a fost să nu apară atunci. Ea se alătură acţiunilor în opoziţie.
Reflecţii apoi despre Schopenhauer şi despre Metafizica iubirii sexuale.

Nota: Capitol din Lumea ca voinţă şi reprezentare (Die Welt als Wille und Vorstellung, 1819)

Bine că vede în copil şi nu în indivizi magnetul întâlnirii erotice. De fapt însă, şi copilul nu e decât un simbol al întregirii înalte care are loc aici. In această accepţie, pătrunderea ca semn e mai importantă, mai nemijlocită, iar în Banchetul, Platon dezvăluie mai bine misterele. Ceea ce tulbură lucrurile la Schopenhauer este biologia. Villiers de L'Isle-Adam intră mai adânc în miezul atemporal şi incolor al flăcării iubirii. Pe bună dreptate, Weininger îl admira pe Axel.

Nota: 1. Otto Weininger (1880-1903) - filozof şi psiholog german, autor al unei singure cărţi, Geschlecht und Charakter, 1903, comentată şi de Blaga în Fenomenul originar. 2. Axel - . Roman (1872-1886) de Villiers de L'Isle Adam (1838-1889), prozator simbolist francez

In fine, despre consemnarea unor anumite date din viaţa mea, de pildă în legătură cu notiţele pe care le-am făcut despre bunul meu tată. Există printre ele unele lucruri pe care le resimt ca tabu; nu am clarificat încă obscurităţile şi pasajele tulburi, în acest scop nu e nevoie, cum spune Rousseau, de onestitate. Fireşte, mărturisirea onestă nu e de dispreţuit dar, de fapt, e vorba ca autorul să capete forţa de a-şi achita imaginea sa efemeră. Ceea ce va reuşi în măsura în care, fie ca poet, fie ca gânditor, îşi va depăşi personalitatea proprie, individuală. La repetarea acestui traseu s-ar putea eventual face, între Schillerslage si Neuwarmbuchen, un drum până la smârcuri.
Kirchhorst, 10 februarie 1943
Micul dejun împreună cu grasa Hanne şi cu Perpetua. Apoi citit Rimbaud, al cărui „Băteau ivre" este un ultim far nu doar al poeziei secolului al XlX-lea, ci şi al poeziei copernicane. Pornind de la un astfel de punct final, orice poezie trebuie să se raporteze la un nou cosmos, indiferent dacă fizica l-a descoperit sau nu. Sub acest aspect, teribilul Isidore Ducasse este doar aparent contemporan; el este modern. Febrele tropicale şi-au încheiat fermentaţiile ; călătoria duce acum spre mările de gheaţă. Lucrat apoi la colecţie, mai cu seamă la clasificarea genului galeruca, ai cărui reprezentanţi se găsesc în număr mare în mlaştinile acestui ţinut. Speciile înrudite se întâlnesc în aceleaşi spaţii vitale sau, vânătoreşte spus, în acelaşi ocol silvic. Dar există şi excepţii, precum în cazul scymnus-ului, când un grup mic trăieşte nu din sevele plantelor, ci din păduchii de frunză. Teoriile în domeniu, pornind fie de la mediu, fie de la caracter - căci aceasta este calitatea ce fundamentează the struggle for life.

Nota: Bine cunoscutul principiu darwinist al luptei pentru viaţă

Ambele sunt unilaterale; luptele intelectuale care se dau aici seamănă cu cearta pentru barba împăratului. Toate aceste teorii corespund doar unor părţi, unor straturi ale realităţii. Ele trebuie situate în succesiune ca pauzele, abia atunci se va putea vedea prin ele harta multicoloră a naturii. Fireşte, e necesară şi o privire proaspătă; am descris procesul în Scrisoare siciliana.
După-amlază în capitala districtului, la frizer. Acesta repeta istoriile despre răutatea ruşilor, care ar smulge hrana de la gura câinilor, la care adăuga şi altele. Spunea, de pildă, că nu trebuie să li se dea nici un bob de fasole să-l sădească fiindcă l-ar înghiţi imediat, şi chiar sparanghelul l-ar băga crud în ei. în genere, pentru ei „nimic comestibil nu e sfânt", după cum se exprima. Şi acest frizer e altminteri un om de treabă.
Kirchhorst, 13 februarie 1943
Lectură: Suflete moarte de Gogol, după un lung răstimp. Fără reflecţii, acest roman ar fi şi mai viguros, fără conştiinţa autorului, exhibată mult prea frecvent, că pictează scene de gen.
Deoarece era furtună şi ploua, am stat de dimineaţă mult în pat. Am luat şi micul dejun acolo. In acest răstimp, reflectat la armele ierbivorelor, care sunt atât de izbitoare la multe din clasele regnului animal. Caracterul excrescent şi vegetal al acestor moduri de apărare, care merge până la ramificare ca la cerbi sau la multe insecte ce trăiesc din lemn. Şi lepădarea coarnelor are un caracter vegetal, la animalele de pradă nu găsim nimic asemănător. Defensivitatea acestor excrescenţe este, în genere, o

calitate secundară, ceea ce rezultă şi din faptul că ele se numără de cele mai multe ori printre caracterele sexuale si sunt dezvoltate şi de către specii care nu le folosesc niciodată ca arme, cum se poate observa la numeroşi gândaci de bălegar sau la alţii pe care îi observăm în lemn ori în pământul afânat. Excrescenţele ţin aici de habitus şi modifică nu doar maxilarele, ci şi părţi ale scheletului chitinos. Ai impresia că acestor vegetarieni le place să se facă mai înspăimântători decât sunt cu adevărat. Modul vieţii noastre, esenţa noastră, este arsenalul din care ne cresc, la nevoie, arme. Această idee este importantă faţă cu schematismul lui struggle for life. Aici sunt valabile alte propoziţii, cum ar fi: „Cui îi dă Dumnezeu o misiune, îi dă şi minte pe măsură."
Există animale de pradă cu atitudini şi caractere de ierbivore, cum ar fi balenele care îşi pasc prada.
Kirchhorst, 14 februarie 1943
Vijelie şi ploaie, în cameră a înflorit o ramură de prun pe care am adus-o din grădină ca să înmugurească. Lemnul desfrunzit e acoperit cu o mulţime de steluţe albe.
Migrenă în creştere, ca sub o apăsare de nori.
Kirchhorst, 15 februarie 1943
Ieri ruşii au cucerit Rostovul. Cu poşta, o scrisoare de la sora lui Edmond, care se gândeşte deja să fugă din Polonia. I-am oferit ei şi copiilor adăpost. Apoi din Uberlingen, Friedrich Georg: „S-ar putea să ajungem într-o situaţie în care adversarii noştri să fie obligaţi să gândească împreună pentru noi, iar dacă, din răzbunare, nu o vor face, se vor prăbuşi într-o gaură neagră, adâncă."
Kirchhorst, 17 februarie 1943
După câteva zile de vijelie şi ploaie, azi e vreme senină. De dimineaţă am cules dintre tufe de agrişe frunze de pătrunjel, verde, acoperit de muşchi si de o crustă de rouă îngheţată.
Fraţii Goncourt afirmă că, descriind burghezul, Daumier a atins un grad de realitate care trece în fantastic.

Nota: Honore Daumier (1808-1879) - pictor şi Caricaturist francez

Ceea ce se poate observa oriunde realitatea ajunge la un punct culminant; după care, ultimele trăsături de penel aşază lumini ireale.
Ieri ruşii au cucerit Harkovul. O aşteptăm pe Fritzi Schultz care fuge cu copiii din Alexandrov, unde străbunii ei s-au stabilit cu peste o sută de ani în urmă. Am de gând ca înainte de a pleca să-mi mai pun la adăpost o parte din manuscrise, căci, în afara pericolului aerian şi a incendiului, trebuie să iau în calcul şi posibilitatea jafului sau a percheziţiei. Dacă ne gândim cât de greu se găseşte o ascunzătoare potrivită, atunci e uimitor cât de multe hârtii vechi au ajuns de-a lungul timpurilor până la noi.

SFÂRŞIT